Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Sønderjydske Kvinder

under Fremmedherredømmet

Udgivet af

Hanne Jenssen og Margrethe Løbner Jørgensen

III. Del

1944

SØNDERJYDSK BOGFORLAG

HADERSLEV

Sønderjydske Kvinder

under Fremmedherredømmet

Sønderjydske Kvinder

under Fremmedherredømmet

Udgivet af

Hanne Jenssen og

Margrethe Løbner-Jørgensen

Tredie Del

1944

SØNDERJYDSK BOGFORLAG

HADERSLEV

WINDS BOGTRYKKERI - HADERSLEV

Tilegnet sydslesvigske Kvinder!

Hvad drømmer du om
saa højt i det Blaa?
Mon Glæden kan trives,
hvor Ørnene rives
om Fugle smaa?
kan Marken os trøste
og bugnende Træer,
naar Fjenden skal høste
det Guld, de bær'?

— »Jeg stiger saa højt,
jeg skuer med Lyst,
at Fædrenes Minde
sit Tempel kan finde
i Barnets Bryst,
at Sagnet i Hytte
faar Vinger igen,
saa Drenge, der lytte,
gaar ud som Mænd.

Jeg skuer saa langt,
jeg synger saa fro
om Vælden, der glipper,
om Duen, der slipper
af Ørnens Klo,
om Freden, der kommer
med Stordaad og Sang,
om Sol og Skærsommer
i Danevang!«

C. Hostrup (1866).

For en Del Aar siden udkom 1. og 2. Bind af »Sønderjydske Kvinder under Fremmedherredømmet«. Disse Bøger er forlængst udsolgt, og fra mange Sider er der kommet Opfordring til Undertegnede om at samle Biografier til et 3. Bind. Sammen med gode Medhjælpere er det lykkedes os at finde en Del sønderjydske Kvinder, som under Fremmedherredømmet i og udenfor Hjemmet øvede deres Gerning i Troskab mod Danmark.

De sønderjydske Kvinder, hvis Liv her er skildret, har været med i Grænselandets Kamp, baaret deres Del af Grænselandets Lidelser og oplevet Grænselandets store Lykke.

Digteren Hostrups Sang var en af de mange Sange, der var med til at holde Haabet oppe, og selv om Sangen til Tider kun blev til en Bæven paa Folkets Læber, saa var det dog netop denne dybe Tone, som bar Folkesjælen oppe. — Her gjorde de sønderjydske Kvinder da deres Indsats, nogle faa paa fremtrædende Maade, men de fleste i Hjemmets stille Verden. En god dansk Moders Pligt er ikke alene at passe Hus og Hjem, men at vogte og skærme Hjemmet og indprente i Barnets Sind en ægte og dyb Kærlighed til det Folk, vi er rundet af, det Land, vi har faaet i Arv, og det Sprog, der er vort Modersmaal.

Efter Bidragydernes Ønske er disses Retskrivning bibeholdt.

Hanne Jenssen *Margrethe Løbner-Jørgensen*

Vort Sprog

Hvad er et Tungemaal, et Sprog,
kun Genlyd af Naturens Røst,
det naar vort Øres Kringelkrog
og former sig paa Læben
som Folkets Tungemaal,
en Genlyd af et Skovens Sus,
et Bølgens Brus
af Regnens Dryp omkring vort Hus,
en Leens Lyd, en Klang af Staal?
Nej, det er meget mer end det.
Det er vor Moders Hjerteslag,
os skænket paa vor første Dag
som Myrrha i en Offerskaal,
vort dyrebare Modersmaal,
ihvor det gaar, hvorfra det kom,
en Skat vel værd at værne om.

*

I Skammekrog paa Hylde sat
engang i Danmarks dybe Nat.
Da stod der frem saa dansk en Mand,
en Holberg, som fik lært sit Folk
at le af egen Uforstand.

*

Og siden blev der renset ud
for fremmed Pynt, for vilde Skud,
for alskens Fejl og Lyder.
Nu staar det som en yndig Brud,
der møder os i Højtidsskrud,
saa Sind og Sans sig fryder.

— — —

Vort Sprog er som en Mindelund
med Folkekvad i Skjaldemund,
med Saga og med Salme,
der minder os i Gry og Kvæld,
der maner os lig Tonevæld
fra høje Kirkemalme.

*

Vort Sprog er som en Urtegaard,
hvor tusind fagre Blomster staar
og lyser os i Møde.
Vi plukker af det Blomsterbed
ved Livets Fest paa Gravens Bred
til levende og døde.
Engang i Danmarks Skæbnestund
fra Sønderjyllands Odelsgrund,
fra Kirke og fra Skole
man drev det ud for Vejr og Vind,
ja, jog det som en Tiggerkvind
paa Dør for alle Pole.

*

Da rejste sig som Riddervagt
med selve Livets Ret i Pagt
saa fejr en Folkeskare.
Den til sit Hjerte ind det tog
og gemte det i Arnens Krog,
mod Død og alskens Fare.

*

Der kyssed det hver Barnemund,
der lo det højt af Hjertens Grund
paa Pigelæber røde;
der gik det Bønnens stille Gang,
der det ved Haabets lyse Sang
fik Hjerter til at gløde.
Vort Modersmaal, du danske Sprog
Du baned Vej dig fra din Krog
trods barske Søndenvinde.
Nu bænkes du til Højtidsfest
ved Danmarks Bord som Hædersgæst
mer skønt end nogen Sinde.

Hansigne Lorenzen.

Min Mor

Naar vi var hjemme — min Bror og jeg,
glemte vi Flanderns Nætter hos dig.

Du tog os stille ind til dit Bryst,
Verden omkring os blev rolig og tyst.

Naar Dagene — alle de syv — var forbi,
sang vore Hjerter din Melodi.

Jeg kom tilbage en Efteraarsdag.
Da stod du selv i det haardeste Slag.

Fjernt du skued en Verdens Skred:
min Bror, der gik under ved Marnes Bred.

Alle Rædsler fra fire Aar
laa nu som Sne i dit bløde Haar.

Alle Smerter fra Sjælens Bund
skrev deres haarde Træk om din Mund.

I dine Øjnes sitrende Glans
saa jeg en Moders Tornekrans.

Og jeg forstod, min stille Mor:
du drog i Krig for mig og min Bror.

Johannes Reiff.
(Nye Sange fra Ingenmandsland).

Dilettantkomedie i Haderslev i gamle Dage

Da Dilettanterne var de eneste, der tolkede Modersmaalet paa Scenen

Af Redaktør Johannes Thiis, Hjørring

Teaterforholdene i Sønderjylland er nu vidt forskellige fra Tiden før. Nu har der snart i 25 Aar lydt dansk Tale paa de sønderjydske Scener af de danske Teaterselskaber, og selv om ikke alle Tourneer altid er lige gode, saa maa man dog indrømme, at man i den forløbne Tid har set megen god og lødig Kunst i Thalias Templer rundt om i Landsdelen.

Men før i Tiden havde dansk Teater trange Kaar i Sønderjylland, og da Forholdene blev værre og værre, og det til Slut blev umuligt for danske Selskaber at berejse Sønderjylland med selv det mest neutrale Repertoire, saa tog Dilettanterne fat.

* * *

Der kunde uden Tvivl skrives en lang videnskabelig Afhandling om den Betydning, den danske Dilettantkomedie har spillet i den nationale Kamp. Thi at ogsaa dette Arbejde har været en Sten i Muren til det danske Sprogs Bevarelse i den adskilte Landsdel, er hævet over enhver Drøftelse.

Fru Dr. Ryon-Hansen i »Nej«

Det unge Slægtled, der nu fylder vore Teatre, hvad enten det er til »rig-

tig« Komedie eller blot til Dilettantkomedie, vil maaske trække lidt paa Smilebaandet, naar Dilettantkomedien nævnes som en Faktor i den nationale Kamp, men de ældre, baade de, der stod paa Scenen, og de mange Tusinde, som fra 1880 til 1914 fyldte op paa Tilskuerpladserne, vil i deres stille Sind tænke tilbage paa disse Aftener, og de vil endnu kunne høre Bruset af Begejstringen, der lød i Salen, i deres Øren.

Dette skal ikke være nogen videnskabelig Afhandling om Dilettantkomedien, dertil er Pladsen for knapt tilmaalt. Det skal blot være et lille Mindeskrift om det fortjenstfulde Arbejde, der er udrettet i Haderslev, et Arbejde, som de Unge, der nu spiller Dilettantkomedie under helt andre frie Former, i Ærbødighed maa bøje sig for.

* * *

EJ BLOT TIL LYST! — Det er den Devise, der staar over en lang Række Scener i det ganske Land. Og er der noget Sted, hvor dette Ord har passet, saa er det vel nok først og fremmest over Dilettantkomedien i Haderslev. Det skulde gamle Stiftsfysikus *Madvig* nok sørge for. Det var ham, der i Begyndelsen af 80'erne — altsaa for over 60 Aar siden tog fat paa at arrangere offentlig dansk Dilettantkomedie i Haderslev.

»Harmonien« havde allerede den Gang en Stab af flinke Dilettanter, der under »theatralsk Komite«s Ledelse spillede Komedie for Medlemmerne. Størsteparten af denne Part var det, at Madvig fik til at give en offentlig Forestilling hvert Aar paa Teatret. Madvig var Sjælen i hele Foretagendet, og han herskede enevældigt. Der var ikke Tale om noget Halløj under Prøverne, der altid begyndte umaadeligt præcis. Selv mødte han paa Slaget 8 og kom ofte lige fra en anstrengende Landtur op paa Teatret. Og Gud naade den, der kom forsent. Han hersede voldsomt med de rollehavende. Om og om igen, indtil det blev rigtigt!

»Kan I høre, hvor han ta'r paa Vej?« hviskede en Aften gamle *Grünwald* fra »Dannevirke«, der i mange Aar var en fortrinlig Regissør, til et Par Deltagere, som gik nede i Restaurationen og trak Vejret lidt under en af Prøverne. Men man saa op til gamle Madvig. Ja, man elskede ham, netop fordi han aldrig skaanede sig selv. Han var heller ikke bange for at kassere en eller anden, der ikke duede. Efter hver Forestilling samlede han sit »Personale« og uddelte baade Ros og Dadel.

Theatret i Hadersley.

Onsdagen den 9. December 1885 Aften Kl. 7
opføres af Dilettanter i **vel.Ædigt Ojemed:**

Slægtningene,

Handlingen foregaar paa Gaarden.

Personerne:

Svend Ottesen, Fisker	Hr. Ludvig
Kirsten, hans Kone	Frk. Jacobine Schmidt
Jens, hans Søn	Hr. Bols.
Helga, hans Datter	Frk. Nikoline Schmidt
Edvard, Student, Kirstens Broder	Hr. W. C. Mathiesen
Dick, Edvards Ven	Hr. Dahl.
Abelone, Fisker	Frk. A. Jensen.

Fiskere: Hr. J. Hansen, Hr. H. Dahl, Hr. Hedvig.
Piger: Frk. Ernst, Frk. Frank, Frk. Skjold.

Handlingen foregaar paa Kirkegaarden.

En Søndag paa Amager,

Handlingen i 1 Akt.

Personerne:

Jørgen, Amagerbonde	Hr. Bols.
Inger, hans Kone	Frk. Grundsøen.
Elisabeth, hans Datter	Frk. Frank.
Mikkelsen, Købmand paa Christianshavn	Hr. H. Dahl.
Jakob, hans Søn	Hr. Chr. Jensen.
Hans,	Hr. W. C. Mathiesen.
Kristian,	Hr. Hedvig.
Peter,	Hr. Hedvig.
Jørgen,	Hr. Schmidt.
Lars, en gammel Mand	Hr. H. Dahl.
Hermansen, en Bjergmandsbetjent	Hr. Bergmann.

Amagerpiger: Frk. Ernst, Frk. Hedvig, Frk. Schmidt, Frk. Schmidt.

Handlingen foregaar paa Amager udenfor en Kro.

Billetter til Logen à 1 Kr. 50 Ø., til Balkonen à 1 Kr., til Skuffeliet à 75 Ø. kan købes Tirs. Bogholder Andersen, Cigarhandler Hansen, Urmager Nielsen, Grønsagshandler Jensen, Skomager Nielsen og Isenkræmmer Nielsen, hvor ogsaa Kl. 6½ Forestillingen begynder Kl. 7½ præc.

En gammel Plakat fra 1885.

Det var et meget afvekslende og omfangsrigt Repertoire, der blev spillet gennem de mange Aar: Lystspil, Skuespil, Vaudeviller og smaa Syngestykker. Ofte, naar der var gaaet nogle Aar, tog man et Stykke, der tidligere havde gjort stor Lykke, op igen, f. Eks. »En Søndag paa Amager«, »Slægtningene«, »Nej« og andre kendte Stykker har været opført gentagne Gange, og de herlige Melodier har altid vakt Begejstring.

Ved Forestillingerne gik det efter en Snor. I det Øjeblik Uret faldt i Slag paa Kirken, begyndte Musikken med en rask Melodi, ofte med Ouverturen til »Elverhøj« (»Kong Christian« blev selvfølgelig ikke spillet med), og saa saare Musikken holdt op, gik Tæppet.

Men forud for en Forestilling var der mange Formaliteter at iagt-

tage. De forskellige Stykker skulde selvfølgelig censureres af de tyske Myndigheder, og ofte maatte man lave om paa Teksten for at faa det til at glide lettere. I »En Søndag paa Amager«, der blev opført første Gang i 1885, synger Lodsen som bekendt Sangen »Paa Søen, naar den skummer vred«, men det kunde selvfølgelig ikke gaa an, at han sang det originale Slutningsvers:

Men Lønnen kommer paa en Dag,
da Skibet gaar i Havnen,
imens det gamle danske Flag
forkynder stolt fra Stavnen,
at ingen Rift og ingen Plet
det taale vil at bære,
men vajer stedse frit og let
og hævder Danmarks Ære.

Men saa lavede Fru Bankbogholder *Benzon* følgende Vers:

Men naar en nybagt Svabergast
vil sige: Lad mig styre!
Vi svarer: Det har ingen Hast
med Jer, I unge Fyre.
Til meget er vel Ungdom god,
dog inte til at raade.
Kun prøvet Kraft og øget Mod
kan styre Skib og Baade.

Købmand *Theodor Dahl,* der spillede Lodsen, fik Verset i sidste Øjeblik og naaede ikke at lære det helt til Premieren. Han klistrede derfor Verset ind i sin blanke Hat og klarede den paa denne Maade. Publikum, der kendte Historien med Verset og forstod Situationen, hilste Sangen med saa voldsomt et Bifald, at en Betjent, der stod udenfor Teatret, kom farende ind for at se, om der ikke var sket et eller andet forfærdeligt!

I al Almindelighed gik det helt godt med Myndighederne, da Forestillingerne jo altid var i veldædigt Øjemed. Baade de tyske Præster og tyske velgørende Foreninger fik hvert Aar flere Hundrede Mark af Overskudet, og dette var medvirkende til, at Myndighederne saa med milde Øjne paa de danske Dilettantkomedier. Navnlig saa længe Dr. *Koster* var Borgmester, var der aldrig noget i Vejen. Men den første Gang, man bad hans Efterfølger, Dr. *Schindelhauer,* om Tilladelse, blev den nægtet. Saa gik Købmand *Erik Bløcher,* der paa det Tidspunkt stod for Arrangementet, ud til Landraad *Becherer* og

klagede sin Nød. Bløcher havde Repertoiret med, og da Landraaden Dagen efter skulde paa en Rejse, tog han Bøgerne med som Rejselekture. Og Landraaden fandt, at der absolut ikke var noget i Vejen for, at man kunde opføre de paagældende Komedier. Men da der stadig ikke kom nogen Tilladelse fra von Schindelhauer, og da Premieren nærmede sig, skrev Bløcher ud til Landraaden og klagede sin Nød. Det hjalp! Dagen efter blev Bløcher kaldt ned til Borgmesteren, som meddelte ham, at han efter Konference med Landraaden nu kunde give Tilladelsen.

Hvis man skriver, at der var fuldt Hus til disse Forestillinger, er dette en meget for veg Betegnelse. Folk laa i Lag. Landboerne kom allerede midt paa Eftermiddagen langvejs fra, velforsynede med Madpakker. Længe inden Forestillingen begyndte, stod Folk som Sild i en Tønde. Ved Forestillingen, hvor der var proppet over 1000 Tilskuere ind i Salen (der var Plads til 737), kom en Betjent hen og sagde: »Der er vist nok et Par Stykker for mange«. Men det forhindrede ikke, at man yderligere fik et Par forsinkede Landboere losset ind. De skulde da ikke køre den lange Vej forgæves. Købmand *Jacob Schrøder*, der spillede med, maatte kravle ind gennem et Vindue for at komme op i Paaklædningsværelset!

Scenebillede fra Slægtningene.
Fra Venstre til Højre: Johansen, Fru Møller, Fru Schrøder, Frk. Boysen, Gustav Carlsen, Fru Carlsen, Th. Møller, Fru Ryon-Hansen, Th. Dahl, Dahlgreen, Jacob Schrøder, Frk. Gram Erik Bløcher, Fru Bløcher og Nicolaj Svendsen.

Trods Trængsel og ulidelig Hede, der altid herskede paa Tilskuerpladsen, holdt det forventningsfulde Publikum ud, og Begejstringen over Komedien var altid overvældende. Disse Forestillinger var for den danske Befolkning i By og paa Land en af Aarets store Begivenheder, som man glædede sig til længe forinden. Naar en af Dilettanterne hen paa Efteraaret kom ud paa Landet, lød det ofte: »Naa, skal I snart til at spille Dilettant igen?« Landboerne kom i tætte Skarer, og efter at Amtsbanerne var anlagt, rullede Ekstratogene sent om Aftenen propfulde ud over Amtet med de glade Teatergæster, der var lykkelige over at have oplevet en herlig Aften.

Naar der var Sang i Stykkerne, kunde man næste Dag høre Børnene synge Sangene eller fløjte Melodierne paa Gaden. Iøvrigt overværede mange tyske Borgere hvert Aar Forestillingerne. Der kom mange Penge ind ved disse Forestillinger. Man havde ofte et Overskud paa 2000 Mark, hvilket i Betragtning af de smaa Billetpriser (1,40 Mark for den dyreste Plads) var flot. Og henad Jul blev de mange rare Penge delt ud til Byens trængende.

* * *

Naar der skrives om Dilettantkomedie, er det ikke almindeligt at nævne Navne. Naar der alligevel i denne Skildring findes en Række Navne, er det ikke for at fremhæve de enkelte, da det skal understreges, at alle — baade de, der er nævt, og de, hvis Navne er gledet ud af Erindringen — fortjener den største Paaskønnelse og Tak.

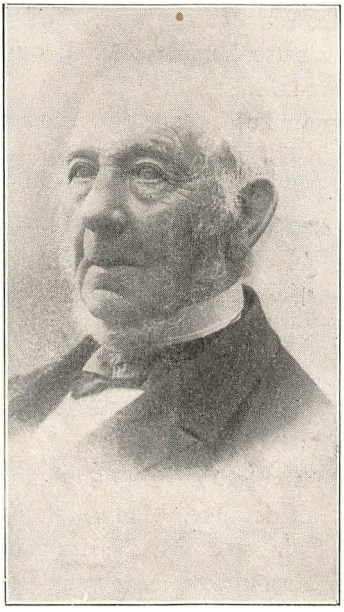
Fru Frank i »Familietvist«

Af den første udmærkede Stab, der sled i det i 80'erne, er der sikkert ingen tilbage. Men naar man ser paa hosstaaende Billeder, hvoraf noglestammer fra den ældste Tid, vil i hvert Fald den ældre Generation sikkert kunne genkende Aktørerne trods Sminke og Paryk: Fru *Frank* Fru Dr. *Ryon-Hansen* og Købmand *Thedor Dahl* var blandt de første,

der betraadte de skraa Brædder. Da Fysikus Madvig døde, overtog Købmand *Fabricius* og Frue Ledelsen, medens Redaktør *Mathiesen* og Konsul *Henrik Dahl*, der begge spillede med, tog sig af Finanserne, indtil Købmand *Erik Bløcher*, der »kom til Scenen« i 1892, efterhaanden blev den, der satte Gang i Sagerne og klarede Regnskaberne. Senere fik Grosserer Adolf *Bech* Ledelsen. Foruden de allerede nævnte Damer og Herrer, skal ogsaa nævnes Frk. *Elisabeth Gram*, Købmand *Jacob Schrøder*, Apoteker *Falkenberg*, Pastor *Jørgensen*, Skærbæk, Borgmester *Thorvald Møller*, Ekspedienterne *Posselt*, *Post* og *Rossen*, der alle var ansat i et Par af Byens store Forretninger, Musikhandler *Schmidt*, *Oscar Doth*, Fru *Cathrine Nielsen*, der senere blev gift med Magister H. V. Clausen, Fru Dora *Sievers*, Fru og Frk. *Benzon*, Fru *Johanne Bruhn*, f. Smith, Købmand *Jørgensen* og Frue, der flyttede til Aalborg, Frk. *Anna Mussmann*, der blev gift i Wien, Frk. *Jensine Boysen*, som blev gift i Hamborg, Fru Grosserer *Bech*, Boghandlerne *Carl Nielsen* og *Marius Christensen*, Direktør *Falkenberg*, Sønderborg, og mange flere. Ved Siden af de mange Aktører havde man flere trofaste »Embedsmænd« bl. a. gamle *Grünwald* og Guldsmed *Thorvald Møller*, der var udmærkede Regisører. Som Sufflører virkede i mange Aar Bankbogholder *Benzon*, Malermester *Johnsen*, og Boghandler *P. Christensen*, medens Musikken gennem de skiftende Tider lededes af *Bargisen*, Peter *Schmidt* og *Høhn*.

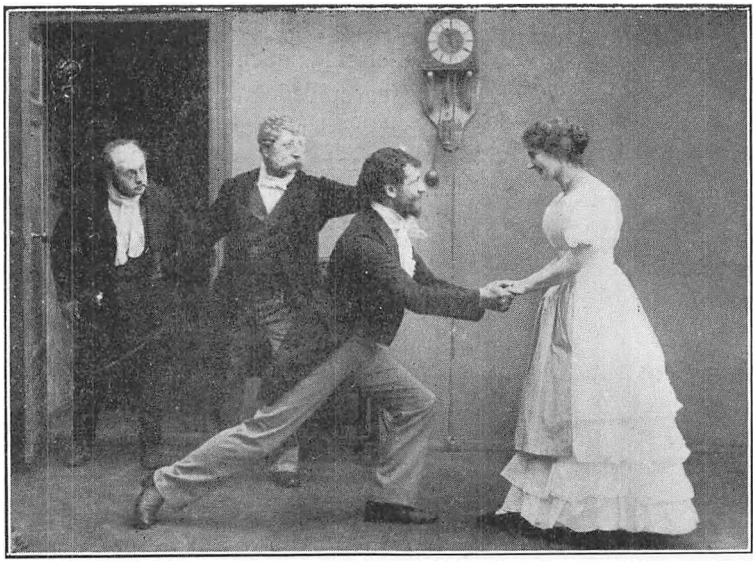
* * *

Selvfølgelig kan der fortælles om mange pudsige Episoder, der er forefaldet i den lange Aarrække og her skal der til Slut opfriskes et Par morsomme Oplevelser, som nogle af de ældste Dilettanter maaske endnu kan erindre.

Stiftfysikus Madvig.

Det var engang, mens Madvig endnu levede. Man var ved de afsluttende Prøver paa »En Søndag paa Amager«. Alt gik glimrende, kun vilde det ikke rigtig lykkes for *Posselt*, der spillede Rasmus meget morsomt, at

Scenebillede fra „Nej" Fra Venstre: Erik Bløcher, Fabricius, Th. Dahl og Fru Ryon-Hansen.

græde, som nu Madvig vilde have det. Den gamle Fysikus gik nede paa Tilskuerpladsen med sin Stok og saa til, men da Rasmus ikke tudede godt nok, for Madvig hen til Rampen og knaldede Stokken ned i Scenegulvet, idet han raabte, saa det rungede: »Saa græd da for Fanden, Rasmus«. Og Rasmus satte i med et Vræl, og Madvig var tilfreds.

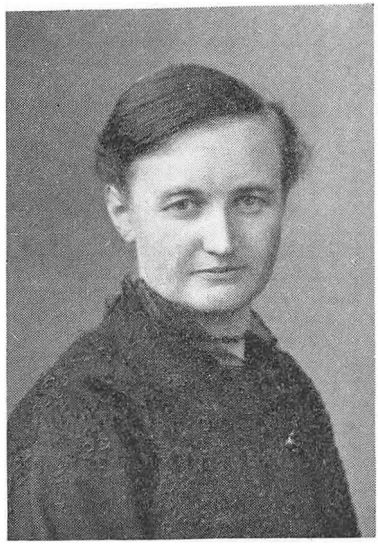
Under en Forestilling faldt Suffløren i Søvn midt i en Akt. Men Skuespillerne kunde Rollerne paa Fingrene og de lod ham derfor bare sove videre. Først langt henne i Stykket vaagnede Suffløren atter op til Daad, men da han saa begyndte at blade rundt i Sufflørbogen for at hitte ud af, hvor langt man var naaet, kneb det ikke saa lidt for de optrædende at bevare Alvoren.

Værre var det dog, da man spillede »Et Sølvbryllup«. Det var i sidste Akt, hvor Sølvbruden (Fru *Frank*) og Præsten (*Jens Oggesen*) sad i deres ret alvorlige Samtale, da *Peder Christensen* nede i Sufflørkassen gav sig til at nyse, ikke een Gang, men hele tretten Gange i Træk, saa det gav Genlyd i hele Teatret.

Krigen i 1914 satte Punktum for Dillettanternes Virksomhed, og Genforeningen bragte alt det nye. Men rundt om i By og paa Land sidder mange danske Kvinder og Mænd, der med Glæde og Tak mindes de herlige Aftener, da Dillettanterne var de eneste, der paa Scenen tolkede Modersmaalet i en trang Tid. *Johannes Thiis.*

Minder fra Fremmedherredømmet.

I Køllertiden kunde der i Hjemmene paa Christiansfeld-Egnen, hvor Manden stod fast ved sit danske Sindelag og ikke vilde udmelde sig af de danske Foreninger, til Tider været ret strengt for den sønderjydske Kvinde. Jeg har det tydeligt i min Erindring fra min Barndom, Mor tog sig i Stilhed af Hjemmet, og det, som Fars udprægede Danskhed kunde have til Følge, tog hun som noget selvfølgeligt, som ikke kunde være andet. Far var ofte ude, snart var der Stævning hos Amtsforstanderen eller Landraade", snart maatte han møde i Retten i Tyskland. Jeg oplevede meget i min Barndom, som jeg nu vil gengive en Del af, og naar jeg nu begynder at skrive om disse Ting, dukker Minderne om Far og Mor tydeligt frem.

Frk. Anna Bonde, Christiansfeldt.

Vi Børn blev opdraget i Fædrenes Aand, ikke just med Ord, men mere ved Gerning. Jeg husker tydeligt en Gang, jeg bad om en ny Kjole. Jeg fik til Svar, at det ikke var nødvendigt, men samme Dag fik jeg at se, at Far som Svar paa en Opfordring gav et større Pengebidrag til et dansk Formaal. Det greb mig meget, og jeg blev klar over, at dette maatte være noget stort.

Jeg er af gammel sønderjydsk Æt, min Slægt har i seks Generationer boet paa Gaarden i Skovhuuse,

der nu ejes af min Broder, Andreas Bonde. Min Oldefar paa Mødrene-Siden ejede Vandmøllen i Flensborg, men solgte den og flyttede til Kolding Vandmølle og senere til Kær Mølle ved den gamle Grænse.

Der blev i de Aar oprettet flere Frimenigheder. Mor og Far sluttede sig til dem, men vi var jævnlig i Kirke i Hejls, Mors Fødesogn og vort Nabosogn paa den anden Side Grænsen. Vi deltog ogsaa i de Møder, som Kirkelig Forening for Nordslesvig afholdt.

Jeg gik i Aller Skole, og vi havde en Lærer, der havde været med i den tysk-franske Krig 1870-71. I Skoletimerne — og tit naar vi skulde have Religionsundervisning — fortalte han os om de store Sejre, han havde været med til at vinde i Frankrig, og han sluttede gerne med at indprente os, at det var meget bedre at høre til det store tyske Rige end til det lille Danmark.

Vi Børn fra de danske Hjem var præget af det nationale. Vi var jævnaldrende med Gaardejer P. Finks Børn fra Stubbom. Peter Fink var Fars gode Ven og Meningsfælle, der heller ikke vilde vige fra det, som var Ret. I Middagspavsen i Skolen, naar vi spiste vores medbragte Mad, diskuterede vi Børn gerne nationale Spørgsmaal. Vore Veninder fra det gode nationale Hjem i Stubbom vidste altid klar Besked om mange Spørgsmaal; Hjemmene havde dengang stor Betydning for den opvoksende Slægt.

Møderne paa Skamlingsbanke.

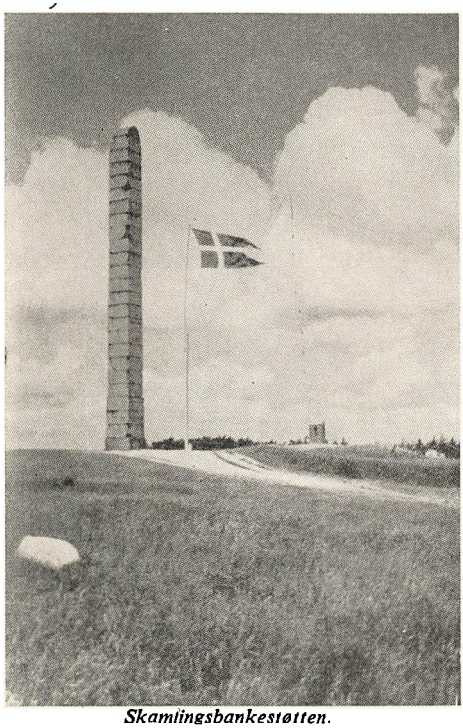
Skamlingsbanke holdt baade Mor og Far meget af, og vi Børn fik altid Lov til at komme med til de store Skamlingsbanke-Møder. Mor pyntede os gerne med hvide Kjoler med røde Sløjfer paa, og da Far var Medlem af Bestyrelsen, kørte vi allerede derop ved Middagstid. En af mine stolteste Oplevelser paa Skamlingsbanke var, da jeg engang efter at jeg var bleven voksen blev præsenteret for Redaktør Jessen, der havde talt ved Mødet. Jeg blev præsenteret for ham med Ordene: »En af de ægte sønderjydske Piger«. Jeg havde en Gang tidligere været med mine Forældre til et Møde, hvor Jessen havde talt, og det havde jeg været meget optaget af. — Hvor var vi glade for Møderne paa Skamling, som altid holdtes paa Sct. Hansdag. Mange af Danmarks og Sønderjyllands bedste Mænd førte Ordet der.

Engang var Bjørnstjerne Bjørnson indbudt til at tale der, men det blev vi meget skuffet over. Han roste Tyskerne meget, og det plej-

ede vi Søndrjyder jo ikke at gøre. Bjørnson havde forresten givet Bestyrelsen for Skamlingsbanke-Selskabet en Overhaling, fordi han fandt, at Modtagelsen ikke havde været rigtig storslaaet. Bestyrelsen fandt, at det modsatte havde været Tilfældet, de havde saaledes haft hele Familien Bjørnson — 6 — 8 Personer — boende paa Hotel Kolding i nogle Dage.

Forsamlingshuset »Frej« bygges.

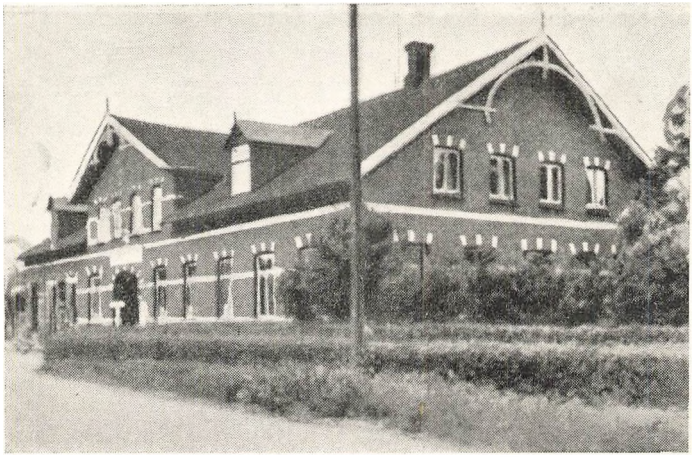
Da det blev nægtet de Danske at holde Møde paa Gæstgivergaarden i Christiansfeld — der var især et Tilfælde, hvor de ind under et Valg gerne vilde have været samlet med Gustav Johannsen, — besluttede en Del Beboere fra Omegnen med C. Finnemann, Taarning, i Spidsen, at bygge et dansk Forsamlingshus. De mente at naar det var deres eget Hus, maatte de da have Lov til at bestemme over det. Men senere viste det sig, at de tyske Myndigheder havde en anden Opfattelse.

Skamlingsbankestøtten.

Byggeselskabet blev dannet af 100 Mænd herfra Egnen, der indskød hver 100 Mark til Opførelse af Forsamlingshuset, der fik Navnet »Frej«. Gustav Johannsen raadede dem til at danne en Forening og af forskellige Grunde kalde den selskabelig Forening. Denne Forening skulde saa leje »Frej«s Lokaler.

»Frej« stod færdigbygget i September 1897, og det var Meningen at aabne den ved en festlig Sammenkomst af Selskabelig Forenings Medlemmer. Men for at der ikke skulde komme Forstyrrelse i Festligheden, besluttede Bestyrelsen, at et Par af dens Medlemmer skulde rejse

Forsamlingshuset „Frej". Christiansfeld.

til Slesvig til Overpræsident von Köller, forelægge ham Sagen, og udbede sig hans Raad, saa Indvielsen kunde afholdes uden Politiets Indgriben.

Gamle P. Skau, Bukshave var Ordfører. Hr. von Köller, var meget venlig mod Deputationen og gav den det Raad, at hvis man bar sig ad som paa en Skovtur, hvor Deltagerne selv medbringer Mad og Drikkevarer, vilde der ikke opstaa Vanskeligheder.

Da de kom hjem fra Slesvig, var de meget optaget af Overpræsidentens Venlighed og Imødekommenhed og mente, at nu kom der bedre Tider for de danske Sønderjyder. Det modsatte skete. Men der skete ogsaa noget andet, og det var, at ved den Kamp, de tyske Myndigheder paaførte Sønderjyderne, blev mange af dem deres Danskhed bedre bevidst, hvilket Afstemningen forud for Genforeningen senere beviste.

Senere hen kom von Köller en Gang til Haderslev, hvor Tyskerne vilde feste for ham med Fakkeltog og meget andet — en Udfordring til den danske Befolkning. Der var da nogle Landmænd fra Omegnen, der kom i Tanker om, at de vilde søge Foretræde hos Overpræsidenten for muligvis at opnaa en Lempelse af Masseudvisningen af danske Tjenestefolk. De bad ogsaa Far om at være med men han sagde Nej: sidste Gang, vi var hos von Köller, blev vi holdt for Nar; det vil jeg ikke være med til tiere. — Det var Mandag, de skulde have Foretræde, og da Far om Morgenen kom kørende ind i Haderslev By, stod der nogle Mænd parat til at tage Køretøjet. Men Far stod fast ved sin Beslutning, han knappede sin Frakke op og sagde: I kan jo nok se, at jeg ikke har mit sorte Tøj paa.

Da Kaffebordene stod dækket i $1^1/_2$ Aar.

Den Dag, Indvielsen af »Frej« skulde finde Sted, rullede Vogn efter Vogn ind i det nye Forsamlingshus' Gaard med festklædte Kvinder og Mænd. Men da havde Amtsforstander Valentiner allerede været paa »Frej«, for efter Ordre fra Landraad Mauwe, Haderslev, at sætte Segl for alle Døre. Dørene var laasede, og inde i Salen stod Bordene dækket til Fest, og saadan fik de Lov at staa, vistnok i 1 $^1/_2$ Aar, inden man fik Lov til at faa det nye Forsamlingshus aabnet igen. — Forhandlingsprotokollen over »Frej«s Historie og Retssagerne er desværre blevet nede i Tyskland hos en af de Advokater, der førte Retssagerne.

Nogle af Festdeltagerne kørte saa til Haderslev i et langt Vogntog med tændte Lygter midt paa Eftermiddagen, for nu vilde de ikke have flere Bøder den Dag. I Haderslev havde de lejet et Lokale, hvor de efter Hr. von Köllers Raad kunde spise deres medbragte Mad. Men næppe havde de sat sig til Bords, før Politiet kom og forbød baade Taler og Sang. Dagen efter fortalte Mor, at Fru Jakob Juhl, Hjerndrup, havde sat sig til Klaveret i Lokalet. Straks var Gendarmen kommet hen og havde spurgt, om hun vilde spille. Det benægtede hun. Ja, men De har da tænkt paa det, sagde Gendarmen. »Maa vi nu heller ikke længer tænke«, svarede Fru Juhl. Flere lignende Episoder forekom den Aften.

Selskabelig Forening blev erklæret for politisk, og dette førte med sig, at dens Bestyrelse fik mange Bøder. Der var stadig Retssager, og Bestyrelsen maatte møde i Retten i Kiel eller Flensborg. Det blev en en dyr Historie, hvorfor Bestyrelsesmedlemmernes Antal blev omdannet fra 7 til 3 Medlemmer. N. Finnemann, Stubbom, L. Larsen, Klaaborg, og Far. De havde tyske Advokater til at føre Retssagerne; Gustav Johannsen havde anbefalet dem Justitsraad Munkel, Berlin. Under en Retssag spurgte Justitsraad Munkel Valentiners Advokat om »Frej«s Farver. Røde og hvide Mure med blaat Tag, lød Svaret. »Gott sei Dank für das blaue Dach«, udbrød Munkel. Man sagde ogsaa: »Die Sache ist dunkel, darum nehmen sie Munkel«. Det lykkedes ogsaa Munkel med store Omkostninger at faa »Frej« aabnet.

Et Møde med Forhindringer.

I Sommeren 1900 skulde Gustav Johannsen tale paa »Frej«, og der var stor Tilstrømning af Vælgere. Men Amtsforstanderen kom

igen og satte Segl for Dørene. C. Finnemann, Taarning, indbød saa hele Forsamlingen til sit Hjem i Taarning, hvortil de alle vandrede med Gustav Johannsen i Spidsen. Men ogsaa her indfandt Gendarmen sig og forbød Mødet. Saa sagde Gustav Johannsen: »Vil De som jeg, mine Herrer, saa gaar vi over Grænsen til »Frederikshøj«. Hele Forsamlingen begav sig da derefter til »Frederikshøj«, og i Grunden behøver det slet ikke at tilføjes, at det blev et meget stemningsfuldt og vellykket Møde, som længe efter blev drøftet Mand og Mand imellem.

Nu maatte Bestyrelsen for Selskabelig Forening igen føres gennem alle Instancer, men det lykkedes dog at faa Lokalernes Lukning erklæret for ulovlig.

I den Tid, »Frej« var lukket, skete det ofte efter en Stævning hos Amtsforstanderen, at en lille Kreds af de mest fremtrædende Danske sammen med deres Hustruer samledes i Værtens private Lejlighed, og Fru Skovlund, Værtens Hustru, havde da bagt nogle ekstra gode Kager. Naar jeg var med mine Forældre i Christiansfeld, fik jeg Lov at komme med til disse Sammenkomster, og da det skete i al Hemmelighed, gjorde det jo ikke noget, at jeg endnu gik i Skole. Jeg glemmer aldrig disse Aftener, der var et stortartet Sammenhold mellem disse Danske, og naar de saa var færdige med at forhandle om, hvorledes de vilde forholde sig i den Sag, der lige var ført frem af Landraaden eller Amtsforstanderen, saa gav de sig til at synge den ene Sang efter den anden, og de sang alle Versene. Siden den Gang, da disse trofaste Danske styrkedes i indbyrdes Sammenhold ved at synge alle disse Sange, har jeg ikke kunnet lide at pille Sange eller Vers ud af vore Sangbøger, som det især er blevet gjort i Højskolesangbogen.

Udvisningen af danske Tjenestefolk.

I 1898 var de danske Stemmetal til Rigsdagsvalget steget meget, og de tyske Myndigheder (Overpræsidenten, Landraaden o. s. v.) syntes derfor, at nu skulde den danske Befolkning ordentlig straffes, og saa kom Masseudvisningen af danske Tjenestefolk. Men de Arbejdsgivere, der vilde melde sig ud af de danske Foreninger, kunde faa Lov til at beholde de danske Statsborgere i deres Tjeneste. Paa den Maade vilde de prøve at fortyske Nordslesvig. Men det mod-

satte skete atter. Ganske vist var der svage Karakterer, som gav efter, men heldigvis var der mange standhaftige Bønder, som ikke vilde vige en Tomme fra deres danske Overbevisning, og de blev staaende i de danske Foreninger.

Da Far var Formand for Selskabelig Forening, der hos Amtsforstander Valentiner stod anskrevet som særlig politisk, blev en af de første Udvisningsordrer, Amtsforstanderen udstedte, sendt til mit Hjem. Selv om Mor var syg dengang. og det derfor ikke var saa rart at hendes dygtige Piger skulde rejse, var hun dog enig med Far i, ikke at svigte som danske, hvad der end maatte komme, og efterhaanden kom der meget. (— Ved Genforeningen, da Valentiner havde solgt »Kathrinesminde« og var rejst sydpaa, var der ved Auktionen ingen, som vilde købe hans Skrivebord, ved hvilket der var skrevet saa meget ondt mod Danskerne.)

Da Far havde faaet den omtalte Udvisningsordre, kørte han over til Valentiner med de paagældende 3 Piger og 3 Karle, og der fik han den Besked, at hvis han ikke vilde løje sig, skulde Folkene være over Grænsen næste Dag, eller ogsaa skulde de tage Tjeneste hos Tyskerne, de valgte det første. Vi havde ogsaa en ung Pige fra Norge. Hun maatte blive, sagde Amtsforstanderen, men det varede kun fjorten Dage, saa maatte hun ogsaa rejse. Vi Børn græd os i Søvn den Aften, fordi de Folk, vi holdt saa meget af, skulde rejse næste Dag.

Mors Forældre, Sognefoged I. A. Hansen og Hustru, Hejls, kom jævnlig paa Besøg i længere Tid. Far spurgte Valentiner, om de heller ikke maatte komme længere, for han vilde da nødigt have, at de skulde blive transporteret ud af Landet. 14 Dage ad Gangen, var Svaret.

Vore gamle Tjenestefolk var hos vore Slægtninge i det gamle Land, og vi prøvede saa paa at have dem og deres Tjenestefolk skiftevis i 14 Dage, men i Længden blev det trættende, og de vilde helst tilbage til os igen. Der var saa nogen, som meldte det til Valentiner, og Gendarmen kom snart hveranden Dag for om muligt at faa fat i dem.

Vi Børn fik den Opgave, at være paa Udkig, for at sige Besked naar Gendarmen var i Sigte, og saa skulde de Piger og Karle, som ikke havde Lov til at være hos os, i en Fart gemmes, og det var paa de utroligste Steder, i Bageovnen, paa Høloftet o. s. v. En gammel Daglejer blev altid nervøs og smed Træskoene, saa dem maatte vi jo samle op i en Fart. De utroligste Situationer opstod paa den

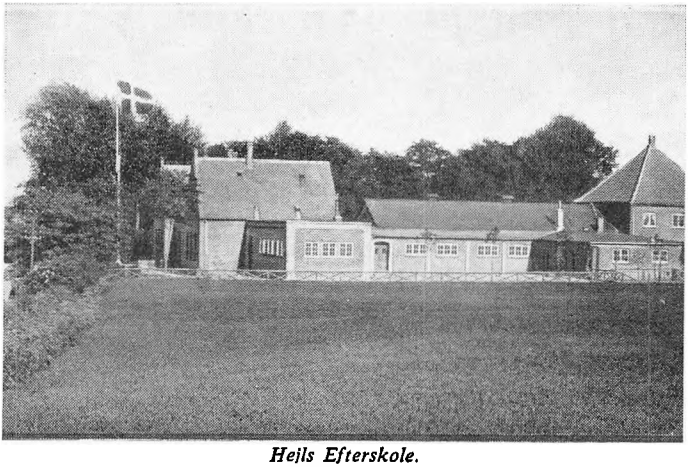
Maade. En Gang var jeg ved at tappe Øl i Flasker fra et stort Anker, da jeg hørte Gendarmen komme. Jeg løb op og sagde Folkene Besked, men da jeg kom tilbage, var der ikke mere Øl i Ankeret. Mor gav ogsaa ofte Gendarmen en Toddy, naar han kom, saa havde de bedre Tid til at gemme sig.

At Far blev afsat fra sit mangeaarige Hverv som Kommuneforstander, var jo ikke saa mærkeligt; det Hverv var han for dansksindet til at varetage, men i Køllertiden skete der mange andre Ting, som nærmest var utrolige. Noget af det haardeste, Køllertiden førte med sig, var Udvisningen af bosiddende Optanter. Her paa Egnen fik Myndighederne ved Hjælp af en gammel, aandsvag Kones falske Vidnesbyrd gjort C. Finnemann, Taarning, og hans Søn, N. Finnemann, Stubbom, til Optanter. Selv nu, hvor de skulde jages fra deres Hjem, vilde disse stoute Mænd ikke vige fra det, som var deres Ret.

Den Dag, de skulde transporteres over Grænsen, var deres Venner samlet med dem i Hjemmet i Taarning. Far fortalte senere om den gribende Afsked. Før Gendarmen gik med dem, sang de alle: »Altid frejdig, naar du gaar, Veje, Gud tør kende«. — Med Finnemann-Sagen gik det jo i øvrigt saadan, at Retten sejrede tilsidst.

De gode Hjems Indsats i Kampen.

Da jeg var blevet konfirmeret, kom jeg paa Hejls Efterskole, hvor cand. theol. Rossen dengang var Forstander. Jeg havde rig-

Hejls Efterskole.

tignok ogsaa mere Lyst til at lære Danmarkshistorie, dansk Litteratur og alt andet dansk, i Stedet for det tyske, vi havde lært i Skolen. Som Lærer ved Hejls Efterskole kom dengang ogsaa cand. theol. Kallenbach Pedersen, efter Genforeningen Præst i Rise ved Aabenraa. Han kom ogsaa jævnlig i mit Hjem. Mor indbød saa Gæster til sluttede Møder, Kallenbach Pedersen læste højt af dansk Litteratur, og disse Aftener sluttede han saa med en Aftenandagt. Vi sang meget saadanne Aftener, og det gjorde vi i det hele taget altid i de Tider. Vi Unge vilde helst synge de Sange, der var forbudt, og naar vi saa havde faaet Vinduerne lukket — de tyske Grænsegendarmer patruljerede nemlig udenfor — sang vi den ene Sang efter den anden, og vi kunde næsten hele den blaa Sangbog, som jeg sætter meget højt, udenad. Ved et stort Møde paa Hejls Efterskole bemærkede Kallenbach Pedersen engang: Man kan nok se, hvor Sønderjyderne sidder; de benytter ikke Sangbogen, de kan Sangene udenad.

Gang paa Gang kommer man tilbage til, hvad de gode danske Hjem betød i de Tider. Vi Unge kom ikke saa meget ud, som Nutidens Ungdom gør, og det var derfor af stor Værdi, at vi kunde samles om noget godt i Hjemmene. Den sønderjydske Husmoder forstod at beholde Husets Ungdom i Hjemmet om Aftenen. Det er Hjemmenes Værdi, saadan som Bjørnson synger om dem:

Et enkelt Hjem bar saa tit et Land,
naar ud det sendte dets Frelsermand,
og mange tusind af Hjem det var,
som Landet frelst ifra Slaget bar.
Og det, som bærer det gennem Freden,
er Hjemmets Pulsslag i Travlheden.

Fra disse Aftener i mit Hjem stammer min Interesse for og Kærlighed til dansk Litteratur. Denne Kærlighed styrkedes yderligere, da jeg senere kom paa Roskilde Højskole. Forstander Th. Bredsdorffs Foredrag om dansk Litteratur var enestaaende, hans Foredrag om Grundtvigs og Søren Kirkegaards Liv var saa indholdsrige, at man aldrig glemmer dem. Hvor er der mange, der er blevet berigede af dansk Aandsliv. — Noget lignende oplever man paa Liselund, hvor Niels Dall altid har forstaaet at faa mange af vort Lands bedste Mænd til at føre Ordet.

I denne Forbindelse vil jeg ogsaa nævne, at jeg som ung Pige

var i Huset hos Forstanderparret paa Købmandshøjskolen »Købmandshvile«, Hørsholm, nuværende Stiftprovst Fog-Pedersen, Odense. Opholdet i dette kulturprægede Hjem har haft stor Betydning for mig.

Rejser til »det gamle Land« og Møder nord for Grænsen.

Ganske vist var Køllertidens Politik haardhændet overfor de Danske, der ikke vilde bøje sig for Overmagten, men vi havde ogsaa ofte mange store og gode Oplevelser. Sammen med mine Forældre har jeg ofte været med paa Rejser i det gamle Land, som vi Sønderjyder var blevet indbudt til. Pastor Ring, Taps, indbød ogsaa ofte vi unge til Møder. Flere af de unge Mænd, der deltog i disse Møder, var senere med i Verdenskrigen, og Breve fra dem vidner om, hvor meget godt, de havde modtaget der. Her fra Egnen blev Frk. Lydia Finnemann, Taarning, Cecilie Fink, Stubbom, og jeg sammen med unge Piger fra andre Egne af Sønderjylland indbudt til en Rejse til København, som Frøken Marie Hollesen, Broager, den senere Fru Dr. Storm, var Leder af. Paa den Tur oplevede vi meget; vi var paa Udflugt i Nordsjælland, havde Fribilletter til Teatrene og mange andre Seværdigheder, blev indbudt til private Hjem, ja selv Wivel havde indbudt os til Middag. Det var kort Tid efter at nuværende Direktør Callø, Haderslev, og Amtmand Thomsen, Aabenraa, var blevet bortvist fra Latinskolen i Haderslev. De var vore daglige Ledere

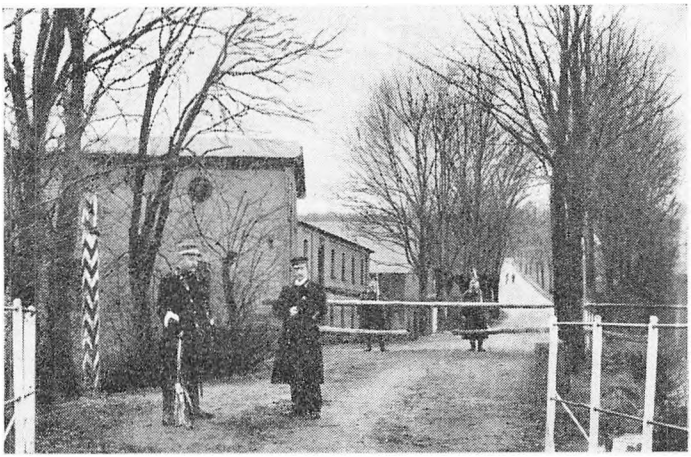
Den gamle Lind i Regensen.

paa Turene. Vi var saa meget begejstrede for et Besøg paa Regensen, hvor Studenterne serverede Chocolade for os. Det var et meget fornøjeligt Samvær, som sluttede med, at vi blev fotograferede under Linden. Ja, der var gode Mennesker dengang, som forstod vore Kaar og gerne vilde glæde os. Saadan trænger vore Folkefæller sydpaa ogsaa til Opmuntring.

I Køllertiden stod der altid Gendarmer ved Kær Mølle og de andre Overgangssteder ved Grænsen, naar der var Fest paa Skamlingsbanke eller Møde paa Frederikshøj og paa Hejls Efterskole. Efteraarsmødet blev gerne afholdt paa den tyske Bededag — en passende Dag for vi Sønderjyder, og de Præster, som talte der, kunde ogsaa bedst paa en Søgnedag —.

De store Møder, som Forstander Rossen begyndte med, fortsattes ogsaa under Forstander Ravn. Skolen ejedes af sønderjydsk Forening; i Bestyrelsen var Seminarieforstander Pastor Simon Hansen, Ribe, der var den egentlige Leder af Møderne. Da Skolen og Kirken i mange af de sønderjydske Sogne kulturelt og kirkeligt set ikke gav os den aandelige Næring, vi behøvede, følte vi Trang til at komme i nærmere Forbindelse med dansk Aandsliv. Jeg vil altid staa i dyb Taknemmelighedsgæld til Hejls Efterskole og til mange af Danmarks gode Mænd for alt, hvad de gennem deres nationale og kristelige Forkyndelse gav mig. Det var Eftermiddage, som jeg og mange altid længtes efter. Efter Møderne var der gerne fælles Thebord med medbragt Mad. Her kunde vi komme frem med alt det, der laa os paa Hjerte, her kunde der tales frit, og mange dybtliggende Spørgsmaal kunde blive besvaret.

Gendarmerne noterede alle dem, der tog over til de nævnte Sammenkomster, og var der nogen iblandt, der havde danske Statsborgere i deres Tjeneste, blev de paagældende Tjenestefolk Dagen efter udvist. — Gendarmen fra Christiansfeld kendte godt mig og min Familie, da han jævnligt aflagde Besøg i mit Hjem for at se, om der ikke foregik noget, som efter tysk Lov var lovstridigt. Jeg husker tydeligt, at der engang, vi skulde til Møde paa Efterskolen, stod en fremmed Gendarm ved Kær Mølle. Da Far præsenterede dem, der var paa Vognen, for Gendarmen, vilde han ikke tro, at jeg var Fars Datter. »Ein so junger Mann mit einer so grossen Tochter«, sagde Gendarmen, »das passt nicht«. Jeg skulde saa have været jaget af Vognen og sendt hjem, men Folk paa den efterfølgende Vogn bevidnede Fars Ord og endelig fik jeg Lov at køre med over Grænsen. Paa Frederikshøj var der for-

Kærs Mølle 1915.

uden større Møder ogsaa tidt hemmelige Sammenkomster, hvor vi saa var fri for Gendarmen ved Grænsen. Naar der var Sammenkomster paa »Frederikshøj«, skrev Mejeribestyrer Bidstrup, Taps, gerne en lille Billet til de mere fremtrædende danske Kvinder og Mænd: »Kom herover den Aften, vi har en god Mand, der gerne vil være sammen med Dem.« Saadanne Aftener var storartede, foruden Taler og Sang var der det gode Samvær, som gav friskt Mod til at fortsætte Striden. Traf det sig, at Mor og Far den paagældende Aften var bedt ud til Selskab, blev der sendt Afbud; de gode Aftener nord for Grænsen med Meningsfælder kunde ikke undværes i de Tider.

Da Kvinderne ikke maatte tage Del i Møderne.

Efter at »Frej« var blevet aabnet, holdtes der ogsaa jævnligt Møder der, vi Kvinder maatte ikke være med. Men det var saa interessant at blive jaget ud, saa vi mødte alligevel op hver Gang og satte os sammen med Mændene inde i »Frej«s Sal. Valentiner og Gendarmerne sad altid oppe ved Talerstolen. Saasnart Mødet var aabnet, rejste Gendarmen sig og forbød Kvinderne at overvære Mødet. I de andre Lokaler maatte vi heller ikke være sammen med Mændene, og Gendarmen gik og passede paa, at Kvinder og Mænd ikke talte sammen. Vi drak saa Kaffe rundt paa Vognene og andre utænkelige Steder. Vi Unge forsøgte ogsaa at lege ude i Haven, men

ogsaa det blev forbudt. Det var meget spændende at finde paa noget som kunde drille Gendarmen; en Dag var der en ung Pige, der særlig udmærkede sig paa dette Omraade, og hun fik saa et dundrende Hurra af de unge Mænd.

Sygeplejeforeningen kunde jo ikke kaldes politisk, men en Gang til en Generalforsamling paa »Frej«, hvor Fru Callø, Søndergaard ved Haderslev, var indbudt som Taler, og da Formanden, Fru Fink, Stubbom, havde budt velkommen, forbød Gendarmen Generalforsamlingen. Efter den Tid holdtes Sygeplejeforeningens Generalforsamlinger i Frederikshøj, indtil der igen blev roligere Tider.

Efterhaanden blev de tyske Myndigheder klar over, at de opnaaede et andet Resultat end det tilsigtede, idet den danske Befolkning ikke lod sig bøje, og der kom igen roligere Tider, indtil 1914, da den første Verdenskrig begyndte.

Det var en haard Tid, da ens Kære skulde med. Mor, der i Forvejen ikke var rask, tog det saa haardt paa, at hun ikke forvandt det igen. Dr. Gabe og Frue i Taps var til megen Hjælp og Støtte for de unge Mænd, der var rejst over Grænsen, og andre, som havde Hjælp behov. Vor Nabo paa den anden Side af Grænsen, Povl Dall, Kær Mølle, kom næsten daglig over til os, og hans Besøg var os til megen Opmuntring. Samtidig fik vi Besked om Situationen. Naar han saa ofte fik Lov til at komme over Grænsen, var det, fordi der aldrig blev smuglet Varer over til os. Fru Dall gav ogsaa ofte den tyske Vagtpost lidt Mad, og det satte Vagtposterne Pris paa. Det erfarede vi ogsaa, idet vi havde mange Soldater indkvarterede og Vagtstue i Nærheden.

De danske Sønderjyder kæmpede for et Land, som ikke var deres Fædreland, men gjorde fuldtud deres Pligt. Men ofte blev det nægtet dem at komme hjem paa Orlov; Myndighederne herhjemme sendte Advarsler til deres Regiment.

Naar Far kom over til Amtsforstander Valentiner med en Ansøgning om Orlov for min Bror, sagde Valentiner: Det er da ogaa for galt, har deres Søn ikke været hjemme endnu, men nu skriver jeg med det samme til Regimentet, at de skal give ham Orlov. Løjtnanten ved Regimentet i Frankrig viste min Broder Brevet, hvor Valentiner havde skrevet, at de *ikke* skulde lade min Broder rejse hjem, da det kunde ende med »Fahnenflugt«. Min Broder lovede Løjtnanten, at han nok skulde komme igen. Det gjorde han ogsaa, men senere, da han havde været saaret ved Somme, gik han over Grænsen.

Afstemning og Genforening.

Da Fredsslutningen kom, og vi fik Lov til at komme hjem til Danmark, oplevede jeg nationalt set den største Tid i mit Liv. Meget, ja, det bedste jeg ejede, havde jeg, som saa mange andre, mistet i Krigen, men Glæden over, at vi var kommet hjem, var Lægedom for meget. Trykket var borte, og vi kunde tage fat paa forskellige Opgaver. I Januar 1919 blev der oprettet en Ungdomsforening, i hvis Bestyrelse jeg sad i 7 Aar. Niels Petersen-Høkkelbjerg blev Formand. Under hans dygtige Ledelse voksede Foreningen, saa vi stod med 300 Medlemmer. Der var altid gode, lødige Ting paa Programmet, og mange af Danmarks gode Mænd og Kvinder gav straks Løfte om at ville hjælpe os paa forskellig Maade. Jeg mindes en af de første selskabelige Sammenkomster paa »Frej«. Salen pyntede vi med Grønt og Dannebrog, og vi skønnede paa, at vi nu maatte benytte Dannebrog. Aldrig har jeg set »Frej« saa kønt smykket. Frøken Hanne Jenssen, der var Formand for Haderslev Ungdomsforening, hjalp os med Opførelse af Tableauer, som den store Forsamling var meget optaget af; »Danmark«, »De sønderjydske Piger«. »De sidste paa Skansen«. o. s. v. gjorde stor Virkning; alt var jo nyt for os. Jeg husker Festen i Haderslev for de franske Soldater, hvor Frøken Hanne Jenssen holdt Festtalen paa dansk (den blev naturligvis oversat til fransk). Refshauge var Landraad for Haderslev Amt dengang. Den Øverstbefalende for de franske Tropper havde Landraadens Frue til Bords. Det kneb med den indbyrdes Samtale ved Bordet. Senere førte de Dansen op; det var et stateligt Par.

Da saa de danske Soldater kom for at afløse de franske, var det et stolt Syn at se dem komme sejlende ind i Haderslev Havn med Dannebrog i Forstavnen og senere marchere op gennem Byen for at overtage Kasernen. Det var som om Hurraraabene den Dag ikke vilde faa Ende.

Afstemningsdagen den 10. Februar var selvfølgelig den mest betydningsfulde. Under Sang hejstes Flaget om Morgenen. Senere kom Gæsterne nordfra for at afgive deres Stemmer. Om Aftenen samledes vi i Aller Præstegaard, der stod ubeboet, idet den tyske Præst var flyttet. Festen naaede sit Højdepunkt, da senere paa Aftenen alle de gode Resultater fra Afstemningen blev oplæst. Den tyske Præsts Hilsen i Krigstiden havde været: »Gott strafe England«, og det var ikke mange af Sognets Beboere, der var kommet i Præstegaarden.

Da den danske Præst, Pastor Lindeburg, kom, fyldtes Stuerne ofte til Møder og Sammenkomster, og det var vi taknemmelige for, ja, der var meget, der blev anderledes efter Hjemkomsten til Danmark. Desværre trak Genforeningen lidt længe ud; det var dyrt at betale med Kroner, naar man ingen havde, og der maatte laanes danske Penge.

Endelig oprandt den store Dag med Genforeningen med Moderlandet: det Slægtled, der oplevede Kongens Ridt over Grænsen paa den hvide Hest den 10. Juli 1920, vil aldrig glemme det. Flere Dage i Forvejen havde vi travlt med at bygge Æresporte, Sognene omkring Christiansfeld havde hvert sit fra Taps, hvor Kongen besteg den hvide Hest, og ned til Christiansfeld. Fra den gamle Grænse og ned til Tyrstrup Kirke stod unge Piger i hvide Kjoler og strøede Blomster paa Vejen. Vi skulde staa i to Rækker paa hver sin Side af Vejen, men da Kongen kom, løb vi alle sammen ud paa Vejen »Vi er saa glade i Dag«, sagde vi. »Det er jeg ogsaa«, svarede Kongen og trykkede vore Hænder, mens Taarerne løb ned ad Kinderne paa ham. Refshauge havde faaet det ærefulde Hverv at byde Kongen velkommen, da Majestæten overskred den gamle Grænse og tog det tabte Land i Besiddelse. Kongen og hele den kongelige Familie med Følge tog ind i Tyrstrup Kirke, hvor der holdtes en stemningsfuld Andagt ved Provst Nissen, Haderslev, og hvor Sangforeningen sang. Den Formiddag stod de fleste Gaarde og Huse tomme, Kreaturerne havde faaet ekstra godt med Foder, og Kl. 5 om Morgenen tog vi hjemmefra; ingen vilde komme forsent.

Da vi fik den store Lykke at komme hjem til Danmark, smertede det os dybt i mit Hjem, at ikke alle Danske kunde faa Lov til at komme hjem. At Redaktør Jessens og Gustav Johansens By ikke maa faa Lov at komme med, er meget sørgeligt, sagde Far, da vi havde hørt Resultatet af Afstemningen den 15. Marts, og han var tavs Resten af Dagen.

Jeg husker, at Advokat Andersen og Frue fra Haderslev forud for Afstemningen dernede rejste rundt til Møder for at skabe en Stemning for Flensborg og Slesvig; der var mange, der var imod at faa anden Zone med til Danmark. Det var derfor ikke saa mærkeligt, at de trofaste Danske dernede kunde blive bitre over et saadant Standpunkt. Paa den anden Side var der mange, der forud for Afstemningen rejste derned for at være med i det store Oplysningsarbejde, der skulde gøres. Jeg blev ogsaa opfordret til at rejse derned, men jeg foreslog andre, som jeg vidste var bedre egnede.

I Talen ved Kongefesten paa Dybbøl udtalte daværende Statsminister Neergaard til de danske syd for Grænsen: »I skal ikke blive glemt«. Men Ord alene hjælper ikke meget; der skal helst være Gerning bagved.

Tiden efter Genforeningen.

Var det saadan, at vi Kvinder i den tyske Tid ikke fik Lov til at tage Del i noget, saa var det snart for meget, vi blev opfordret til at være med i, da vi var kommet hjem til Danmark. Hjemmet maa jo ikke forsømmes. Men der var noget, jeg ikke kunde sige Nej til, og det var at være med i Forsvarsforbundet. Naar der spurgtes, om det var noget for Kvinder, kom jeg til at tænke paa Dronning Thyra, som byggede Dannevirke-Volden. Nu var vi kommet hjem til Danmark, men der var intet Forsvar ved vor Sydgrænse.

Men der var ogsaa noget andet, som jeg ikke kunde lade være med at tage Del i, og det var Arbejdet til Hjælp for vore Landsmænd syd for Grænsen, der ikke fik Lov til at komme med hjem til Danmark. Naar man færdes dernede iblandt dem, og ved, hvor mange Taarer, der er blevet fældet af den Grund, gør det een usigeligt ondt. Og nu er Mændene og Sønnerne med i Krig igen, og hvor mange kommer tilbage? De er ikke blevet forskaanet for Modgang, men gaar heller ikke udenom den. Med en beundringsværdig Sjælsstyrke søger de at klare alle de Genvordigheder, der hober sig op paa deres Vej, ogsaa under disse usædvanlige Forhold. Deres Tilværelse er præget af Strid og Møje, men trods alt har de bevaret deres ranke Rygge, og de kues ikke, hvor meget der end bliver forlangt af dem, Selv de ældre dernede har forstaaet at bevare et friskt og lyst Sind og Haabet om bedre Tider. Det er enetaaende i Historien, at saa lille et Mindretal kan hævde sig mod et saa stort Rige.

Anna Bonde, Christiansfeld.

Fru Pauline Jørgensen, Skærbæk.

Fru Pauline Jørgensen er født i Rurup den 26. November 1870, hvor hendes Slægt har levet i flere Generationer, en Slægt, der er bekendt for sine ejendommelige Karakteregenskaber. Hendes Fader, Anders Hørlück, var især kendt for at kunde vinde Menneskers Tillid og Fortrolighed, hvilket vel skyldes hans Evner til at bedømme Tingene rigtigt og at kunde finde ud af Folks Vanskeligheder.

Jeg husker fra min Barndom, at Folk, der stod overfor ikke at kunde magte en økonomisk Situation, rejste til Rurup til Anders Hørlück for at søge Raad. At hans Børn har arvet hans Egenskaber paa dette og andre Omraader, kan de, der har været Genstand for deres kloge Omhu, snakke med om nu.

Datteren Pauline fik Privatundervisning i Hjemmet, indtil det blev forbudt. Hendes Lærerinde var Martha Madsen, der senere fik en Børneskole i Askov. Pauline var derefter paa Hejls Efterskole, hvor hun blev konfirmeret af Pastor Topsøe. Saa begyndte hun straks at undervise sine smaa Søskende og kom senere til Vældegaard Kvindeskole pr. Gentofte, hvor hun efter 2 Aars Forløb tog Præliminæreksamen. Derfrakomhun som Medhjælper til Askov Børneskolehos sin forhenværende Lærerinde, og siden som Privatlærerinde til Johannes Lauridsen, Grønvang, men 1897 blev der sendt Bud efter hende til »Flensborg Avis«, hvor man manglede Hjælp, fordi Redaktør Jens

Fru Pauline Jørgensen.

Jessen sad i Fængsel. I Flensborg var hun i to Aar, og Opholdet der har været med til at præge hendes Indstilling overfor mange Livsspørgsmaal.

I Skærbæk var der 1896 begyndt regelmæssige Frimenighedsgudtjenester. Stødet dertil var nok den daværende Sognepræsts Virksomhed som tysk Agitator og hans Forsøg paa at oprette tyske Virksomheder i Nordslesvig. Jens Fejlberg Jørgensen blev kaldet som Præst til Frimenigheden og blev ordineret 1899, i hvilket Aar han blev forlovet med Pauline Hørlück. Til at begynde med var Jens Jørgensen Medhjælper hos Frimenighedspræsterne og kom paa denne Maade rundt i mange Hjem ogsaa i Hørlücks Hjem i Rurup. De blev gift 10 Maj 1901 og de flyttede 1. November samme Aar ind i det nye Hus, der var bygget til dem. Det var det dejligste Solskinsvejr den Dag. De smukke antikke Møbler, den unge Mand havde samlet til Hjemmet, kunde staa ude om Natten under Flytningen. Et godt Varsel for det gode og smukke Hjem. Senere blev den nye Kirke bygget ved Siden af, og i den nogenlunde rolige Tid, der var mellem Køllertiden og Verdenskrigen 1914, blev Hjemmet der et Samlingssted for store Kredse ogsaa udenfor Skærbæk. De nordslesvigske Frimenigheder mellem Ribe og Tønder hørte sammen med Skærbækkredsen, og Fru Pouline var en utrættelig Værtinde for store og smaa, og hendes levende Interesse for Mennesker og Menneskeskæbner gjorde hende istand til at følge med hvert enkelt Medlem af den store Flok, endda hendes Tid ogsaa var stærkt optaget i Hjemmet, hvor der efterhaanden opvoksede en større Børneflok. Der var 6 Børn og en Tid to Plejebørn. Hun deltog i Hjælpearbejdet, og hun og hendes Mand var kære Gæster hos syge og gamle, som de de ogsaa var det, naar der var Fest. Hun var med til at starte »Nordslesvig Kvindeforening« og under Verdenskrigen samlede hun de unge Kvinder i Skærbæk, for at de skulde hjælpes ad med at samle og sende Pakker til de nordslesvigske Soldater.

I 1912 mistede de en 7 Aars Pige ved Drukning. En Kreds fra Kallundborgegnen var indbudt til en flere Dages Sammenkomst paa Egnen, og da en Del af Deltagerne vilde sejle til Ballum i en overfyldt Baad, kæntrede denne og baade Pastor Jørgensens unge Pige og deres Datter druknede. Fru Jørgensen var selv paa Nippet til at drukne. Det var svært for dem som for de andre, der havde mistet deres kære, og der var Sorg paa Egnen. Det blev ogsaa svære Tider for dem under Verdenskrigen, hvor de begge tog Del i Sorgen over

de faldne unge Mænd. Naturligvis var de glade over Genforeningen, men de var ogsaa skuffede over, at Flensborg ikke kom med. Pauline Jørgensen og hendes Slægt kan bl. a. karakteriseres ved, at deres Kærlighed begynder hjemmefra, og deres Kærlighed omfattede efterhaanden mere og mere og havde ogsaa omfattet den sydlige Del af Landet her, og det føltes smerteligt, at det ikke kom med tilbage.

Baade i Aarene før og efter Verdenskrigen havde Hjemmet ofte Besøg af Folk fra det gamle Land. De blev vel modtaget, og der blev knyttet mange Baand og udvekslet Indtryk, som kom Egnen tilgode. Paa Sølvbryllupsdagen var en stor Skare samlet i Kirken til Gudstjeneste, hvor Pastor Albeck, daværende Seminarieforstander i Tønder, prædikede. Han sagde: »Vi er i Dag samlet om et elsket Hjem«. — Det føltes af alle, at det var rigtigt — ligesom man ogsaa følte, det var rigtigt, hvad Frimenighedens Formand sagde ved Festen paa Jørgensens 70 Aarsdag »I to elskelige Mennesker».

Agnes Smidt.

Fra et sønderjydsk Redaktør-Hjem.

Mine Forældre er Dorthea Terkelsen, født i Gl. Haderslev, og Morten Billum, født i Kastrup ved Gram. Af 5 Søskende var jeg den ældste, født i Haderslev, hvor Far dengang var Købmand. De to yngste blev født i Flensborg, hvor Far var bleven Bogholder paa Skibsværftet. Saa Flensborg blev min Barndoms By.

Da jeg 6 Aar gammel kom i Skole, kunde jeg ikke mange tyske Ord, for mine Forældre holdt paa, at i et dansk Hjem blev der talt dansk, og min Mor lærte os Børn at læse dansk. Vi fik Lov at holde »Børnebladet«, og til Jul kom der fra »Onkel« — Forældrenes Venner var dengang Onkler og Tanter — Grünwald, gammel Medarbejder ved »Dannevirke« i Haderslev, danske Hefter og Bøger. Far havde selv indbundet store Familiejournaler og smaa Børnebøger, som vi fik Lov at se i og læse. Vi var ogsaa flittige Laanere hos Frk. Alexander Johannsen paa »Margretes Minde«, det danske Bibliotek. Da vi blev større, læste vi »Flensborg Avis« og nød Redaktør Jessens ildnede Artikler og skarpe Bemærkninger.

Engang, jeg var vist omtrent 12 Aar, blev jeg spurgt, hvorfor jeg var dansk. Lidt genert svarede jeg: Fordi mine Forældre var det. Det

var ikke tilstrækkelig Grund, mente vedkommende. Men saa svarede jeg frejdigt: Vi har Paragraf fem, og derfor har vi Lov at være danske.

Efter at være konfirmeret paa Dansk i Helligaandskirken var jeg et Aars Tid i Huset hos en dansk Familie i Flensborg, paa Handelsskole, ogsaa i Flensborg, og saa som Bogholderske i Vojens.

I Flensborg havde vi i »Ydun« og Borgerforeningen danske Fester, ofte med Dilettantkomedie. Den blaa Sangbog benyttedes flittigt. En Tid lang var min Far Formand i »Ydun«, og det var ved en Fest der, jeg lærte min Mand at kende. Han var i Maj 1903 bleven ansat ved »Flensborg Avis«. Dengang begyndte et Bal med den højtidelige Polonæse, og mens to unge fulgtes ad, overrakte den unge Mand sin Dame en rød og en hvid Rose. Den unge Pige tog glad imod dem, og efter Dansen blev de fæstet paa Kjolen. De var plukket i Redaktør Jessens Have og er nu gemt blandt andre Minder.

I Vojens oplevede jeg mit første danske Foredragsmøde. Fru Helga Skrumsager fortalte om Christian Winther, saa jeg lyttede, var helt betaget og glemte det aldrig. Fra Vojens besøgte vi en Dag Askov og Skibelund, og derfra var jeg ogsaa af Redaktør Jessen indbudt til sammen med de unge fra Avisen at være med til Ribe Domkirkes Indvielse.

Gennem Skoleforeningen fik min Kæreste mig paa Højskole. Jannik Lindbæk, Ubberup Højskole staar for mig som et ædelt Menneske, det var en Lykke at lære at kende. Den elskelige Lærerinde Julie Meyn blev vort Hjems Ven gennem flere Aar.

Fru Svensson

Vort første Hjem fik vi i 1905 i Flensborg i Vanggade med Udsigt over Fjorden. Flensborg var da en hyggelig By for os Danske. Vi var alle een Slags Danske med Familierne Jessen og Bredsdorff i Spidsen. Der var egentlig intet Skel religiøst, politisk eller selskabeligt. De unge drev Gymnastik, der var kommen en lille Foredragsforening i Gang, Redaktør Jessen havde faa-

et stiftet Dansk Kirkesamfund, saa der kom danske Præster derned og talte, og man mødtes som før i »Ydun«, Borgerforeningen og i St. Knuds Skyttegilde.

Da ramte to Dødsfald os haardt. Kong Christian IX., der ogsaa havde været »vor« Konge, døde i Januar 1906, og Redaktør Jessen, som vi holdt af og beundrede, og som tog sig meget af os, døde i Juli 1906. Hans Død blev saa Anledning til, at vi forlod Flensborg, og kom ind i et interessant Arbejde ved »Dybbøl-Posten« i Sønderborg. Min Mand fik overdraget Bladet i Forpagtning, og jeg hjalp i den første Tid paa Kontoret, passede Ekspeditionen og falsede Aviser, naar det gjaldt om at faa Posten rettidigt afsted. I Efteraaret 1908 blev jeg afløst af nuværende Landstingsmand Jørgen Otzen, og i November blev vort første Barn født.

Hos den danske Redaktørfamilie i Sønderborg kom der mange Gæster nordfra. Skuespillerne Robert Neiiendam og J. Texière var nogle af de første. De læste op i vore nystiftede Ungdoms- og Foredragsforeninger og blev derefter udvist. Valgmenighedspræst Carl Koch fra Ubberup talte i vort Hjem paa »Møllehøj« for en saa stor Kreds, vi kunde have i vore Stuer. Professor Vilh. Andersen læste op, og Professor M. Nyrup, der byggede vort nye Forsamlingshus, »Sønderborghus«, boede hos os, naar han inspicerede. Malerparret Slott-Møller, Valdemar Rørdam, N. H. Rasmussen og Frue, Christmas Møller og Kidde og andre unge Studenter besøgte os, naar de var paa Sommerophold eller Rejse i Sønderjylland Adjunkt K. Mortensen fra Odense, senere Rektor i Haderslev, var vor Gæst, da han viste en Flok Gymnasiaster rundt paa Dybbøl, og danske Seminarister opholdt sig hos os, lige inden Krigen 1914 udbrød. Jeg husker, de spillede og sang: »Hvorfor svulmer Weichselfloden«.

I de Aar gik Bladet frem fra Kvartal til Kvartal, og Danskhedsarbejdet lykkedes over hele Linien, Andr. Grau sad i Nordborg som Medarbejder ved »Dybbøl-Posten« og fik derved god Tid til at tage sig af Ungdomsarbejdet. I Sundeved var J. Eriksen, min Mands Ven fra Soldatertiden i Kønigsberg, Præst ved den smukke Frimenighedskirke, og ogsaa han deltog stærkt i Arbejdet blandt de unge. Vi tog jævnligt derover til Gudstjeneste, og han døbte de 4 ældste af vore Børn.

Sønderjydske Pressemænd stod dengang, som det er sagt, altid med det ene Ben i Fængslet. I 1910 maatte min Mand afsone 2 Maaneders Fængsel for paastaaet Presseforseelse, dels i Neumünster,

dels i Flensborg. Det var næsten sværere at sige Farvel da, end da han maatte melde sig ved Mobiliseringen i 1914. I Fængsel gik han ene, Krigen var over os alle. Han var samtidigt idømt 4 Maaneders Fængsel for et lignende Forhold, men denne Dom blev ved Landsretten i Flensborg ændret til en stor Pengebøde.

I Maj 1914 indviedes vort smukke nye Forsamlingshus, »Sønderborghus«. Naar vor Far kom for sent hjem til Middag, kunde vi være vis paa at finde ham paa Byggepladsen for at fremhæve de smukke Enkeltheder for besøgende. Da saa Krigen i August 1914 brød ud, blev vort nye Fælleshjem taget i Brug som Interneringsrum for over 100 danske Mænd og enkelte Kvinder fra Sønderborg Amt. Efter kortere Tid blev de flyttet ned paa Slottet, blev ført i sluttet Trop, ledsaget af Militær med opplantet Bajonet, slæbende paa deres Sengetøj, og hvad de ellers havde hos sig. Danske Mennesker græd, da de saa det. Enkelte Tyskere haanede dem og raabte:» »Da kommen die Dänen mit ihrem Bettbündel auf den Rücken«. Der raadede en mærkelig Stemning i de Dage. Ikke internerede vidste knap, om de paa Gaden turde hilse paa os andre. Fra Mobiliseringen begyndte, var jeg vis paa, at nu blev vi danske. Men hvem anede, at et Livsafsnit var forbi, og at der skulde gaa saa lang og trang en Tid, før vi naaede saa vidt.

Midt i September blev de internerede løsladt. Sidst i Oktober blev min Mand atter indkaldt. Først var han i Slesvig By, siden i Husum. I den Tid spillede Orlov og Besøg af mig og Børnene en stor Rolle. Bladet havde været standset, men udkom nu under Censur og lededes af forhenværende Lærer Møller, Aabenraa. Til sidst blev Størstedelen af det trykt ved »Hejmdal« i Aabenraa. Under disse Forhold blev min Mand løst fra Forpagtningen, og jeg flyttede med Børnene til Flensborg, hvor mine Forældre stadig boede. En Tid lang lukkede vi ogsaa det Hjem og lejede os ind hos en privat Familie i Husum. Der begyndte den ældste sin Skolegang med lige saa lille et Ordforraad i Tysk, som jeg i sin Tid begyndte med i Flensborg. Den 1. Juni 1916 blev min Mand ene af de ældre Aargange pillet ud og sendt til Fronten ved Verdun. En ny Kompagnifører havde fundet ud af, at han var dansk Redaktør, straffet for Presseforseelse, og saa skulde han bort. Da jeg fik Kort fra Fronten, at de var kommen nogle Dage for sent afsted, saa de var sluppet for straks at komme i Skyttegravene, maatte jeg tænke paa de Linier, »I Mulm er Kærlighedsvingen bredt ud, vi skjule os under dens Skygge.«

Derude blev min Mand saa meget syg af Blodgang, kom fra det ene Lazaret til det andet, til Rekreation i Spa i Belgien, men til sidst til et hjemligt Lazaret. Hjertet havde taget Skade. En Tid gik han som garnisonstjenstdygtig, senere felttjenstdygtig i Flensborg, og det blev en god Tid for os. Blot var vi lidt langt borte fra gamle Landbovenner. I Flensborg mærkedes Manglen paa Levnedsmidler meget stærkt. Især Kaalrabivinteren 1917 var slem. Der var til Tider ingen Kartofler at faa, og ogsaa Fedtstoffer savnedes. Marmelade, Brød, Kaffe, alt bestod mere eller mindre af Kaalrabi. En Tid lang spiste vi Krigskøkkenmad, de store Børn husker det og mindes det med Skræk. Det var ikke til at undgaa, at de fik Mèn af det. Men saa kom Venner med Flæsk, Gryn og Æg, og et Sted fra fik vi regelmæssigt lidt Smør, fra et andet Sted Brød og Byggryn.

Atter maatte vor Far sydpaa som felttjenstdygtig, og han var lige ved at komme til Fronten igen, men blev i sidste Øjeblik holdt tilbage som Følge af en Bestemmelse om, at de, der havde 5 Børn eller flere, kunde blive bag ved Fronten. Og en Dag sidst i November 1918 var han endelig velbeholden hjemme igen. Han kom helt nede fra den svejtsiske Grænse, og samme Aften var han og jeg med til et Afstemningsmøde i Flensborg. Afstemningstiden var begyndt. En kedelig Tid blev det, langtrukken, hvor Stemningen blev pisket op, og gamle Venskaber rev ud, da det gjaldt for eller imod Dannevirke-Linien, for eller imod Flensborg.

Medens Afstemningskampen stod paa, savnede min Mand naturligt sit Arbejde ved Avisen. »Dybbøl-Posten« havde antaget andre Redaktører, skønt det var ham, der havde oparbejder Bladet og gjort det anset og respekteret. Saa begyndte han i April 1919 sammen med Sekretær Kylling under meget smaa og vanskelige Forhold »Danskeren« i Haderslev. Vi kunde foreløbig ikke faa Lejlighed der. Men 6 Uger af Overgangstiden var Børnene og jeg Gæster paa Herregaarden Langesø paa Fyn, og vi fik igen Kræfter ved den gode danske Mad.

Som husvilde blev vi omsider i Novbr. 1919 anbragt i den tomme Præstebolig i Præstegade, og her oplevede vi de franske Besættelsestroppers Ankomst, den for mig glædeligste Dag af alle glædelige Dage i 1920. Vort store Haab var ved at blive til Virkelighed. Folk baade lo og græd, og helt ukendte Mennesker rystede hinandens Hænder og ønskede til Lykke. Da lød danske Sange og Melodier for første Gang siden 1864 paa ny frit i Haderslevs Gader.

Vi selv stemte i Flensborg den 14. Marts 1920. Selv om der var mange danske Stemmer, blev der ikke nok, og Flensborg maatte efter Plebiscit-Tiden igen tilbage under tysk Styre.

At blive omplantet fra Flensborg til Haderslev var ikke saa svært, som da vi som unge kom ene to til Sønderborg. Her havde vi opvoksende Børn paa godt en halv Snes Aar og ned til Smaabørn. Saa Hjemmet kunde nok lægge Beslag paa en Mor og Husmor. Skabe og Skuffer var svært tomme, Børnene gik i noget underligt Tøj og Skotøj. Vi følte os noget proletariseret, men efterhaanden rettedes det. Børnene kom i dansk Skole, noget af det lykkeligste, Genforeningen førte med sig, og nu har vi allerede i en lang Aarrække haft vort dejlige Hjem paa »Bakkely«, en fuldgod Erstatning for det aldrig glemte »Møllehøj« i Sønderborg.

Aarene er gaaet, de fleste af Børnene er gift og hjemmefra. Og saa skulde vi igen opleve en Krig og se vort Land i Løbet af en Nat besat af en fremmed Magt. I 1943 blev min Mand atter interneret. Tysk Militær kom ved godt 4 Tiden om Morgenen den 29. August og bankede paa, og da vi intet hørte, blev Dørene slaaet ind, og de trængte ind i vort Soveværelse med opplantet Bajonet, forlangte, at min Mand straks skulde klæde sig paa og følge med. Telefonen tog de med, de to yngste Sønner og jeg maatte ikke forlade Huset, før det blev lyst. Der blev efterladt en Vagtpost. Man vidste ikke, hvad der kunde ske. Men der hændte ham ikke noget værre, og efter c. 14 Dage var han hjemme igen.

Det har ofte set graat, men er blevet godt. Jeg vil ønske, det maa gaa Danmark som Grundtvig siger:

Bladet i Verden sig vender
som Lykkespil
under usynlige Hænder,
Som Gud det vil.

Bladet, som Herren det vilde,
vendte sig tit,
naar det gik Danemark ilde,
vendte sig blidt.

Kati Svensson.

Dorthea Hanssen, Nørremølle.

(1855-1939)

Min Mor, Dorthea Hanssen, fødtes den 9. Marts 1855 i Draaby ved Æbeltoft som ældste Datter af Gaardejer Jakob Hansen. Faderen havde som Soldat været med i hele Treaarskrigen, og var siden da ikke rigtig rask. Mor mindedes ham som meget faamælt. Hendes Mor, Ane Kjerstine Rasmusdatter, var en dygtig Kone med mange Interesser.

I Hjemmet var ogsaa hendes Fars Stedmoder, en elskelig »Bedste«, der i syv Aar havde været i Pouline Worms Hjem i Hyllested Præstegaard, og som stadig bevarede Forbindelsen med Familien der. Mor huskede tydelig Pouline Worms' og hendes Moders Besøg i Hjemmet. Bedstemoderen sad meget af Tiden ved Bilæggeren og spandt og strikkede Strømper. Hun kunde hele Balles Lærebog udenad og rettede Børnene, naar de læste deres Lektier; men hun kunde ogsaa mange Rim og Remser og mange Sange, som hun lærte Børnene.

Dorthea Hanssen.

Vinteraftnerne hyggede man sig i Hjemmet, i Almindelighed forsamlet om Lyset paa et lille Bord i Nærheden af Bilæggeren. Bedstemoderen og Moderen spandt, Dorthea kartede og hendes SøsterHansine, der endnu lever i Draaby, strikkede og læste samtidig højt. De benyttede flittigt et godt Bibliotek, som fandtes i Skolen.

Mor var ikke hele sin Barndom i sit Hjem.

Da hun var tre Aar, »laante« Morfaderen hende med hjem til Drammelstrup, hvor han boede paa en Gaard sammen med en ugift Søn og Datter. Dette Besøg kom ejendommeligt nok til at vare hele seks Aar. Familien dèr kom meget sammen med Vilhelm Beck, der paa den Tid var Præst i Ørum, og Hjemmet var stærkt præget af ham. Over for Mor var Morbroderen meget streng. Han havde en Mester Erik, som han ikke sparede paa. Endnu før hun kom i Skole, forlangte man af hende, at hun udenad skulde kunne en Del tunge Salmer. Den første, hun lærte, var saaledes: »Det er saa svært det ene Punkt: Forlad de onde Veje!« Hun undrede sig siden over, at de ikke i Stedet for lærte hende mere barnlige eller letfattelige Salmer og Sange.

Hjemme i Draaby havde Mor været Ven med hele Gaden, men her maatte hun ikke komme sammen med andre Børn, hvad hun savnede meget. Hun lagde sig undertiden ned og kiggede ud under Porten for at tale med Børnene ude paa Vejen. Ved Maaltiderne maatte hun altid staa op og spise. Et lyst Punkt var der dog. Der hørte til Gaarden en dejlig Have, og den blev rigtig hendes Fristed. Hun fik tidlig Kærlighed til Blomster, og den holdt sig til hendes sidste Dage. Om denne sin Barndoms Have maa hun have fortalt levende; thi da hun mange Aar senere vaagede ved sin Svigerinde Cecilie Finks Dødsleje, bad denne: »Aa, Dorthea, fortæl mig igen om den Have, jeg synes, jeg kan se den for mig!«

Da Mor var seks Aar, begyndte hun at gaa i Skole, hvad hun ikke var glad for, da Læreren pryglede hver Dag. —

Efter Bedstefaderens Død og Morbroderens Giftermaal kom hun nu endelig tilbage til sit Hjem i Draaby. Hun var da ni Aar. Hun undrede sig meget over, at hendes Søster, som var seks Aar gammel og meget let græd, naar noget gik hende imod, ikke fik af Mester Erik, som hun selv var saa vant til hos Morbroderen. Men snart opdagede hun, at de derhjemme slet ikke havde noget, der hed saadan.

Skolegangen i Draaby hos Lærer O. C. Christensen mindedes Mor som en daglig Fest, saa det var baade i Hjem og Skole, Forandringen var stor. Christensen var enestaaende til at fortælle og synge for dem. Han havde til sit attende Aar været Murer, men ved at høre den kendte grundtvigsk prægede Seminarieforstander Ludvig Christian Møller fra Ranum fik han Lyst til at blive Lærer. Det blev han til Fuldkommenhed, efter Mors Opfattelse, som hun selv har skrevet i nogle Erindringer, saa han mange Aar med stor Dygtighed virkede til Velsignelse for sin Egns Ungdom.

Mor var meget lærenem, ikke mindst m. H. t. Sange. En Aften havde hun glemt at faa Faarene, som hun skulde passe, hjem fra Marken ude ved Kattegat, og var gaaet i Seng, før hun kom i Tanker om det. Hun maatte da op og den lange Vej ud efter dem. Moderen, som havde ondt af hende, fulgte imidlertid med. Mens de var paa Vej ud mod Havet, stod Maanen op, og Mormor lod sig heraf inspirere til at synge Baggesens: »Der var en Tid, da jeg var meget lille«. Siden glemte Mor ikke denne Sang. —

Krigen i 1864 naaede ogsaa Draaby. En Dag, da Mor vogtede Køerne, saa hun pludselig hele Landevejen fuld af tyske Tropper med skinnende Pikkelhuer. Hun skreg højt af Angst og løb forvirret rundt mellem Køerne. Der fulgte en streng Tid. De fik Indkvartering paa Gaarden. Tropperne viste sig at være Østrigere. En Officer tog Gæsteværelse og Storstue for sig. Paa Dagligstuegulvet lagde de et tykt Lag Halm, og her laa de menige. Alt, hvad man havde i Huset, tog de i Brug. Forældrene maatte saa sammen med Bedstemoderen og fem Børn nøjes med Soveværelset. Under denne Indkvartering døde den yngste Søster, der knap var et Aar gammel. Det gjorde Indtryk paa Familien, at Soldaterne, der havde været saa længe i Hjemmet, at de var kommet til at holde af den lille, herved viste deres Medfølelse og gjorde, hvad de kunde for at lette Sorgen.

Da Mor var 12 Aar gammel, kom hun sammen med en Veninde til et Par Gange om Ugen at gaa i Syskole i Æbeltoft hos Elise og Mine Hansen. Elise havde været Lærerinde i et Hjem i Grenaa, hvor Fruens Søster, Philipine Larsen, havde været i Huset hos Grundtvig, og var blevet stærkt paavirket af det. I dette Hjem var ogsaa Lise Hansen blevet præget af den samme Aandsstrømning. Mor har herom selv skrevet: »Havde vor egen Skole været mig kær, saa blev denne det endnu mere. Hvad Elise Hansen havde modtaget i dette Hjem, delte hun ud med glad og rund Haand, og det har baaret hundredfold Frugt gennem alle de Elever, hun havde. Den første Dag sang hun: »Ser til Fuglene i Luften« med en Varme, saa jeg lærte den straks. Saadan kom Salmer og Sange Dagen lang, og Arbejdet gik som en Fest.«

Gennem Lise og Mine Hansen fik Mor Lyst til at komme paa Højskole, og i 1874 tog hun paa Askov. Opholdet her blev af afgørende Betydning for hende, og hun følte sig Livet igennem taknemmelig for, hvad hun her havde modtaget. Hun sluttede her flere varige Venskaber, bl. a. med Schrøders og med Julie Marstrand.

Efter Højskoleopholdet vilde hendes Moder gerne have haft hende paa en Gaard, Høgholm, hvor hun i sine unge Dage selv havde været, men da Mor saa Folkestuen der, vilde hun ikke for nogen Pris dertil. Hun kom saa i Stedet som Mejerske til la Cours paa Skærsø i Draaby Sogn. Forvalteren der, Peter Petersen, Ørsted, fik til første Oktober 1874 sin gode Ven fra Lyngby Landbrugsskole, Christen Hanssen fra Nørremølle, dertil som Mejeribestyrer. Her lærte Far og Mor hinanden at kende.

Efter Mors Død, da hele deres Ungdomstid var kommet til at staa saa klart for ham, skrev Far en Gang i et Brev: »Det, der gjorde saa stærkt Indtryk paa os alle, var, at Dorthea sang, saa det klang, — og vi sang med! Den 21. Januar 1875 blev vi forlovede. Vi gik hjem for at fortælle det til hendes Forældre. Da vi gik forbi Draaby Kirke, ringede Klokkeren Solen ned, og havde ladet Kirkedøren staa aaben. Vi listede usete ind, gik op og knælede ved Alteret og bad om Velsignelse til vor Pagt. Og ingen saa os gaa derfra«.

Til Maj 1875 kom Mor til Nørremølle som Mejerske. Hun kom især til at staa Svigerfaderen meget nær. Til Fars Søskende fik hun et varmt og varigt Venskabsforhold. Endnu 45 Aar senere kunde en af Svigerinderne takke hende for, at de altid havde kunnet bevare Følelsen af, at det var deres gamle Hjem, de besøgte, naar de kom til Nørremølle.

Vinteren 1875 var Far paa Askov. Ogsaa for ham blev Opholdet her en afgørende Oplevelse. Gennem Schrøders lærte han at kende Mads Aggers fra Kølhede ved Lemvig, og han aftalte, at Mor skulde komme op og være Mejerske hos dem. Mads Agger kom rejsende til Askov for at aftale Sagen nærmere med Far. Den første Morgen, Mor var der, blev der kaldt tidligt paa hende, om hun vilde komme og malke. Det hørte paa Mors Egn ikke med til Mejerskernes Bestilling at malke, saa hun blev noget overrasket, men da hun ikke rigtig vidste, hvad Far paa hendes Vegne havde aftalt, turde hun ikke nægte det, og i det Aar, hun var der, malkede hun saa daglig 14 Køer. Da man senere i Overensstemmelse med Egnens Skik gik ud fra, at hun ogsaa skulde slagte Køer og Faar, sagde hun dog Nej.

Mor havde ikke medbragt Malketøj, men da hun den følgende Søndag var i Bøvling Kirke, kom hun til at se paa Pastor Jessens Præstekjole og fandt ud af, at hun af Sækkelærred nok kunde sy en lignende Kjole, der kunde bruges til Malkningen. Pastor Jessen, der senere kom til Ødis, kom Mor iøvrigt til at sætte megen Pris paa. Ogsaa Mads Aggers blev Mor meget glad for og bevarede Forbindelsen med dem, saalænge de levede.

I 1876 var Far blevet Soldat i København. Mors gode Veninde Julie Marstrand var i Mellemtiden blevet gift med Forstander Ernst Trier, Vallekilde. Mor kom derfor i 1877 som Elev til Vallekilde. Opholdet her betalte Far for hende. Som Soldat holdt han sig selv med Kost og tillod sig kun om Søndagen varm Middagsmad. Hver Søndag gik han i Vartov, og hver Uge købte han Højskolebladet, der, efter hvad han har fortalt, dengang tit ret udførligt refererede Foredrag fra hele Landet, saa han havde Indtryk af at kunne følge med i, hvad der i de Kredse optog Sindene.

I Oktober 1877 købte hans Far en meget forfalden Gaard, Stavnsbjerg, i Hejls Sogn ved Kolding, som Far forpagtede, og den 16. Maj 1878 holdt de Bryllup der. Mange af deres Ungdomsvenner var med. De havde her deres Hjem, indtil de i 1891 flyttede hjem og overtog Nørremølle.

Trods de vanskelige Tider for Landbruget i Kongeriget i 80erne blev Aarene i Hejls en lykkelig Tid. Der var nok at tage fat paa baade ude og inde. Gaarden blev sat i Skik, og de begyndte at opkøbe Mælk og lavede det første Centrifugemejeri paa Egnen.

Der var paa Egnen et stærkt aandeligt Røre, som de tog livligt Del i. Far ledede Gymnastik i Hejls, og ikke sjældent kørte de til Kolding for at deltage i Møder paa Højskolehjemmet, ligesom de ogsaa deltog i Efteraarsmøderne paa Askov.

I 1891 blev Farfar paa Nørremølle syg, og Far og Mor overtog da efter hans Ønske Gaarden, da Fars Bror, H. P. Hanssen, ikke ønskede at overtage den. I April flyttede de fra Stavnsbjerg med syv Børn. Deres store sorte Hund kunde de desværre ikke faa med, da den en Gang ved Kjær Mølle havde gøet ad en tysk Gendarm og derfor var blevet udvist af det tyske Rige.

Far var dansk Undersaat, idet han 15 Aar gammel i Oktober 1870 havde opteret for Danmark, og siden havde han opholdt sig der. Da de som danske Undersaatter var afskaaret fra at deltage i noget offentligt vedrørende det nationale, var det en haard Overgang for dem at komme tilbage. Paa Baggrund af det rige Liv, de i Hejls havde været med i, følte det dobbelt svært.

Allerede fra Hejls ansøgte Far Regeringen i Slesvig om at blive prøjsisk Undersaat — men havde endnu ved Afrejsen intet Svar faaet. Den 4. Nov. 1892 døde hans Far, Christen Hanssen, i Kiel efter en Operation og blev begravet den 11 November. Den 20 November indgav Far Ansøgning til Landraaden om Bosættelsestilla-

delse i deres eget Hjem, men næste Dag fik de en Udvisningsordre med Paabud om at være ude af Landet inden otte Dage. Far søgte Fristen udsat i to Maaneder for at appellere, først til Regeringen i Slesvig, der gav Afslag, derefter til Overpræsidenten, der ligeledes afslog, og endelig til Indenrigsministeriet i Berlin.

Far har herom skrevet: »Gustav Johannsen var vor Rigsdagsmand og Landdagsmand. Han stod paa en meget venskabelig Fod med Indenrigsminister Herford. En Dag vinkede denne Gustav Johannsen mig ind i Ministerværelset, hvor hele min lille Sag laa paa Bordet. Mig personligt var der intet og kunde der ikke være noget imod, men des mere mod min Broder Hans Peter og min Far. Ved Gustav Johannsens Mellemkomst opnaaedes, at der blev givet telegrafisk Ordre til at udstede Tilladelsen. Men da var vi saa vidt, at jeg havde lejet et Hus i Kolding og lejet en Skipper til at sejle vort Tøj fra Sottrupskov til Kolding. . . . Vi havde kørt rundt og sagt Farvel til Familie og Venner og kom til sidst til Godsinspektøren paa Sandbjerg. Denne havde været i Sønderborg og havde Besked med, at Tilladelsen kom. . . . Stemningen mod os havde forandret sig. De tyske Præster havde taget vort Parti, da der intet var vundet ved, at vi uden Grund blev jaget ud og Bror H. P. kom til Nørremølle i Stedet. Vi vidste ikke rigtig, om vi vilde og kunde tage imod det, men vi havde intet at rejse til, og saa blev vi«.

En Skuffelse var det imidlertid, at de ikke fik Indfødsret, som vilde have givet dem betydeligt friere Kaar.

For Børnene lettedes Overgangen til den tyske Skole meget ved, at de som Lærer i Snogbæk Skole fik J. H. Schmidt, senere Vojensgaard, der iøvrigt blev en god Ven af Hjemmet. Paa Nørremølle fødtes endnu tre Børn, som senere blev anerkendt som prøjsiske Statsborgere. For den ældste Søn, Jørgen Rudolf, der var født i Hejls og derfor dansk Undersaat, ønskede mine Forældre ikke Fars Skæbne, og han blev derfor kun 9 Aar gammel sendt til Sorø, hvor han kom i Huset hos Pastor Topsøes, som Far og Mor var Venner med fra Hejls, og gik i Skole, indtil han kunde blive optaget paa Akademiet. Ham saa de saa kun i Ferierne.

Følte Far og Mor sig stækkede udadtil, gjorde det vel paa den anden Side sit til, at der blev levet saa meget des rigere inden Døre, først og fremmest i Familien selv og sammen med Folkene. Vi havde altid Medhjælpere fra »det gamle Land«, som vi ofte blev Venner med for Livet. Mor var trofast til at skrive og holde Forbindelsen

vedlige med dem. Endnu den sidste Fødselsdag, da hun 83 Aar gammel laa syg, var der af de mange Breve, hun modtog, tre fra gamle Medhjælpere fra 1891, det første Aar de var paa Nørremølle.

Vi mindes ikke Begrebet en kedelig Hverdag. Der var festligt, hvor Mor var med. Hun havde et godt Helbred og kunde gaa foran i Arbejdet med godt Humør. Ikke mindst interesserede hun sig for Hønsegaarden, der indbragte flere Præmier, og for Haven, hvor hun vedligeholdt sin tidligt vakte Interesse for Blomster.

Baade Far og Mor var ivrige for, at ogsaa Fritiden blev brugt paa en hyggelig Maade. Vinteraftener læste Far gerne højt for os alle. Især elskede han Holberg og Blicher, ikke mindst Blicher, men ogsaa Selma Lagerløfs »Jerusalem«, Reuters »Landmandsliv«, Hostrups Komedier og forskelligt andet husker jeg. Om Sommeren blev der tit leget i Haven.

Kom der Gæster Nord fra, der kunde holde et Foredrag eller fortælle noget, blev »Salen« ryddet, og der gik Bud efter en Kreds af gode Venner. Kom der unge i Besøg, benyttedes Salen tit til Sanglege. I Stuehuset paa »det gamle Boel«, en mindre Gaard, der ved Arv var lagt til Nørremølle, lod de indrette en Gymnastiksal, der blev flittigt benyttet til Gymnastik og Folkedanse, og de sørgede saa gerne for, at der blandt vore Medhjælpere var en, der kunde lede Gymnastik. Mange paa Egnen mindes endnu festlige Aftener paa det gamle Boel.

Da Frimenigheden i Stenderup blev dannet (1902), sluttede Far og Mor sig dertil. Naar de ikke kunde komme til Kirke, læste Far en Prædiken derhjemme, og der blev sunget nogle Salmer.

Som fra Hejls fortsatte de ogsaa herfra med som Regel at tage til Efteraarsmøderne i Askov, hvor de ofte traf bekendte fra yngre Dage.

Der raadede stor Gæstfrihed i Hjemmet, og det stillede jo især store Krav til Mor, der foruden at passe den daglige Husholdning ogsaa maatte tage sig af Gæsterne. Saaledes husker jeg, at vi i Sommeren 1914 havde stadig vekslende Gæster uafbrudt lige fra Pinselørdag 30. Maj til den 2. August. Naar vi havde Gæster, blev der tit spændt for og kørt en Tur, som saa gerne gik til Dybbøl. Gæsterne bragte gerne et frisk Pust med sig.

Var Far og Mor glade for at modtage Gæster i Hjemmet, nød de ogsaa selv at komme ud at rejse, og de oplevede da altid meget. Moder kom let i Lag med Folk og havde stor Evne til at tale med alle. Engang traf hun i Toget en blind Pige fra Lyngby, som hun kom til at skrive sammen med, og det førte til, at Mor invi-

terede hende sammen med hendes Familie ned til os en Sommerferie, og vi bevarede siden Forbindelsen med hende. Det har nok lyst lidt op i den blindes Tilværelse.

Det var i det hele taget forbavsende, hvad Mor overkom at huske og faa udrettet ud over, hvad det daglige Arbejde krævede. Ikke mindst førte hun en meget omfattende Brevveksling, og hendes Breve var altid meget levende.

Fars gamle ugifte Farbroder H. P. Hanssen, der i mange Aar var Købmand i Kina, siden i London, holdt stadig Forbindelsen med det gamle Hjem. Da han i 1850 drog hjemmefra, aftalte han og Farfar, at de hver Maaned skulde skrive til hinanden. Selv om Brevene forblev ubesvarede, skulde de blive ved, indtil de havde Vished for, at den anden Part var død. Efter Farfars Død fortsatte Far og Mor denne Brevveksling, og det var især Mor, der skrev til ham, og som han satte meget højt. Han kom regelmæssigt hvert andet Aar til Sønderjylland, og boede saa en Maanedstid paa Nørremølle. Især i den Tid var saa Hjemmet Samlingssted for den større Familie, som altid glædede sig til en Tur til det gamle Hjem.

Holdt Mor saaledes Forbindelse ud til vide Kredse, forsømte hun ikke derover mere nærliggende Opgaver. Da der engang brændte et Hus i Nabolaget, hvor der blandt Beboerne var en gammel Kone, som efter Beskrivelsen maa have haft Kræft, kunde man let faa de raske anbragt, men den syge vilde ingen have. Hun blev saa kørt til Nørremølle og laa til Sengs der. Hun udbredte en saadan Stank i hele Huset, at min ældste Bror mange Gange, naar han kom fra Skole for at spise til Middag, mistede Appetiten og vendte om og gik i Skole igen uden at faa noget at spise. I de fire Maaneder, det varede, ordnede Mor selv den syge med Vask og Forbinding. Et andet lille Træk, som jeg synes, fortjener at mindes, er følgende: En Nabokone, der sammen med sin Familie skulde udvandre til Amerika, havde ingen Kaabe, og Far foreslog da Mor: »Da kunde du da let give hende din«. Den fik hun, men Mor maatte selv i tre Aar nøjes med et Sjal, inden der igen kunde blive Raad til en ny Kaabe til hende selv.

Under Krigen 1914-1918 hvilede der meget paa Mor. Sammen med mange andre blev Far arresteret den tredie August. Den ældste Søn, der nu var Ingeniør i et dansk Firma i Rusland, blev undervejs hjem indkaldt til Militærtjeneste i København, den yngste laa ved Krigens Udbrud som Soldat i Berlin. To Karle fra Konge-

riget maatte straks rejse hjem til dansk Militærtjeneste, og vor Røgter blev indkaldt som tysk Soldat. Vi stod saaledes lige foran Høsten uden tilstrækkelig Hjælp. Det var ikke saa let for Mor at faa alt til at gaa, men som tit, naar det kneb, viste hun ogsaa nu stor Koldsindighed og Mod.

De fire onde Aar fik jo omsider en Ende, og faa kan vel helt forstaa den Glæde, Far og Mor oplevede, da det igen lysnede. De levede ligesom helt op paany. —

Umiddelbart efter Krigen byggede de sig Nørrehus i Vester-Sottrup, og her i deres tredie Hjem oplevede de over 20 gode Aar sammen. De kunde nu frit modtage, hvem de vilde. Med stor Interesse fulgte de den danske Administration, og de blev Venner med en Del af de danske Embedsmænd, der kom derned. De nød i fuldt Maal frit at kunne gaa til Møder, hvad jo tidligere havde været dem forbudt, og de deltog i det hele taget med Glæde i det rigere danske kulturelle Liv, der nu blev Mulighed for. Ikke mindst fulgte de med levende Interesse de unges Færden, og de deltog saa flittigt i Ungdomsforeningens Møder paa Forsamlingsgaarden, at de blev udnævnt til Foreningens Æresmedlemmer. De fandt vel her en Genklang af en Del af det, der i deres unge Dage stærkt havde optaget dem.

I 1928 fejrede de deres Guldbryllup, hvortil de havde samlet en stor Kreds af Familie og Venner, og ti Aar senere deres Diamantbryllup. Mange af deres gamle Medhjælpere var med og benyttede Lejligheden til at takke dem for den Tid, de havde været hos dem. Men ogsaa Sorgerne hjemsøgte dem i disse Aar, idet de oplevede tre voksne Børns Død. —

Mors Liv spændte over et Tidsrum fra 10 Aar før 1864 til 20 Aar efter Genforeningen. Allerede i sit Hjem var hun tidligt kommet i Berøring med de Aandsstrømninger, der blev bestemmende for hele hendes Livsindstilling, og som hun vedblev at være rodfæstet i.

Omflytningen fra Hejls til Sundeved var Mor paa Forhaand ikke glad ved i Betragtning af de Kaar, de maatte gaa ind under. Derimod fandt hun sig hurtigt hjemme blandt Sønderjyder og følte sig som en af dem. Ved sin stærke og varige Tilknytning til, hvad der levedes baade Nord og Syd for Kongeaaen har hun paa sin Plads været med at knytte det skilte sammen.

Naar Mor saa tilbage over sit Liv, følte hun sig taknemmelig for, hvad hun havde faaet Del i, og trods de Skygger og Sorger, der var faldet paa hendes Vej, kunde hun sige, at ogsaa for hende var Snorene faldet paa de liflige Steder. *Rigmor Petersen.*

Bodil Marie Jensen f. Pors.

Det er umuligt at skrive om Mor uden at tage Hjemmet med, for det var der, Mor gjorde sin store Gerning, stille og trofast.

Moder blev født d. 25. Juni 1840 i Oksenvad hvor Faderen ejede en lille Slægtsgaard. Hendes Far, Hans Petersen Pors, var født 1810, saa Hjemmet havde oplevet Statsbankerotten. Som ung var Bedstefar Kusk hos Præsten Boesen i Oksenvad, den senere Biskop, og der fandt han sin Brud Marie Kjerstine Fogtmann, som var Kokkepige der. De var fromme og dygtige unge Mennesker. Efter at være bleven gift i 1838, tog de fat med Liv og Lyst og byggede Hjemmet op. Men allerede 1845 døde Bedstefar, og Bedstemor sad tilbage med 3 Børn, hvoraf Mor var den ældste. Den yngste blev født 3 Uger efter Faderens Død. Der blev trange Tider i Hjemmet med Krig og smaa Kaar. Pastor Boesens var meget hjælpsomme over for Bedstemor, ogsaa efter at de var flyttet derfra, holdt de Forbindelsen vedlige. At Bedstemor nok vidste, hvor den bedste Hjælp var at finde, det ses af hendes gamle Salmebog, »Troens rare Klenodie«, der er meget slidt og fuld af Hørskærver. Hun sang af den, naar hun sad og spandt Hør. Hjemmet var Samlingssted for de pietistisk vakte Kredse, der var stærkt paavirket af Brødremenigheden i Christiansfeld.

Fru Marie Jensen, Haderslev.

Mor var fra sin tidlige Ungdom stærkt præget af sit fromme Hjem. Saaledes var hun med til de aarlige Møder; det var en lang Tur at vandre med Apostlenes Heste, og Nætterne maatte tages

med. Hun fortalte os tidt, hvor lykkelig og styrket hun vendte hjem. Da hun fik Stedfader, kom hun tidlig ud at tjene og havde strenge Pladser, men i gode Hjem.

Svagelig var hun det meste af sin Ungdom. Var paa Sygehus og søgte forskellige Læger. Da hun en Dag var i Haderslev og søgte Raad hos en Militærlæge, gik hun meget forknyt derfra. Paa Vejen hjem knælede hun ned og bad Gud »gøre sig rask«, og hun blev rask. Men da hendes Læge, et Par Aar før hun døde, havde undersøgt hende. sagde han til mig. »Det er et Under, at hun har levet saa længe og født Børn«. Ja, Mor følte selv, at hun levede paa et Under. Det var Vorherre, der bar hende gennem alt, derfor var hun saa tryg.

Der blev i de Aar holdt mange gudelige Forsamlinger rundt om i Hjemmene her nede i Sønderjylland, hvor ogsaa Far, Mads Jensen fra Jægerup, var Ordfører. Han var en Tid lang Kolportør for Indremission i Nordslesvig. Ved de Møder mødtes Far og Mor og blev forlovet. Det blev ikke let for hende i den Tid, de var forlovet, da Far kom i Forbindelse med Rødding Højskole og det Liv, der rørte sig om den. Der oplevede han et stærkt kristeligt Gennembrud under Svejstrups Forkyndelse. Mor og særlig hendes pietistiske Slægt advarede hende imod at tage en Mand, »som var Sværmer og havde forladt den rigtige Tro«. Det blev strenge Tider for Mor. Hun bad Vorherre hjælpe sig og give hende Vished. Og da Far en Dag besøgte hende i Harreby hos Hans Fogtmann, hvor Mor holdt Hus for sin Morbroder, fik hun den Vished, hun trængte til. Om Aftenen da de skiltes, bad Far saa inderlig om at velsigne deres Samliv og Mor blev tryg.

1869 holdt de Bryllup i Harreby. De blev viet i Fole Kirke af Grove Rasmussen, som var Præst der. Far havde lejet en Lejlighed i Seggelund, da det var Meningen, at han vilde følge sin yngre Broder Johannes Søholm til Amerika som Præst. Det blev igen svært for Mor, da hun følte, at hun ikke kunde tage med Far derover; hun kunde ikke trives der«. Men Mor lovede at følge efter, naar Far havde begyndt derovre. Far kunde ikke rejse, da han saa, hvor svært det var for Mor, og en Dag kom han hjem og havde købt en lille Ejendom i Jægerup. Endnu paa sine gamle Dage kunde Mor sige: „Det er den gladeste Dag, jeg har oplevet. Nu kunde jeg ret komme til at virke". Vor flittige, dygtige og nøjsomme Mor kunde nu faa Brug for sine Kræfter.

Ejendommen var kun lille, derfor bad Mor om, at Far vilde lære et Haandværk, og det blev Rebslageri. Nogle Aar derefter købte Far en Mark syd for Byen, saa kunde han nu faa Toften til sine Landbrugsforsøg. Da han ikke kom til Amerika som Præst, maatte han have andet Afløb for sine rige Evner og sin Foretagsomhed. Det blev Landbruget, han slog ind paa, dog blev han ved med at holde kristelige Møder forskellige Steder. Med Dyrkning af Roer og med Frøavl blev der mere Arbejde paa Marken og større Folkehold. Ofte tog Mor en Haand med i Arbejdet ude, og da Far rejste meget og skrev og udgav en Del Bøger, først kristelige, siden Landbrugsbøger, blev Mor den, der maatte tage sig mest af det praktiske Arbejde, som hun slaaende sagde: „Hold æ Hjul i æ Fuer".

Folkene i Hjemmet var altid glade for Mor. Der er mange Beviser for, at de med Tak tænkte tilbage paa den Tid, de opholdt sig i vort Hjem. Mor var en dygtig Husmoder, der forstod af lidt at lave god og nærende Mad, hun skyede ingen Ulejlighed. At brygge, bage, vaske, slagte og behandle Mælken, alt gik Mor foran i. Om Vinteren havde hun og Pigerne, siden Døtrene, travlt med at spinde, væve, strikke og sy. Alt skulde gøres hjemme „for det holdt Pengene inden Døre", og det kunde saa sandt gøres Behov.

Far lejede en Del af Præstegaardsjorden fra Maugstrup »Heden«, som han opdyrkede. Naar Roerne var slaaet ud i Foraaret, gik Mor hver Morgen ved 4 Tiden med sit Strikketøj ud at malke og bar Mælken hjem i et Aag. Ofte gik Far hende i Møde og hjalp hende Mælken hjem. Disse Ture glædede hun sig til, de gav hende Kræfter og Friskhed til hendes travle Dag. Ved 7 Tiden, naar Mor kom hjem, skulde alt gerne være igang, ellers var hun ikke god. Undervejs hjem fra Malkning havde Mor flere, som skulde have en Taar Mælk hos hende. Smaafolk var altid glad for Mor. Naar der blev slagtet, havde hun mange smaa Portioner Slagtemad, som skulde bringes rundt til ensomme og gamle. Der kom mange i vort Hjem for at søge Raad og Hjælp og Far og Mor var altid parat med Raad og Daad.

Efterhaanden som Aarene gik, voksede ogsaa Børneflokken, 5 Piger og 3 Drenge, hvoraf de to Drenge døde som smaa. Da vi voksede til, kunde vore Forældre ikke tænke sig at faa os i tysk Skole, og vi fik Hjælp til at holde Lærerinder, men i 1888 kom Sprogreskriptet, og vi maatte i Skole. Det var en haard Dag for dem. Vi beholdt dog Lærerinden en Tid, men det gik ikke i Længden. Vi 3

yngste maatte i tysk Skole. Men Hjemmet var dog en god Modvægt, ogsaa fordi vi om Sommeren havde unge Mennesker til Hjælp, der havde besøgt Askov om Vinteren. Saa snart det kunde lade sig gøre, kom vi ud af Skolen og paa Efter- og Højskole.

Mors Tid var meget optaget, men dog kunde hun faa Tid til at samle os i Mørkningen og synge og fortælle for os. Men Højtiderne i vort Hjem var Søndag og Jul. Hvilken Stemning var der ikke overalt Lørdagaften, naar Karlene havde revet Gaarden, og Mor og vi andre havde haft travlt inden Døre. Naar Mor saa var færdig, tog hun os Børn med ud i Toften for at plukke Blomster, som maatte sættes i Vand, hun forstod at sætte Markblomster sammen. Søndag var Hviledag. Naar vi alle Søndagmorgen var samlede i Dagligstuen og havde drukket Kaffe, kom Triers Sangbog frem, og Far bekendte Troen og læste en Prædiken af Birkedal, siden af Hostrup. Det var Søndagsfred. Den Dag hvilede Mors trætte Hænder. Hun havde altid noget godt lagt til Side i Ugens Løb, som da skulde læses.

Far og Mor forstod at holde Jul paa rette Maade. Først var der alle Forberedelserne, særlig Bagning. Den store Ovn var varm 2 Gange, først til Rugbrød, og saa til Sigte- og Hvedebrød og Julekage (Sinekage), og til sidst blev der blusset med Lyng for at faa Pebernødderne færdige. Smaakager var der ingen af, kun nogle Kiks, som havde forskellig Form. Vi Børn havde travlt med at blive færdige med vore Pligter for at være med til at ringe Julen ind Kl. 4. Far hentede Juletræ og pyntede det i den lille Stue, mens Mor og Pigerne havde travlt i Køkkenet. Naar vi alle var færdige, havde Mor et festligt Bord dækket i Dagligstuen. De gamle Sølvskeer fortalte hver sin Historie. Der vankede Suppe, Steg og Risengrød. Far tændte Juletræet og vi gik rundt om det og sang: Et Barn er født i Bethlehem. Saa fortalte Far om det store Juletræ i Himlen, hvor vi engang skulde samles til en Herlighed, som vi slet ikke kunde fatte. Det var som Julefreden dalede ned over os. Taknemmelige tog vi mod vore smaa Gaver, vi vidste, at Far og Mor gav os alt, hvad de evnede. Der blev saa spillet Mus med Pebernødder og drukket Kaffe og vi var lykkelige.

Juledag gik Turen til Gudstjeneste i Rødding Frimenighed, eller senere til Haderslev. Nogle gode Venner og Slægtninge kom til os i Julen, men de almindelige Julebesøg og al Byens Selskabelighed tog Far og Mor ikke Del i; men derimod vilde de gerne samle Venner til god Underholdning i Hjemmet. En lille Komedie, som Far selv

havde skrevet, blev opført af Ungdommen, eller Fejlberg Jørgensen (Pastor Jørgensen Skærbæk) læste en af Holbergs Komedier. Ja, Far og Mor holdt Huset aabent for alt godt baade kristeligt og nationalt. Foredragsholdere fra Vojens Foredragsforening var ofte med hjemme og der blev drøftet, hvad der var oppe i Tiden. Det lagde en god Grund i os Børn til at tage Kampen op under Fremmedherredømmet.

Det taaltes ikke, at vi gik til Baller og Marked og den Slags, men vi kunde samle i Hjemmet, saa mange vi vilde, og der blev sunget og danset. Tit om Sommeraftenen samledes der mange unge hos os og der blev leget og sunget. Nye Sange blev indøvet, der var altid en eller anden, der var kommet hjem fra Danmark og havde noget nyt med.

Men det aarlige Høstgilde var dog det bedste. Alle, der havde været med i Roerne og med til at høste Frø om Natten i Duggen, var indbudt, ogsaa Ungdommen fra Stursbøl kom kørende. Spillemanden blev bestilt og Huset smykket med Blomster. Naar Høstnadveren var indtaget, takkede Far Arbejdsfolkene, og der blev sunget en hel Del Sange. Mor havde travlt med at »fliete«, og stor var Glæden, naar vi fik hende til at danse en Omgang. Æbler og Saftvand blev delt ud hele Natten, og der blev drukket Kaffe. Vi maatte først holde op, naar Pigerne skulde hjem at malke.

I Slutningen af 80erne og først i 90erne var der stærkt Røre paa det kirkelige Omraade, og der var megen Tale om at danne nye Frimenigheder. Far var meget optaget af at faa en i Haderslev og skrev til R. Thomsen i Amerika om at komme hjem og være Præst for os, men Far blev angst og turde ikke tage Ansvaret; da var det Mor sagde: »Tør du lade det være?« og Far sagde saa: »I Guds Navn da.« 1894 kom Pastor Thomsen hjem efter at være bleven kaldet til Præst for Kirkeligt Samfund for Haderslev og Omegn, hvoraf senere Frimenigheden dannedes. Da var der Glæde i Hjemmet i Jægerup. Hver Søndag kørtes der til Kirke i Haderslev og altid var Mor med. Hun levede paa de Gudstjenester Ugen igennem. Da hun engang klagede til Pastor Thomsen over, at hun ikke kunde huske hans Prædiken, sagde han: »Det gør ikke noget, det er, som naar man skyller Uld; Vandet løber væk; men det renser alligevel.«

Da Børnene alle var voksne og Far og Mor begyndte at ældes, længtes de efter at komme nærmere til Menigheden. De havde nu

i mange Aar kørt den lange Vej til Kirke, først 3 Mil til Rødding og siden 2 Mil til Haderslev. — 1899 solgte Far Ejendommen og byggede et lille Hus »Kirkely« ved Siden af Frimenighedskirken. Han gav selv Tegning til Huset, for det skulde væsentligt være indrettet som derhjemme. Mor kunde ikke tænke sig at købe vort Brød, og derfor blev det indrettet med Ovn og Vævestue. En lille Blomsterhave maatte Mor ogsaa have. Det var svært for os alle at skilles fra Barndomshjemmet med de rige Minder; vi forstod, at Far og Mor trængte til det og især til at bo midt i Menigheden. Far ledede selv Arbejdet ved Bygningen af Huset, mens Mor var hos de gifte Døtre og havde travlt med at væve Gardiner til hele Huset. Stor var Fars Glæde den Søndagmorgen, da min ældste Søster Kjerstine og hendes Mand Falle Lildholdt, Løjt Kirkeby, kom kørende med Mor og han kunde vise hende det hele. Hvor var Mor taknemmelig og hvor holdt hun af det lille Hjem. Ogsaa her forstod de at holde Hjemmet aabent for alt godt. Søndag Formiddag samledes der ofte mange, baade før og efter Gudstjenesten for at tales ved om alt, hvad der angik vor lille Menighed, og hvad der ellers var oppe i Tiden.

En Del unge kom til at bo hos os, og Mor blev deres fortrolige og moderlige Veninde. Hun forstod paa en lun Maade at sige alt, uden at det saarede, og alle havde Tillid til hende. Da Far var optaget af at skrive en Del af sine Bøger, blev det ogsaa her Mor, der tog det tunge Tag i det praktiske Arbejde, for at holde Økonomien i Ligevægt. Rebslageriet var fulgt med herud. Hver Søndag sad Far og Mor paa deres Plads i Kirken, og de var ikke blot nydende, men ydende. Jeg tror, deres Bøn og Trofasthed har været med til at bære Frimenigheden gennem de tit vanskelige Kaar. I 3 Aar stod Kirken lukket, da vi ikke officielt havde Lov fra Øvrigheden til at bruge den. Vi gik da forbi den og op til Præstegaarden, hvor Pastor Thomsens hver Søndag maatte rydde deres Stue og sætte Bænke ind og holde Gudstjenesten der. Aldrig svigtede Haabet for os om at vinde vor Sag, og Store Bededag 1903 ved 1 Tiden saa vi Telegrafbudet gaa op til Præstegaarden, og et Øjeblik efter kom et af Børnene jublende ned ad Trappen og raabte: »Vi har vundet vor Sag«. Den Dag kunde der ikke bestilles mere, Takken og Glæden over endelig at faa Lov til at bruge Kirken overvældede Sindene. I Efteraaret blev den indviet; dog engang mere blev vi jaget ud af Politiet, fordi Øvrigheden herhjemme vilde gøre den til

Forsamlingshus, og saa laa den for tæt ved Seminariet. Den 16. Sept. blev Kirken paa ny indviet ved en stille og jævn, men inderlig Gudstjeneste. Altid har vi maattet lægge en Dæmper paa vor Festglæde, Trykket udefra var for stort. Mor holdt aabent Hus den Dag. Der var saa mange til Middag af Slægt og Venner, at alle 3 Stuer var fyldt, saa vi til sidst ikke havde anden Mad end Æggekage, og vi havde endda godt indkøbt.

Den 28. Oktober 1909 døde Far, og da blev det rigtig svært for Mor. Hendes Sind var ofte tungt, og dèr havde han hjulpet hende. Nu kneb det for os unge at forstaa Mor. Hun besøgte da ofte gamle Venner og kom oplivet hjem. Mor kunde sige om deres Samliv: »Havde Far ikke faaet mig, var han faret til Himlen, og havde jeg ikke faaet ham, var jeg gaaet i Jorden.« Ja, de passede godt sammen og havde levet et rigt Liv.

For at beholde vort Hjem maatte vi fortsætte med Rebslageriet og trygt var det at arbejde videre paa det, som var begyndt, naar man havde en god Mor at arbejde for og en Flok gode Søskende som Rygstød. — Ved Krigens Udbrud 1914 blev det tungt for os alle, men Mor forstod at bære de tunge Aar og aldrig svigtede Haabet om at komme hjem til Danmark. Et Bevis paa, at Sandhed og Ret sejrer tilsidst. 10. Februar 1920 blev den store Festdag for hende, som for os alle. Dagen begyndte med en inderlig stille og dyb Andagt i Kristuskirken, og saa gik vi til vort Arbejde: at stemme os hjem. Og tænk Mors Følelse, da hun selv for første Gang hejste Dannebrog! Genforeningen havde Mor ikke meget ud af, da hun laa med Lungebetændelse. Hun var 80 Aar den Gang. Men da hun blev rask igen, var hun taknemmelig for at faa »et lille Tillæg« endnu. Til hendes 80 Aars Fødselsdag skrev Fru Lycke fra Rødding til hende: Vor Hilsen til Din 80 Aarsdag maa begynde med Tak og ende med Tak. Tak for alle de Dage, vi har kendt Dig, Tak, for alt hvad du har givet af trofast og inderlig Hengivelse mod alt, hvad du fik kært i Livet, og mod alle, ogsaa mod os, som Du regner til dine Venner. Tak for Din utrættelige Trang til at være noget for andre. Tak for dit lyse frimodige Sind eller lad mig snarere sige, Tak for Din gennem Din varme barnlige Kristentro tilkæmpede Frimodighed. Thi jeg tror, Du har faaet Dit stærke Sind derigennem. Af Naturen tror jeg egentlig, Du er præget af Tungsind, det siger Dit Aasyn meget om. Men saa meget større Grund er der vel til at takke Dig, fordi Du var tro, saa Du derigennem som i al Din Færd

fik Velsignelse fra Gud til at vidne om Kristentroen og Kristenlivets Kræfter til at give Menneskelivet Præg af Guds Herlighed.

Tak for det Vidnesbyrd, Du i Dit lange Liv fra Dag til Dag har givet om Arbejdets Lykke og Glæde. Tak, fordi vi fik at se, hvilken Velsignelse Udholdenhed og Ydmyghed over for Arbejdets ofte strenge Krav giver og spreder over et Menneskeliv. Tak, fordi Du altid bevarede Din Sans for det aandelige saa rigt og levende.«

Min Søster Sara skriver om Mor:

»Blandt saa mange andre har jeg et uforglemmeligt Minde om Mors barnlige Tro og Tillid til Gud. Det var en Sommer, da Tørken hærgede Jorden og det saa trøstesløs ud — at jeg en Aften hørte Mor tale med Vor Herre — som en god Ven — der gik lige ved hendes Side, og bad Ham saa inderlig om Regn.

Saadan har hun holdt mangen stille Prædiken.«

Dog blev hendes sidste Aar ret svære, da hun tit led af haarde Anfægtelser. Af den store Vennekreds, hun havde, vidste, end ikke alle hendes Børn at det var saa svært for hende. Kun de, der levede sammen med hende hver Dag, mærkede, hvor hun led. Da Thade Petersen nogle Dage, før hun døde, kom ned og lyste Velsignelsen over hende, sagde hun: Hvor kan Vorherres Ansigt lyse over en som mig! Men hun havde ogsaa sine lyse og gode Timer. Hun fik Lov til at gaa stille og rolig hjem.

Aftenen før hun døde satte hun sig op i Sengen og bad højt og lydt: »Søde Gud dine Engleskare, alle dine smaa bevare, Ja forlad os Fader milde, hvad vi gjorde som var ilde, Hjælp os, saa vi vorde fromme, saa vi i din Himmel komme, smile sødt i Englefavn. Hør du os i Jesu Navn. »Dagen efter den 22. November 1927 blev Moder baaren hjem hvor: »Der er ingen Synd at bekæmpe, der er ingen Sorg at dæmpe, der er ingen syge og døde, der er ingen Tomhed og Øde.«

Min Søster, Magdalene Moos tilføjer:

Arbejdsdag ogSøndagsfred.

Mon ikke det vil passe, naar der skal fortælles lidt om Mor.

I hvert Fald synes jeg, at Søndagsfreden lyste kendelig over Ugens Arbejdsdage — ja maaske — men mon ikke ogsaa de stille Mørkningstimer — naar Mor, med sin Strikkestrømpe, gik op og ned ad Gulvet og fortalte for os Børn, som holdt hende i Kjolen, om »gamle

Dage« — som vi kaldte det — ja, da var det som Søndagsfreden fulgte med — Ugen igennem.

Hvorfor fik den velsignede Søndagsfred saa megen Magt i Dagliglivet — med sine saavidt alvorlige Pligter! hvor maa saa vi Børn gaa hen med vor Tak for dette Forhold — hvis bærende Kraft kommer os tilgode »op i de graanende Dage« Hjemmet, Skolen og Kirken er vel de Institutioner, som maatte menes at have Pligt til at styrke og værne Barndommens og Ungdommens Udvikling.

Skolen og delvis Kirken var i Fjendevold, Hjemmet var den sidste Fæstning.

Nu kaldes der meget stærkt paa Kvinderne, baade her og hist — dengang kaldtes der ogsaa — paa Kvinderne — værn dit Hjem din Fæstning — værn om Danmarks Fremtidshaab — Børnene; der kommer en Valgets Dag.

Den kom — den var forberedt, til vor usigelige Lykke — ogsaa gennem den stille Gerning, Kvinderne øvede i mange tunge Aar.

Tiderne skifter, men et og andet gentager sig, maaske paa en noget forskellig Maade.

Kvindebevægelsen har skabt friere Kaar for Arbejdet, videre Syn — vi nævner det med Tak — maatte det være en Hjælp til, at der blev en endnu stærkere Vagt om vort Hjem — Danmark.

Ingrid Thade Petersen.

Frk. Bothilde Skjold.

Da Cecilie Lund og jeg kom til Haderslev 1907, var vi meget spændt paa, om der var nogle Hjem, der vilde lukke os ind; vi blev ikke skuffet, og blandt disse var B. Skjold, Moltrupvej.

Frk. Bothilde Skjold var Datter af Kornhandler Boj Skjold og Hustru Dorthea Skjold. Faderen var, siger de, der har kendt ham, en nobel Forretningsmand og — tilføjes der — han var en god Mand, der hjalp, hvor der var Trang. Han var Menighedsrepræsentant, Medlem af Bankraadet m. m.

Moderen var en stille, beskeden og indadvendt Kvinde, en meget dygtig Husmoder og afholdt af dem, der kendte hende. Frk. Skjold fik sin Undervisning i Frk. Taubers Skole paa Gammelting, og denne

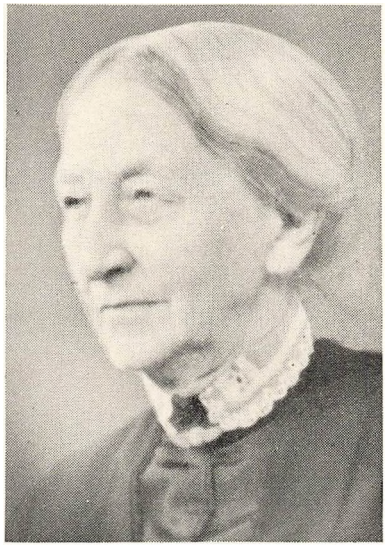
saavel som hendes Paavirkning i Barndomshjemmet, der var baseret paa Kristentro og dansk Kultur, prægede hende for Livet.

Frk. Skjold, der var udgaaet fra en dansk Skole, forstod tilfulde, hvor haardt et Slag Modersmaalets Bandlysning fra Skolerne var for den danske Befolkning — og derfor paatog hun sig af indre Trang og vederlagsfrit at undervise Børn fra danske Hjem i skriftlig Dansk. Hvad en saadan Gerning betød dengang, forstaar maaske kun de, der har kendt de daværende Myndigheders hensynsløse Kamp mod dansk Sprog og dansk Sindelag.

I mange Aar havde Frk. Skjold sin Gerning i Sparekassen for Haderslev Byes Omegn; men hendes uselviske Karakter og opofrende Virketrang gjorde, at hun ved Siden af sin daglige Gerning kom til at udføre et stort Arbejde paa det nationale og sociale Omraade. Hun var i Bestyrelsen for Gammel Haderslev Asyl, samt Formand for den danske Sygeplejeforening i Haderslev; denne blev oprettet i Aaret 1896, fordi Menighedsplejen sorterede under den tyske Frauenverein, saaledes at danske Kvinder derved blev udelukket fra dette Arbejde. Frk. Skjold var i flere Aar Medlem af Tilsynsraadet for den nordslesvigske Skoleforening, samt Tillidsdame indenfor »Den Nordslesvigske Kvindeforening«. Hun var med til Oprettelse af dansk Frimenighed i Haderslev, hvis Organist hun var til et Par Aar før sin Død.

Hendes uselviske forstaaende, ulønnede og interesserede Arbejde som Menighedens Organist vil de, som hørte til Frimenigheden, altid mindes.

Da Frimenigheden i 1915 gik i Gang med Udgivelsen af »Julehilsen til Soldaterne fra nordslesvigske Hjem«, paatog Frk. Skjold sig det store Arbejde med Ordningen af den forretningsmæssige Side af Sagen.

Frk. Bothilde Skjold, Haderslev.

Hun har ligeledes under hele Verdenskrigen været med til at sende det nye Testamente, kristelige Blade og anden opbyggelig Læsning ud til de Soldater, som Frimenigheden i Haderslev stod i Forbindelse med.

Da Genforeningen havde fundet Sted, var Frk. Skjold forrest i Rækkerne med Hensyn til meget andet lokalt Arbejde — nævnes skal Louiseforeningen, Ensomme Gamles Værn, Røde Kors og Menighedsplejen, Uddeling af Tøj, Flæsk, Penge og Flag, som ved Genforeningen blev skænket os fra Venner i Danmark. Ligeledes var hun Sekretær i Forsvarsforeningen. Den Sag, Bothilde Skjold paatog sig, vidste man, blev udført punktligt og med Hjertevarme. Hun var Medudgiver af »Søndersjydske Kvinder under Fremmedherredømmet«, hvis Overskud gik til den sydslesvigske Kvindeforening.

Hun var blandt de sønderjydske Kvinder, der i 1864 efter at være bleven skilt fra Danmark — gæstede Fædrelandet. Og i Aaret 1918 var hun igen med, da D. N. K. var i København. Jeg husker hende, som hun stod ude i Dyrehaven ved den slesvigske Sten, og da vi en lille Flok — 6 ialt — blev inviteret op paa »Hvidovre« for at hilse paa Kejserinde Dagmar. Jeg mindes hende under Afstemningen Flensborg, hvor hun, Fru Lindstrøm og jeg boede sammen i et lille Værelse med 2 Senge og en Kommode til vores Mad. Hun græd hin Nat, da Flensborgs Kirkeklokker ringede deres tyske Sejer ind; det var hende en stor Sorg, at de danske Sydslesvigere ikke kom med til Danmark. Hun glemte dem aldrig; hvert Aar sendte hun sine Gaver derned, ikke mindst til Slesvig.

Frk. Skjold saa dybt paa en Sag, enten den var kristelig, national eller af ren menneskelig Art. Hun var en karakterstærk og sjælelig rank Kvinde — aldrig gik hun paa Akkord overfor det, der var hendes inderste Overbevisning. Den, hun var kommen til at holde af, kunde hun ikke se Fejl ved, selv om han eller hun havde Fejl. Hun kunde ogsaa være noget ensidig, syntes vi, der stod hende nær.

Frk. Skjold besad megen Vid og Lune og kunde i godt Selskab fortælle mange Anekdoter; ingen som hun kunde gengive Storm Petersen.

Sjældent talte hun om sit personlige Liv, kun ganske glimtvis fremførte hun smaa Træk af sine Livsoplevelser.

Den samme Tilbageholdenhed gjorde sig ogsaa gældende paa det religiøse Omraade — men faa har som hun fulgt med i de aandelige og literære Spørgsmaal, derom vidnede alle de Bøger, der stod paa Reolen. Da Frk. Skjold fyldte 70 Aar, kunde hun endnu gratiøst og smukt danse Lanciers.

Frk. Skjold kunde ikke tage den 9. April 1940. Det sidste, som jeg fik Lov at dele med hende, var en Samtale i hendes hyggelige Hjem med de fine Mahognimøbler og de gamle Kobberstik paa

Væggen. Vi talte om Besættelsen og om Danmarks Fremtid. Saa tog hun min Haand, og det var som gled et Syn forbi hendes indre Blik, medens hun fremsagde et Vers af Grundtvig:

Bladet, som Herren det vilde,
vendte sig tidt,
naar det gik Dannemark ilde,
vendte sig blidt! —

Et Par Dage efter, den 30. September 1940. døde Bothilde Skjold. Hendes Ønske var at blive begravet i Stilhed.

Bothilde Skjolds Liv og Virke vidner om en sjælden Uegennytte og om en Kærlighed til Danmark og alt, hvad der var Dansk, som kan tjene som Forbillede for den Ungdom, der nu skal gøre Dagens Gerning i vort Hjemland. *Hanne Jenssen.*

Fru. Marie Jacobsen født Kornmann.

Som Datter af den bekendte Orgelbygger Markussens Kompagnon, Kornmann i Aabenraa, blev hun kendt med Orgelbygger Jacobsens Søn P. C, Jacobsen i Haderslev. De indgik Ægteskab 1875, overtog Forretningen og levede lykkeligt sammen i 59 Aar.

Fru Jacobsen kunde d. 4. Maj 1944 fejre sin 90aarige Fødselsdag, og det kan da være paa sin Plads at mindes nogle Begivenheder i hendes lange Livsløb.

Man kan da ikke skrive om Fru Jacobsen, uden at omtale hendes Mand; thi de to kære Mennesker udfyldte hinanden helt og fuldt.

Han er rigtignok blevet nævnt saa ofte, da det var ham der oprettede den første K. F. U. M. (Kristelig Forening for unge Mænd) i Danmark i 1873.

Trykket af Forholdene efter Krigen i 1864 og for at uddanne sig videre i sit Fag, rejste han i 1867 til Paris. Han lærte der K. F. U. M. at kende og blev Medlem af den, men maatte paa Grund af Krigen, der naaede Paris, da han var der, flygte, og tog til London, hvor han ligeledes blev Medlem af K. F. U. M. Hjemkommen til Haderslev, stiftede han saa i 1873 en Forening efter samme Mønster, der i daglig Tale kaldtes Ynglingeforeningen.

I det gamle Land vil man ikke rigtig vedgaa, at det var den *første* Forening i Danmark, da Haderslev dengang hørte til Preussen, men det var ial-

fald den første indenfor dansk Sprogomraade, og Foreningen har altid haft dansk Forretningssprog. Jacobsen var Formand gennem de fleste Aar og i de sidste Aar Foreningens Æresmedlem, indtil sin Død d. 20. Decbr. 1916.

Fru Jacobsen var sin Mand en god Støtte i det velsignede Arbejde for Ungdommen og i andre Grene af Menighedsarbejdet, som de tog levende Del i.

Deres Ægteskab var en Kæde af lykkelige Dage, indtil Krigen tog deres eneste haabefulde Søn fra Dem. Jørgen Jacobsen var født d. 3. Sept. 1892, var cand. teol. og forlovet. Det var deres Ønske og Haab, at han skulde blive dansk Præst i Nordslesvig, men han faldt i Rusland d. 18. Sept. 1915. Det bøjede Forældrene dybt og satte Sorgens Stempel paa dem. Til den derpaa følgende Jul skrev Jacobsen nogle Vers til sin bedrøvede Hustru, hvoraf her skal gengives to.

»Send ej dine Længsels Blikke
mod den fjerne mørke Grav,
thi vort Barn er der dog ikke,
bedre Hjem ham Herren gav.

Hist hvor ingen Storme truer,
hvor ej nogen Synd naar hen,
der han nu vor Frelser skuer
som sin allerbedste Ven.«

Et Aars Tid efter døde P. C. Jacobsen d. 20. Decbr. 1916, 73 Aar gammel. Ved hans Begravelse medvirkede 5 Præster i Ornat. Dagbladene bragte gode Mindeartikler om ham og skrev bl. a.: »Fromhed, Næstekærlighed, Beskedenhed og Virkelyst var fremtrædende Egenskaber hos ham.«

Fru Marie Jacobsen, f. Kornmann.

Børnehjemsarbejdet i Nordslesvig, som hans Far gav Stødet til i 1877, havde hans Kærlighed, og Fru Jacobsen følger endnu Sagens Udvikling med Interesse.

Jacobsen oplevede altsaa ikke Genforeningen med Danmark, men det gjorde Fru. Jacobsen. Under Krigen tog hun virksom Del i Pakkefor-

sendelsen til Soldaterne og den Kærlighed, hvormed hun havde sendt Pakker til Sønnen, overførte hun nu paa hans Kammerater.

Hun lever endnu iblandt os, og bor i en af de smukke nye Lejligheder i »De gamles Hjem«, paa Hjort Lorenzensvej. Fru Jacobsens Syn og Hørelse er noget svækket, men hun kan endnu besøge Gudstjenesterne og Møderne, naar Hørerøret benyttes.

C. M. Jensen, Solhøj.

Christine Plov.

— Et Tilbageblik. —

Lærerinde Christine Plov er født den 21. Febr. 1871 i Starup Skole ved Haderslev som Datter af Degn og Førstelærer Th. S. Plov og Hustru Kathrine-Marie Vogensen fra Gaarden »Skønholt« i Hoptrup Sogn. I 17 Aarsalderen fik Christine Plov et Ophold paa ni Maaneder i Heide i Ditmarsken for at forberedes til Optagelse paa det tyske Lærerindeseminarium i Augustenborg. Derefter fulgte der en 3aarig Uddannelse fra 1889-92. Efter bestaaet Eksamen virkede Christine Plov som Lærerinde ved Avnbøl Skole fra 1892-97. Søgte til Skolen i Kvistrup (Øsby Sogn) og virkede der fra 1897 til 1900. Søgte da Afsked fra det tyske Skolevæsen og tog i København Aarskursus i Dansk og Historie ved Statens Lærerhøjskole. 1902 var Christine Plov ni Maaneder paa Askov udvidede Højskole. Samme Aar, i Decbr. ansat ved det kommunale Skolevæsen i Vejle fra 1902-37. Pensioneret derfra 31. Jan. 1937, 66 Aar gammel. Forblev i Vejle til 1941, tog derefter Bopæl i Christiansfeld. Enhver haaber og ønsker at faa en Gerning gjort, der skal bare sættes en Vilje ind. Og efterlod man sig en Smule Spor, saa var det givet en af Gud, der lod Gerningen lykkes. Gud alene ser, om Hjertet slog varmt for Gerningen, og om det var en god Sæd, vi saaede i Folkeageren, hvor vi saa end arbejdede. Frimodighed og Glæde bliver den til Del, der begyndte Dagen med Bøn og Sang og følte, at Gerningen var et Kald fra Gud. For mig blev det at færdes blandt Børn, at staa i min Skole og oplære dem som et dejligt Rejsefølge. Med

godt Humør og Smil i Sind og Blik kan man naa saa langt. Selv om der tit skal mange Forklaringer til i de forskellige Fag, saa naar man dog videst med den friske og oplagte Tiltale. Intet er saa nedslaaende paa Diciplinen som Gnavenhed, Humørsyge og Surhed. Lidt Ros ind imellem virker Fremskridt og Flid, og som sagt med Smil i Øjet og paa Kind kan man drage Barnet helt op til sig og holde det fast fra Dag til Dag.

En Mand har engang sagt: Lad os være Tavler, hvorpaa Gud kan skrive! Det har sin store Betydning i Skolen, at vi præger Børnene. Og hvor der er Tillid og god Orden, giver det sig nok til kende, om Læreren selv er en Personlighed, præget i Livets Skole. Han maa eje et dybt Livsindhold, saa de lytter og bliver grebne. Her gælder baade det kristne og det folkelige Livssyn, dette er af største Betydning for den opvoksende Slægt. I Daaben blev Barnet korssignet af Gud, da skrev han paa Tavlen. Det er Hjemmets og Skolens Sag, at denne Skrift ikke udslettes, men stadig præger og retleder Mennesket fra Vugge til Grav.

»Et jævnt og muntert virksomt Liv«. Mon ikke det er den ønskede Levevis for os alle? Derved kommer vi ingenlunde til kort, men vinder en vis Ligevægt i Sind og Tanker og Fordragelighed i vore Omgivelser.

Gode Venner er en Guds Gave; fandt man ikke dem, hvor man virkede, maa der have været en fejl Indstilling ved en selv. Venneløs er kun den, der gaar kold forbi sin Næste, han skjuler sit sande indre og synes at være sig selv nok. Trofaste Venner er fra Guds hjælpende Haand vakt os til Trøst i mørke og lyse Dage.

Christine Plov.

»Skab en ny, en evig Saga om vort skønne Fædreland.«

Saadan har vi sunget saa tit, ja nu snart i et helt Aarhundrede, hvor Nederlag og Sejer skifter for os danske. Vi fraskilte bag Kongeaaen var vel nok de mest ivrige til at stemme i med Sang og Tale; vi kunde ikke tie, vi sluttede os til »vort

dejlige Korsfarertog ud til Slesvigs Befrielsesslag.« Den Kamp betog os alle, og der kom Tider, da store Stevner afholdes, hvor det gjaldt om at ildne Haab og Tro til Danmarks Frelse paa Nødens Dag.

Og Tungebaandene løstes paa Kraft, ogsaa Kvinderne stod op og talte, Skolefolk især. Der er ikke langt fra et Katheder til en Talerstol, der kræves bare Mod og Velforberedthed. Rejsning af Kvindesagen tog stærk Fart i vort Aarhundrede. Dansk Kvindesamfund rørte kraftigt paa sig, samlede mange nye Medlemmer og der oprettedes nye Kredse Landet over. Alle krævede den kommunale Stemmeret for Kvinder, som blev givet 1908, og den politiske Stemmeret indførtes 1915. Ogsaa der kaldte man paa Lærerindernes Medvirkning, hvilket ikke var saa underligt, da man med Stemmerettens Givelse forudsaa Ligeløn for mandlige og kvindelige Lærere. Den blev gennemført 1919.

Der er Dage med Oplevelser, man glæder sig over hele sit Liv, saadan som Stemmerettens Givelse den 5. Juni 1915, da danske Kvinder gik i Procession fra Rigsdagen til Amalienborg Slotsplads for at takke for Valgretten. Vi stod tæt i Flok paa Amalienborg Slotsplads og ventede, mens Deputationen, med Fru Jutta Bojsen Møller i Spidsen, var inde paa Slottet for at takke hans Majestæt Kong Christian 10. Da Ventetiden faldt os lidt lang, var der en enkelt Kvinde, der istemte Sangen »Dejlig er Jorden«, og hele Forsamlingen faldt straks ind med. Mange Øjne duggedes. Andre Sange fulgte hurtigt efter. Da traadte Kongefamilien ud paa Balkonen, og Kongen talte hjertevarme Ord til Danmarks Kvinder.

En Maaned efter fik jeg en stor Oplevelse. Efter Ansøgning fik jeg tilstaaet et lille Stipendium til en Studierejse for at se Skolevæsenet i Kalifornien, og samtidig kunde jeg besøge mine tre Søskende derovre, som var udvandret i 70 og 80erne. Rejsen foretoges under Verdenskrigen 1915-16, men forløb paa bedste Maade baade hen og hjem. Det at rejse er en dejlig Ting. Og hvad der før kun var Teori fra Geografitimen og Brevveksling, det blev en levende Virkelighed, der overgik al Forestilling.

Man rejser ud for hjem at naa! Jeg maa tilføje, at da jeg atter stod herhjemme foran mine Børn i Klassen, grebes jeg af en stærk Lykkefølelse: Her i mit lille Rige staar jeg nu igen, her, hvor Smaabørnenes Øjne følger mig ved hvert et Skridt, midt i den Gerning, jeg elsker. Og saa satte jeg mig for i næste Ferie at rejse sønden Aa og fortælle om vore udvandrede Danske i Kalifornien, om de

skønne og gode danske Hjem, de havde stiftet derovre, og at dansk Sprog og Sædvane stadig levede der. Skolearbejdet fortsattes endnu i mange gode Aar. Der er dem, der mener, at der kan snige sig Ensformighed ind i Gentagelsens Tempo. Nej, aldeles ikke, Børn er et levende Materiale at arbejde med og ikke Maskiner. De smaa A B C-Børn er de morsomste, de er saa tillidsfulde og umiddelbare. Og saa følge dem klassevis fra Aar til Aar i deres Aandsudvikling indtil deres Konfirmation det er en skøn Gerning, man holder sig ung i Sind derved.

En kendt Skolemand har sagt, at naar Lærerens Evne mødes med Elevens Trang, saa kan der holdes Skole. Ja, Kunsten bestaar vistnok i at faa Barnet til at lytte.

En Dag opdager man, at det lakker ad Aften brat. Vitaliteten er ikke som før, Hukommelsen svækkes, især kniber det med at huske Navne. Gangen er ikke mere saa elastisk som før. Det vil nok blive en streng Time at sige Farvel til ens Livsgerning og alle de kære Børn, naar Skolen lukker sin Dør for en. Venner og Frænder trøster en med Talen om den fuldendte Gerning, der er saa lykkelig at hvile paa, og det er jo et sandt Ord, men det har et Strejf af Vemod over sig. Vende hjem igen!

Det fortælles saa tit om Udvandrerne fra det fjerne Vesten, især om dem, der ikke stiftede Hjem og Familie derovre, at de kan ikke blive, de har ingen Ro, de længtes altid, de maa tilbage til de hjemlige Egne.

Ogsaa jeg vendte hjem til Sønderjylland. Der er kun seks Mil mellem det skønne Vejle og det idylliske, lille Christiansfeld, hvortil jeg drog. Jeg vendte hjem med Ønsket om at afslutte mit Liv i gode Slægtninges og Landmænds Midte.

»Gaar det Herre, som du vil, maa mit Hjerte raade, da saa længe jeg er til, trøster mig Din Naade.«

Vi bor i det lave og mærkes deraf; vort Land er lagt i Lænker som Følge af Krig. Vort Haab staar til bedre Tider! Maatte vort Folk gaa lutret og styrket ud af Trængselen! Maatte gamle Danmark faa sin Frihed, Lykke og Selvstændighed tilbage igen. Det give Gud!

Christine Plov.

Kirsten Simonsen.

Kirsten Simonsen er Morsingbo. Hendes Vugge stod i *Sønder-Draaby* ved Foden af Flade-Bakker. Her paa det nordlige Mors, tæt ved en af de stedfæstede Scener fra Hamlet-Sagnet, fødtes hun den 31. Maj 1877, og ingen kunde vide, at Skæbnen vilde føre den lille Kirsten Andersen, som hun dengang hed, saa langt mod Syd som til Flensborg, og at hun her vilde komme til at yde en betydelig Indsats i det folkelige Arbejde dernede. Hun kom til Flensborg omkring Aarhundredskiftet, skabte sig en Eksistens som selverhvervende Kvinde og fik hurtig Forbindelse med Byens danske Kredse. I 1908 blev hun gift med Redaktør P. Simonsen ved »Flensborg Avis«, der hørte til Jessens nærmeste Medarbejdere og ligesom han maatte betale Bladets uforfærdede Kamp for danske Interesser med mange Maaneders Fængselsophold. Det blev et godt dansk Hjem i Flensborg. Herfra udgik efterhaanden mange Traade i det folkelige Arbejde, og mange kom i Hjemmet for at søge Raad og Vejledning. P. Simonsen segentlige Virkefelt var Pressen og et frit journalistisk Arbejde, som hans akademiske Uddannelse og overordentlig solide Kundskaber prædestinerede ham til, medens hans Hustru særlig øvede en Indsats paa det sociale Arbejdes Omraade. I August 1913 var hun med til at oprette Flensborg Sygeplejeforening og var Udvalgsmedlem i Foreningen fra dens Stiftelse til 1931, da hun overtog Formandsposten. Denne Stilling beholdt hun indtil 1938, da Fru Pastor Jordt Jør-

Kirsten Simonsen.

gensen afløste hende som Foreningens Formand. Hun var Sekretær og Kasserer i Sønderjydsk Fonds Uddelingskomitè i Flensborg fra 1915 til Fondens Likvidation og Medstifter af »Gamles Værn« og Foreningens Næstformand fra 1924 til 1940. Hjemme i Danmark benyttede nationale Organisationer og Institutioner sig gerne af hendes store Kendskab til Mennesker og Forhold i Flensborg. Saaledes var hun bl. a. Formand for Flensborg Samfundets Lokalkomitè i Flensborg indtil Komitèens Opløsning.

Men ikke blot paa det sociale Omraade kom Fru Simonsen til at yde en betydningsfuld Indsats. Hun blev den 5. Maj 1920 paa Stiftelsesmødet indvalgt i Bestyrelsen for den nyoprettede Skoleforening for Flensborg og Omegn og var gennem de vanskelige første ti Aar med til at planlægge Skolearbejdet syd for Grænsen samtidig med, at hun var Tillidsmand i Foreningens 5. Distrikt i Flensborg. Det har iøvrigt altid været et fremherskende Træk hos Fru Simonsen, at Arbejdet for hende kom i første Række. Det betød for hende lige saa meget at faa overdraget Hvervet som Tillidsmand i en Forening som at blive valgt ind i Bestyrelsen eller faa tilbudt Formandspladsen. Ja, i Virkeligheden var for hende Tillidsmandens Arbejde det væsentlige og afgørende. Hun vidste af Erfaring, hvad et personligt Besøg og et opmuntrende Ord betød for de mange Smaakaarshjem i Flensborg.

Efter sin Mands Død i 1930 flyttede Fru Simonsen til Møllegaarden i Krusaa, men sin filantropiske Virksomhed i Flensborg beholdt hun. De mange, der trængte til hendes Raad og Hjælp, kunde fortsat henvende sig til hende, og ved de danske Møder og Sammenkomster i Flensborg var hun stadig en trofast og velset Gæst. Hun blev ved med at være Tillidsmand, selv om Grænsen nu skilte hendes nye Hjem i Krusaa fra Arbejdsomraadet i Flensborg, og selv om hendes Enkestand og Alder nu vilde have været en rimelig Forklaring for en Nedlæggelse af de mange Tillidshverv og en Tilbagetrækning fra Arbejdet. Her i Møllegaarden delte hun Lejlighed med en anden, stærkt sønderjysk interesseret Kvinde, Adjunkt Christiane Jørgensen, der i sine sidste Leveaar helt helligede sig Arbejdet syd for Grænsen. Herfra gik mange Traade til Flensborg og Sydslesvig, og navnlig Ungdommen vidste, at der her var et Sted, hvor den kunde hente gode Raad og Opmuntring, naar den trængte dertil. Kirsten Simonsen er en af de sønderjydske Kvinder, der ud fra en stærk Virketrang gav sig helt til det folkelige danske Arbejde og som stadig er rede, naar dette Arbejde kalder paa hende.

J. Bogensee.

Lene Marie Sørensen,

født Lund, Byvang.

Under den første verdenskrig kom der til at ligge en stor byrde på mange sønderjydske hjem, kvinderne måtte overtage den opgave at være ene om at opretholde hjemmene, både uden- og indendørs, og der var hustruer, der ikke gik af vejen for noget som helst krav, der stilledes til dem, så de tog tømmen på vognen og lagde hånd på ploven, og der var dem, der kunde vise deres mænd, der kom hjem på orlov, at arbejdet var lykkedes og næsten bleven udført som om de selv havde været hjemme; der blev endog fortalt om en af de mindre gårdmandskoner, at hun fik gæld afbetalt, mens manden var i krigen. Men det største lyspunkt i hjemmet var dog det, når den rene luft i hjemmet stadig var den samme, sjælen havde ikke lidt skade, frimodigheden var fastholdt. Vel skal der indvortes kamp til for at holde frimodigheden oppe, men møder den hjemvendte soldat den rette hjemlige luft, har tungsindighed og mismod ikke fået overhånd, hverken hos hustru eller børn, da drager manden atter i felten med løftet sind, omend sorgen over adskillelsen ligger i bunden af hjærtet, — arneilden brændte som før, og der var kommen nyforståelse til af hvad det betød med de stille, stærke kvinder.

Fru Marie Sørensen, Byvang, Emmelev

Hjemmet på »Byvang« i Emmerlev hos *Marie* og *Adolf Sørensen* blev tidlig kendt på egnen. Den unge Adolf Sørensen stod som en stærk, dansk og vågen mand med gode ævner — den mindre gård i

østerbyen, han havde arvet efter sin barnløse farbror Hans Nissen Sørensen, blev til en større gård i vesterbyen med nye bygninger, og da *Marie Lund* var flyttet ind som husmoder — allerede på den mindre gård — blev det et hjem, der gæstfrit aabnede sine døre for ligesindede i egnen som for gæster nordfra. Adolf Sørensens forskellige tillidshverv førte til livligt samkvem med egnens folk, og den unge kone, der altid indtog den stille, tilbagetrukne plads i hjemmet, lærte man at kende som en god kvinde, der mildt og hjærteligt tog imod alle, slægt og venner, der kom ind under hendes tag. Det stille vand har den dybe grund, det passede også her. Fra sit barndomshjem i Sønder Sejererslev havde hun medbragt alvor, samvittighedsfuldhed og trofasthed, hun vidste, hvor hun skulde ty hen i lyse som i strenge dage — derved blev hun en stærk kvinde, saa hun fyldte hjemmet. Hun mødte sin mands plejeforældre med ærbødighed, og hun gav sin mand noget, som han tildels ubevidst havde savnet. Tidlig var han bleven overflyttet til sine gode, velmenende plejeforældre, men hvor godt de end gjorde det for ham, var det dog ikke hans egen moders eller faders kærlighed og forståelse, den brave farbroder og hans kone, Boeld af Hans Nissens, kunde give ham. Der kunde i den lille Adolfs sind være et savn ved tanken om hans moder, der også kunde få længsel efter sin søn, men ved at få Marie Lund ved sin side kom der noget nyt og varmt ind i hans liv, han fandt i samfundet med hende saa meget af det sande hjems rigdom, at det opvejede barndommens og ungdommens savn af det inderlige forhold mellem forældre og barn. Med Marie Lund var det sande hjemlige draget ind til Adolf Sørensen. Nu var de to om at dele glæde og sorg.

Glæden kom til dem i to småpiger, der blev hjemmets rigdom. Den store sorg holdt sit indtog, da den yngste af dem, Christine, blev skrøbelig og trods al omhu ikke kunde finde helbredelse. Hvert år opholdt fru Sørensen sig med Christine på Før for at nyde gavn af strandluften og badene, men forældrene måtte tilsidst tage afsked med hende og lukke hendes øjne. Den store sorg prægede hjemmet og er ikke glemt.

Men også forældrene lærte at kende sygdommens dage. Marie Sørensen havde svaghedstider, og hendes mands hjærte var ikke stærkt. Gården krævede hans arbejde, danskhedens sag kaldte også på ham. Nogle år før verdenskrigen var han med til en generalforsamling i Kiel, hvor mange af de nordslesvigske landmænd havde deres lån i gårdene. De var blevne enige om for en gangs skyld at møde mand-

stærke til Kielerkassens generalforsamling, og det vakte ikke liden opsigt i Kiel, da gaderne fyldtes med mange dansksindede låntagere. Kielerne fik respekt for nordslesvigerne, og disse gottede sig i stilhed over, at de ved deres rolige, taktfulde, men faste optræden kunde gøre indtryk paa holstenerne. Fire af dem blev indvalgt i lånekassens styrelse, blandt dem var Adolf Sørensen.

Der var også tider, da Adolf Sørensens navn blev nævnet som rigsdagskandidat; gamle Frederik Høyberg på Nørmarkud talte engang med rene ord, at som hans kendskab til Adolf Sørensen var vokset turde han nok bringe ham i forslag som kandidat til den tyske rigsdag. Fru Sørensen tog på sin stille, forstående måde del i alt dette, men hensynet til hendes mands helbred kunde til tider ængste hende.

Og saa kom den første verdenskrig, og Adolf Sørensen blev indkaldt med det samme. Men saa kom myndighederne i tanker om, at han skulde først i fængsel. Først sad han i Altona sammen med andre gode danske mænd og kvinder, senere i Flensborg. Løsladelsen fandt sted den 22. september; og det varede til hen på Sommeren næste år, inden han atter modtog indkaldelsesordre. Han var soldat indtil sommeren 1918, da vendte han hjem med nedbrudt Helbred. Hans dødsdag var den 25. Juni 1919. Det blev tunge dage for mor og datter, men også dette bar Fru Sørensen. Styrken til at bære dette fandt hun i troen, og forude lyste der en genforeningsdag. Hendes gamle Fader, der havde deltaget i krigen 1864, levede sine sidste år på Byvang. Det er ikke let at være enke, men fru Sørensen samlede sine tanker og sit arbejde om hjemmet og datteren, og genforeningsglæden var saa dyb, at den hjalp igennem mange trange dage. Havde hun bare haft sin mand at dele glæden med!

Den rige, nye Tid bragte nye opgaver; nye mænd og kvinder meldte sig til arbejdet i kirke, skole og samfundsliv; med vågent sind levede Marie Sørensen og datter i alt, hvad åndeligt strømmede herned til os fra menighedsliv og folkeliv i moderlandet, hjemmet var rede til at glide ind i de nye forhold, de havde jo i mange år deltaget i egnens danske møder og gudstjenesterne i Visbykirkesal, hvor dansk ånd og menighedsliv havde til huse. Fler og fler steder fandt vort folks åndelige liv grobund, alt som forsamlingshusene rejstes i den blomstrende tid inden den første verdenskrig. Emmerlev Sogn fik også sit med Adolf Sørensen som formand og fru Sørensen som værtinde for de mange talere. Hun fandt sin Plads i det og står der

trofast endnu. Fru Sørensen var tillidsmand for den nordslesvigske kvindeforening under fremmedherredømmet og er det den dag i dag. Hun var medlem af den første danske skolekommission i Emmerlev. Endelig var hun med i den første bestyrelse for sognets sygeplejeforening.

Men ikke ene. Et nyt hjem er dannet på »Byvang«, nu arbejder det næste slægtled i fars og mors fodspor. Der blev bryllup på gården, Anders Petersen Lund fra Vester Gammelby blev den unge mand, der nu med sin dygtige hustru Bodil fortsætter arbejdet med gårdens drift, og de vedkender sig deres plads i de danske rækker for at hjælpe vort gamle fædreland til en god fremtid. Den unge mand deler med mor og datter minderne fra de trange dage, men ogsaa lyspunkterne fra dengang, da danskheden voksede sig stærkere under de fremmedes herredømme, stemmetallet steg og håbet om opfyldelsen af de mange års længsel skød friske skud. »Byvang« hører også til de hjem, hvor der lever en hjærtelig samhu med vore fraskilte folkefæller.

I det unge hjem vokser der 3 børnebørn op, en datter og to sønner. Det var skønt at se dem med far og mor slå kreds om bedstemor på hendes 70-årsdag den 13. juli i år. Og de gode ønsker med tak til Marie Sørensen fra slægt og venner paa højtidsdagen var ægte og varme udtryk for den hengivenhed og agtelse, hvormed kredsen af frænder og venner kommer den gode, trofaste og prøvede kvinde imøde idag som i de henrundne år.

»Så gråner da kun, I gule hår, og kølnes sommerdage!
Ydmyger os kun, I efterår, I skal os vel behage!
Thi mens det gamle tæres hen, da blomstrer nyt der op igen,
Som vinde kan og vare.«

(Gr.)

Skærbæk, den 28. Avgust 1943.

J. Jørgensen.

Frk. Mathilde Lund.

Der kan være noget særegent over Mennesker i et Grænseland. Dette gælder ogsaa de sønderjydske Kvinder, som ikke kunde forblive helt upaavirket af det Forhold, de og deres Slægt har staaet i til de styrende. Ord som Stejlhed kunde nok sætte et Stempel paa

de Kvinder, som andre, der er opvokset under ganske almindelige Vilkaar, sommetider har vanskelig ved at fatte fuldtud og bedømme retfærdigt. Leve og lade leve! de Ord var Mathilde Lunds Fars Valgsprog, og det blev ogsaa hendes; derfor kunde hun omgaas anderledes tænkende uden at slaa af paa sin Danskhed.

I tre Menneskealdre har hun levet i Sønderjylland, medens Herredømmet skiftede fra Dansk til Tysk og igen til Dansk.

Men hendes Sindelag stod fast, hun var dansk.

Mathilde Lund er født den 20. Februar 1848 i Rørkær ved Tønder, hvor Faderen, Peter Lund, var Sognefoged og Stænderdeputeret. I den gærende Tid mellem Krigene faldt hendes Barndom, men for Frk. Lund — den Gang som altid — gjaldt det om, at Danske og Tyske kom godt ud af det med hinanden, naar blot den gode Vilje var til Stede paa begge Sider.

I 1864 havde Mathilde Lund Plads paa »Teglmark«, en stor Gaard ved Aventoft, og her oplevede hun de danske Embedsmænds Flugt ved Nattetider nordpaa.

Faderen Peter Lund gik heller ikke fri. I et Interview i Anledning af hendes 90 Aars Fødselsdag fortæller Frk. Lund om, hvorledes hendes Far maatte afsted til Østerrigerne som Spion:

Mathilde Lund.

Tønder-Egnens Bønder havde sendt deres Køretøjer paa Ægtkørsel til den danske Hær ved Dybbøl, og da Tyskerne kom, fik Lund sammen med Træskomager Andreas Vollesen Lov til at tage over og hente Køretøjerne. Selvfølgelig skulde der ikke snakkes højt om det, da Østerrigerne laa i Tønder; »men pyt!« siger Mathilde Lund, »Vollesen skulde have adskillige Hilsener med til de danske Soldater fra Slægt og Venner, og da han ikke skulde gøre

det omsonst, fik han hvert Sted, han var inde at hente en Hilsen, ikke saa faa »smaa sorte«, og han blev tilsidst noget sludrevorn. Slesvig-Holstenerne var paa Færde Dag og Nat, og pludselig en Nat holdt en østrigsk Husarpatrulje midt inde i vor Gaard og raabte: »Bauer, Vogt, heraus!« Far fik dog Lov at hente sin Hest ud af Stalden, medens den arme Vollesen i svære Lænker i Løb maatte følge Rytterpatruljen. Man standsede ikke, før man kom til Tønder Torv, hvor Vagten havde Lokale paa Raadhuset. »Byens Vægtere stod interesserede og saa paa dette besynderlige Optog. Den ene spurgte, hvad det skulde betyde? hvortil den anden svarede: Det ska æ sej dæ, bette Krosjen. De æ Spioner fra æ La'nd. Æ tænker te de skal sky'es i Mor'n.«

»Det gik ikke saa galt,« fortsætter Mathilde Lund. »Efter to Timers Ventetid paa Hesteryggen førtes Far ind for en østrigsk Major paa Stadt Hamborg. Da Fars Papirer var bleven undersøgt, meddelte Majoren, at alt var i Orden, idet han tilføjede: »Det gør mig ondt at have forstyrret Deres Nattesøvn.« Værten maatte ved 3-Tiden om Morgenen skaffe en Flaske Vin, hvorpaa den østrigske Major og den danske Sognefoged klinkede, og Officeren bad Far hilse hele Familien. — Men værre gik det med Skomageren. Han var blevet sat ind i Kaschotten i Posthuset og var blevet glemt af Østerrigerne. I 3 Uger sad han og angrede sin Snakkesalighed.«

Lad mig indskyde, at paa samme Sted mange Aar senere blev Redaktør Skovrøy puttet ind »for en Ordens Skyld« — og 1914 mange fra Tønder og Omegn, deriblandt min Søster, Fru Lorensen, hendes Mand og 4 Børn. Vi giver atter Ordet til Mathilde Lund:

»Da Fredsslutningen kom 1864, blev Tiderne haarde (selvom Overgangen ikke mærkedes saa meget). Min Far blev af de nye Magthavere respekteret som en dansk Mand, og som før nævnt, var hans Mundheld: »Leve og lade leve«, og det rettede man sig altid efter.

Vi flyttede faa Aar efter til »Højkro« i Emmerlev Sogn. Far satte hele sin Autoritet ind paa at bevare Kroens gamle danske Navn. Tyskerne havde nemlig omgaaende døbt Kroen »Hohenkrug«, men Fars Henstilling blev efterkommet — og den Dag i Dag hedder den »Højkro«.

Om sin mangeaarige Gerning i den gamle ansete Kro fortæller Mathilde Lund: »I »Højkro« afholdtes omkring 1870 Vennemøder, som vandt stor Tilslutning fra Emmerlev, Sejerslev, Gammelby og Højer. »Jeg husker tydeligt Apotheker Nagel og Professor Nagel fra Højer; den-

gang var de unge, men jeg traf dem senere ved selskabelige Sammenkomster paa de store Gaarde — de var dygtige og danske. Disse Møder lededes af Pastor Sodemann, som kom fra Niebøl, hvor han ikke kunde holde ud at være. Han og hans Broder, Kandidat Sodemann, betød overordentlig meget for os, ligesom ogsaa Pastor Sodemanns Svigerinde, Vita Barfod. Du kan tro vi sang ved disse Møder, for hvad er Sønderjylland uden Sang.« Og Mathilde Lund synger Sangene for mig; desværre kan jeg ikke gengive dem, men jeg husker, de var baade alvorlige og morsomme. Mathilde Lund fortsætter: »Naar der var bleven talt, blev der dækket Kaffebord, og der gik Snakken livlig; enhver, der havde noget paa Hjerte, kunde her komme frem med det. — Det var herlige Sammenkomster i en trang Tid.«

Hun fortalte mig engang om en Præst i Sognet, som havde forskellige Begravelsesprædikener, der var afpasset efter den Betaling, der kunde ydes. Der var især en Prædiken, der var saa smuk, men ogsaa dyr. Teksten var taget fra Davids Salmer (42. Salme, 2. Vers): »Ligesom en Hjort skriger efter Vandstrømme, skriger min Sjæl til dig, o Gud!« — En Dag kom en fattig Kone til ham. Hendes Mand var død. Nu gjaldt det om at finde en passende Tale til en billig Pris. Da de var bleven enige og Konen skulde til at gaa, sagde hun ganske stilfærdigt: »Aa, Hr. Pastor, kund' De it lieg la æ Hjort spring' ind?« Hjorten kom med i Talen.

Frk. Lunds 3 Brødre gik over Grænsen, to til Danmark og 1 til Amerika, for derved at undgaa det tyske Herredømme. Hun selv gik ind under det og fandt, at det kunde bæres. Generet blev hun tit af Slesvigholstenerne, men de bøjede sig dog altid for Mathilde Lunds faste Standpunkt: Jeg er Dansk, I er Tyske. Jeg respekterer Jeres Standpunkt, men kræver det samme for mig selv.

Selvfølgelig fandt der smaa Skærmydsler Sted mellem hende og Tyskerne i Højer; men deres Chikanerier bed aldrig paa hende. Hun kunde ogsaa fortælle kønne Træk om Tyskerne. Saaledes boede Amtsdommer Mackeprang altid under Skatteopkrævning paa Højkro og siden modtog Frk. Lund gennem Familien en Hilsen fra ham: Grüssen Sie Fräulein Lund. Ich vergesse nimmer die frohen Stunden auf Højkro.

I 1874 fulgte Mathilde Lund som Husbestyrerinde med Fysikus, Geheimeraad Hansen til Gram, hvor hun blev til 1889. Derefter kom hun tilbage til Emmerlev, hvor hun holdt Hus for sin Fætter

Peter Petersen paa »Gammelbygaard«. Det var en stor Gaard, men Mathilde Lund elskede at se mange Folk omkring sig.

I Aaret 1912 kom Frk. Lund sammen med sin Fætter Peter Petersen til Haderslev. Kort efter døde han, og Mathilde Lund, som nu havde tabt sin Formue, maatte flytte ind i en lille Stue; men selv om Stuen var lille, bar den Præg af Velstand og Kultur: De kønne Møbler, Familiebillederne og det dækkede Bord med gammelt Arvesølv og den fine Dug — og Mathilde Lund var trods sin høje Alder Sjælen i det hele. Hun vandt sig en stor Vennekreds, og trods sin lille beskedne Indtægt havde hun en gavmild Haand til smaa og store. Ingen maatte gaa ud af hendes Stue uden at blive trakteret med et eller andet.

Hun var livlig og stærkt interesseret i alt, hvad der rørte sig i Tiden, og hun bevarede sit trofaste danske Sind til det sidste.

Der er kun faa tilbage, der som Frk. Lund har kunnet overse hele Udlændighedstiden i Nordslesvigs Udvikling fra Hertugdømmet til dansk Landsdel, og de mange Aar er ikke gaaet sporløst hen over hende. Gang paa Gang understregede hun: »Det er nu min Overbevisning; til enhver Tid vil Danske og Tyske her i Grænselandet kunde leve Side om Side, blot der er Vilje til det; de skulde alle lære at indse det rigtige i min Fars Ord: Leve og lade leve.« Mathilde Lund døde den 13. Maj 1839.

»Gud bevare dig, kære Cecilie! Tak, Tak, lille Hanne!« Det var de sidste Ord, vi hørte af vor kære, trofaste Veninde.

Hun ligger begravet i det smukke Familiegravsted paa Emmerlev Kirkegaard. Venner satte en Sten paa hendes Grav.

Hanne Jenssen.

Laura Dinsen.

Laura Dinsen hørte til de Kvinder, der uden at forsømme sit Hjem, Land og Børn fik udrettet et stort Arbejde til Gavn og Glæde for sine Medmennesker.

Laura Dinsen er født i Ballum den 18. November 1874. Faderen Hans Nicolajsen og Hustru var Ejer af den kendte »Færgegaard« i Ballum, hvorfra Overfarten den Gang fandt Sted til Rømø. Jeg

husker Laura som Barn, vi gik i samme Skole, hun tog sig altid af de Børn, der blev overset og tilsidesat.

Som ung husker jeg hende mandhaftig, hun forstod at køre et Spand Heste saa godt som nogen Karl, enten det var for en almindelig Vogn eller en Kane. Men Laura Dinsen fik i sin Ungdom en Længsel efter Udlandet. Mon ikke alle de Logerende, Sømænd og Sømændskoner har været Aarsag dertil? Hun var dog kun 3 Aar i Amerika, saa gik det hende som Romafareren, der havde faaet en usynlig Traad om Benet, som drog ham tilbage til Grænselandets Kamp.

Efter Hjemkomsten blev hun den 18. September 1900 gift med Købmand P. L. Dinsen fra Tønder. Det unge Ægtepar bosatte sig i Højrup ved Toftlund, senere i Sønderborg; men Laura var et Barn af Vestkysten. Sønderjyllands Vestkyst — Egnen som for Fremmede synes flad og øde, den egenartede Natur med de store Flader, de frodige Marskenge, Havet, de herlige Solnedgange og den megen Himmel drog hende, dèr hørte hun hjemme, dèr var hun sig selv. I 1908 flyttede de til Tønder.

Laura Dinsen var indtil sin Død Medlem af Tilsynsraadet inden for »Den Nordslesvigske Kvindeforening«, og det var hende, der gav Stødet til Oprettelsen af Foreningens Hvilehjem paa Rømø. Fru Dinsen var ikke bange for at sige sin Mening, tit paa en maaske lidt for djærv og hvas Maade. Hun gjorde »inne Røverkuul a hind Hjart«. Men bag ved hendes Maade at tale paa slog der et varmt og medfølende Hjerte.

Laura Dinsen.

Det var Laura Dinsen, der ved Krigens Ophør i 1918-1919 forestod Uddelingen af Tøj, Fødevarer og Flag i Tønder, ligesom hun ogsaa tog sig af Flensborgbørnenes Ferierejser til Danmark. Derfor kunde Laura Dinsen 10 Aar efter Genforeningen skrive i Flensborg Avis. »Saa kom den Dag, som vi hernede i mange Aar havde længtes efter. Nu maatte vi hejse det smukke Dan-

nebrog. Og hvor meget har vi ikke at takke Danmark for, naar vi tænker tilbage paa alt, hvad der blev sendt herned, baade Fødevarer og Klæder, da vi saa haardt trængte til det. Jeg havde den Glæde at fordele alle de Flag, Fødevarer og Klæder, som blev sendt til Tønder, og der var Glæde i de mange Hjem, hvor vi kom. Det var vel nok en streng Tid, men Arbejdet gik med Glæde for os alle. Saa jeg maa sige: Gud skal have Tak, at vi blev Danske.

Byraadsmedlem, Fru Busch, Tønder, skriver om Fru Dinsen:

»Hun var til alle Tider en opofrende og god dansk Kvinde, der rakte en hjælpende Haand til alt, som var dansk, og til alle, som trængte til hendes Hjælp; men hun var først og sidst en god og kærlig Moder for sine 3 Børn og en uundværlig Støtte for sin Mand. Hendes bratte Død har efterladt et føleligt Savn i de Kredse, hvor hun færdedes.«

At Fru Dinsens Arbejdskraft ikke kom til at ligge brak efter Genforeningen siger sig selv.

Herom skriver Provst Schülein:

»Mit Kendskab til Fru Dinsen stammer fra »Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse«, og her kan jeg sige, at mere energisk Medlem af Bestyrelsen har der ikke været. Med aldrig svigtende Iver arbejdede Fru Dinsen paa at skaffe Medlemmer, og det var mange, der paa denne Maade kom ind i Foreningen. — Dertil kom, at Fru Dinsen allerede fra 1920 til Aaret før sin Død forestod Salget af »Høstblomsten« i Tønder Amt, et stort Arbejde, der her nød godt af Fru Dinsens store Personkendskab indenfor Landsdelen. Fru Dinsen formaaede at finde de rette Medarbejdere frem og at besjæle dem med den samme Iver, der glødede i hendes Sind. Fra 1923 delte jeg Samarbejdets Glæde, ogsaa paa dette Omraade, og det er med dyb Taknemlighed, jeg tænker tilbage derpaa.

Varmhjertet og brændende for den Sag, som blev hende betroet, — saaledes staar Mindet fint og smukt efter Fru Dinsen.«

Laura Dinsen døde den 21. Juli 1942.

Hanne Jenssen.

Fru Redaktør Christiansen, Flensborg.

»En dansk Kvinde i Flensborg, som i disse Dage har lukket sine Øjne, hørte gennem hele sit Liv til Danskhedens faste Stok. I hendes Barndomshjem var der ingen særlig ydre Velstand, men de rød-hvide Farver indtog en Hædersplads i Stuerne, den blaa Sangbog var næsten overflødig — utrolig mange Sange kunde synges udenad — og der blev aldrig sagt Nej, hvor det gjaldt en Opgave eller et Arbejde til Gavn for Sagen.« Saadan skrev »Flensborg Avis« ved Fru Christiansens Død 1940.

Fru Christiansen — født i Flensborg den 16. April 1883, Datter af Prokurist Wilh. Lieb — voksede op uden dansk Skolegang og alt, hvad dertil hører; det var Hjemmet, der i Hovedsagen havde Ansvaret for Sproget og det nationale Sindelag. Den danske Gudstjeneste i den lille danske Kirke paa Storegade indtog en ophøjet Plads, skønt Faderen som Regnskabsfører ved en af de tyske Sognekirker ogsaa færdedes der, ved Barnedaab, Bryllup og Begravelse, kunde der endnu lyde dansk Tale og dansk Salmesang. Men iøvrigt fandtes der kun faa ydre Midler til Sprogets Røgt. En enkelt Udflugt nordpaa over Grænsen hørte til hendes Barndoms store Oplevelser, ligesom Festerne i den gamle Borgerforening og i »Ydun« var Glanspunkter i hendes Ungdom. Fru Christiansen maatte som Barn og som ung Pige se Flensborgs

Fru Redaktør Christiansen, Flensborg.

Danskhed med hastige Skridt miste sin politiske Styrke; men hun oplevede ogsaa at se spirende Vækst og vaagnende nyt Liv.

I Borgerforeningen fandt hun sin Mand, og den 7. Maj 1904 indgik hun Ægteskab med Ernst Christiansen, der to Aar senere blev Redaktør Jessens Arvtager som Leder af »Flensborg Avis«. Dermed gik ogsaa Julie Christiansen ind under store og betydningsfulde Krav. Hun blev Husmoder i et Hjem, hvor der spandtes stærke Traade for Danskheden. Her sattes det stilfærdige, sejge Arbejde i Højsædet, det gik fremfor alt; Selskabelighed og personlige Hensyn kom i anden Række. De mange Arbejdstimer i Hjemmet var uforstyrrelige, hellige Timer. Det gik i ikke ringe Grad ud over Hjemlivet, krævede Afkald, men dette bragte Fru Christiansen med Glæde. Stille, hyggelige Stunder tilbragtes alligevel indenfor Hjemmets Vægge, og atter var det Sangen, der ofte forenede og højnede. Var der Fest — eller endnu bedre: var der sket noget nationalt godt og opmuntrende — saa syntes Husmoderen at være den gladeste blandt de glade.

Fru Julie Christiansen var altid med til Den Nordslesvigske Kvindeforenings Generalforsamling, men hun holdt sig altid beskedent i Baggrunden. — Nej, man skulde se hende i hendes Fødeby Flensborg — Grænsebyens Datter, som Rektor H. P. Hansen skrev, dèr var hun hjemme. Som en ægte Datter af Grænselandet mødte hun ogsaa forstaaende Venner i den anden nationale Lejr. Men det var Danskheden og dens Skæbne, der gav hendes Liv Indhold.

Eller se hende siddende ved sit Klaver spillende: »Snart er Natten svunden, Dagen bryder frem« — eller: »Der er ej Dag til Suk og Graad.«

Jeg bærer med Smil min Byrde — de Ord passer paa Fru Christiansen.

Hun havde lært at tage een Dag ad Gangen, lært at se Livet under en højere Synsvinkel, derfor kunde hun holde Smilet blankt ogsaa gennem de tunge og graa Dage. I 1914 maatte hendes Mand gaa i Krig. Saa kom der Skuffelser og Modgang. Krigen, Markkursen og Afstemningen 1920.

Men Fru Christiansen tabte ikke Modet. Sammen med sin Mand og det danske Mindretal saa hun de Opgaver, der stilledes til dem for at bjærge og opbevare det, der er mest dyrebart for et Folk, dets Frihed, dets nationale Indstilling og dets Selvhævdelse i Fremtiden.

Efter at den nye Grænse var draget, bragte det kulturelle og nationale Oplysningsarbejde megen Glæde ind i Fru Christiansens Tilværelse; der blev knyttet mange og varme personlige Forbindelser nordpaa, ligesom de danske Aarsmøder for hende blev straalende Festdage. Jeg ser hende for mig smilende, glad og optaget af Dagen — den eneste Dag Dannebrog maatte hejses dernede. Og naar Flaget blev taget ned, har jeg set Taarer i hendes Øjne og hørt hende sige med et Suk: »Et helt Aar — før det atter faar Lov at vaje.«

Mange er de, som husker hendes gæstfri Hjem, hvor en Del af Vennerne fra Danmark samledes efter Mødet.

Paa St. Franciskas Sygehus døde Fru Julie Christiansen. Hun bar de mange Aars Sygdom med en beundringsværdig Sjælsstyrke — tilsidst bukkede hun under. Kræfterne var udtømt.

Flensborg Avis skrev ved hendes Død: »Det kunde hænde sig, at der, naar der var sket noget tungt for de Danske, blev sendt en Buket Roser hen til den syge Kvinde, kun med en venlig Hilsen, men den var Udtryk for forstaaende Medfølelse hos en eller anden Medborger, der tidligere maaske havde været en nidkær Modstander i den nationale Strid.«

Nu hviler hun paa en af Flensborgs Kirkegaarde, hvor saa mange danske Mænd og Kvinder er gaaet til Ro før hende — med Grænseboens Tro og Haab, med Præg af Modgang, Nederlag og Skuffelse, men ogsaa med Stolthed og Glæde over, at de fik Lov til at være med i en stor Sag.

Hanne Jenssen.

Hansine Petersen, født Jepsen.

Født i Juvre paa Rømø den 23. Januar 1881.

Ja, tro du mig, jeg siger dig, den Kamp vil sejerrig blive, skriver Thade Petersen om Kampen for Danskheden i Sønderjylland under Fremmedherredømmet. Først forholdsvis sent naaede Dønningerne af denne Kamp over til det lille langt fra Alfarvej liggende Rømø. Her var man sikker i sin Danskhed, den var indiskutabel, naturgroet som den var.

Men Kampen naaede ogsaa derover og stillede sine Krav til Øens danske Befolkning. Blandt de Kvinder, der stillede sig til Raadighed for denne Kamp, indtager Enkefru Hansine Petersen, f. Jepsen, fra Toftum, en fremtrædende Plads, idet hendes Hjem, den ejendommelige gamle Gaard i Toftum, blev et Arnested for de nye Tanker, der kom til Øen med Thade Petersen. Fru Petersen havde de naturlige Forudsætninger for at blive en Forgrundsfigur i Øens Kamp for Danskheden. Paa mødrene Side tilhører hun en gammel Sømandsslægt. Hendes Far, der stammede fra Vestjylland, vandt sig ret hurtigt et anset Navn blandt sine Standsfæller paa Øen. Han var Foregangsmand paa Landbrugets Omraade, og fik betroet en Række Tillidshverv. Hjemmet var helt igennem vaagent og dansk. Det var da naturligt, at der blev sørget for, at Hansine kom paa Højskole. Opholdet paa Askov Højskole fik blivende Betydning for hende.

Som tyveaarig drog hun ind i sit nuværende Hjem som Frue paa Gaarden. Hun blev sin Mand, Grd. Christian Petersen, en trofast og forstaaende Medhjælp baade som den, der delte hans nationale Interesser, og som den, der forstod at værne om den gamle ejendommelige Gaard, der rummede saa mange smukke værdifulde Ting, der kunde give et Bidrag til Øens Kulturhistorie. Hun ikke blot samlede, hvad der ved Uforstand var blevet splittet, men øgede Samlingen med altid vaagen Sans for hvad der var værd at bevare, og som smarte Opkøbere baade sydfra og nordfra søgte at franarre Befolkningen. Det er ikke faa Ting, hun ved Auktioner over Dødsboer o. s. v. har reddet for Øen.

Hansine Petersen, Rømø.

Sammen med sin Mand deltog hun med Iver i Arbejdet for at faa Øens Danskhed til at gro. I det dengang saavelholdte Hjem med den smukke Have, er der i Aarene før Verdenskrigen 1914-18 afholdt mange betydningsfulde Møder af folkelig, kristelig og national Karakter med førende sønderjyske Mænd som Talere. Hjemmet er blevet gæstet af mange af Dan-

marks betydeligste Mænd og Kvinder. Hun var ens mod alle, og det har altid været hende en Glæde at kunne aabne sit Hjem for alt, hvad der kunde bidrage til at berige og uddybe det nationale Liv. Jeg behøver vel ikke at tilføje, at det har været en af hendes største Glæder, at hans Majestet Kong Christian og Dronning Alexandrine gæstede Hjemmet.

De fire onde Aar under den forrige Verdenskrig stillede hende som saa mange andre sønderjydske Kvinder særlig strenge Opgaver, men ogsaa der viste hun sig i Besiddelse af de Evner, der har kendetegnet de sønderjydske Kvinder under Fremmedherredømmet: Trofasthed og Styrke.

Selv om Fru Petersen i de senere Aar har været svagelig, er hendes Interesse og Forstaaelse for vor Folkesag ikke blevet svækket.

Omstaaende Billede viser Fru Hansine Petersen i den gamle Silkekirkedragt.

N. C. Nissen.

Christine Marie Jacobsen, født Schmidt, Tandslet.

Blandt de mange Hundrede af sønderjydske Kvinder, der under Fremmedherredømmet i det stille øvede en national Indsats var ogsaa Christine Marie Jacobsen, Tandslet.

Denne Kvinde, der døde den 10. Maj 1934 i sit 92. Aar, stammede fra Ertebjerg, hvor hendes Far var Gaardejer. Allerede i Barndomshjemmet modtog hun en stærk national Paavirkning, som kom til at præge hendes hele Liv. Da hun siden blev gift og selv fik Børn førte hun Traditionerne fra sit eget Hjem videre, og det blev saaledes for hendes Børn en lige saa naturlig Sag, som det var for hende, at føle sig som bevidst Danske med Danmarks Konge som deres.

Under Krigen 1870-71 var Christine Schmidt, som hendes Familienavn var, Mejerske hos den kendte Proprietær Ravn paa Sjølundgaard. Opholdet i dette kernedanske og fine Hjem hørte til hendes kæreste Minder, som hun gerne talte om. Saalænge »Madame« Ravn levede stod hun i Brevveksling med denne.

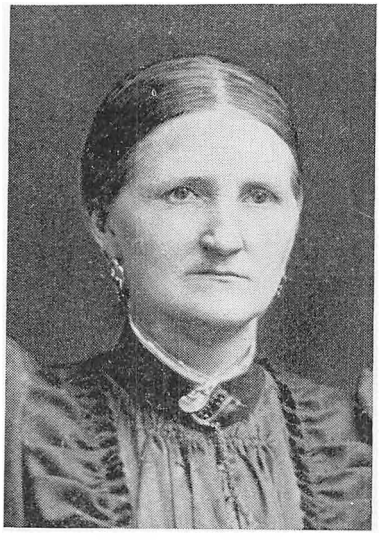
Efter Krigen i 1872 blev Marie Schmidt gift med Mølleejer Jørgen

Jacobsen fra Vibøge. De flyttede kort efter til Tandslet, hvor de byggede Møllen, som de sammen med et Landbrug drev til 1899, hvorefter de flyttede paa Aftægt i et lille Hus overfor Stationen i Neder Tandslet.

Fru Jacobsen var en forunderlig aandeligt levende Personlighed. I Skumringstimerne fortalte hun sine Børn om Krigen i 48 og 64 og om Livet paa Bøndergaardene i gamle Dage, saaledes som hun selv havde oplevet det. Hun var jo født den 18. September 1842 og havde saaledes oplevet den gamle Tid før de store aandelige Luftninger, der kulminerede med det forunderlige Aar 1848, gik over Europa. Hendes Far var født 1797 og havde oplevet Napoleonskrigene, der nu forekommer os saa fjerne, og hendes ældste Broder var med i 48.

1864 satte sit uudslettelige Spor i den unge Piges Sind. Gribende kunde hun helt op i sin høje Alderdom skildre de danske Soldaters Tilbagetog fra Dannevirke og Ankomsten til Als. Skønt hun kun var seks Aar i 1848 huskede hun dog forbavsende levende Træk fra ogsaa denne Krig, om det saa var Navnene paa de Officerer, der var indkvarterede i hendes Forældres Hjem, erindrer hun dem.

Efter Fredslutningen i 1864 kom Nationalitetskampen. I denne tog Fru Jacobsen ikke offentlig Del. Saa meget mere kom hun til at virke i sit Hjem og som Støtte for sin Mand. Aldrig tabte hun Troen paa den danske Sags Retfærdighed, og selv da Haabet om Paragraf 5's Opfyldelse begyndte at blegne hos Landsdelens danske Befolkning, mistede hun ikke sin Tro paa, at alt vilde vende sig til det bedre.

Fru Jacobsen, Tandslet.

Fru Jacobsens fine Lune kom ofte til Udtryk. Og hun havde mange fornøjelige Anekdoter at fortælle. En af dem var om en Præst, der for mange Aar siden stod paa Prædikestolen i Tandslet Kirke, da Kirkedøren pludselig blev revet op og en raabte ind i Kirken: Fjenden er landet ved Fjordmose (i Nørreskoven paa Als)! Alle Kirkegængerne strømmede straks ud af Kirken for

at komme hurtigst muligt hjem, og alt imens stod Præsten stadig paa Prædikestolen og raabte: Næste Søndag modtager jeg mit Mikkelsdagsoffer!« Det viste sig saa, at det var Besætningen fra et russisk Krigskib, der var gaaet i Land med den fredelige Hensigt at hente Drikkevand. Det har sandsynligvis været i 1848, da der var russiske Orlogsmænd i vore Farvande.

Under fem danske Konger og tre tyske Kejsere levede hun sit Liv, og den 5. Juni 1920 var hun med til at tage mod Christian den Tiende, da han mødtes med Sønderjyderne paa Dybbøl. »Det er en net Konge« plejede hun at sige, saa der ingen Tvivl var om hendes Mening paa dette Punkt. Sorger blev hun ikke sparet for. Under Verdenskrigen maatte hendes ældste Søn med, og han kom hjem med et Knæk, som medførte hans alt for tidlige Død. I 1919 paa Tærskelen til Genforeningen døde hendes Mand. Da hun selv døde i 1934, overlevedes hun af tre Døtre og en Søn, Bankdirektør P. Jacobsen, Den danske Landmandsbanks Afdeling i Sønderborg. Med Kærlighed i Hjerterne fulgte disse Børn den Mor, der havde betydet saa meget for dem, til Graven. Og mange over hele Nordslesvig tog Del i Smerten, som havde ramt dem.

Hun var en stille Kvinde, men var alligevel med til at træde de Spor, hvori Slægterne gaar.

Poul Kamp Schiøth.

Anne From, født Wiuff.

26. November 1874 - 10. Juni 1943.

Da Gaardejer *Jørgen From* i Fjelstrup fyldte 70 den 15. Maj 1942, skulde den tidligere Sognepræst for Fjelstrup Axel Quistgaard skrive et Stykke om ham i »Dannevirke«. Det turde være karakteristisk, at det ikke blev ret meget, han fortalte om Fødselsdagsbarnet, skønt Jørgen From er en af Haderslev Østeramts stouteste Bønder og ikke alene en Foregangsmand paa Hesteavlens Omraade, men i det danske Folkeliv, der omkring Aarhundredskiftet voksede frem støttet til de nyrejste Gymnastikhuse. Det blev i Stedet en Hymne til det Fromske Hjem som Forbillede for de gode danske Hjem i Sønderjylland, lysvaagne for alt stort og skønt hernede, men ogsaa velkendt med de

dybe Længsler, som alene fyldestgøres ved Budskabet fra Evigheden.

I Skibelund Krat er der rejst et Par Dobbeltmindesmærker for de to Højskolepar Høgsbro, Rødding, og Schrøder, Askov. Saadan bør det være. Mand og Hustru bør ikke i Mindet skilles ad, hvor Forudsætningen for Mandens Daad netop var den, at der stod en Kvinde bag ham, der ligervis som Niels Ebbesens Hustru kunde skyde ham gode Raad i Sinde og ildne ham til Daad. Det vil næsten være umuligt for den, der har kendt Anne og Jørgen From at fortælle om den ene alene, i den Grad var de inderlig forenet gennem et langt og rigt Samliv fra de unge Aar.

Naar vi kom over den store sollyse Gaardsplads, var Jørgen From i Reglen naaet ud i den lave Forstuedør, som han fyldte med sin store kraftige Skikkelse, men knap havde han givet Gæsten sit djærve Haandtryk med et hjerteligt Velkommen, før Anne From dukkede op bag ham med sit rene Aasyn, nu kronet af det hvide Haar, straalende af Mildhed og hjertelig Gæstfrihed. Fra sin ophøjede Sybordsplads i Opholdsstuen har hun straks set, hvem der kom, og lagt alt til Side for at glæde sig over Besøget.

Anne Dorothea Marie Wiuff er født i Sillerup 26. November 1874, Datter af Gaardejer Peder Hansen Wiuff og Hustru Inger Marie, født Nissen. Det var en af Byens største Gaarde, hun voksede op paa. Nu er der næppe meget tilbage fra dengang; den blev helt ombygget i 20'erne i P. K. Petersens Tid, saa de tre gamle Søskende nok maatte ud i Haven for at finde rigtige Mindesteder, da de for et Par Aar siden var indbudt til at opfriske Barndomsminder dernede.

Fru Anne From.

Red. N. Petersen har i »Haabets Mænd« tegnet et Billede af *Peder H. Wiuff* som den selvbevidste østslesvigske Bonde, der stolt og mandig, djærvt og klart sagde sin Mening og handlede, som hans Samvittighed bød ham, uden at skele til højre eller venstre eller spørge efter andres Mening. Han var Stedfortræder i Kredsdag og Pro-

vinslanddag, i Bestyrelsen for Haderslev Amts Landboforening, Kirkeældste og Medlem af Provstisynoden. Kendt er hans Ord fra »Frej«, hvor han gav igen paa den tyske Valgkandidats Ord: den sønderjydske Befolkning er Ambolten, de prøjsiske Magthavere Hammeren »Der skal mange Hamre til, før Ambolten bliver slidt istykker«!

I hans Ægteskab med Inger Marie af den kendte Nissenske Slægt fra Hyrup var der otte Børn, hvoraf to Drenge dog døde som smaa. To af Sønnerne blev Købmænd. Den yngste Søn *Martin Wiuff* fortsatte paa flere Maader Faderens Gerning, om end det blev den anden store Gaard i Bygden, der blev hans Virkested; i Sind og Skind med den frodige Livsglæde, den stærke Stemme, den kraftige hjertelige Latter, den store praktiske Dygtighed forenet med ægte folkelig Forstaaelse er han Faderens værdige Søn. Sidst kom de to Døtre Anne og Sara. Da de smaa Brødre havde hørt til mellem Adolph og Martin, blev han regnet med til de tre smaa, der kom til at staa hinanden særlig nær gennem Aarene, og alle fik egne Hjem indensogns. Moderen var en statelig Dame, men døde af Kræft, lige fyldt de 60, i December 1896. Barndommen i Hjemmet var fagre Dage.

Skolegangen hos Lærer Wilsen, en tysksindet Norslesviger, paa flere Maader en ussel Karl, har ikke givet stort Udbytte. Sognepræst Matzen, der døbte Anne 4. Januar 1875 og konfirmerede hende 14. April 1889, var Hjemmetysker og en meget daarlig Taler, men iøvrigt en flink Mand. Forældrene har sikkert følt, at det maatte der bødes paa, og at det bedste ikke var for godt til deres velbegavede Datter. Derfor sendte de hende straks efter til *Askov Højskole* om Sommeren og lod hende fortsætte paa den udvidede Højskole 1. Oktober 1889 til 31. Marts 1890. I Vinterens Elevfortegnelse er hun opført som Skolens yngste Elev 15 Aar gl. Det var jo alt for tidligt til at faa virkeligt Udbytte af den videregaaende Undervisning. Det var heller ikke noget gunstigt Tidspunkt: Askov var i Krise dengang, det var sidste Vinter, Forstander Schrøder sad i Landstinget, hvad der gik ud over hans hjemlige Skolegerning, og den sidste Vinter, Jacob Knudsen, som paa flere Punkter gjorde en anden Opfattelse gældende end de ældre Læreres, var knyttet til Skolen. Anne Wiuff har nok været mest optaget af de unge Lærere som Begtrup. Et Bevis paa, at hun dog har været glad for sit Askovophold, har vi i, at hendes yngre Søster fulgte i hendes Spor. Flere af Anne Froms Børn har ogsaa været paa Askov, men i mere moden

Alder. De følgende Aar har hun været hjemme og paa forskellig Maade dygtiggjort sig til en Husmoders Gerning ved at lære Syning, Vask og Strygning i Stad. Hun var rask og stærk i de unge Dage og tog gerne under Moderens tiltagende Svaghed den strengeste Part af Arbejdet hjemme. En Tid holdt hun Hus for de ældre Brødre i Haderslev.

I 1894 tjente hun paa *Dons Mølle* hos *Hans* og *Johanne Jørgensen.* Dette Hjem levede stærkt med i den opvakte Kreds, der samledes i Menigheden i Aagaard om Vald. Brücker, og i det ældste danske Forsamlingshus, som »Fostbroderskabet« havde rejst i 1867 til gensidig Oplivelse og Oplysning i dansk-folkelig Retning. Her har de unge ogsaa dyrket Legemsøvelser. Nu havde Anne Wiuff naaet den rette Højskolealder; her har hun kunnet pleje de Interesser, der begyndte at røre sig hos hende paa Askov (det vakte Opsigt i Sillerup, da hun fra Højskolen hjembragte en Gymnastikdragt), her er hun mødtes paany med Begtrup og Jak. Knudsen der, hørte til Brückers næreste Venner. Hendes Kræfter blev spændt haardt for, men et bedre Lærested kunde hun vanskelig have faaet. Ikke sært, at der knyttedes Venskabsbaand mellem hende og disse Husbondsfolk, som holdt gennem Aarene.

Inden Anne Wiuff tog til Dons, havde hun trolovet sig med *Jørgen From,* der 20 Aar gammel i 1892 havde overtaget Ledelsen af sin fædrene Gaard. Hans Fader Christian Jørgensen From var død allerede i 1880, hans Moder *Marie From* var en varmhjertet dansk Kvinde, Medstifter af Haderslev Frimenighed. Naar der kom Danske udefra til Fjelstrup for at knytte Forbindelsen med vaagne danske Hjem i de daværende Grænsesogne, blev de altid henvist til Marie From. Den 26 Juni 1896 blev Jørgen Christian From viet i Fjelstrup Kirke til Anne Wiuff. Paa Grund af Brudens Moders Sygdom blev det et lille stilfærdigt Bryllup. Hun gik dermed ind i et Hjem med rige Traditioner, som ikke mindst krævede noget af sin Husmoder, men hun lagde trøstigt sine unge Skuldre til og førte Hjemmet videre i Marie Froms Aand. Der var det kønneste hjertelige Forhold mellem hende og hendes Svigermor, der nu byggede sit eget Hus nær ved Kirken (siden Dyrlægebolig).

Anne From har i udpræget Grad været Hjemmets Kvinde. Det var hendes Mand og Barn, hun levede for. Hun brød sig ikke om at træde offentlig frem, har vist næppe haft andre Hverv end Tillidsmand for »Nordslesvigsk Kvindeforening«. Til Gengæld var hun

med Liv og Sjæl med i alt, hvad der bevægede et vaagent dansk Hjem hernede i de Tider. Hun blev sin Mand en trofast, kærlig og opofrende Hustru, der forstod ham paa en sjælden Maade og støttede ham paa det bedste. Hans Helbred var omtrent fra 1914 ikke godt (derved slap han for Krigstjeneste), men hun passede ham omhyggeligt, ja, forkælede ham næsten. De voksede sig sammen, udsprunget af den samme Muld. »Det blev bedre og bedre«, kunde Manden sige om deres Samliv paa hendes Dødsdag. Med sit glade, ligevægtige Sind, og skælmske Lune kunde hun give ham Frimodighed. Syv Børn født hun ham, tre Sønner og fire Døtre. Den ældste, Inger, der var født i 1897, mistede de 14. Juni 1914, Dagen for det store danske Aarsmøde i Haderslev. Hun falmede gennem længere Tid for en tuberkuløs Sygdom. Selvsagt maatte dette Dødsfald gaa Forældrene stærkt til Hjerte. Hun blev begravet paa Fjelstrup Kirkegaard af den fungerende Sognepræst, efter at Frimenighedspræst Thade Petersen havde talt i Hjemmet. Jørgen Froms søgte i de Aar, særlig under Verdenskrigen, mest til Frimenigheden i Haderslev, hvor den næstældste Datter er konfirmeret; da Tolderlund-Hansen i 1920 blev Sognepræst i Fjelstrup, fik de deres faste Plads i deres Hjemsogns Kirke. Hun havde den Glæde at se sine seks andre Børn vokse op til raske, dygtige og gode Mennesker. De sidste Aar var det hendes største Fryd, naar de to yngste Døtre kom hjem med deres Børn og fyldte Gaarden med jublende Leg. Det var nok ikke helt frit for, at hun havde kørt sine egne Børn i lidt for stramme Tøjler, hvad de som voksne slet ikke vil bebrejde hende. Det var ordnet saadan paa Gaarden, at en af de unge Piger skulde holde lidt dansk Skole med Børnene, naar de kom hjem fra den tyske Kommuneskole. Ikke sært, at de sommetider kiggede lidt misundeligt efter Kammeraterne, der frit kunde lege, mens de skulde paa Skolebænk igen for at læse, skrive og regne paa dansk. Selv skrev hun meget smukt for sig, det var ogsaa mest hende, der skrev Breve til Børnene, da de var fløjet fra Reden. Det var Fader, der fortalte for dem, læste for dem og sang med dem, men det var Moder, der satte det i Gang; naar et og andet skulde ordnes indenfor Familien, var det til sidst hende, der afgjorde Sagen, selvom det altid var »Far, der raadede«.

Hun var en dygtig og virksom Husmoder, der nok kunde faa et Arbejde til Side. Da Sønnerne voksede til og skulde malke Kreaturerne, kunde det hænde, at hun en Søndagmorgen ved 4 Tiden

kom ind paa deres Værelse og tilbød at malke for en af dem, og saa malkede hun sine 15-17 Køer ligesaa hurtigt som den anden Malker. De to Sønner lønnede deres Moder med at forære hende en fint udskaaret Malkeskammel i Julegave. Hun var ikke af dem, der lod andre om Sliddet, hun gik selv i Spidsen. Der var altid et godt, familiært Forhold mellem hende og Gaardens Folk. Pigerne hang ved hende, nogle blev der i flere Aar eller vendte senere tilbage i den gamle Plads, men hun styrede dem lidt gammeldags, gav ikke sit Minde til, at Karlene inviterede Pigerne med i Biograf. Hun fulgte ogsaa Karlene i deres Arbejde; naar det faldt besværligt, kunde hun godt byde dem en Kaffetaar i Arbejdstiden til Opmuntring. Selv vilde hun gerne være med i, hvad godt der var Lejlighed til at samles om i Sognet, i Kirke og Forsamlingshus, ved Møder i Præstegaarden og Østerlandsmissionen, og hun glædede sig, naar den Datter, der var hendes højre Haand i den daglige Husførelse, kunde faa Gaardens Karle og Piger med til Ungdomsmøde, Gymnastik og Boldspil.

De sidste Aar var Helbredet skrøbeligt. Besynderligt nok var det næsten de samme Svagheder, som Manden havde lidt af gennem Aarene, der nu meldte sig hos hende: Astma og Hjertesygdom. Det var karakteristisk for hendes Gæstfrihed og Sættensitegettilside, at hun vilde, Mandens 70-Aarsdag skulde fejres uden Afkortning, skønt hun havde været livsfarlig syg fra Paaske og kun saa smaat var begyndt at komme op til 15. Maj. Hun gennemførte ogsaa at hilse paa Sangerne om Morgenen og tage imod Gæsterne, der strømmede ind fra nær og fjern om Formiddagen, men maatte saa lægge sig under Frokosten. Hun naaede at se sit Ønske opfyldt at flytte med sin Mand op i deres lille Hus, hvorfra der er Udsigt ned over den gamle Gaard, det var, som om hendes Helbred rettede sig under de mindre, men lunere Forhold. I Maj fik hun Lungebetændelse, den blev ganske vist overvundet, saa man troede hun var i Bedring, men den havde slidt for haardt paa Hjertet. Hun blev ført paa Sygehuset, men laa der kun et Par Dage. Døden kom ret brat 10. Juni 1943. Hendes Jordefærd fandt Sted 14. Juni, paa Ingers Dødsdag. Det var 2. Pinsedag, Sognepræsten havde aflyst sin ordinære Gudstjeneste i Forvisning om, at man rundt om fra Sognet ønskede at være med til denne Jordefærd. Hun var altid med Liv og Sjæl med i Menighedens Forsamling, naar Kræfterne tillod det, saa det passede godt til hende, at Mindefesten fik Karakter af Pinsegudstjeneste.

Anne From var den lyse, ejegode, moderlige Kvinde, der kunde

forene Marthas flittige Hænder med Mariasindets Lydhørhed. Hun var rolig og behersket, men blev dog ved med at drive paa, til noget var ført igennem. Denne travlt optagne Husmoder havde altid Tid til at tage sig af sine Gæster og sidde stille og tale med dem. Hun var saa forstaaende overfor andres Vanskeligheder og kunde vise sin Deltagelse paa en fin og nænsom Maade, der gjorde usigeligt godt for den, der sad med Sorg i Sinde. Altid havde hun et venligt Smil og et godt Ord tilovers. Paa hende passede Ordet, at Sladder dør for god Kvindes Dør.

Anne og Jørgen Froms Hjem er et af dem, der Landet frelst ifra Slaget bar. Hun kunde med sin Husbond glæde sig over, at Hjemstavnen, der under den haarde nationale Kamp paa flere Maader var bleven aandeligt forsømt og forhutlet, nu stille og roligt mere og mere groer sammen med det danske Folk. Deres Kærlighed til Danmark havde ikke et materielt Udspring, men blev baaret og styrket ved Deltagelse i det danske Folkeliv, saa Krisetider ikke kunde kue den. Genforeningen indeholdt den rige Lykke, de drømte om i Fremmedherredømmets Dage.

Frederik Schrøder.

Frk. Sophie Margrethe Jessen, Augustenborg.

Født den 1. Maj 1850 paa Majbølgaard,
d. 4. Oktober 1940 i Augustenborg.

Naar Frøken Sophie Margrethe Jessen skal nævnes blandt de sønderjyske Kvinder, der har betydet noget for den danske Sag under Fremmedherredømmet, er det som en af de stille i Landet. Hun har, saa vidt jeg ved, aldrig beklædt noget offentligt Tillidshverv. Gennem mange Aar tillod hendes Helbred det ikke. Men hendes Hjem i Augustenborg blev et Sted, hvor mange af de Mænd og Kvinder, der har betydet noget for den danske Sag, gik ud og ind. Der blev aldrig banket forgæves paa, naar der blev bedt om en Haandsrækning til det nationale og kristelige Arbejde i vor Landsdel.

Da hun i Aaret 1904 byggede sin Villa paa Palævej i Augustenborg, fandtes der i Byen ikke ret mange danske Hjem. Byen ansaas for at være en af Tyskhedens Højborge heroppe. Det tyske Kvinde-

seminarium satte et stærkt tysk Præg paa Byen. Saa meget mere kom det til at betyde, at der nu byggedes et økonomisk uafhængigt Hjem, der ikke holdt sig tilbage, naar det gjalt Støtte til et dansk Foretagende i national eller kristelig Henseende.

Frk. Sophie Jessen, Augustenborg.

Frøken Jessen fødtes paa Majbølgaard under den første slesvigske Krig. Hendes Far, Hans Henrik Jessen, tilhørte den kendte Jessenske Storbondeslægt, og hendes Mor, Chara Margrethe StephanieSchwensen var Præstedatter fra Hørup. Pastor Schwensen var nær beslægtet med flere af de alsiske Præster, bl. a. med Biskop Hansen, Egen. To af Frk. Jessens Morbrødre drog som Unge til Christiania (Oslo) og opnaaede der en fremtrædende Plads i den norske Finansverden som Bankmænd og Storkøbmænd. I sin Ungdom opholdt Frk. Jessen sig en Tid lang deroppe. Dette gav hendes Danskhed et stærkt nordisk Præg.

Det var dog især Fædrenehjemmet, der som et Samlingssted for mange af de førende danske Slægter paa Als fik Betydning for hende. Hjemmet var meget gæstfrit, og mange af de Mænd, der har betydet noget for dansk Aandsliv har været der som Gæster. Det var en Fornøjelse at høre Frk. Jessen fortælle om det Liv, der levedes der, og de Mænd, der mødtes der. Ved en saadan Lejlighed var det, at Bjørnson blev meget uenig med Pastor Bang fra Asserballe, Herman Bangs Far. Ved Bordet holdt de meget hvasse Taler mod hinanden.

Frk. Sophie Jessen bevarede lige til det sidste Aandens og Sindets Friskhed og Interessen for vor Folkesag usvækket, og det til Trods for at hendes Syn og Hørelse i de senere Aar var meget stærkt svækkede. Jeg har ofte maattet beundre den Forstaaelse, hun viste overfor alle de Spørgsmaal, der optog os, og det Klarsyn, hvormed hun kunde bedømme vor folkelige og nationale Stilling.

N. C. Nissen.

Marie Thomsen, Flensborg.

Johan Ottosens Sang »Det haver saa nyligen regnet« er saa afstemt efter sønderjydske Forhold, saa mættet i sit Indhold og rummer saa stærke og forpligtende Fyndord, at den til sene Tider vil have sin faste Plads i Rækken af de Sange, der toner paa Folkets Læber sønden Aa. Ogsaa efter 1920 er denne Sang blevet sunget saa mangfoldige Gange i Sydslesvig. Men det kan ikke nytte at ville nægte, at naar det hed »For de gamle, som faldt, er der ny overalt«, saa kunde der til Tider stige en bekymret Følelse frem, thi det var ikke altid saa sikkert, at en ny stod rede. Et lille Samfund, der er fuldt organiseret, kan let komme til at staa over for Opgaver, som det ikke er saa helt lige til at løse.

Et Livs Erfaring og Indhold er allen Stund et godt Grundlag at staa paa. Hvor det syd for Grænsen gav sig Udslag i et usvigeligt, trofast dansk Sindelag, blev det af høj Værdi. Det var derfor naturligt, at det saa mangen Gang efter 1920 for de Danske i Sydslesvig blev en tung Vandring at følge en Baare, og at de Ord da ligesom meldte sig af sig selv for at vække til Eftertanke: »for de gamle som faldt.«

Fru Marie Thomsen, Flensborg.

Da det Søndag den 11. Oktober 1942 rygtedes i Flensborg, at Fru *Marie Thomsen* brat var gaaet bort ramt af et Hjerteslag, vakte det Vemod i mange Sind. Vel skylder vi alle Vorherre en Død, og Fru Thomsen havde haft et langt og virksomt Liv; 78 Aar gammel var hun nu gaaet ind til Hvilen. Hun var ogsaa sluppen for et langt og maaske smertefuldt Sygeleje; ret ene, som hun var

blevet i Aarenes Løb, kunde det let være blevet strengt. Men til Trods for Betragtninger af den Art vakte Dødsfaldet vemodige Tanker.

Saa langt, der kunde mindes tilbage, hørte Fru Thomsen og hendes Mand P. Thomsen med ind i dansk Liv og Virke i Byen. Lange Aartiers Arbejde og Medleven var nu endt; et dansk Hjerte havde hørt op med at slaa.

Det var den 7. September 1864, at Marie Thomsen saa Dagens Lys. Hendes Fader, Mathias Nielsen, var den Gang Lærer i Tumbøl ved Felsted, og her voksede hun op og lærte fra en tidlig Alder at gøre Gavn. Baade hendes Fader og Moder var flittige og arbejdsomme. Senere flyttede Forældrene til Flensborg, hvor Læreren blev Bankdirektør. Baade han og hans Hustru, født Eskildsen, hviler nu i Familiens Gravsted i Flensborg.

Efter sin Fader, der bevarede sin Friskhed og Arbejdsevne langt op i Aarene og først døde højt oppe i Halvfemserne, havde hun taget en sejg Viljestyrke i Arv. Hun skulde i rigt Maal faa Brug herfor under den Modgang, der mødte hende i et langt Liv.

I en Alder af 21 Aar indgik Marie Nielsen den 27. Maj 1885 Ægteskab med daværende Lærer P. Thomsen, der tilhørte en Landmandsslægt i Skelle paa Broagerland. Det blev et harmonisk og lykkeligt Hjem, de to byggede sammen, med Øjet opladt for alt godt og skønt. Thomsen forlod imidlertid ogsaa Skolen for at blive Bankdirektør. Deres Hjem fik snart sin særlige Stilling blandt de danskbevidste Hjem i Flensborg. Mange kom til at gæste det, og vel ikke mindst de yngre følte sig beriget ved at komme der, hvor der altid var Indtryk at hente. Var det Thomsens, der gik paa Visit, var de kærkomne, thi en lys og glad Tone var altid givet, alt imens Emner, der berørte den fælles Sag, kom paa Bane. Bankdirektør Thomsen var en fin og stilfærdig Mand, men han følte stærkt sin Forpligtelse til at tjene den Sag, der saa helt hav de hans Hjerte. Det kristelige og nationale var de Linjer, der bar. Hans Virke kom til at spænde over mange Felter, skønt han aldrig var nogen stærk Mand, og i al sin Færd havde han den bedste Støtte i sin Hustru. I 1922 døde han.

Fru Thomsen havde prøvet at miste før den Tid; hun bar sine Tab med den Styrke, et afklaret Trosforhold kan give, og hun tog nyt Arbejde op, der bar hende selv og var til Gavn for Landsmænd. Hun skulde endnu faa en hel Snes Aar at virke i. Fru Thomsen blev Formand for »Gamles Værn«, Næstformand for Sygeplejefor-

eningen og havde Sæde i det danske Menighedsraad. Alt hendes Virke tog Sigte paa dette at gavne og glæde, styrke og opmuntre.

Hendes stilfærdige Væsen og Tilbageholdenhed medførte, at hun holdt sig uden for Drøftelsen, men i Kraft af det, hun var, saa man hende gerne i enhver Kreds, saa da hun ved det sidste Valg gled ud af Menighedsraadet, udpegede man hende som Æresmedlem. Bedst fyldte hun afgjort i »Gamles Værn«. Her var der et praktisk Arbejde, som laa for hende, som hun kunde være med i, og som hun ogsaa saa helt og fuldt kunde være Sjælen i. »Gamles Værn« fik hendes bedste Tanker og varmeste Interesse, for det var hun undervejs i al Slags Vejr og til hver en Tid. Ved de store Julestævner undte hun sig ingen Ro lang Tid i Forvejen, og mens de stod paa, var hun allestedsnærværende. Det var andre, der talte og ledede Sangen, man det var hende, der forstod at faa alt til at glide, saa alle kunde gaa opmuntrede og glade hjem. Hun var gennem de mange Aar en omsorgsfuld og god Leder for den store Institution.

For de gamle, som faldt. . . Ja, naturligvis, Arbejdet gaar sin Gang, og Arbejdet føres videre, men et Ansigt savnes, det stilfærdige Smil i et gæstfrit nobelt Hjem eller i Forsalen til den store Sal i »Flensborghus«, et venligt Nik fra en af de nederste Stole i Dansk Kirke Søndag Formiddag — alt dette er ikke mere. Alle Vegne dukker hun pludselig frem i Tanken: *Mindet lever!* Det er Forjættelsen, der følger et Livs Arbejde med Tjenersind, at det, der blev vundet i andres Bryst, lever videre, om man end dør.

J. N. Jensen.

Fru Jensine Schaumann.

»*Kristi Kærlighed tvinger mig*«.

Det var de Ord, hvorefter den Kvinde, som jeg her vil skrive om, levede sit Liv.

Fru Jensine Schaumann er født i Nymindegab. Faderen, Jes Christensen, stammer fra Vestergaard i Bork, Moderen, Ane Hansen, født 1844 paa Lønne Møllegaard. 1862 købte Faderen Nymindegab Kro, og der er Jensine Schaumann født den 21. Januar 1879. Søsteren,

Frk. Christensen, som var 10 Aar ældre end Fru Schaumann, fortæller om de Kaar, den lille Pige var vokset op under:

»Jensine var et glad og livligt Barn, der fra lille af har elsket Hav, Strand og Klit. Jeg tror, mange har medvirket til at aabne hendes Sind for Kærligheden til det tabte Land. Min Far har med Vemod fortalt os Børn om 1864: han var med nogle Officerer paa Lønborggard, og der hørte han at, Hæren var gaaet tilbage. Jeg husker som lille Pige, at vore Forældre kørte med Hestevogn til Varde (4 Mil.) for at høre et sønderjydsk Foredrag. Dertil medvirkede nok den gamle H. M. Tofte (de sønderjydske Pigers Far). Tofte har sikkert i Sang og Tale lagt den første Spire til bevidst Danskhed i hendes Sind, som vel alligevel først vaagnede, da hun kom til Haderslev. Hvor var Tofte glad, da han saa hende gift med en god Sønderjyde — og for hendes to Sønner, Max og Kai, naar de var her paa Ferie.

De mange Gæster, der dengang kom paa Kroen, tror jeg ikke alene kom for Ferien, men ogsaa for vore Forældres Skyld. Jeg ved fra gamle Breve, at vore Forældre var til Hjælp baade i Sorg og Glæde. Min Søsters muntre og glade Væsen har sikkert ogsaa bidraget til Gæsternes Tilfredshed — afholdt som hun var af alle.

Jeg tror hendes Ungdom var som en Leg. Hun sang og smilede sig ind i alles Hjerter — ogsaa blandt den fattige Fiskerbefolkning var hun meget afholdt. Havde Far givet hende en Irettesættelse, eller der var noget, hun vilde opnaa, nynnede eller sang hun »I alle de riger og Lande« — snart nynnede Far med, og hun opnaaede hvad hun vilde. Og naar Far var i daarligt Humør, vidste Jensine altid Raad. Saa sang hun »Brat af Slaget rammet« og »Holger Danske«. Saa gik vor Far op og ned ad Gulvet og sang smilende med. Han vidste hvorfor hun sang.

Fru Jensine Schaumann.

Blandt de mange Gæster, der dengang kom Aar efter Aar paa Kroen, kan

nævnes: Prof. Tuxen, Mogens Ballin, Clement, Doktor Mantzius, Prof. Hans Tegner og Arkitekt M. Nyrop. Vor Far var en interesseret Mand, der gerne hørte og talte med de fremmede, saa hun har sikkert i de Aar hørt og set meget, som ogsaa har medvirket til at aabne hendes Øjne for Naturens Storhed, skønne Farver og Kunst.

Jeg husker, at min Søster plukkede vilde Blomster og pyntede Spisebordet med, kun om Søndagen fik hver Gæst en Rose. Moder kunde faa alle skønne Blomster og især Roser til at gro i sin lille sandede Have. — Der er mange Minder om vore Forældres Hjælpsomhed blandt den Tids Fiskerenker og Børn. Denne Egns første Juletræ (engang i Firserne) var i vort Hjem, hvortil Beboerne en af Juledagene blev indbudt. De, der var Enker, og deres Børn, fik altid en Pakke med Tøj eller Kolonialvarer med hjem, ligesom Trangen var. Til disse Juletræsfester medvirkede altid Pastor Engelsen.

Hun gik i Skole i Lønne Klint hos en Lærer, der hed Frantz Frantzen — af Eleverne kaldet Frantz og »du«. Da han begyndte sin Lærergerning engang før 1874, var han Lærer om Vinteren og Høstkarl om Sommeren. Han havde ingen særlig Uddannelse, men var dygtig til Religion, Historie, Dansk og Regning. Det var meget sjældent, vore Forældre gav os Lov til at blive paa Skolen i Middagstimen, det skete kun, naar Vejret var meget daarligt. Men i saa Tilfælde gik Timen med Sang og Dans. En holdt Udkig, og naar Læreren var i Sigte, kom Bordene paa Plads, og der blev skyndsomst fejet Gulv. Frantz susede altid omkring, men sagde sjældent noget. Han spillede tit selv til Dans. Om Sommeren var der Skole en Formiddag om Ugen, men da af Degnen fra Lønne.

Da der var saa langt til Henne Præstegaard, kom hun til Nørre Nebel for at gaa til Præst. Desværre blev hun syg til Konfirmationen, hvorfor hun blev konfirmeret ene i Lønne Kirke af Pastor Riemann.

Sine bedste Minder havde min Søster vist fra Nymindegab, naar de unge Drewsens kom i vort Hjem. Saa gik det med Sang, Latter og Komediespil, og Strandkontrollør Junget spillede til Dansen i Moders Dagligstue. Det var især Lanciers, der var hendes Yndlingsdans.

Vi blev ikke skaanet i Hjemmet, men skulde tage Del i alt Arbejde. Men de gode Tjenestefolk, vi altid havde hjemme, har nok tit taget Pligterne. Naar min afdøde Broder I. L. Kristensen og min Søster drøftede Ungdomsminder, sagde han gerne: »Du har gaaet i

Marken, men intet bestilt! Naar du kom om Eftermiddagen, da gav Jens Steffen dig Lov til at gaa over til Plantør Drewsens, og naar Folkene saa vor Far komme (Far var altid i hvid Jakke og saa daarligt paa Grund af Stær), blev der sendt Bud til Jensine, at nu maatte hun skynde sig at komme. Hun var altid paa Pladsen, naar Far kom; men jeg tror nok, at han kendte Sammenhængen.«

* * *

1901 blev Jensine Christensen gift med Fabrikant Max Schaumann i Haderslev, siden Landstingsmand. I dette Hjem fik hun som den betydelige og varmhjertede Kvinde hun var en Livsgerning, der fik Betydning langt udenfor Hjemmets Kredse. Lunt og fornøjeligt kunde hun fortælle om, hvor tilsyneladende svært det var for hende at forstaa disse stridslystne Sønderjyder, der tog saa haardt og alvorligt paa alle Ting. Men som Advokat Andersen skrev ved hendes Død, varede det ikke længe, før hun lærte at forstaa, at der laa et urokkeligt og dybt Livssyn bag alt, og at der kæmpedes for en stor Sag. Snart var Fru Schaumann selv midt inde i Kampen; hun følte, som var hun kommet til sine egne og ønskede kun at »bo iblandt dem«, for at kunne tage sin Del af Grænselandets Kamp og Lidelse — og Grænselandets store Lykke. Og efter den 9. April 1940 ogsaa Ydmygelsen og Sorgen over, at vi igen var i Fjendevold.

Fru Schaumann var en Personlighed, hos hende mødte man ikke dette: »Det mener jeg ogsaa«. Nej, hun havde en selvstændig Mening, og den lagde hun ikke Skjul paa. Hun var i første Række en Hjemmets Kvinde. Hendes Mand og Børn var alt for hende, hun var Familiens store lysende Midtpunkt.

Men en Kvinde som Fru Schaumann blev der selvfølgelig kaldt paa udenfor Hjemmet. Og i Følge hele hendes Indstilling fra Barndomshjemmet maatte det i første Linie blive naturligt for hende at tage sig af de smaa og svage i Samfundet. Foruden dette, at hun i Stilhed rakte en hjælpende Haand til mange, der paa den ene eller anden Maade var kommen i Vanskeligheder, var hun Formand for Cathrine-Asylet i Haderslev, Medlem af Louiseforeningens Bestyrelse, og Flensborgbørnene vidste og følte, at hun var deres Velgører. Jeg husker, naar Flensborg Børnehavebørn skulde have et Sommerophold i Nørre Nebel, var det Fru Schaumann, der skaffede Midlerne dertil, og det var mange Penge; men var de saa blevet anbragt paa et Hjem ved Vesterhavet, var der ingen, der var mere glad end Fru

Schaumann. Aldrig gik jeg forgæves, naar det gjaldt Garn eller Tøj til vore fattige Landsmænd i Sydslesvig. Fru Schaumann var i bedste Forstand en fin og ædel Kvinde, der brugte sine Evner og Midler i fuld Overensstemmelse med den kristne Overbevisning, der nu engang var hendes.

Formanden for Danske Arbejderes Grænsevagt udtalte ved hendes Kiste:

»Søndag Formiddag, da Fru Schaumann var død, mødte jeg en lille Pige, der sagde: »Nu er Fru Schaumann død, hvor skal jeg saa gaa hen med min Karakterbog og faa en Krone, og hvem faar vi nu Chokolade af?« Det var betegnende for Fru Schaumann; hun tog sig af de smaa i Samfundet, og derfor skal Danske Arbejderes Grænsevagts Fane sænkes over Graven med et Ære være hendes Minde og med Tak for, hvad hun har været for os.«

Fru Schaumann var Medlem af Haderslev Domsogns Menighedsraad, et Hverv, hun røgtede med den Alvor og Samvittighedsfuldhed, en saadan Gerning kræver. Herom udtaler Advokat Andersen: »Gennem vort Samarbejde kom jeg til at staa Fru Schaumann nær, og jeg skylder hende Tak for den store Interesse, den aldrig svigtende Loyalitet, de kloge Raad og den store Tjenstvillighed, jeg mødte hos hende. Samarbejdet med Fru Schaumann var altid en Oplevelse. Evnen til at give en stor Sag tilsvarende passende Ramme var et Særkende for hende.«

Fru Schaumann var en dansk Kvinde. Jeg mindes hende som Medlem af »Dansk Forsvarsforbund«. Hun sagde saa tit, at et Folk, der ikke vil forsvare sit Land, fortjener ikke at eksistere.

Den sidste Samtale, jeg havde med hende, var kort før hendes Død. Vi talte længe sammen; jeg fulgte hende paa Vej, og hun fulgte mig tilbage igen, og saadan gik det flere Gange. Det var, som om vi ikke kunde blive færdige med at drøfte Tidens brændende Spørgsmaal, og da vi skiltes, sagde hun: Aa, hvor jeg kan forstaa Kaj Munk, naar han siger:

Mester med den tunge Tornekrone,
jeg kan ikke følge dig,
naar en Præstegaard, en venlig Kone
og to raske Drenge lokker mig.

Der kunde komme en vis Angst over Fru Schaumann ved Tanken om, at hun maaske ikke skulde bestaa Prøven, naar hun blev stillet

overfor et enten eller. Hun sagde gerne: Jeg beder ikke om at slippe fri for det, der vil gøre ondt; men jeg beder altid om Kraft til at kunne sige: Mester, jeg vil følge Dig — følge min inderste Overbevisning, selv om der er meget, der binder mig.

Naar man samledes i hendes smukke personligt prægede Hjem, og jeg tænker især paa den lille Bibelkreds, hvori hun var Midtpunktet, forstod hun som den gæstfri Værtinde ikke alene at sørge for det mere materielle, men ogsaa at lede Samtalen bort fra Døgnsnak hen paa livsvigtige Spørgsmaal, saa man gik beriget hjem.

Men det, der laa dybest i hendes Sjæl, var Kristentroen:

Jesus mit Liv!
Hos mig du bliv,
Naade og Kraft mig forlene!
Giv mig din Aand,
ræk mig din Haand,
ak, uden dig er jeg ene!

Dette følte hun tilfulde. Hun var en stærk Kvinde i Modgang som i Medgang — det sidste er maaske det sværeste. Fru Schaumann var naaet vidt i Livets Vækst og Forstaaelse, og hun kunde give det videre til andre. Det gik vel Fru Schaumann, som det gaar med mange af os; man maa betale sin Sjæls Rigdom med Lidelse. Hun døde den 30. August 1944.

Hendes sidste Tanker til hendes Mand og Børn var udtrykt i Verset:

Skærm du enhver,
som mig har kær,
ene paa dig lad dem bygge!
Sluk deres Sorg,
vær dem en Borg,
hvor de for evig er trygge!

Hanne Jenssen.

Bine Cecilie Simonsen.

Født i Halk den 26. 10. 1862. Datter af Gaardejer Hans Bramsen og Hustru Anne Bramsen født Harbo, begge gode dansksindede Forældre.

Efter sin Konfirmation kom hun paa Ryslinge Højskole, hvor hendes nationale Indstilling yderligere befæstedes. Hun var med paa de sønderjydske Pigers Tog til København i Sommeren 1888. Paa denne Tur stiftede hun Bekendtskaber, der fik Betydning for hende senere i Livet.

Den 21. April 1893 indgik hun Ægteskab med Nis Peder Simonsen i Flovt, født den 3. Oktober 1862, der købte en Gaard i Hyrup, der tidligere havde været paa tyske Hænder. Her stiftede begge Ægtefæller et Hjem, der blev et godt dansk og gæstfrit Hjemsted.

Da Køllerpolitikken var paa sit højeste og kulminerede, da ingen Kro- eller Hotelværter turde give Plads til Afholdelse af danske Møder, besluttede den danske Befolkning i Øsby og nærmeste Sogn at bygge et Forsamlingshus i Hyrup, hvortil W. P. Simonsen gav fri Jord, og blev Husets ledende Formand i en lang Aarrække.

Ogsaa her fik Fru Simonsen et paaskønnelsesværdigt Virkefelt i Særdeleshed under Fremmedherredømmet, altid stod hendes eget Hjem aaben for udenbys Gæster og Foredragsholdere, baade fra denne og hinsides Grænsen. Som Tillidsmand i Sønderjydsk Kvindeforening har hun udført et godt Arbejde.

Binne Cecilie Simonsen.

I Vinteren 1938 afgik hun ved Døden og efterfulgtes af hendes Mand 3 Aar derefter. Med hinanden har de bygget et godt dansk Hjem, hvor smaa og store var lige velkomne, og hvor gode Dyder og vaagen Danskhed sad i Højsædet, der er gaaet i Arv til Sønnen og Svigerdatteren, der trofast følger i Forældrenes Fodspor.

Martin Simonsen.

Bothilde Cathrine Klyling.

Selvbiografi

Nedenstaaende Artikel har vi, til vor Beklagelse, maattet beskære paa enkelte Punkter, da det ellers af Pladshensyn havde været umuligt overhovedet at medtage denne levende Skildring af Skoleforholdene i den tyske Tid.

Udgiverne.

Jeg er født i Vonsbæk den 16. November 1864, den Dag, der skilte Sønderjylland fra Danmark.

Jeg nedstammer fra en gammel Sømandsslægt. Min Stamfader grundede i Aaret 1756 vort Hjem paa den Jord, han fik i Medgift med sin Hustru; han var Overstyrmand i den danske Orlogsflaade og har gjort Tjeneste om Bord paa »Norske Løve«. Om Vinteren, naar Flaaden havde lagt op, var han hjemme og forberedte da unge Sømænd til Styrmandseksamen.

Hans Efterkommere i flere Led pløjede ogsaa Søen. Den sidste Sømand i Slægten var min Fader, der fra sin tidligste Ungdom gik paa Langfart til Indien, Kina, Sydamerika o. s. v., sidst som Styrmand. Da han var 36 Aar, lagde han op, overtog Hjemmet og giftede sig med den 20aarige Marie Dorthea Beck, ogsaa fra Vonsbæk.

Et Par Aar efter — i 1864 — brød Krigen ud, og da den var forbi, lagde Sorgen sig knugende tungt over Sønderjylland, og i dens Skygge voksede vi Børn op.

Vort Hjem var udpræget nationalt; saavel Fader som Moder var meget dansksindede og Mennesker med mange Interesser. Moder var Elev af Degn Kloster, som siden, saa vidt jeg ved, kom til Sommersted, og om hvem hun ofte fortalte. 1864 laa jo saa nær ved, at det er forstaaeligt, at der blev talt meget derom. Vi Børn lyttede spændt, naar der blev fortalt om, hvorledes Tyskerne havde slaaet Baadene nede ved Fjorden i Stykker, for at Ejerne ikke skulde ro ud

til den danske Kanonbaad, der gik ude i Lillebælt (»Der kleine schwarze Teufel« kaldte Tyskerne den), med Efterretninger, der kunde skade Tyskerne, men hvorledes behjertede Mænd om Natten havde kørt nogle af Baadene bort og sænket dem i Mergelgrave, hvor de saa laa til Krigen var forbi. Eller om den Mand fra Ørby, der ikke vilde af med sin gode Bøsse, — Tyskerne krævede alle Skydevaaben afleverede — men skilte den ad og stak de forskellige Dele op i Taget paa sit Hus. Eller om Gaardmanden, der sagde til de tyske Soldater, der var indkvarterede hos ham: »Har Kongen a Projsen it nover aa gi jer aa spis, sin han skikker jer hærnee«, og saa blev han sat i Arrest paa Aastrupgaard.

Vi hørte ogsaa om den stadige Kiv mellem de prøjsiske og østerrigske Soldater, om hvor »flinke« de sidste var, navnlig de høje, kønne Steiermarker, om de tyvagtige »Spidsbenede«, Ungarerne, der kaldtes saaledes, fordi de havde Gamascher, der gik ned i Støvlerne, o. s. v. Og saa var der Historien om Morbror Jens, som vi altid hørte med Stolthed. Morbror Jens var Moders ældste Broder. Han, der var født 1839, havde været med i Krigen og var i Foraaret 1864 blevet taget til Fange, men som alle de andre Sønderjyder hjemsendt af Tyskerne. Han og en Kammerat fra Sverdrup vilde dog afsted igen og saa roede min Morfar dem en Nat ud til den før omtalte Kanonbaad, der gik ude i Bæltet. De kom til Als og meldte sig hos deres Kompagni, som laa dèr. Men den Dag, da Tyskerne gik over til Als, fik de Befaling til at gaa ned til Høruphav og se at komme over til Fyn for at undgaa den Skæbne, der ventede dem, hvis Tyskerne skulde tage dem for anden Gang.

Bothilde Cathrine Kylling.

Alle disse Fortællinger og mange andre gjorde, at vi tidlig lærte at føle os som Danske, og at vi harmedes over at skulle staa under tysk Styre.

I Skolen undervistes der dengang endnu baade paa Dansk og paa Tysk. Vor gamle Degn var tysksindet, men han var uddan-

net paa et dansk Seminarium og saa igennem Fingre med, at vi viste vort danske Sindelag. Vi havde en udmærket dansk Læsebog — Juhl og Nøjsens — og saa Schneiders »Kinderfreund«. Efter nogle Aars Skolegang beherskede vi begge Sprog baade mundtligt og skriftligt i det Omfang, Skolen krævede. Religionsundervisningen var dansk, og vi lærte navnlig en Mængde danske Salmer. I Historieundervisningen lærte vi nogle af de allervigtigste Verdensbegivenheder, men ellers var det Tysklands og navnlig Preussens Historie, der optog os. Vi maatte kunne de brandenburgske Kurfyrsters og de prøjsiske Kongers Navne og Regeringsaar paa Fingrene og ligeledes deres Krigsbedrifter og øvrige store og gode Gerninger og remse alle Slag op i »des grossen Friedrichs« 1. og 2. schlesiske Krig og i Syvaarskrigen. Ogsaa Napoleonskrigene maatte vi kende ud og ind. Men Treaarskrigen og 1864 blev vi dog skaanet for, saa vidt jeg husker. I Geografien var det jo ogsaa særlig Tyskland, der blev behandlet. Vi kunde paa Fingrene »Die Länder in Deutschland,« »Die preussischen Provinzen,« »Die Flüsse in Deutschland,« »Die Berge in Deutschland,« »Die Städte in Deutschland« o. s. v.

Jeg husker at jeg laante en stor dansk Verdenshistorie hos Degnen, og af den lærte jeg meget. Geografi var mit Yndlingsfag, og jeg brugte mit gode Atlas og min Geografi, som Fader forærede mig, meget flittigt, og saa havde jeg Fader at ty til, naar jeg vilde vide noget om fremmede Lande; han kendte dem jo fra sin Sømandstid.

Jeg var meget videbegærlig og lærelysten; allerede som helt lille læste jeg alt, hvad jeg kunde faa fat paa, og da jeg blev større, blev det ikke mindre. Vi havde et dansk Bibliotek i Vonsbæk, og dèr laante vi Bøger, Ingemanns historiske Romaner var min kæreste Læsning; endvidere læste jeg H. C. Andersens Eventyr, Carit Etlars, Blichers, Bjørnsons, Hauchs og andre Værker. Hauchs »En polsk Familie« greb mig stærkt, ogsaa hans dejlige Digte læste jeg med Glæde. Digte har jeg hele Livet igennem elsket.

Degnen laante mig mange Bøger. Det var ganske vist tyske, men jeg læste dem gerne; de var ikke politiske, og gennem dem fik jeg yderligere Kendskab til det tyske Sprog.

I mit Hjem holdt vi »Dannevirke« og et københavnsk Ugeblad; og jeg kan ikke huske den Tid, da jeg ikke har læst Avisen. Jeg læste den igennem fra først til sidst. Navnlig det politiske interesserede mig, og jeg husker endnu hvordan Junggrens Artikler fængslede mig.

Et Par Aar efter min Konfirmation døde min Fader, og uagtet

min Hu stod til Bogen, maatte jeg nu i en Del Aar sysselsætte mig med husligt Arbejde, dels hjemme, dels blandt fremmede; men jeg følte mig ikke tilfredsstillet ved dette Arbejde; jeg maatte have en anden Livsgerning. Og saa blev det til, at jeg valgte Lærerindegerningen, og til trods for mit danske Sindelag tog jeg paa et tysk Lærerindeseminarium i Byen Slesvig. Efter endt Uddannelse tog jeg Eksamen i 1892 og blev ansat som Lærerinde i Hjordkær ved Aabenraa. Pladsen blev mig tilbudt, inden jeg endnu var færdig med Eksamen; havde jeg selv skullet vælge, var jeg næppe kommet dertil. Senere har jeg altid syntes, at det var en særlig Tilskikkelse, at jeg kom til Hjordkær, og dette gjorde, at jeg holdt ud i saa lang Tid trods alle Genvordigheder.

I Hjordkær Sogn var der foruden den toklassede Skole i Hjordkær to eenklassede Skoler. Undervisningssproget var tysk med Undtagelse af Religionsundervisningen, der paa »die Unterstufe«, de tre første Skoleaar, udelukkende var dansk, paa de følgende Trin, »Mittel-und Oberstufe,« gaves der 4 danske og 2 tyske Religionstimer.

Jeg underviste Børnene i de tre første Skoleaar, og Religionsundervisningen var altsaa i min Klasse udelukkende dansk. Dette voldte mig megen Glæde. Jeg kunde tale med Børnene i deres og mit Modersmaal og navnlig lære dem vore dejlige danske Salmer; jeg havde da ogsaa den Tilfredsstillelse, at Børnene lærte dem med Glæde.

I 1899 skete der imidlertid en Ændring. Medens Religionsundervisningen hidtil med Undtagelse af de 2 tyske Timer paa mellemste og øverste Trin havde været dansk for *alle* Børn, kom der nu en Forordning, ifølge hvilken der blev indrettet 2 Afdelinger, en Afdeling A, der skulde have *udelukkende* tysk, og en Afdeling B, der som hidtil skulde have baade tysk og dansk Religionsundervisning. Lærerne fik Paalæg om at sætte sig i Forbindelse med Børnenes Forældre, der skulde afgøre, i hvilken af de to Afdelinger de ønskede deres Børn underviste. Ved denne Nyordning fik Lærerne to ugentlige Overtimer, der blev lønnet med 120 M. aarligt. Disse to Overtimer skulde lægges saaledes, at begge Afdelinger fik hver en Time uden for den egentlige Skoletid og saaledes blev ens stillede.

Nu begyndte Vanskelighederne. Det viste sig snart, at Meningen med denne »Nyordning« var, at den danske Religionsundervisning ved alle mulige Kneb skulde trænges ud af Skolen; det skulde ikke ske ved Magt, men ved List. Først blev de to Overtimer lagt saaledes, at de danske Børn (d. v. s. de Børn, som havde dansk Religions-

undervisning) maatte blive tilbage i Skolen, ikke som paabudt een Gang om Ugen, men begge Gange, medens de »tyske« kunde gaa hjem, og dette var de danske Børn naturligvis kede af. Dernæst maatte de lære hele Religionsstoffet paa begge Sprog, hvad de jo heller ikke syntes om. Og naar der saa ogsaa paa anden Maade blev indvirket paa dem, var det ikke til at undres over, at de mere og mere gik fra den danske til den tyske Afdeling.

Paa forskellig Vis blev der ogsaa indvirket paa Lærerne. Ved et Kredsmøde spurgte en Lærer, der havde mange Børn og sad i temmelig smaa Kaar, hvorledes det vilde gaa med de 120 M, der blev givet for de to Ekstratimer, hvis den danske Religonsundervisning faldt bort af Mangel paa Deltagelse. Dertil svarede Kredsskoleinspektøren: »Dem beholder de som et personligt Tillæg.« Et meget sigende Svar! En anden Lærer spurgte, om den danske Religionsundervisning, hvis den var bortfaldet paa Grund af manglende Deltagelse, vilde blive genoptaget, saafremt en »ny« Familie med skolepligtige Børn ønskede disse underviste paa Dansk; Svaret lød: »Dann bleibt die Bude geschlossen.«

Jeg gjorde alt, hvad jeg kunde, for at hindre, at mine Børn gik fra den danske til den tyske Afdeling, og det lykkedes mig ogsaa. I min Klasse tilhørte omtrent to Trediedele af Eleverne den danske Afdeling og kun een Trediedel den tyske, medens Forholdet i øverste Klasse var omvendt. Dette var selvfølgelig en Torn i Øjet paa mine Foresatte, og jeg maatte ved næsten enhver Revision høre Bebrejdelser af Kredsskoleinspektøren. Det hed sig, at det maatte være min Skyld, at den danske Religionsundervisning ikke vilde forsvinde; Befolkningen lod nok deres Børn beholde Dansk af Hensyn til mig; thi i alle omkringliggende Skoler var den danske Religionsundervisning forsvundet, kun her var det anderledes. Undertiden ansloges der andre Toner. Saa hed det: »Kunde De ikke ogsaa gøre lidt til at Religionsundervisningen bliver tysk?« Da jeg svarede, at det jo var Forældrene, der bestemte i denne Sag, sagde Kredsskoleinspektøren: »Ja, men Lærerne kan dog gøre saa meget til, at det bliver saaledes.«— En anden Gang sagde han: »Die Kinder wollen ja so gern, und unserm Herrgott kam es ja einerlei sein, der versteht eben so gut Deutsch wie Dänisch.« Ogsaa blev jeg opfordret til frivilligt at søge sydpaa. Det blev derfor svært for mig at arbejde under disse Forhold. Jeg kunde ikke lade være med at værne om den danske Religionsundervisning, fordi mine smaa Elever ved deres

Indtrædelse i Skolen ikke forstod Tysk og derfor ikke kunde faa noget ud af Undervisningen, i det mindste ikke i det første Aar, og kun lidt i de næste. Det var mig ganske umuligt at række Haand til at fjerne den sidste Rest af mit danske Modersmaal fra Skolen, og jeg led derunder. Derfor ansøgte jeg i Sommeren 1902 gennem Pastor Clausen i Vonsild Kirke- og Undervisningsministeriet i Danmark om Tilladelse til at søge Ansættelse i den danske Folkeskole, men fik til Svar, at Ministeriet nærede overvejende Betænkeligheder ved at bevillige Ansøgningen. Jeg blev da i min Stilling og arbejdede videre som før.

I Sommeren 1904 kom daværende Biskop Kaftan paa sin Visitationsrejse i Nordslesvig ogsaa til Hjordkær. Han ønskede ved en Overhøring baade i Kirken og i Skolen at overbevise sig om, hvorledes det stod til med Børnenes Kundskaber i Religion. Der blev tilstillet samtlige Lærer en Indbydelse, hvori det hed, at efter Overhøringen, »wünscht der Herr Generalsuperintendent sich mit den Lehrern zu besprechen.« Ved Overhøringen i Kirken maa Biskoppen have lagt Mærke til, at Børnene i den danske Afdeling ogsaa havde maattet lære Religionsstoffet paa Tysk, da de ogsaa fremsagde det paa dette Sprog; thi efter endt Overhøring i Skolen henvendte han sig til Lærerne med følgende Ord: »Sagen Sie mir, was fordern Sie eigentlich von den Kindern, die sowohl deutsch wie dänisch lernen?« Den ene efter den anden af Lærerne maatte saa sige, hvilket Stof de krævede, at Børnene skulde lære, og Biskoppen sagde derefter: »Mir scheinet, dass diese Kinder überbürdet sind.« Derefter gjorde han den Bemærkning, at Religionsundervisningen i Hjordkær ikke var i Overensstemmelse med »Allgemeine Bestimmungen« da Religionsundervisningen ifølge den skulde sætte Børnene i Stand til at tage levende Del i Menighedens Gudstjeneste, og dette skete ikke her; thi Menighedens Gudstjeneste foregik paa Dansk og Religionsundervisningen paa Tysk, og han sluttede med følgende Ord: »Ich hoffe, dass weder Herr Pastor P. noch die Herren Lehrer sich in dieser Sache von der Politik beeinflussen lassen.«

I Foraaret 1905 blev der sagt til mig, at naar de større Børn i en Familie havde udelukkende tysk Religionsundervisning, saa skulde de mindre, naar de naaede den skolepligtige Alder, ogsaa undervises paa Tysk, (Det vil sige, det blev befalet af Lokalskoleinspektøren; fra de højere Myndigheder forlød der intet herom.)

Der var i Skoledistriktet en dansksindet Familie, der havde tre

store Piger, af hvilke de to ældste hver Dag tog med Toget til Flensborg, hvor de besøgte en højere Pigeskole. Den tredie opholdt sig hos sin Bedstemoder i et andet Skoledistrikt i Sognet og gik i Skole dèr. Om hun fik dansk eller tysk Religionsundervisning, ved jeg ikke. Saa var der en lille Dreng paa 6 Aar, der nu skulde i Skole. En Dag kom Lokalskoleinspektøren over i Skolen og sagde til mig, at naar den Dreng kom i Skole, skulde han i den tyske Afdeling, da hans to store Søstre jo havde udelukkende Tysk i Flensborg. Nogen Tid efter kom Drengen i Skole, ledsaget af en Pige. Jeg spurgte hende, som det jo var blevet os paalagt, om Drengen skulde i den danske eller i den tyske Afdeling; men det vidste hun ikke. Jeg gik da til Drengens Hjem for at spørge Forældrene. Jeg traf Moderen hjemme, og der udspandt sig følgende Samtale.—

Jeg: »Jeg kommer for at spørge, om Deres Dreng skal have dansk eller tysk Religionsundervisning. Præsten har nemlig sagt, at han skal have tysk, fordi hans Søstre har tysk i Flensborg.«

Moderen: »Jeg skulde dog mene, at vi selv raader for vore Børns Undervisning, men nu skal jeg gaa ud og spørge min Mand.«

Hun forsvandt, men lidt efter kom hun tilbage og sagde: »Drengen skal have dansk Religionsundervisning.«

Og dermed var den Sag afgjort.

Men den 24. Juli 1905 blev jeg helt uformodet med faa Timers Varsel kaldt over i Præstegaarden for at underkastes et Krydsforhør af Præsten og Kredsskoleinspektøren. Til Stede var endvidere en Mand fra Skoledistriktet, Medlem af den stedlige Afdeling af »Den tyske Forening for det nordlige Slesvig.« Denne Mand havde rejst følgende Anklage imod mig:

»Lærerinden bliver almindelig betragtet som dansksindet.

Grunde: 1. Hun deltager ikke i de tyske patriotiske Fester.

2. De Børn, som har tysk Religionsundervisning, bliver ikke saa godt behandlet af Lærerinden som de, der har dansk.

3. Lærerinden plejer kun Omgang med dansksindede Folk. Ved Konfirmationsfester gaar hun kun til de Hjem, hvor Børnene har haft dansk Religionsundervisning.

Han krævede derfor i Tyskhedens Interesse Lærerindens Forflyttelse sydpaa.

Mit Svar paa denne Anklage lød saaledes:

»Jeg tilstaar, at mit danske Modersmaal er mig kært og dyrebart, og at det ikke altid har været mig muligt at skjule, hvad jeg føler for det.

Til 1. Jeg har paa Kejserens Fødselsdag deltaget i den tyske Gudstjeneste. (Jeg var blevet truet med øjeblikkelig Afskedigelse, hvis jeg ikke gjorde det.) I den derpaa følgende Fest i Værtshuset har jeg af Samvittighedshensyn ikke kunnet deltage.

Til 2. Jeg protesterer energisk mod denne Beskyldning og stempler den som Usandhed. (Jeg fik senere en skriftlig Erklæring fra de paagældende Børns Forældre, hvori de erklærede, at de ikke havde noget at klage over med Hensyn til Behandlingen af deres Børn, og at de ikke havde nogen Andel i Anklagen mod mig.)

Til 3. Jeg plejer i det hele kun lidt Omgang, og naar jeg gaar ud, er det kun til de Hjem, hvor jeg føler, at man gerne ser mit Komme. Ved Konfirmationen gaar jeg i Reglen kun til de Børn, der har staaet mig særlig nær.

Jeg nævnede derpaa Navnene paa de paagældende Børn, hvoraf nogle havde haft tysk Religionsundervisning, men Præsten gjorde gældende, at de vel var blevet undervist paa Tysk, men konfirmeret paa Dansk, hvad der kunde lade sig gøre.

Efter at der var blevet optaget en Protokol over Forhøret, blev jeg af Kredsskoleinspektøren, der iøvrigt optraadte meget venligt over for mig, opfordret til at bede Provinsialregeringen om at give mig et Embede længere sydpaa i en rent tysk Egn. Der skulde saa blive taget alt muligt Hensyn til mine Ønsker. Vilde jeg ikke det, skulde Præsten ansøge Regeringen om i Tyskhedens Interesse at foranledige min Forflyttelse. Jeg udbad mig nogle Dages Betænkningstid, som ogsaa blev mig bevilliget. Efter Udløbet af Fristen afgav jeg følgende Erklæring: »Efter modent Overlæg har jeg taget den Beslutning at overlade til mine Foresatte at andrage om min Forflyttelse.«

Jeg gjorde saaledes, fordi jeg var og endnu er af den Mening, at Grunden til, at jeg skulde forflyttes, var den, at jeg var til Hinder for den danske Religionsundervisnings Bortfald, og naar jeg saa lagde Sagen i mine Foresattes Hænder, faldt mit Ansvar i denne Sag bort.

Ved at søge Oplysning i Danmark fik jeg at vide, at efter hvad der nu var sket, vilde det vistnok være muligt for mig at faa Lov til at søge Ansættelse i den danske Folkeskole. Det stod klart for

mig, at hvilket Udfald end min Sag fik, vilde jeg ikke kunne blive i Hjordkær. Selv om Regeringen skulde se bort fra Forflyttelse, vilde jeg dog paa alle Maader blive fortrædiget af den tyske Forening. Præsten udtalte under Forhøret, at fra nu af vilde det blive strengere her; vi havde nu faaet en Afdeling af nævnte Forening i Sognet, og den skulde nok føre Tilsyn med, at Ministerialforordningen af 12. April 1898, der paalagde alle Embeds- og Tjenestemænd i eet og alt, ogsaa uden for Tjenesten, selv i selskabelig Henseende at styrke Tyskheden, blev efterfulgt. Skete dette ikke, skulde Foreningen nok indberette det til Regeringen, og denne vilde være nødt til at tage Hensyn til Indberetningen.

Desuden vilde jeg ved at blive i Hjordkær dog kun udrette saare lidt. Selv om jeg kunde hindre nogle faa Børn i at opgive den sidste Rest af Dansk, vilde det ikke gavne Sagen nævneværdigt. Naar Forældrene ikke kunde eller vilde se, at en Religionsundervisning i et Sprog, hvoraf Børnene ved deres Indtrædelse i Skolen ikke forstod et Ord, var mildest talt meningsløs, var der ikke meget at gøre. Og hvad mig selv angik, da havde jeg ingen Glæde af mit Arbejde, der jo bestod i at fremme det fremmede Sprog paa mit Modersmaals Bekostning.

Jeg tog derfor den Beslutning at løse dette uheldige Forhold ved at søge min Afsked. Dog vilde jeg først se, hvad Følgerne af Begivenhederne den 24. Juni blev. Jeg ventede godt et Par Maaneder, men da jeg intet hørte om Sagen og i Mellemtiden, efter at jeg paany havde ansøgt Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsnet om Tilladelse til at søge Ansættelse i den danske Folkeskole og faaet den, mod at jeg underkastede mig og bestod Prøven i Dansk for Lærere i den danske Folkeskole, søgte og jeg fik min Afsked i Efteraaret 1905. Nu stod jeg altsaa paa bar Bund, men fri.

Efter Nytaar tog jeg paa et dansk Seminarium. Det blev Nørre Nissum ved Lemvig, hvor jeg blev mødt med megen Venlighed og ikke fik Lov til at betale det mindste for Undervisningen. I Sommeren 1906 bestod jeg Prøven i Dansk.

Nu søgte jeg Ansættelse og fik den ved en Landsbyskole i det nordlige Thy; den 1. April 1908 blev jeg ansat ved det kommunale Skolevæsen i Lemvig, og der virkede jeg i de følgende 12 Aar. Jeg maatte tjene mig op nedefra, d. v. s. begynde i de laveste Klasser, men efterhaanden rykkede jeg op med mine Klasser og underviste dem til Konfirmationsalderen. Derved kunde jeg paavirke

Børnene i national Henseende og fortælle dem om Sønderjylland, og jeg tror, at det i nogen Grad lykkedes mig at gøre denne Landsdel kendt og kær for dem. Senere kom jeg til at undervise i Tysk i Mellemskolen og Realklassen og kunde ogsaa her paavirke Børnene i den nævnte Retning. At det havde frugtet, viste sig under Verdenskrigen, da Børnene helt af egen Drift iværksatte en Indsamling til de sønderjydske Krigsfanger.

Aarene gik, og saa kom 1914 og Verdenskrigen. Ved dens Udbrud var jeg hjemme i Sønderjylland og oplevede de forfærdelige Dage, da Mændene — unge og ældre — maatte af Sted for at kæmpe for vore Undertrykkere. Men fra 1. August 1914 stod det klart for mig, at Sønderjyllands fremtidige Skæbne vilde afhænge af denne Krigs Udfald, at det vilde gaa, som en Mand sagde til mig, da vi den 5. August stod ved den gamle Grænse: »Nu vil denne Grænse blive flyttet enten nordpaa eller sydpaa, men jeg haaber, at det bliver sydpaa.«

Saa gik de trange Krigsaar, og derefter kom Vaabenstilstanden den 11. November 1918, og nu kom Sønderjyllands Skæbne paa Dagsordenen. Kampen om Sydslesvig begyndte, og den sporedes ogsaa i vor lille Verden. Meget blev gjort og ofret for Sønderjylland. Jeg glemmer ikke en Gudstjeneste i Harboøre Kirke, da der af Sognepræsten blev bedt om en Gave til Sønderjylland, og der indkom flere Hundrede Kroner. Eller da vi i Lemvig samlede ind til »Sønderjysk Fond« og kom til en Mand, der havde en Flok raske Drenge, men ikke meget af denne Verdens Goder, saa vi var ikke sikre paa, at vort Besøg var kærkomment. Min Ledsager sagde ved Indtrædelsen: »Ja, M., De ved vel nok, hvorfor vi kommer,« og fik til Svar: »Ja, det ved jeg nok, og De ved ogsaa, at jeg er en fattig Mand med mange Børn; men her mit Bidrag, (det var en Tokrone) og den Dag, Kong Christian rider over Grænsen, vilde jeg nok være med.«

Langt om længe kom Afstemningsdagen, og jeg kunde rejse hjem for at afgive min Stemme for Danmark. Selve Afstemningsdagen blev mig en uforglemmelig Dag!

Et Land klædt i rødt og hvidt trods Storm og Regn, pyntede Vogne, der kørte Gæsterne til Afstemningsstedet, gamle Mænd og Kvinder, som vi aldrig havde set, Sønner og Døtre af fordrevne danske Præster, som var mødt for at stemme deres Fødestavn hjem til Danmark! Og saa Festen om Aftenen med Taler og Sang og til sidst med Resultaterne! Det var Afslutningen paa vor Udlændighedstid med alle dens Sorger.

Efter den 10. Februar kom den sørgelige 14. Marts, en Dag, der aldrig glemmes.

Men nu var det forbi med min Virksomhed i Lemvig. Jeg maatte hjem for paany at optage en Gerning i min Hjemstavn. Jeg meldte mig derfor til Skolevæsenet i Haderslev, blev antaget, foreløbig som Vikar, indtil alt blev endelig ordnet, fik saa Lov til at holde Vikar i Lemvig og rejste i de første Dage af April 1920 hjem for igen at overtage det Arbejde, jeg for over 14 Aar siden havde maattet forlade. Men det var et besværligt Arbejde; Skolevæsnet var jo saa at sige hverken under dansk eller tysk Styre.

Vi havde saa godt som intet Skolemateriale, ingen Læsebøger; vi brugte Alfasangbøger, indtil vi senere fik 20 Læsebøger foræret til en Klasse paa 60 Børn; intet Danmarkskort; vi maatte nøjes med et lille Vægkort, som »Politiken« havde ladet fremstille, og saaledes var det med hele. Men det gik. 3. Juli fik vi vor Ferie, og dermed var det forbi med Tyskernes Herredømme over Skolevæsenet i Nordslesvig.

Saa fulgte den 10. Juli med Kongens Ridt over Grænsen og hans Indtog i Haderslev, og endelig Festen paa Dybbøl den følgende Dag. Ja, de Dage glemmer man aldrig. Det var kun den bitre Draabe i Glædesbægeret, at vore sydslesvigske Brødre og Søstre blev lukket ude.

Den 14. September 1920 lukkede den danske Skole i Haderslev sine Døre op for de danske Børn. I Mellemtiden var vi Vikarer blevet kaldet til den danske Skole, og jeg opgav nu endelig min Stilling i Lemvig.

De 14 Aars Ophold i Danmark havde ført mig dybere ind i dansk Aandsliv og saaledes gjort mig mere skikket til paany at arbejde med danske Børn i Sønderjylland, end hvis jeg i 1905 var taget sydpaa og nu var kommet tilbage *derfra*. Naar jeg nu ser tilbage, synes jeg, at jeg kan sige med Terje Vigen: »Det var kan hænde sig bedst, som det gik. Og saa faar du ha' Tak da, Gud!«

I Foraaret 1933 tog jeg Afsked med Skolegerningen.

Nu oplever vi igen en Krig, der er frygteligere end den fra 1914 til 1918, og en Tid, hvori der med Føje kan siges om Danmark: »Nu stander Landet i Vaade.« Men vi tror nu som under Verdenskrigen, at Retfærdigheden vil sejre, og haaber, at Danmark vil gaa en lys og lykkelig Fremtid i Møde i et forenet Norden og med en ny Grænse mod Syd.

Bothilde Cathrine Kylling.

Hanne Poulsen, Bovlund.

Omkring 1800 udgik der fra et Hjem i Spandet syv Sønner, som alle blev Lærere. En af dem havnede i Albertsdorf ved Lübeck, en anden, Anders Outzen Lebeck, gik ud fra Privatseminariet i Nustrup omkring 1820-25 og blev Lærer ved Biskolen i Vellerup i Agerskov Sogn. I 1832 blev Skolerne i Vellerup og Bovlund slaaet sammen, en ny Skole blev bygget paa Bovlund Bjerg, og der fortsatte Anders Lebeck som Lærer til 1860, da han afgik med Pension. Han var gift med Hanne Refslund fra Bovlund. 1860 købte Anders Lebeck en lille Gaard i Baalsted ved Bovlund og flyttede derud. I Ægteskabet var der kun en Søn, Jens Outzen Lebeck, født 1841. Han var med paa Tilbagetoget fra Dannevirke og fik der et Knæk, som han aldrig kom rigtig over. Han blev gift med Bodil Marie Schmidt fra Arnum og overtog i 1870 Gaarden i Baalsted. I dette Ægteskab fødtes tre Børn: Anders Outzen Lebeck, den senere Redaktør, Nis Outzen Lebeck, der senere overtog Hjemmet, og Hanne Lebeck, som senere blev gift med Frimenighedspræst L. B. Poulsen i Bovlund. Faderen, Jens Outzen Lebeck, døde allerede i 1872, da det ældste Barn kun var fire Aar og det yngste to Aar gammelt. Hjemmet i Baalsted førtes saa videre af den gamle Anders Outzen Lebeck — død 1885 — og Børnenes Moder, Bodil Marie, der først døde 1918.

Fru Hanne Poulsen, Bovlund.

Anders Outzen Lebeck var en dygtig og streng Mand, et Ordensmenneske; han havde alle Dage

været en flittig og sparsommelig Mand, og denne Sparsommelighed gik senere over til ligefrem Gerrighed. Han var stærkt rationalistisk indstillet. Da Bodil Marie var en yderst stilfærdig og beskeden Kone, saa blev det gamle Anders Lebeck, der bestemte og afgjorde alt og tilsyneladende kom til at præge Hjemmets Forhold stærkest. Og dog synes det, som om der bag Bodil Maries Stilfærdighed har skjult sig en sejg og stærk Vilje, der senere kommer frem. I 1870 begynder L. B. Poulsen sin Frimenighed i Bovlund, og det var selvfølgelig for gamle Anders Lebeck med hans Livsindstilling den rene Vederstyggelighed. Ikke desto mindre paavirkes Bodil Marie saa stærkt af Frimenighedslivet, at hendes to ældste Børn, Anders og Hanne, trods Bedstefaderens Uvilje bliver sendt til Hejls Efterskole og konfirmeret hos Pastor Topsø i Hejls. Senere besøgte Hanne Lebeck Emdrupborg Højskole og Askov, hvor hun især følte sig stærkt paavirket af la Cour. Ind imellem var hun i Huset hos Pastor Topsøe i Hejls og hos en Sagførerfamilie i København.

1900 bliver hun 31 Aar gammel gift med Pastor L. B. Poulsen i Bovlund. Det var i mange Henseender en meget vanskelig og krævende Stilling at gaa ind til, ikke mindst fordi der fra Poulsens tidligere Ægteskab var voksne Børn. Men hun forstod at glide ind i Hjemmets Rammer og lede det, saa de voksne Børn stadig følte sig hjemme dèr.

Og ikke alene det, men ogsaa Frimenighedens Medlemmer følte sig hjemme som før i Præstehjemmet paa Bovlund Bjerg, og man maa forstaa, at Præstegaarden dèr betød uendelig meget mere, end det ellers er Tilfældet med et Præstehjem. Den gamle Kirkesal vedblev, ogsaa efter at den smukke Frimenighedskirke paa Bjerget var rejst i 1904, at være Mødested for Egnens Folk ved de mange Møder af kirkelig, national og folkelig Art. Desuden drev Poulsen selv Landbruget, der hørte til Gaarden, saa der blev stillet meget store Krav til Hanne Poulsen som Husmoder. Paa sin rolige, stilfærdige og bestemte Maade klarede Hanne Poulsen Opgaverne og voksede med dem saadan, at selv efter Poulsens Død i 1919 vedblev Hjemmet paa Bovlund Bjerg at være Frimenighedens faste Punkt ved Siden af Kirken, ikke mindst i den vanskelige Tid gennem de første Aar af Tyverne, da man skulde finde sig til Rette med alt det nye, der vældede ind over Landsdelen, og som man skulde tage Stilling til. Da havde man bestemt Indtryk af, at Hjemmet paa Bjerget med Mødesalen var et Slags Fristed, hvor Fortidens Aand i Ordets bedste

Betydning fyldte Mødesal og Stuer og hindrede alt det nye fra at overvælde og oversvømme; og det skyldtes ikke mindst Hanne Poulsen, at man dèr i Bovlund byggede videre paa det gamle og voksede ind i det nye. Og trods sin Stilfærdighed og Beskedenhed, — eller vel rettere netop derigennem — var Hanne Poulsen Sjælen i det, der rørte sig i Hjemmet og Mødesalen; men lige saa sikkert er det, at vilde man have sagt noget saadant til hende, saa vilde hun afværgende have løftet Hænderne og benægtet det. Hun var præget af sin Oprindelse og Slægtsarv. Hun havde sin Bedstefars Sans for Sparsommelighed, og dog var hun gæstfri som faa; hun havde hans Sans for Realiteter, saa hendes Følelser blev bestemte og baaret af Virkelighedssans; hun var fri for alt Føleri og var rolig og afklaret i sin Livsindstilling. Hun havde en klar og afgjort Mening, naar det gjaldt et eller andet, og hun havde Mod til at sige sin Mening. Hun kunde virke kølig, som Sønderjyder ofte kan; men hun kunde ogsaa smile saa varmt og aabent, at man straks var saa inderlig tryg ved hende. Verdenskrigen satte sit Præg paa hende, saa hun — især de første Aar efter den — kunde være tung i Sindet og se mørkt paa mangt og meget; men hurtigt sejrede hendes rolige, lyse Sind, og hendes friske Humør fik Overtaget, ikke mindst da hendes Søn og Svigerdatter bragte fornyet Liv til det gamle Hjem.

Hun var saa tryg ved sin Livsstilling, hun kendte ikke til Angst hverken for Liv eller Død. Et af de sidste Aar stod hun en Dag sammen med Svigerdatteren og betragtede noget Kobbertøj. Saa sagde Hanne med et lunt, roligt Smil: »Ja, naar jeg engang er død, saa faar du noget at pudse paa!« Uden store Ord og Lader, uden Krav paa at være andet end Husmoderen i Hjemmet, levede hun sit Liv og tænkte paa sin Død og begge Dele lige jævnt og roligt.

Der var Sagakvindens jævne Storladenhed over hendes Liv.

Jævnt og stilfærdigt gjorde hun i mere end fyrretyve Aar Dagens Gerning i Hjemmet paa Bovlund Bjerg, — paa een Gang Præstehjem, Bondehjem og Forsamlingssted, — og levede fuldt og helt med i alt det, der angik vor Folkesag. Hun var Husmoder og satte en Ære deri — i et af de bedste af de mange, mange sønderjydske Hjem, der løftede og bar vor Folkesag til Sejer gennem Udlændighedsaarene.

Hun døde i sit Hjem, ramt af et Hjerteslag, paa sin 72 Aars Fødselsdag den 29. Oktober 1941.

C. J. Andersen.

Dagmar Jessen.

Den 28. September 1943 afgik Redaktør Jessens eneste Datter ved Døden. Hun havde siden sin Moders Død i 1935 ført en stille Tilværelse i Kollund ved Flensborgfjord, hvor hun, efter at Jessens Hjem »Villa Fjordmark« var omdannet til et »Julemærke-Hjem«, havde bygget sig et smukt lille Hus paa »Fjordmarks« Jorder, tæt op til Barndomshjemmet. Her levede hun i Minderne fra de Dage, da »Fjordmark« var et nationalt Samlingssted i Sønderjylland. Dagmar Jessen var en af de Kvinder, der helst holder sig i Baggrunden, men som lever med i alt og i al Stilfærdighed gør et Arbejde, hvor de synes det er nødvendigt. Hun havde det smukkeste Samliv med sin Moder, medens denne endnu levede som Enke paa »Fjordmark«. Her modtog hun som Husets Datter de mange Gæster, der vedblev at komme her, ogsaa efter Redaktør Jessens Død. Hendes største Oplevelse fra den Tid var Kongens Besøg paa »Fjordmark« kort efter 1920. Men ved Siden af sine Forpligtelser hjemme kunde hun ogsaa finde Tid til en Haandsrækning i det danske Arbejde syd for Grænsen. Hun var Medlem af det danske Menighedsraad i Flensborg og blev gennem Fru Kaptajn Miang, som var en af hendes bedste Veninder, knyttet til det danske Mindretals sociale Arbejde.

Dagmar Jessen.

I Kollund deltog hun under Krigen i »Danske Kvinders Beredskab«s Arbejde og havde Sæde i Bestyrelsen for Forsamlingshuset. Hendes mest fremtrædende Karaktertræk var Gæstfrihed og Trofasthed mod Venner. Ogsaa efter at hun var flyttet over i sit eget lille Hus, blev Gæsterne ved at komme og mødte her den samme Venlighed som paa »Fjordmark«. Særlig de gamle danske Flensborgere glædede hun sig over at se, og de blev ved med at komme. Selv havde hun Venner, som hun holdt sammen med helt fra Ungdomstiden. Efter sin tyske Skoletid i Flensborg havde hun været paa en dansk Skole i Odense, og Veninderne derfra stod hun i Forbindelse med helt til sin Død.

Dagmar Jessen, der kun blev 51 Aar gammel, forenede en stærk dansk Kvindes Rankhed og Vilje med Mildhed og Hjertelighed.

J. Bogense.

Agnes Smidt, Lundsmark.

En af Vesteregnens Kvinder, der har gjort sig fortjent til at blive optaget blandt de mange, der er omtalt i »Sønderjydske Kvinder under Fremmedherredømmet«, er Agnes Smidt, Lundsmark, og jeg, der har meget at takke hende for, vil gerne efter Opfordring prøve at skildre hendes Liv og Færd og haaber, at det maa lykkes i den Grad, som hun fortjener.

For os i Roager har Navnet Lundsmark en egen Klang, i de 3 Gaarde og nu i Agnes Smidts Hjem »Hyldehuset« levedes Livet i et højere Plan, men dog jævnt og stille. Det var stærkt præget af det ægte grundvigske Livssyn, og der blev fra Lundsmark spredt Velsignelse ud over Egnen og Landsdelen.

De mange, der i Aarenes Løb er kommen der, og de mange Medhjælpere, der i Tidens Løb har været paa Gaardene, har været under god Paavirkning, som har præget dem for Livet.

Naar man taler med Mennesker, der har opholdt sig i Lundsmark, mindes de altid den Tid med oprigtig Glæde og fortæller om Arbejdsdagen, der kunde være lang, men ogsaa om Fritiden, hvor man var sammen og Ligemænd i Leg som i Tale.

Paa Østergaard boede Claus Smidt og Hustru Ellen, født Petersen fra Haved, Rejsby Sogn, og her fødtes Agnes Smidt den 4. Okt. 1874. I Barndomshjemmets rene Luft voksede hun op i Frihed og prægedes af Aanden, der bar Hjemmet. I disse helt unge Aar lagdes Grunden for hendes senere Virke. Paa Østergaard samledes Egnens grundtvigske Kreds om Frimenighedspræsterne Poulsen, Bovlund, og Jørgensen, Skærbæk. Her blev talt og sunget meget, og gennem de Værdier blev der paalagt Agnes Smidt, som alle vaagne Mennesker, en Forpligtelse til ogsaa at løfte med i Dagens Arbejde. »Hvad du evner kast af i det nærmeste Krav, det skal bæres helt frem af en voksende Elv,« er blevet Mottoet over hendes Liv.«

6 Aar gammel kom hun i Skole i Lundsmark lille Skolebygning, som nu dog ikke findes mere. Hendes sidste Lærerinde Frk. Maren Hansen, Gaardejer Thyssen Hansens Datter fra Randerup, lærte hende at tegne.

Saaledes fortæller Agnes Smidt, hvordan hun en Gang tegnede en Hest, nærmest for at dupere de store Drenge. Hesten var nemlig bedre tegnet, end de kunde gøre det, og saa havde hun da noget at hævde sig med.

Lige efter hendes Konfirmation kom Børn fra Vesterbæk og Roager og blev underviste af Agnes i Dansk 2 Gange om Ugen.

Saa var hun et Stykke Tid i Huset hos Pastor Riemann i Nørre Nebel.

16 Aar gammel kom hun til København, men Livet derovre passede ikke den unge Pige fra Landet, for hun længtes hjem og kom ogsaa hjem efter kortere Tids Forløb.

Agnes Smidt, Lundsmark.

Var saa paa Askov Højskole i 9 Maaneder, derefter hjemme paa Gaarden og hjalp til med Gerningen og lærte i den Tid at lave Smør.

Som Svar paa Spørgsmaalet, hvorledes det var gaaet til, at hun var blevet Kunstnerinde, hun, der er Barn af et ægte, søn-

derjydsk Bondehjem, hvor man sikkert har set det største Ideal for en Kvinde i at blive en god og dygtig Husmoder, siger hun: »Kunstnerfaget nød den Gang ikke den Agtelse, det fortjener. Min Far og Mor tilhørte Højskolekredsen, og i mit Hjem var det en uskrevet Lov, at der kun maatte komme gode Ting — det gjaldt ogsaa i kunstnerisk Henseende. Paa Væggen hang Ting, som kendte og ofte verdensberømte Navne havde skabt; maaske repræsenterede det ikke saa stor Værdi i Penge, fordi det ikke var Originaler, men det var bedre, end naar man nutildags i mange Hjem, der ellers hører til samme Kategori som mit, ser de mest ukunstneriske Malerier og Ting hænge paa Væggene. Naa, i mit Hjem lærte jeg altsaa, hvad der var ægte Kunst, og jeg fordybede mig i de Blade, der kom ind ad Døren, hvor der var Tegninger af kendte Malere som Marsrand, Fr. Henningsen, Johan Thomas Lundby o. s. v. De fik givet mig Mod paa selv at tegne og male, og man havde allerede, da jeg var en lille Pige, lagt Mærke til, at jeg havde Anlæg.« Hun fortæller videre om Grunden til, at hun blev Malerinde. Hun vilde være det, men ellers var der nok, der raadede fra. Saaledes var ogsaa Morten Eskesen med til at raade fra. Det var ikke noget for en ung Pige at begynde paa, det førte ikke til noget, der var meget at betænke.

Lysten til Tegning var imidlertid bleven stærkere, og en skønne Dag sad Agnes paa Skolebænken paa Kleins Tegne- og Malerskole og var derefter hjemme igen.

Jeg husker fra den Tid, hvordan hun vandt Anerkendelse og Ry ved at tegne en gammel Landsbyspillemand, Rasmus Birkemose.

Saa var hun igen i København og malede paa Dorphs Malerskole, ligesom hun ogsaa oplærtes i Musik, Sang og Oplæsning.

Med denne alsidige Uddannelse og Dygtiggørelse kom ogsaa Kravet til hende. Saadan kom hun til Roager Sogn og sang og læste op for en snævrere Kreds af interesserede Mennesker. Hun lagde for med »Nøddebo Præstegaard«. Senere, da Forsamlingshuset blev bygget i 1905, kom hun ofte her, og da var Huset fyldt til sidste Plads. Alle var glade for det lødige Stof, Agnes behandlede, hendes fine Sang og den bramfri Maade, hun fremførte det paa.

I 7 Aar rejste hun rundt og læste op i Forsamlingshusene Landsdelen over, øste ud af sit Hjertes rige Fylde af vor danske Litteratur til stor Berigelse og Glæde for alle. Gennem disse Aar har hun sikret sig en Plads blandt dem, der bar vor Landsdel gennem

Udlændighedstiden. Ikke mindst tog hun sig af de unge; saaledes kom hun til flere Hjem i Roager Sogn og samlede der de unge til Oplæring i Dansk, en Art Studiekreds. Hun var ogsaa Leder af Dilettantkomedier, der blev en god Hjælp i Ungdomsarbejdet. Mange udmærkede Timer har vi unge fra den Gang haft sammen med hende; der var altid høj Luft, hvor Agnes færdedes; fra hendes varme Sind udstraalede kun godt; det mindre gode kunde ikke trives i hendes Nærhed.

En af de Sange, vi fik lært at synge, vil jeg nævne, H. C. Andersens:

Vort Jordliv er kun Regn og Rusk,
en Nat hvori vi græder,
vort Jordliv er en Rosenbusk
med Solskin og med Glæder.

Enhver kun tænker paa sig selv,
den Sandhed er os givet;
der gaar en Kærlighedens Elv
igennem Jordelivet.

Det hele er saa bitte smaat,
en Vrange har hver Side;
der sker saa meget stort og godt,
som Verden knap faar vide.

Gør Nar af alt, le alting ud,
le med i Hundeglammen,
hold paa dig selv, hold fast paa Gud,
ske saa hans Vilje, Amen.

Den blev sunget af 2 Hold; de 2 første Linjer af det ene og de sidste af det andet.

Det gjorde stor Virkning paa os og manede til at høre til dem, der levede Livet paa det bærende.

Efter den russisk-japanske Krig var Agnes Smidt en Rejse i Finland og Sverige og kunde fortælle meget interessant fra denne Tur. Et Par Veninder, som hun vandt, Søstrere Anna og Hilma Wingborg fra Sverige, har aflagt Besøg i Lundsmark.

Hilma var meget musikalsk og spillede paa Midtgaard en Aften for Beboerne i Lundsmark; Midtgaards, der elskede Musik, havde faaet et Klaver. Gamle Claus og Ellen havde nydt det i rigt Maal, hvorimod en Slægtning syntes, at det var et værre Spektakel.

Under Verdenskrigen 1914-18, hvor alt var vanskeligt, blev 5 Børn, Smaapiger forældreløs. Agnes Smidet tog det som en Opgave, hun ikke kunde skyde fra sig; hun tog Børnene til sig og gav dem et godt Hjem, hvorom Fru Tandlæge M. Søgaard, Skærbæk, der er et af dem, fortæller: »Der var Krig i Verden, jeg var 9 Aar, men jeg forstod godt alt, hvad der nu var sket — og alt hvad der maaske vilde ske i den nærmeste Fremtid. — Mor var død, og nu kom der Bud om, at Far var falden i et stort Slag inde i Rusland.

Fattigdom, Nød, fem forældreløse Børn; jeg forstod godt, at det var saadan noget, Folk talte om, og at der nu skulde ske noget. Vi kunde ikke fortsætte i det lille straatækkede Hus derude paa Heden. Jeg hørte engang et Menneske sige til min Bedstemor, der passede os, »de skal vel sættes ud«; det lød grimt i mine Øren, og jeg tænkte meget over dette baade Dage og Nætter. —

Sommeren gik paa Hæld; det var en af de første Dage i Oktober, at jeg blev sendt den lange Vej til Stationen for at hente Rugbrød. Paa Hjemvejen fulgte jeg en lille Sti ind over Heden, den Vej var kortere. Jeg var bleven træt og satte mig derfor i den lyngklædte Grøft for at hvile mig. Da kom Agnes, Kunstmalerinden fra Lundsmark; det var det bedste, der kunde ske. Jeg kendte hende godt. Vi Børn kom saa ofte, naar Agnes Smidt var hjemme; hun lærte os at synge vore danske Sange, vi lærte ogsaa at læse og skrive Dansk.

Det blev en dejlig Tur. Saa naaede vi Lundsmark, og her boede Agnes paa Østergaard. Men jeg skulde altsaa videre, ud paa Heden til det lille Hus med de smaa Ruder.

Nej, jeg skulde først ind at have en Mellemmad, sagde Agnes Smidt. Det vilde jeg gerne. Da jeg havde spist et Stykke Mad, sagde Agnes Smidt, at der var noget, hun vilde vise mig. Jeg kom med op i hendes Værelse, og her var der vel nok mange Ting. Der stod en yndig lille Kurvestol og et Bord, der laa Haandklæder og Pudevaar og smaa, røde Hovedpuder. »Hvad tror du, alt det skal bruges til«, sagde Agnes Smidt. Jeg tænkte mig om, og jeg vidste, at selv om hun vilde give os det, kunde det jo slet ikke hjælpe os til at at blive hjemme i det lille Hus. Det var nu gaaet helt op for mig, at dèr kunde vi altsaa ikke blive. »Nu skal du høre«, sagde Agnes Smidt,« jeg har nu faaet det lille Hus, der ligger omme ved Vejen, og saa har jeg faaet Lov til at faa Jer alle fem, I skal bo hos mig altid.« Det var næsten mere, end jeg kunde rumme i mit Hoved. Jeg tror godt, jeg kan sige, at det var det lykkeligste Øjeblik i mit

Liv. Nu skulde jeg hjem og fortælle nyt: det gik hurtigt, jeg løb alt, hvad jeg kunde.

Agnes Smidt skulde nu først have Huset gjort fint i Stand: der gik et Par Maaneder, Vinteren kom med Kulde og Storm. I det lille Hus paa Heden var der blevet mere og mere fattigt; det kneb med Brændsel, det kneb med Mad, enkelte Dage maatte vi blive i Sengen for at holde Varmen. En Dag først i December begyndte det at sne; saa sagde min gamle Bedstemoder til mig: »Nu maa du gaa op til Agnes og spørge, om hun snart er færdig, for nu kan vi ikke mere.« Jeg traskede af Sted op til Lundsmark og fandt Agnes Smidt i Færd med at rede smaa Senge. Jeg ved ikke, om De vil forstaa, hvordan det var for mig at lukke Døren op ind til en dejlig varm Stue og se ind i et Soveværelse med hvide Gardiner og smaa, lækre Senge. »Nu skal du blive her«, sagde Agnes Smidt,« om lidt kører vi ud efter de andre.« Saa var det forbi; den sidste Tids Angst for, hvad der vilde ske i den nærmeste Fremtid, havde gjort sit til, at det ikke var svært at sige Farvel til Huset paa Heden. Jeg blev altsaa den første af os fem, der kom ind i Hyldehuset, saadan skulde det kaldes nu: der laa nemlig saa mange Hyldetræer omkring Huset. Det blev dejlige Dage, der fulgte efter denne Dag. Hver Dag var en lang Glæde. Hvis der noget Sted er faldet et Stykke Himmel ned paa Jorden, saa maa det være her i Lundsmark. En skøn Barndom fik vi hos vores »Moster«, Angsten og Utrygheden var borte.

Det var ikke Smaating, der skete, naar en Kunstmalerinde pludselig kunde tage fem forældreløse Børn til sig, faa vilde og kunde gøre hende det efter. Og Kunsten blev slet ikke lagt paa Hylden af den Grund, mange dejlige Billeder er blevet til ogsaa efter den Tid.«

Stadig maatte Agnes suge aandelig Næring til sig. Hun var saaledes gennem mange Aar i nær Tilknytning til Liselund. Pastor Niels Dahl og Kredsen der har betydet meget for hende, og her har hun sikkert faaet Impulser til sit Arbejde herhjemme.

Ved Krigens Afslutning i 1918 stod en Dag en Dreng fra Roager i hendes Stue og bad om Lov til at gaa i Skole hos hende. Læreren, der havde haft meget andet end Lærergerningen i Tanker og forsømt Skolen, tog hurtigt sydpaa; i Løbet af kort Tid sad der 20 Børn i Agnes Smidts Stue. Saaledes har Agnes taget Opgaverne, som de kom for hende, uden at tænke paa sig selv.

I Overgangstiden kom der flere Ordførere til Lundsmark, Præsterne Morten Larsen, N. A. Jensen, Skaarup m. fl., til stor Glæde for mange,

der trængte til aandelig Opbyggelse efter den trange Tid. Da kom ogsaa Marius Olsen til Lundsmark som Lærer. Han var med til Igangsættelsen af Ungdomsarbejdet, og da Pastor Jørgensen, Skærbæk, i den Tid var Præst for Vesteregnen fra Visby til Roager, kom Olsen til at prædike og er nu Frimenighedspræst i Bovlund.

I 1918 afstodes Østergaard til Ivar Gad fra Ravnholt. Han blev gift med Ellen Nielsen, Laurids Nielsens Datter fra Raahede. Moderen var en Søster til Agnes, og saa overtog Agnes og hendes Søskende, Søren og Sigrid, Vestergaardens Bygninger. Her blev nu Samlingssted for mange. Her blev Ungdomsskole for unge Mænd og unge Kvinder, en Skole, hvor praktisk Arbejde og Undervisning gik Haand i Haand. »En Arbejdsskole,« skriver Redaktør Th. Christensen i »Højskolebladet«, »hvor Eleverne lærte, at de høje Idealer skal prøves i Hverdagens Virkelighed, og hvor de erfarede, at Aandsarbejde og Kropsarbejde er to Sider af den samme Sag. Vi, der kom som Elever, spurgte heller ikke efter Program. Vi følte blot, at der var godt at være, og at vi groede, mens vi var der. Der er mange af os, der regner Opholdet i Lundsmark for en meget væsentlig Del af vor Uddannelse.«

Fra Sydslesvig søgte man hertil; men ogsaa fra Færøerne, England og Island samt fra vort eget Land kom der i de følgende Aar mange unge, deriblandt mange Askovelever paa Skolen i Lundsmark i kortere eller længere Tid.

Ungdomsskolen virkede paa den Maade, at Eleverne læste den halve Dag og tilbragte den halve Dag i Arbejde hos Omegnens Landmænd, sikkert en udmærket Form for Uddannelse.

Der blev ved Hjælp af disse unge plantet en Del i vort Sogn. Det blev et Pionerarbejde i Plantningens Historie; nu forstaar man at vurdere Læets Betydning. Ogsaa her maa man anerkende hendes Udsyn.

Blandt Mænd, der har været paa Ungdomsskolen i Lundsmark, kan nævnes Forstander Marinus Jensen, Gravholt paa Krabbesholm Højskole, Frugtavlskonsulent Nørholm, Gjedved, Lærer Thomas Kristensen, Stevns Højskole, en Færing, der nu er Præst paa Falster, og en Islænding, der er Præst paa sin Hjemø.

Da jeg under et Besøg spurgte, om hun aldrig var blevet skuffet i sit Arbejde, blev der ikke svaret; men for mig var det ogsaa et Svar, thi et Arbejde, der gøres med det rette Sind, kan ikke bringe Sorger. Forventningerne kan vel ikke altid opfyldes, men noget godt vil altid sætte Spor i Livet. Og de, der har været under »Mosters« Omsorg, vil aldrig glemme hende.

De sidste Aar har unge københavnske Kvinder været Deltagere i Arbejdsskolen. Herud fra kom de paa Egnens Gaarde og fik Indblik i sønderjyske Forhold og Skikke.

Blandt Gæsterne i Hjemmet i Lundsmark har der været Mennesker lige fra Storbyens Arbejdsløse til Foregangskvinder og Mænd. Alle har høstet Berigelse deraf.

I Juli 1943 brændte Skolens Bygninger, og mange af Mosters Malerier og meget af sjældne Bohave blev Luernes Rov; det lykkedes dog Agnes at faa sin dødssyge Broder ud, men for at redde sig maatte de ud gennem et Vindue.

Gik meget tabt af hendes Produktion som Maler, saa findes dog rundt omkring i Landet mange af hendes Billeder og Portræter af kendte Mennesker; blandt andet har hun malet Amtmand Grev Schack, Kloppenborg Skrumsager, N. H. Skrumsager, Prof. Verrier, Biskop Vestergaard, og Pastor Monrad, Marmorkirken.

Hendes sidste og vel nok betydeligste Arbejde er et stort Billede til Kolding nye Skolebygning; Motivet, Sagnet om Kong Skjold, om de gode, der græd, og de onde, der lo, vidner om hendes dybe Følelse for Land og Folk, og her i dette Arbejde har hun givet saa meget af sig selv, at en Anmelder skriver, at Agnes Smidt er blevet mere end blot Kunstnerinde.

Da de 5 Smaapiger var vokset til, tog Agnes igen en lille Pige til sig; naar man før kunde have 5, saa maa det jo være Smaating med en; men hun kan ikke leve uden at være noget for andre.

I to Overgange har Agnes Smidt haft Skole i sit Hjem, først i Tyverne for Askoveleverne, dernæst i Trediverne for Arbejdsledige.

»Lundsmark blev,« som Højskoleforstander Arnfred skæmtsomt sagde ved Festen for »Moster« paa 70 Aarsdagen, »dels en Overbygning paa den udvidede Skole i Askov, dels Stedet for dem fra Gadehjørnerne i Esbjerg.« Han fremhævede, hvad ikke bør glemmes, at fra Lundsmark fører en lige Linie til de meget store Foranstaltninger for unge Arbejdsledige, for hvem man har villet skabe Hjem. Det første Forsøg herpaa blev faktisk gjort i Lundsmark.

»Sokrates var en Sinke imod Moster,« udtalte en anden Højskoleforstander paa Festdagen. »Hun har det med at pille Folk ned, tvinge *dem* med færdigsyede og uforgribelige Meninger til at tænke Tingene igennem en Gang til.« Det var en streng Kur. Han mindedes, da han engang havde villet sætte Moster Stolen for Døren med Hensyn til en Elev, han fandt ikke burde være paa Lundsmark. »Jo,« sagde

Moster,« han skal være her, fordi han gerne vil. Der er den Forskel mellem dit Syn og mit, at Mænd kan ofre, saa længe de tror paa et Menneske eller en Sag; men vi Kvinder kan blive ved med at ofre, selv naar alt Haab er ude.«

Jeg tror at have Lov til at sige, at Agnes Smidt lever og har levet et rigt Liv og et lykkeligt ogsaa. Hun har megen Glæde af dem, hun har taget sig af, hun har set Fremgang om sig, og den Lykke fortjener hun i rigt Maal.

Truels Beier, Roager.

To Kniplingskoner.

Fru Hansigne Lorenzens to dygtige og trofaste sønderjydske Kniplingskoner, Maren Wollesen og Hanne Skov fra Hjerpsted i Tønder.

Begge har modtaget Den kongelige Fortjenstmedalje i Sølv i dannebrogsfarvet Silkebaand fra Hds. Majestæt Droningen.

I et Brev til Fru Hansigne Lorenzen tolker Kniplingskonerne deres Glæde og Tak, fordi de gennem Fru Lorenzens store Arbejde for Kniplingssagen har faaet et Levebrød — om end i al Nøjsomhed.

Hanne Skov.

Da Maren Wollesen fyldte 60 Aar, skrev hun til Fru Lorenzen, at nu kunde hun faa Aldersrente; men det vilde hun ikke have, da hun kunde ernære sig ved sit Knipleskrin.

Maren Wollesen.

Fru Gunder Sofie Refshauge f. Nørregaard.

(Meddelelser fra Nis Thuesen, »Enkehuset«.)

Fru Gunder Refshauge fødtes 16. Januar 1867 i Anslet Sogn paa »Nørregaard« og blev gift, 25 Aar gammel, med Peder Jessen Refshauge fra Hvinderup i Oktober 1892, viet i Gl. Haderslev Kirke.

Fru Refshauge var opvokset i et godt kristeligt (højkirkeligt) Hjem, hvor gammel Sæd og Skik raadede. Dèr havde Slægtens Arv bestandig været baaret af Flid og Nøjsomhed og Vedholden ved Hjemmets gode Traditioner. Den unge Pige havde aldrig været paa Højskole, men maatte være med baade ved fint og groft Arbejde i Hjemmet for ret at kunne vandre i Fædrenes Spor og dygtiggøre sig praktisk til at styre sit eget Hjem i Fremtiden. Hendes Moder var født Barsø og var fra Knud, den yngste af de 17 Søskende fra to Ægteskaber. Og fra Hjemmet tog Gunder og hendes Søskende dansk Sind, som det var præget af Tiden efter 64, med sig, saadan som Slægten fra Firserne var Bærere af. Manden, hun ægtede, Peder Refshauge, blev som bekendt udvalgt til en stor og betydningsfuld Stilling som Landraad over Haderslev Amt før Genforeningen 1920 og var den, der tog imod og holdt Velkomsttalen til Kong Christian d. 10., da han red ind i Sønderjylland paa den hvide Hest 10. Juli 1920.

Var Fru Gunder Refshauge sin Mand en jævnbyrdig Støtte ved disse store Begivenheder og fremefter, vil man spørge? Visselig! Af Skikkelse var hun høj og statelig med et mildt og frejdigt Blik og en hjertevarm Tone i Talen, stilfærdig af Væsen, men sagde sin Mening rent ud, naar det kunde ske, at hendes Mand gik lidt for hidsig frem. Han raadførte sig altid først med sin Hustru, hvad han har ladet skimte igennem i sin Bog »Bonden, der blev Landraad«.

Hun, der var meget sandhedskærlig, kunde være streng, men straks var Mildheden der igen.

For hende var det en Æressag at raade ham klogt og forstandigt. Hun styrede sit Hjem efter gode Grundsætninger, som hun havde

set det paa sit eneste Tjenestested hos Fru Bram, Bramhøjgaard i Frørup 1891, og hvor hun var saa godt tilfreds.

En lang Aarrække var Hjemmet i *Oksbøl* i Gl. Haderslev. Gaarden hedder nu »Dalhavegaard.« Et Mønsterhjem var det baade ude og inde, smukt vedligeholdt. I 1922 købte Peder Refshauge den smukt beliggende Gaard »Kathrinesminde« ved Christiansfeld og solgte Oksbølgaarden. Den store Hovedbygning paa »Kathrinesminde« kan ses vidt omkring. I en Sal er i en Runding paa Loftet malet Ansigter af de 12 Apostle, hvorfor den kaldes Apostelsalen. Der var hyggeligt og smukt møbleret. Og dèr mødtes Naboer, Slægt og Venner til festligt Lag og drøftede Fortidsminder og Nutids Tildragelser, beundrede den skønne Have uden for Vinduerne mod Syd, alt imens den gæstfrie Husmoder, Fru Gunder, underholdt og beværtede sine Gæster paa ægte dansk og jævn Vis. Selv var hun en hjertevarm Danekvinde, og talte nogen ilde om andre, var hun parat til af forsvare og fremdrage de gode Sider hos den, der ikke blev skaanet.

I Tidens Løb havde hun haft mange unge Piger til Oplæring i Huslighed, og de blev baade dygtige og paavirkedes ogsaa i aandelig Henseende; de takker hende den Dag i Dag for alt, hvad hun har været for dem, og omtaler hende saa smukt. Hun havde saa let ved at vinde deres Fortrolighed, fordi hun i Samtaler med dem lyttede med forstaaende Kærlighed, og hun og hendes Mand lagde aldrig Skjul paa kærlige Følelser overfor hinanden. Ofte ledsagede hun sin Mand paa hans Rejser til København og maatte dèr deltage i Middagsselskaber og hvad der fulgte med, men altid var hun den jævne, naturlige og milde sønderjyske Kvinde, der i sin Fremtræden forstod paa en værdig Maade at vise Taknemlighed, Paaskønnelse og Glæde over Sam-

Fru Gunder Sofie Refshauge.

vær med Folk i det gamle Land, og det samme var Tilfældet, naar der kom Gæster nordfra til »Kathrinesminde« for at gæste dem og for at færdes paa det gamle Grænseskel, som Kong Christian red ind over, og som dermed slettedes ved Genforeningen. Mindestene vidner derom paa den korte Strækning ind til Christiansfeld.

Fru Refshauges Helbred blev skrøbeligt, en Hjertesvækkelse tog hendes Kræfter mere og mere, hun naaede ikke Støvets Aar, men døde 67 Aar gammel den 9. November 1934. Hendes Mand overlevede hende med $7^1/_2$ Aar; han døde 4. Februar 1942; begge hviler paa Tyrstrup Kirkegard. De var tilsluttet Frimenigheden i Haderslev, men deltog jævnligt i Kirkebesøg i Tyrstrup. Refshauges var barnløse, unge Slægtninge har nu overtaget Gaarden og styrer den i samme gode Spor.

Christine Plov.

Elise Jacobsen.

Det var midt i Halvfemserne, at jeg mødte Lise Jacobsen første Gang. Og saa maa »mødte« endda sættes i Gaaseøjne, for det skete kun paa anden Haand. Der skulde gaa adskillige Aar, inden vi kom til at staa over for hinanden. Ikke desmindre glemte jeg hende aldrig fra det Øjeblik af, at jeg første Gang hørte hende omtalt: saa levende havde dette Møde været, og der kom det til, at jeg stadig i de følgende Aar traf hende, men altsaa fremdeles paa anden Haand.

Det var en Ungdomsven, der havde truffet Elise Christensen, som hun dengang hed, og derefter givet mig en saa fængslende Skildring af hende, saa hun stod levende for mig fra det Øjeblik af. Det var jo ikke det, at hun var en smuk ung frisk Pige, der som nyforlovet var straalende lykkelig; men hun var et levende, sprudlende Menneske med et stærkt indre Liv og fuldt optaget af alt, der vedrørte vor Folkesag. Hun var, som man ret kunde ønske, en dansk sønderjysk Pige skulde være. Der var hos hende fra de helt unge Aar af lagt en god Linje, og den er blevet holdt op gennem alle Aarene.

Det var den 9. Februar 1872, at Lise Jacobsen saa Dagens Lys som Datter af Gaardejer Andr. Christensen og Hustru i Smøl ved Broager. De to havde sammen bygget et godt dansk Hjem, var

levende optaget af det nationale Røre og havde aaben Sans for aandelige Værdier. Faderen, der døde, mens Lise endnu kun var et stort Barn, hørte ikke — er der sagt — til dem, der gav sine Børn mange Formaninger, og vel netop derfor mindedes hun senere ofte Faderen sige: »I maa altid huske at være mod andre, som I ønsker, de skal være mod jer.«

Sin Skolegang fik Lise i de første Aar i sit eget Hjem, idet en ældre Søster, der var Lærerinde — og som iøvrigt er blevet omtalt som et betydeligt Menneske — holdt Skole for sine Søskende og for Naboens Børn. Da dette imidlertid blev forbudt, maatte Lise, som Byens øvrige Børn, gaa i tysk Skole. Efter en lykkelig Barndom fulgte belærende og berigende Ungdomsaar, indtil hun fandt den Mand, hun kom til at dele Livet med, *Jes Jacobsen* fra Hjortkær.

Forholdene i et Grænseland er nu engang saa underligt brogede og blandede. Jes Jacobsen var vokset op under helt modsatte Forhold end hans Kæreste, idet hans Hjem i national Henseende var delt, Faderen var tysk, Moderen dansk. Af Søskendeflokken var Jes Jacobsen den eneste, der arvetog Moderens danske Sindelag. Uden dette havde han aldrig vundet den Ven, han skulde komme til at dele saa mange aandelige Værdier med gennem de lange, omskiftelige, men altid lykkelige Aar.

Efter at Jacobsen i nogle Aar havde bestyret Hjortkær og Bylderup Mejeri, købte han i 1902 Lendemark Mølle. Og her fik de to, der flyttede ind, Lejlighed og Lykke til at røgte en god Del af deres Livsgerning. Det blev Aar, som de siden kunde tænke paa med Glæde, og gode Minder kunde de dele med Venner, de vandt, baade nær og fjerne.

Elise Jacobsen.

Mens Jacobsen havde sin travle Gerning, fik »Lise paa Lendemark Mølle«, som hun snart kom til at hedde mellem Venner, Tid og Kræfter til — selvom hun legemligt set ikke hørte til de stærkeste — at modtage mange i sit Hjem. Hvad der saa blev talt om, var ikke Døgnets Ligegyldigheder;

det var Tidens Foreteelser og Dagens Spørgsmaal, der havde Bud til danske Mænd og Kvinder, det var aandelige Rørelser, der stod paa Dagsordenen syd og nord for Grænsen, som blev uddybet, og som der blev taget Standpunkt til. Der blev baade givet og modtaget i dette Hjem, saa der flød aandelig Vækst og Grøde deraf til flere end dem, som til daglig hørte til her.

Der havde i de Aar i Sogne ind mod Tinglev, som flere andre Steder i vor Hjemstavn, bredt sig en noget mørk Pietisme. Ikke uden Bekymring havde mange fulgt denne Udvikling, som en Overgang truede med at blive til en national Svækkelse. I Løndom gik Livet vel dog som saa ofte sin egen Gang og ventede kun paa det Solstrejf, der skulde til for at faa det til at udfolde sig paa ny. Mange Steder i vor Hjemstavn havde Ungdommen, der beriget var vendt tilbage fra Ophold paa Højskoler og fra gode Pladser nord for Kongeaaen, taget et Arbejde op, som var baaret af frisk Haab og ung Tro til Livet. Ungdom er nu engang Ungdom alle Vegne, og det, at der var noget i Luften, fangede dem, der havde Øren at høre med, hvor de saa end boede. Den danske Presse havde gennem alle Aarene haft en særlig Mission sønden Aa, det gælder, helt fra P. Chr. Koch udsendte sit første Nummer af »Dannevirke«. Som Aarene gik efter 1864, voksede dens Holdertal og dens Opgaver tillige. Det var Opdyrkning af saa meget, der trængtes til, det var Fæstnelse af Standpunkter og Uddybning af Dagens Spørgsmaal, der havde Bud til de mange Hjem. Nu kom den Tid, da Ungdommen lod sin Røst høre, varme og tankeklare Artikler tilflød Pressen, det føltes forjættende, mens det kendtes, at der atter var Ungdom i Landet.

Det var i de Aar, at Forstanderen for Mejeri- og Folkehøjskolen i Ribe, Søren Hansen Salling, kom ned syd for Kongeaaen for at slaa til Lyd for, at man gik i Gang med at finde sammen i Hjemmene og tage et Arbejde op, der kunde give Samling om det, man ejede i Fællesskab. Tilskyndelsen var ikke frugtesløs, og et af de Steder, hvor man var klar over, at den Opgave kunde man magte, var Bylderup Sogn. Mejeribestyrer Hans Jensen, der var kommet til Sognet, fik hurtigt nær Føling med Folkene paa Lendemark Mølle og de øvrige bedste Danske i Sognet. Der blev dannet en Kreds, og uden at komme nogen for nær, kan det nok siges, at Lise Jacobsen blev Sjælen i dette Arbejde. Man havde jo den blaa Sangbog, og Læsestof var der Udvej for. Kom der en Taler udefra, var det end mere oplivende og stundom tillige spændende; for Tyskerne agtede

vagtsomt paa de Skridt, der blev gjort. Talere nord fra var ikke velset i Nordslesvig i de Aar. Blandt dem, der gæstede Kredsen fra Hjemstavnen, kan vel især nævnes Frimenighedspræst J. Jørgensen, Skærbæk. »Syng naar du alene gaar, og syng dig sammen med dit Folk,« det var Linjer, der lød, og som senere blev husket. En anden Linje af en Sang har haft sin Mission: »Du ejer dog dit eget Hjem, saa længe selv du vil!«

Man havde jo ogsaa tidligere, naar man mødtes i Hjemmene, taget Sangbogen med. Men nu var der dog et nyt Moment; man vidste paa Forhaand, at der var noget bestemt man gik til. Der var forud uskrevet Program. De gamle Sange lød, nye blev lært, og saa skulde der fortsættes i Bogen, hvor man slap sidst. Samtalerne fik Præg af det alt sammen, og derfor laa der i al Stilhed noget af Forventning over disse Sammenkomster. Det hele kan for udenforstaaende synes smaat og lidet, og dog husker Deltagere det fremdeles som en Tid, der havde noget af en Morgenrøde over sig.

Det var i de samme Aar, at de sønderjyske Ungdomsmøder begyndte lige nord for Grænsen. De indlededes i Vonsild i Vinteren 1905. Det var Pastor Clausen, Vonsild, og Pastor Ring, Taps, der var Sjælen i dem. Disse Møder, der holdtes langs Grænsen lige over til Vedsted, samlede en smuk Repræsentation af dansk Ungdom fra sønden Aa. Bylderup Sogn plejede at være godt repræsenteret, og Lise Jacobsen var en trofast Deltager.

Pastor Ring forstod, at et aarligt Møde ikke var nok; Kræfter maatte kaldes frem. Saa kom enkelte unge da og boede hos ham og hans Hustru og modtog Undervisning i Oplæsning. Eller der kom Hold til Egnen, og saa hjalp han til Rette med Samlæsning. Det var et ikke ringe Arbejde, han i de Aar ydede uselvisk i vor Sags Tjeneste. Som han var fremragende som Oplæser, var han ypperlig som Lærer, et fint Menneske, en Danemand, der forstod sit Kald og sit Ansvar.

Samtidig var der andre, der fandt, at netop her kunde de yde nogen virksom Hjælp, og blandt dem var kongelig Skuespiller P. Jerndorff. Ogsaa han vilde gerne tage sig af lærelystne unge hernede fra. Et Hold rejste til København; Lise Jacobsen var med. Det blev rige Oplevelser, en skøn Tid, der tilbragtes her.

Trykket fra tysk Side gav i de Dage dansk Røre et Stød i den rigtige Retning. De Huller, Udvandringen i sin Tid slog i vore Rækker, var ved at blive fyldt; det mærkedes nu grant. Hjemmene følte

sig stærkere, og Ungdommen saa frejdig frem mod den kommende Tid. Ved Ungdomsmødet i Vonsild var Professor la Cour Hovedtaler. Det, han sagde, var et Ord i rette Tid, det blev en smuk Opmuntring for hans Tilhørere. Han pegede paa, at naar Rettigheder gik tabt for Folket sønden Aa, saa gjalt det om at udnytte dem, der blev levnet end mere. Hver enkelt havde Retten til at udvikle sit Legeme til det mest mulige, og Legems og Aands Styrke ligger tæt op ad hinanden. Adskillige af de unge fra dengang vil endnu fire Aartier efter huske det Indtryk, hans Ord gjorde.

Det var en Opgangens, en Samlingens Tid. Tanker blev til Ord, og Ordet fængede, thi mange Sind var opladte. Meget Arbejde blev øvet baade udadtil i Offentlighed og i al Stilhed. Alvor og Glæde var de stærke Skuldre, der blev lagt til, og de havde god Bærekraft, Det kendtes ogsaa hos Lise Jacobsen. Der var Tider, hvor der var stor Indrykning i Hjemmet, stundom mere, end der ret var Raad til. De vilde gerne gøre det bedst muligt for hver, der kom, og Kaarene var ikke de lyseste. Tyske Kunder mente vel, de ogsaa kunde blive betjent hos andre, selv om de ikke havde noget at udsætte paa Betjeningen i Lendemark; saa blev de borte. Men Møllerfolkene forstod hinanden, de holdt Modet oppe, og tænkte vel stundom: Aanden er bedre end Kød og Blod, og saa vedblev de at tage vel imod. Højskolefolk fandt herned, Studenter kom med gode Hilsner. Senere Folketingsmand Aage Kidde kom trofast Aar efter Aar. Hans grundige Viden om sønderjyske Forhold var overraskende. Gennem »Nordslesvigs Børneblad«s Stilkonkurrence fik han Tanken om at lade Børn tidligt komme paa Besøg nord for Grænsen. I 1907 rejste han og Lise Jacobsen med en Flok Børn fra Bylderup Sogn op til Vejle Egnen. Der knyttedes Forbindelser med gode Hjem, som for enkeltes Vedkommende har holdt indtil denne Dag.

En anden Student, der var kendt hernede i de Aar, var Spang Hanssen; ogsaa han kom paa Møllen, og engang slog han sig ned her sammen med P. Jessen, idet de ordnede Sognets danske Bogsamling.

Det var som sagt Grødeaar; der var intet at tage Fejl af. Og saa gik det i Bylderup som i andre Sogne, Hjemmenes Rammer slog ikke til, og da kom Tanken om et Forsamlingshus som en Selvfølge. Det blev en Mærkepæl i Danskhedens Historie, da det nye »Slogsherredhus« kunde rejses i 1910.

Smiler du ikke ved Maalet? Jo, vist blev der Plads for et smukt Smil. Sæd var blevet lagt i Stilhed, lidt efter lidt. Men Mulden var

god, Liv var groet frem, et synligt Tegn var nu rejst; men Liv skal næres, og det er det da ogsaa blevet i Aarene, der fulgte.

Da den mørke Tid efter de lyse Aar brød ind over vor Hjemstavn, var det godt, at man havde Tærepænge i Behold. Haardt blev der brudt ind ogsaa i Lendemark Mølle straks, da Krigen kom. Det blev Arrestation paa drastisk Maade. Senere Indkaldelse. Lise Jacobsen sad ene med sin lille Pige; ved fremmed Hjælp maatte hun se at holde Bedriften i Gang. Hun holdt Modet oppe, og selv i de Aar syntes hun, der var meget at sige Tak for; derfor blev det aldrig helt fattigt for hende; der ligger Bærekraft gemt, hvor der af Hjertet kan siges Tak!

Gamle Venner tænker med Glæde paa Arbejdet i Aarene paa Møllen, ogsaa de værner om Minderne. Men de glæder sig ogsaa ved at vide, at nye Venner blev vundet, da Hjemmet blev flyttet til Tønder, og ved at vide, at Lise Jacobsen stadig har Sind og Tanke opladt for det, der helt fra de unge Aar gav hendes Dag Indhold og hendes Liv Rigdomme, som ingen kan berøve hende, og som ikke tæres af Tidens Tand. Glæden er hendes Salmetone.

J. N. Jensen.

Caroline Feddersen, født Thomsen.

Enke efter Justitsraad Berend Feddersen.

Den gode Frue af Møgeltønder.

Oldemor var født i Møgeltønder, og hun døde i Møgeltønder. Hendes Bedstefar hed Thomsen, han var den Mand, der først for Alvor gjorde tønderske Kniplinger kendte og berømte.

Kniplinger var det attende Aarhundredes store Mani. Valenciennes Kniplinger gik der Ry af over Verden. I Valenciennes tvivlede man paa, at den Knipling, der var paabegyndt inde i Byen og af samme Kniplerske fuldført uden før Byens Mure kunde være lige værdifuld helt igennem. I Flandern var Hørren finest, Traaden til de fornemste Brysler-Kniplinger kunde føles, men ikke ses. Den blev, spundet i Kældere, for at fugtig Luft skulde hindre den i at briste, og Prisen for et Kilogram Knipletraad kunde løbe op til flere Tusind Francs.

Paa Tønderegnen optages de flanderske Mønstre, og Thomsen satte Kniplingsindustrien i System. Han rejste rundt med de kostbare Kunstværker, kom flere Gange paa Dronning Karoline Mathildes Opfordring til København, og hans Søn, under hvem Industrien voksede — Aar 1802 var 12000 Mennesker paa Tønderegnen beskæftiget med Knipleriet — blev Etatsraad og tjente en Formue.

Oldemor var altsaa en rig Pige, da hun blev gift med Justitsraad Feddersen, Godsinspektør hos Grev Schack til Schackenborg. Hendes Sind var lyst som Sol en Foraarsdag over de grønne Enge ved Møgeltønder. Velstand voksede om Kap med en stor Børneflok: seks Sønner, og seks Døtre. Slægten bredte sig over Sønderjylland, holdne, selvbevidste Mænd og dygtige, statelige Kvinder, men for dem alle, store og smaa, blev »Bedstemor i Møgeltønder« ved med at være det samlende Midtpunkt.

Oldefars Velstand groede frem af det saakaldte Kogsland, de store Marskstrækninger ude ved Højer, Jord, som Havet havde slikket op, dækket med dybtgrønt Silkegræs. Hver Mands »Fenne« var skilt fra Naboens med meterbrede Grøfter, men Oldefar havde mange Fenner — han var »Hauptparticipan«, Grøfterne var saa brede, for at Kvæget ikke skulde blande sig, og Egnens Folk færdedes som Regel med Springstav over Skuldrene.

Et mærkeligt Land dette Slik-Land, skænket af Havet og værnet mod Havet ved Diger. Driften af de store Stalde paa Tønderegnen var en Videnskab og en god Overrøgter med den rette Studeforstand var uvurderlig. Staldene var rene som de berømte hvidskurede Gulve i sønderjydske Hjem. For begge Ender af den lange Gang stod en Bænk og gav Bevis for, at man opholdt sig gerne længe i Stalden; men Røgterne gik paa Sivsko for ikke at forstyrre under Drøvtykningsakten. Naar Foraaret kom, strømmede jydske Kvæghandlere til Tønder Marked med deres magre Stude. Marskejerne købte op, og Dyrene blev drevet ud paa Kogslandet. Efter tre fire Somres Ophold i det bløde, saftige, fede Græs, lignede de mere Elefanter end noget andet. Det verdensberømte saakaldte hamborgske Oksekød var Resultatet af Sommeropholdene i Marsken.

Det skete i Oldemors Tid, at det andet Dige blev bygget til Beskyttelse af en lang Kyststrækning Slik-Land. Hele Tønderegnen drog til Fest, da Diget efter aarelangt Arbejde var færdigt. Der var rejst store Telte, og der blev holdt mange Taler til Pris af det sikrede, dyrebare Land, og Dansen gik imellem de unge. Menuen ved den

Tids Fester var altid Suppe, Østers i Tøndevis fra Sild og Stege — utallige Stege, og Bagværk, som der ikke skal være set Mage til, hverken før eller siden.

Da var Oldemor i Brokade, der kunde staa alene, og hvid Kniplingskappe om det karakteristiske Ansigt.

Men paa Stalden i Møgeltønder stod Aaret rundt otte udsøgte Køer til Hjemmebrug. Aldrig blev der solgt en Draabe Mælk eller et Pund Smør, men de fattige i Byen kunde komme og hente, hvad de trængte til, og — de hentede.

Oldemor gik altid med Syslinger (en Kobbermønt) løse i Lommen. Møgeltønders Børn vidste, at Syslingerne var beregnede paa dem, de var erfarne i at tømme Justitsraadindens Lommer. I hendes Tid blev ingen trængende i Møgeltønder og Omegn uhjulpen, og til Jul slagtedes en Okse og seks Faar, alene til Brug for Smaafolk.

Bedstemor havde Linnedskabe, digre, dobbelte fra Loft til Gulv. Hun havde sin egen Væver i Byen, og naar en Datter blev født, blev der allerede i hendes første Aar taget fat paa hendes Udstyr. Hvert Aar, der gik, bragte ny Tilgang til Linnedskabet, Servietter, store som Duge, Lagner af fineste Hør; men der var noget, der laa langt ud over, hvad Egnens andre Linnedskabe kunde opvise, der fandtes i Oldemors Skabe Lagener og Dækketøj vævet af flandersk Knipletraad; det var Lageret efter Etatsraaden, som var blevet benyttet. Disse Duge og Lagener er endnu i Børnebørnenes og Børnebørnsbørnenes Eje. Mor arvede de to mærkeligste Lagener; de var tynde og blanke og fine som Silke og store nok til, at hun kunde faa fire normale Lagener ud af et. De brugtes kun ved Begravelser, det ene blev bredt ud paa Gulvet, det andet over Baaren.

Der kunde ikke være Tale om at faa Skabenes Indhold brugt Aaret rundt, men et Foraarstegn i Møgeltønder var Justitsraadindens otte Dages Blegning. Skabene tømtes. Der blev syet Stropper i alle Stykker, for at de ved Pinde kunde fæstes til Grønsværet, og saa blev Husets hvide Lin kørt ned til Silen, en lille Aa, der skar igennem Engene; der laa det tre Dage paa den ene Side og tre Dage paa den anden Side. Morgen og Aften kom Pigerne med Vandkander og brusede Tøjet over, og en Mand holdt Vagt hver Nat med Tilhold i et mægtigt Kar vendt paa Siden og med Bunden imod Vinden. — Men paa Blegepladsen oppe i Haven laa i Ugevis lange hvide Striber, Vinterens Værk, Linnedskabets aarlige Tilførsel, og Døtrene fik i Udstyr fire og tyve Stykker Linned af hver Slags i

fineste Hørlærred, og fire og tyve Stykker mindre fine — dermed grundlagdes ny Linnedskabe i Bedstemors Lignelse. — Den Dag Oldemor, to og halvfems Aar gammel, blev begravet, da kom Slægt og Venner rejsende fra hele Sønderjylland til Møgeltønder.

Men da det store Følge naaede Kirkegaarden, da stod der et andet Følge og ventede; det var alle Egnens Smaafolk, fattige Mænd og Kvinder med deres Børn; hver af dem, store og smaa, havde en lille Blomst i Haanden, skaaret af Urtepotterne derhjemme. — Hvordan det gik til, var der ingen, der vidste, men disse Mænd og Kvinder og Børn har vel følt det som deres Ret endnu engang at stimle sammen om hende, der havde været god imod dem, for da Oldemors Kiste blev sænket, var det Møgeltønders fattige, der flokkedes nærmest Graven, deres smaa Blomster blev det sidste Farvel til hende.

A. Iversen.

Marie Poulsen, født Andersen.

29. 2. 1876 — 5. 1. 1940.

Naar det kommer til Stykket, er det vist alligevel kun de faa, der bærer Udviklingen frem og dermed drager de mange efter sig. Og det er de enkelte Kvinder og Mænd, som ved Siden af deres menneskelige, faglige Dygtigheder har faaet Troen og Haabet som en særlig Naadegave. Da kan det gaa op og ned, som det vil, til Tider se fuldstændig sort og haabløst ud, de tror og haaber — trods alt — paa Rettens og Sandhedens Sejr omsider. Den dybeste Bevæggrund hertil turde være, at de regner med Gud som Livet og Lysets almægtige Giver. Deres folkelige og kristne Tro er smeltet sammen til eet — som i Grundtvigs Livssyn:

> Sort ser det ud, *men* almægtig er Gud,
> dine Fjender til Lands er og Fjenderne hans.

Saadan var det ogsaa i Nordslesvigs Udlændighedstid under det preussiske Fremmedherredømme. Folkets beskikkede Vejledere gik næsten alle den fremmede Stats Ærinde — mod Folkets dyreste Eje. Men Livets Gud kaldte da Førere frem af Folkets eget Skød til at tage Kampen op for Folkets Livsret og mod Lejesvendene. Disse enkelte fremkaldte Mænd og Kvinder satte saa ved deres egen Tros

Flamme de manges Sind i Brand og skabte sig derved efterhaanden den voksende Hær, der tilsidst — i Tidens Fylde — bragte Sejren hjem. De fremmede Magthaveres Lænker brast — op vi var atter hjemme i Danmark.

Det lyder som et Eventyr, et Sagn fra gamle Dage,
en røvet Datter, dybt begrædt, er kommen frelst tilbage.

Til disse enkelte troende og bærende i vor Folkekamp ved Grænsen hørte — i andet Slægtled — ogsaa Marie Poulsen sammen med hendes Mand, Gaardejer Jens Poulsen i Drengsted, Døstrup Sogn. Jeg har først lært hende at kende i hendes Enkestand, da hun gennem 15 Aar blev Præstegaardens gode, trofaste Nabo, og skal nu — efter Opfordring — prøve at tegne et lille Billede af hendes Liv og Tro.

Marie fødtes som den næstældste af 5 (levende) Søskende i et Gaardmands Hjem i *Harres,* Brede Sogn, som Datter af *Anders Th. Andersen* og Hustru *Cecilie Munkgaard.* Hjemmet var dansk af Sind, kirkeligt opladt og gammeldags sparsommeligt. Skolegangen skete i Landsbyens tyske Skole og Konfirmationen hos Sognets tysksindede, men forstaaende Præst. »I Skolen har I lært at skrive paa Tysk, men her skal I skrive Dansk«, sagde han til sine Konfirmander. Han mindes af sine Elever som en alvorlig, sangbegavet, afholdt Lærer

Hjemmet mente dog, at en grundigere Dygtiggørelse i det Danske var nødvendig, og sendte derfor den fjortenaarige Datter i den følgende Vinter til *Hejls* Friskole, af Sparsommelighedsgrunde først til Nytaar (1891), medens en Nabodattet og Skole- og Præstekammerat allerede var kommet der til November. Skolen lededes dengang af den energiske, lidt ejendommelige danske Præstedatter Frk. *Charlotte Plum* (senere gift Rosendahl og bosat ved Flensborg Fjord) med Frk. *Frederikke Wolf* fra Skærbæk ved Hoptrup som Medhjælperske i Skolen og i Huset. Der var paa det Tidspunkt kun en 7-8 Elever i Skolen, deriblandt var Chr. Hanssens fire

Marie Poulsen.

Pigebørn, dengang boende paa »Stavnsbjerg« ved Hejls. Skamlingsbankestøtten i den umiddelbare Nærhed talte til de unges Sind om stolte danske Mindebedrifter, medens man ved Møderne i Fortsættelsesskolens store Sal førtes ind i dansk Aandslivs levende Nutid. Her hørte de bl.a. L. Schrøder, la Cour, E. Trier og H. Begtrup føre Ordet om »Danmark i tusind Aar«, ogsaa sønden Aa. Det blev Landsbypigens første Indvielse til Danskhed i Barndomshjemmets Spor, omend foreløbig mere i det ubevidste.

I de følgende Aar fortsattes den huslige Uddannelse hjemme og i lærerige Pladser ude, medens Indøvelsen i dansk Aand fulgte godt i Skridt. I Vinteraftnerne kom et Par Nabofamiliers Unge sammen til dansk Højtlæsning og Sang. Saadan var Vejen vel blevet afstukket for dem paa Efterskolen. Til større folkelige og kirkelige Møder tog de til *Visby* Forsamlingssal i det gamle Tinghus, hvor Frimenighedspræst *J. Jørgensen* fra Skærbæk regelmæssigt kom. Ogsaa paa Hotellet i *Bredebro* begyndtes der ved Aarhundredskiftet med danske kirkelige Møder. Aanden, een Gang vakt, krævede Liv og Vækst.

I Mellemtiden havde Marie været en Sommer paa Højskole (1898) — som det efterhaanden — ved Skoleforeningens Tilskyndelse og Støtte — i voksende Tal blev vaagne sønderjydske Unges Vej. Og hvad disse Højskoleophold i Moderlandet har betydet for Fæstnelsen af dansk Aandsliv i de enkeltes Sind og for Skabelsen af en voksende Offensivkraft i Folket som Helhed er vanskeligt at udmaale. Marie havde hørt Begtrup i Hejls og tog til hans ny oprettede Skole i *Frederiksborg*. Det blev nogle løfterige Maaneder i det skønne og minderige Nordsjælland i Hovedstadens Nærhed, den anden, nu bevidste Indvielse til Danskhed og Kristendom. Et stort Billede af Forstander *Begtrup,* »Læreren i Grundtvig«, hang siden paa hendes Væg. Blandt de øvrige Lærere var paa det Tidspunkt ogsaa *Th. Bredsdorff,* den levende Fortolker af det grundtvigske. Begge var de jo benaadede Ungdomsopdragere.

Nu var den 24-aarige efterhaanden blevet godt udrustet til at gaa ind til sin Livsgerning ved *Jens Poulsens* Side. Hans Forældre stammede ogsaa fra Brede Sogn. Faderen havde i unge Dage faret til Søs, var blevet Kaptajn og havde set og oplevet lidt mere end andre Folk derhjemme. Sønnen tog Vidsynet i Arv og vilde gerne have læst til Læge. Men han skulde som den ældste blive hjemme og overtage Gaarden. Læsning forblev dog hans Lyst Livet igennem, især historisk og medicinsk Litteratur. Landsbyens Hjemmedoktor blev han

ogsaa i udstrakt Grad. Højskoleopholdet havde givet ogsaa ham den folkelig-kristelige Ilddaab. Han havde været paa Mellerup Højskole i *J. Beks* Tid.

Brylluppet stod den den 9. Oktober 1900. Desværre fik de ingen Børn i deres Ægteskab; de tog da et Plejebarn til sig. Hjemmet i *Drengsted* dannede de i Fællesskab til en Borg i Nationalitetskampens Brænding. Jens Poulsen var Formand for Foredragsforeningen i Døstrup Sogn; og de tog begge virksomt Del i Forsamlingshusets Rejsning der. Da Frimenigheden stiftedes paa Vestkysten og en Kirke byggedes i Nabosognet Skærbæk, sluttede Drengsted-Hjemmet sig aktivt hertil. Poulsen var Bestyrelsesmedlem. 1910 blev han ved Thyssen Hanssens Afgang af denne foreslaaet til Formand for Skoleforeningen. Ved Afstemningen maatte han dog vige Pladsen for den yngre, men mere fremtrædende Hans Jefsen Christensen; han bestred saa Næstformandsposten til sin tidlige Død i 1917.

Hjemme var det Hustruen, som stod for Styret. Der kom mange Gæster mellem Aar og Dag. Tilrejsende Ordførere havde deres faste Standkvarter her. Andre Medarbejdere i Fronttjenesten blev i længere Tid, som Lærerinde Frk. *Farre,* Husholdningskonsulent Frk. *Ipsen* (senere gift med Forstander Clausen, Skaarup) og Sygeplejerske Frk. *Maren Sørensen.* Alle disse aandeligt levende Mennesker bragte Bud udefra og gav Anledning til rige Samvær i Hjemmet. Selv var Jens og Marie Poulsen glade for at rejse ud og bringe nye Indtryk med hjem fra Deltagelsen i større Møder nordpaa.

Naar Mennesker saaledes er aandeligt opladte, vokser samtidig Aanden i deres eget Sind og kommer til at præge hele deres Færd. Det kendtes ogsaa paa Marie Poulsen; og det kom maaske skønnest til Udtryk, naar hun var den stille Værtinde for en stor Høstmøde-Forsamling eller for Familiegæster i Hjemmet. Hun kendte til Sangens Rigdom og sørgede for, at deres Hjem blev et af de syngende Hjem. I Sangen lukkes Vinduet op mod Hjemmet i det høje. Sang er Bøn i Fællesskab, den bedste Adspredelse eller rettere Samling for unge og gamle under Samværets Glæder. Til den personlige Andagt brugte hun *Hoffs* »Fra Kirken og fra Lønkamret«. Jens Poulsen var en god Højtlæser og spillede ogsaa Violin.

Det var rige Vækstaar indadtil og udadtil. De gav Styrke til at tage den sidste Tørn under Voldsherredømmet: Krigen og dens onde Tryk. Samtidig med Krigsudbruddet den 1. August 1914 blev Jens Poulsen sammen med en Række andre mere fremstaaende Danskere

arresteret og — efter en lidet lystelig Transport til et Altona-Fængsel — tilsidst anbragt i Varetægtsarrest paa Navigationsskolen i *Flensborg*. Dette Fængselsophold knækkede Jens Poulsens Helbred. Han kom efter 7 Ugers Forløb syg hjem, maatte gennemgaa en Operation og blev ikke mere rask, inden Døden tog ham (1917). Tilsidst var hans Tunge blevet lammet, men hans Tro var usvækket. »Vi . , .« fik han ved et Besøg fremstammet, ». . . [bliver] dansk [igen] . . .« Hans Hustru delte denne Tro, medens hun nænsomt og omhyggeligt plejede ham. Det var en svær Tid med Krigens Farsot i Landet og Sygdommen i Hjemmet, men den gav Hjertestrengene en dybere Klang. Hvilen fandtes i Salmen »Guds Fred er mer end Englevagt, den regner aldrig Fjendens Magt«. Da Egnens danske Læge, Lausten-Thomsen, var indkaldt til Militærtjeneste, maatte man søge Lægehjælp hos den tyske Militærlæge paa Stedet. (Drengsted By laa i den forberedte Frontlinie mod Nord). Denne ytrede lejlighedsvis om Marie Poulsen: »Das ist eine feine Frau. . . , Sie hat Herzensbildung.«

Da Afstemningsdagen oprandt efter Tysklands Sammenbrud, var hun Enke. Hendes Mand hilste døende Haabets Opfyldelse i det fjerne, »som om han saa den«; hun gik med ind i den nye danske Dag og fik i sit Enkesæde i Brede endnu en Række af Aar at virke i for den danske Sag, nu især i Sydslesvig, hvor hun omfattede Maren Sørensens Arbejde i Valsbøl med Forbøn og Støtte. Plejen af en syg Svigerinde tog hendes sidste Kræfter. Og fra en Rejse til Sjælland og København, som hun foretog for at hvile ud og besøge Plejedatteren, vendte hun tilbage som Lig, knap 64 Aar gammel. Som Bibelens Marie havde hun »gjort, hvad hun kunde« i Tjenesten for andre, for vort danske Folk og for Guds Menighed i det. I Mindet tegner hendes Billede sig som den stilfærdige, beskedne, men fromme, stærke Kvinde hun var, glad sammen med de unge, Ven med de gamle, lukket for Sladder og Forgift, aaben for Venskab og alt godt, præget af Aand og Tro. Hun følte ikke Evner til offentlig Fremtræden, men betød desmere i det skjulte. Hendes Livsskæbne havde givet hende i Eje »Hjertets skjulte Menneske med den sagtmodige og stille Aands uforkrænkelige Prydelse, hvilket er meget kosteligt for Gud.«

Jens Holdt.

Dr. med. Marie Storm Hollensens Levnedsløb.

Motto: »*De Afdødes Minde lever rigest og bedst i de Menneskers Sind, der har holdt af dem; dèr kan det spire til Godhed og Kærlighed og gøre Sindet trofastere og mildere mod andre Mennesker, og dér kan det bringe Velsignelse i Bønnen og Takken til Gud.*«

Dr. med. Marie Storm Hollensen er født i Mølmark ved Broager d. 20. Marts paa en smuk, større Bondegaard, og hun prægedes hele sit Liv af dette Hjem. Marie var ladet med Energi, som hun havde arvet fra sin Mor; i det hele taget var Hjemmet meget arbejdsomt, det vil være vanskeligt at finde et Hjem paa Landet, hvor Flid, Sparsommelighed og Travlhed herskede som i dette Hjem, og dog fandt det aandelige og nationale Liv ogsaa gode Kaar i dette danske Hjem.

Marie havde en lidt ældre Søster, Kathrine, og saa en Bror, Mathias Hollensen, som nu er Ejer af Gaarden. I 90-Aarene, da Vandrelærer-Virksomheden begyndte, var Frk. Henriette Gubi Lærerinde dèr en Tid for de to Søstre; jeg læste med Broderen. som var en meget stille, men velbegavet Dreng; jeg underviste ham i Dansk i henved et Aar. Den Gang levede der 3 Slægtled med Navnet Mathias Hollensen. Den flittige Fru Hollensen bad mig saa ofte om at sidde inde i Stuen, naar hendes Mand kom fra Marken Kl. 9, hvor han havde set til Kreaturerne. Fru Hollensen gik altid tidlig til Ro, da hun havde daarlige Ben og skulde tidlig op om Morgenen.

Dr. med. Marie Storm Hollensen.

Det var i Køllertiden, og Bør-

nene maatte kun undervises i Dansk udenfor den tyske Skoletid, og vi maatte endda ikke samle Børnene fra 2 danske Hjem. Fru Hollensen var altid glad for, at Børnene kunde læse Dansk. Den tyske Lærer, Viereck fra Broager, gjorde sig tidt Ærinde ned til Mølmark, og dèr skulde Fru Hollensen nok følge med; saa kom hun op ad Trapperne til os paa Strømpefødderne, lukkede Døren sagte op og sagde: »Nu er han der igen, saa vent med at synge, til han er gaaet!« Maries Mor havde i flere Aar været Mejerske, og da hun blev gift, var hun Mejerske paa Gammelgaard paa Als, og fra gammel Tid var der Osteri paa Gaarden, hvilket Fru Hollensen fortsatte med stor Dygtighed.

Marie Hollensens Fader var en prægtig og evnerig Mand, jævn og ligetil helt igennem; men han var meget anset, og mange er de danske Møder, han aabnede i Broager; han var en god Ven af P. Grau i Pøl, og Redaktør Jessen, Flensborg, kom tit paa Besøg i Hjemmet, og der var Aar, hvor de unge kom meget paa »Fjordmark«. Hollensenslægten var i det hele taget en energisk begavet Slægt, og man regnede med, at det stammede fra Maries Fars Oldefar og Oldemoderen, som ejede Gaarden; hendes Navn var Anne Kathrine Jebsen; 3 af hendes Brødre rejste til Norge og blev Fabriksherrer; de begyndte med at købe en Elv og oprettede efterhaanden Uld- og Bomuldsspinderier, og endte med alle tre at være Millionærer.

Brødrerne Jebsen gjorde et meget stort Arbejde for at hjælpe Norge økonomisk og paa anden Maade, saa deres Navne er kendt over hele Norge. Oldefaderen, M. Hollensen, giftede sig ind paa Gaarden med Anne Kathrine Jebsen; han havde været dansk Dragon i 9 Aar; han gik med langt Haar og var en meget dygtig, men ejendommelig Mand.

Marie Hollensen havde et godt og lykkeligt Hjem, hvor Danskheden stod højt i Ære, og det var et meget gæstfrit Hjem. Hvor mange Gange i Ferien er ikke hendes Fader kørt til Dybbøl og Bøffelkobbel med Gæster Nordfra. Søsteren skrev engang til mig: »Vort Gæsteværelse stod aldrig tomt hele Sommeren fra den første Feriedag til hen i September.« Det var saa kønt i det Hjem, at de unge Døtre kunde færdes med Gæsterne hele Dagen i de Uger; deres Mor skulde nok sørge for Køkkenet, men der var jo ogsaa 3 unge Piger til Hjælp. I en Ferie traf jeg sammen hos Hollesens med Kandidat Petersen fra Hejls Efterskole, sidst Præst i Rise, nu Pastor em. Kallembach Petersen; han vilde absolut med til dansk Møde i Broager.

Døtrene fik det da lavet saadan, at Kandidat Petersen af en ung Mand paa Gaarden fik en Kasket paa, og saa maatte han gaa op til Broagermødet en halv Time før de andre. Det gik godt, Tyskerne opdagede det ikke.

Der kom især mange danske Studenter i Ferien; samtidig havde deres Slægtninge paa Nejsgaard ogsaa danske Gæster, og alle de unge var sammen hver Dag, og Marie var Sjælen i det hele; hun var meget musikalsk, og hvor var det smukt, naar hun sad ved Klaveret, og Søsteren med sin smukke Stemme sang de danske Sange.

Der kom ogsaa mange Højskolefolk i Hjemmet; jeg mindes saaledes en Ferie, hvor Højskoleforstander Begtrup og Frue fra Frederiksborg Højskole var der, og Lærere fra samme Skole kom der ogsaa, og Præster og Kandidater fandt Vej til Hjemmet i Ferien. Marie ikke blot nød Ferien, men hun var ogsaa god til at hjælpe sin Mor; hun plukkede alle Bærrene i Haven og fik Gæsterne til at hjælpe med, for hun kunde overkomme saa meget.

Saa kom Maries lykkelige og travle Læseaar; hendes store Ønske var at blive Læge, og det laa og groede i hendes Sind i mange Aar; det Brev, jeg modtog, da hun naaede Maalet og kunde begynde, var saa fuldt af Begejstring og Tak til Gud og Faderen for denne store Lykke. Faderen forlangte kun, at hun skulde vente, til hun blev myndig, saa kunde hun læse for sin Arv, saa der gik jo adskillige Aar, inden hun naaede saa vidt.

Marie Hollensen var paa Hejls Efterskole 1900, hvor Kandidat Rossen var Forstander; hendes Mor ønskede meget, hun skulde lære Husvæsen, og hun kom saa 1902 paa Sorø Husholdningsskole. Marie sagde engang: »Det var slet ikke forgæves, for dér lærte jeg megen Kemi og Anatomi«. Saa var hun paa Askov Højskole fra 1903-04, og det var hun alle Dage glad for. Paa Statens Lærerhøjskole i København var hun fra 1904-05, og her traf hun sammen med flere sønderjyske Studenter og nød fuldt ud alle de kønne Fester, som gode Mennesker sørgede for, at de unge Sønderjyder kom med til, især de gode Teateraftener.

Det var jo Maries Mening at læse i Tyskland, for kun paa den Maade kunde hun gøre Gavn herhjemme; den Gang var Grænsen ikke flyttet, saa Sønderjyderne saa saadan paa det, at hvad vi evnede og magtede, det maatte vi gøre for vore Landsmænd, der jo med alle Midler skulde fortyskes. For Danskheden var det haarde Tider, især i 90erne, da Køllertiden satte ind.

Da Marie kom fra Statens Lærerhøjskole, bar hun den danske Studenterhue, det havde hun Lov til, skønt hun ikke havde Studentereksamen.

Saa efter en god Ferie derhjemme rejste hun til Flensborg og læste Fransk hos Redaktør Jessen og en katolsk Præst.

1907 tog Marie Hollensen saa Studentereksamen i Berlin med Første Karakter; det var jo paa forbavsende kort Tid; Marie var jo saa rigt begavet, men med det aabne, jævne og trofaste Sind i alle Forhold. Hun havde udviklet sig til en meget smuk Kvinde; hendes Væsen var imponerende, men med en smuk beskeden Fremtræden. Det mørkeblonde Haar faldt i 3 Fletninger ned til Gulvet, naar hun sad ned; hun havde det yndigste Smil og var meget behersket i sin Færd.

Marie Hollensen studerede nu i mange tyske Byer, kun aldrig i Kiel; det var hende imod som god dansk Kvinde; men hun læste baade i Berlin, Würtsburg, Freiburg, Kønigsberg og Heidelberg, og her traf hun paa en dansk Student, som senere skulde blive hendes Mand; han læste ogsaa til Læge. Hvor var Marie begejstret for det skønne Heidelberg; dèr nød hun ret sin Ungdom i fulde Drag. I Heidelberg tog hun ogsaa sin medicinske Doktoreksamen med højeste Udmærkelse. Derefter tog hun sit praktiske Aar i Hamborg paa St. Georg- og Eppendorf- Sygehuse, og saa var hun rede til at tage fat for Alvor.

Da hun læste i Berlin, var det, at hendes Far laa meget alvorlig syg i København; saa rejste hun i mange Uger hver Lørdag Nat fra Berlin til København og tilbage Søndag Nat for at være noget for sin gode Far; hun var altid rede til at hjælpe alle, der led, og var der nogen, der var i Stand til at udfylde en Lægegerning, saa var det hende; men hun maatte segne under den.

Og saa kom da for Dr. med. Marie Hollensen den store Dag i Juli Maaned 1913, da hun nedsatte sig som Flensborgs første kvindelige Læge, og det gik hurtigt med at faa en omfattende Praksis, og hvor var hun lykkelig og glad for sit Arbejde, og hun havde ingen Vanskeligheder ved at omgaas sine tyske Kolleger. Altid, naar vi kom til Duborg Banke, standsede hun Bilen, og vi nød den meget smukke Udsigt over Byen; og saa fortalte hun om Livet i den gamle danske By, hvor hun glædede sig, hver Gang hun traf paa gamle danske Mennesker, og vi sagde til hinanden, at her, hvor Dronning Margrethes Slot havde staaet, skulde vi have et Minde

rejst om Danskertiden; dengang anede vi jo intet om den smukke danske Skole, der skulde rejse sig dernede om faa Aar, og som hele Danmarks Rigsdag jo var enige om.

Aaret efter, i Juni Maaned 1914, mistede hun sin Far, han døde hos hende; hendes Forældre var paa Besøg, og hendes Far blev alvorlig syg og døde egentlig saa pludseligt; det tog haardt paa hende.

Da den store Krig brød ud lige efter, fik hun umaadelig meget at gøre; thi i hendes gæstfrie Hjem kom Familie og Venner, som var indkaldt, og hun og Søsteren, som nu styrede Hus for hende, gjorde et uhyre Arbejde for at hjælpe dem alle.

Og da de tunge Aar kom under den første Verdenskrig, da stod Frk. Dr. med. Marie Storm Hollensens Hjem aabent for alle Landsmænd, der var indkaldt til Flensborg, og for Vennerne, naar de kom for at tage Afsked med de unge, som skulde til Fronten. Det var saa tunge Tider for Sønderjyderne, som det endnu aldrig havde været før. Marie tog Del i alle Sorger med sine Landsmænd, og hun passede ved Siden af sin store Praksis, mens Søsteren sled troligt i det derhjemme.

Og der kom andre, travle Aar fra 1918-20, da den »Internationale Kommision« sad i Flensborg; og Doktorhjemmet stod aabent for alle de udenlandske Herrer, der kom som vore gode Venner. Det var ogsaa i disse Aar, at Damperen »Ægir« kom fra København med Mad til de danske fattige i Flensborgere og paa Tilbagerejsen havde i Hundredevis af Flensborgbørn med til Danmark. Der var altid Læger med paa Skibet, som skulde tilse Børnene, og de boede altid hos Doktorens; engang var det Fru Eli Møller, en Datter af Fru Jutha Bojsen Møller, hun og Marie kunde saa godt sammen, de holdt begge saa meget af Dansk Kvindesamfund, hvis Anliggender blev ordentlig drøftede.

Dr. med. Marie Storm Hollensen og Dr. med. Hans Storm holdt Bryllup 27. April 1918, da Dr. Storm blev sendt ud som Bataillonslæge til Fronten. Dr. Storm var født 1886 i sin Mors Hjemby Faaborg. Faderen, A. Storm, var af gammel Sømandsfamilie fra Sønderborg, men levede sin længste Tid som Prokurist ved et stort Handelshus i Kønigsberg, hvor han desuden var den eneste edsvorne Translatør i de nordiske Sprog og Engelsk. 4 Aar gammel mistede Hans Storm sin Mor; hans Far mistede aldrig sit Undersaats-Forhold til Danmark, og han talte altid dansk med sin Søn. 16 Aar gammel blev Sønnen sendt til Danmark paa Frederiksberg Latinskole,

hvorfra han 2 Aar efter tog Studentereksamen. Da Marie Hollensen havde forlovet sig med Hans Storm, indførte hun ham i sin Slægt, og han tilbragte nu alle sine Ferier hos de dansksindede Sønderjyder, hos hvem han følte sig som hjemme; 1911 tog han tysk Borgerret for ogsaa at kunne virke med i Sønderjylland, men af den Grund maatte han jo saa med i Krigen. Dr. med. Storm ejer en fin poetisk Aare, og han har udgivet flere Digtsamlinger; han har ved mange Lejligheder oplæst Digte kønt og følt, og hans Digt »Vuggevise« og Versene om Brorson er smukke og lødige. Det var en Nydelse at høre Dr. Storm med sin kultiverede Stemme synge til sin Hustrus Flygelakkompagnement.

1920 skrev Dr. med. Storm en Velkomsthilsen til den franske Orlogsmand »Mareillaisen«, da den ankrede under Kollund, og mange nationale Digte kom der fra hans Haand i Afstemningstiden i Flensborg Avis. De Læger, der fulgte med Ægir paa dens ovenfor omtalte Besøg, boede sædvanlig hos Fruen og hendes Søster. Ved Afstemningen i Flensborg havde de ogsaa fuldt Hus; den kendte Læge fra København, Professor Rovsing med Søn, var iblandt dem. Den Internationale Kommission kom ogsaa ofte i Doktorhjemmet, og da den rejste fra Flensborg, telefonerede den til Dr. Storm Hollensen, at nu maatte de se at komme bort, for nu kunde de ikke beskytte dem længere, saa de indrettede sig hurtigt paa at flytte til Graasten, hvor de havde købt Hus.

Lige efter Genforeningen flyttede Lægeparret altsaa til Graasten, og her følte Fru Storm Hollensen sig helt hjemme, her oplevede hun sin bedste Tid; deres 3 raske Drenge blev opdraget i denne smukke By midt paa Landet og i Ly af det smukke gamle Slot, men hendes Praksis blev mere anstrengende med de lange Bilture om Vinteren. De første Aar levede de meget selskabeligt, og der kom mange Gæster fra de nordiske Lande, saa det var som i Maries Barndomshjem, og hvor var det dejligt at færdes i dette kunstneriske Hjem, hvor hele Familien tegnede, malede, spillede og sang; men efterhaanden tog Drengenes Opdragelse det meste af Maries Fritid, og Hjemmet blev mere stille.

Der var ogsaa Bud efter Fru Storm Hollensen udefra, saa hun kom ogsaa til at fylde en Plads i det offentlige Liv; Interesser havde hun, og som en energisk og begavet Kvinde var hun med til at arbejde for Genforeningen i disse travle lykkelige Aar. Marie blev snart Medlem af Skolekommisionen og af Bestyrelsen for Røde Kors; hun

var ogsaa med til at oprette Børnehave og Spædbørnshjemmet i Tilslutning til Husholdningsskolen i Graasten. Da Kronprinseparret havde faaet deres Sommerhjem i Graasten, kom hun som Læge i Forbindelse med dem og kom til at staa i et meget hjærteligt Forhold til dem, og sammen med Kronprinsesse Ingrid sad hun i Bestyrelsen for Børnehaven; hun forstod fuldtud den Betydning, som Kronprinsessens store Arbejde hernede i Sønderjylland havde for de danske Børn. Det var ogsaa Fru Storm Hollensen, der efter den lille Prinsesse Margrethes Fødsel stillede sig i Spidsen for Indsamlingen til den smukke Daabsgave fra de sønderjydske Børn til den lille Prinsesse.

12. Juli 1938 holdt hun i Graasten sit 25 Aars Jubilæum som Læge, og der kom saa hele Dagen Familie, Venner og Patienter for at ønske til Lykke og takke Doktoren for mange gode Timer; det var jo nemlig saadan, at Fru Storm Hollensen ikke alene hjalp Mennesker som Læge, men ogsaa som en forstaaende Ven; der var ikke noget menneskeligt, hun ikke forstod, og hun havde altid Tid til at høre.

Da Fru Dr. med. Marie Storm Hollensens Mand med Aarene blev noget svagelig, maatte hun ene gøre de lange Bilture ud paa Landet til Patienterne i al Slags Vejr; men Søsteren var hendes utrættelige og dygtige Chauffør; hun var en god Hjælp for hende. De 3 haarde Vintre havde taget haardt paa hendes Kræfter, og den sidste, 1942, var hun lidt træt. En Dag i Januar Maaned kom hun sent hjem fra sin Praksis og var noget forkommen af Kulde, men gik straks i Lag med de Patienter, som sad og ventede paa hende; dernæst gjorde hun sine Bøger færdig som sædvanlig. Derpaa tog hun et varmt Bad og gik saa i Seng for ikke at staa op mere; der kom Lungebetændelse og andre svære Sygdomme til, og skønt der blev gjort alt for at redde hende, var alt forgæves; den 20 Februar 1942 døde hun knap 58 Aar gammel. Marie Storm Hollensens Død vakte ualmindelig stor Deltagelse; det var ikke til at fatte, at denne stærke, stoute og dygtige Kvinde skulde gaa saa tidligt bort. Mange sagde: »Hvordan skal hun kunne undværes i sit Hjem og af alle sine Patienter og Venner«. Men hun var udslidt og kunde ikke staa Sygdommen igennem.

Marie jordfæstedes paa Graasten ny Kirkegaard; hendes Grav ligger meget smukt med Udsigt over til hendes kære Broagerland. Flere Hundrede Mennesker samledes til Begravelsen, og bagefter ved Mindesamværet blev hun takket fra saa mange Sider for sit trofaste

og opofrende Sindelag. Familien og hendes mange Venner og Patienter blev enige om at rejse en Sten paa hendes Grav; dette skete saa 2 Aar efter paa hendes 60aarsdag 20. Marts 1944. To af Sønnerne foretog Afsløringen, og hendes Mand, fremsagde det smukke Digt, han havde skrevet om sin afdøde Hustru.

> Dr. med. Marie Storm Hollensen var en Danekvinde i al sin Færd, hun var god, klog og dygtig, og saa havde hun et Hjerte som Guld; med hende gik en af de bedste, sønderjydske danske Kvinder bort. »Havde Danmark altid saadanne Blommer, man skulde dem ære og prise«.

Dr. Hans Storm skrev føldende skønne Mindedigt over sin afdøde Hustru:

At skrive om dig, som mit Hjerte vil,
det er jeg alt for ringe til.
Men jeg vil, at de mange skal vide:
Du som var god imod hver og een,
aldrig hørtes du klage,
tapper, hjælpsom, skønt Pisken hven
over Arbejdets Nætter og Dage.

Først kom de syge, siden kom vi
Din Klogskab var født af dit Hjerte.
Aldrig gik du din Pligt forbi,
men søgte mod Svaghed og Smerte.

Jeg staar ved din Baare
i den kolde, kolde Nat.
Udtørret er min Taare,
min Angst har mig forladt.
Det Smil, du nu udstraaler,
hvor vil det vare længe
og knuge os og trøste
mig og vore Drenge.

Du Danmarks ægtefødte,
du jævne og milde,
vi fik dig aldrig takket —
nu er det for silde.

Men vi vil ta' os sammen.
Maaske kan vi rane
en Gnist af den Flamme,
der lyste paa din Bane.

Graasten, den 22. Februar 1942.
Hans Storm.

Og med dette Digt skal denne lille Levnedstegning slutte.
F. E. Volf.

Fru Anna Dahl, født Giørtz.

Født den 20' Maj 1862 i Haderslev.
død den 23' Maj 1938 sammesteds.

Øjnene er Sjælens Spejl, siger et gammelt Ord, og naar jeg tænker paa Fru Anna Dahl eller, Fru Dahl paa Torvet, som hun vel egentlig kaldtes, saa rinder Udtrykket i hendes Øjne mig med det samme i Hu. De lyste, hendes Øjne, og de havde saa meget at fortælle.

Fru Anna Dahl staar for mig og sikkert for mange, som Skoleeksemplet paa den trofaste, sønderjydske Kvinde. Trofasthed mod Hjem, Hjemegn og mod »Opgaven« stod præget i hendes Blik. Det var paa een Gang mildt og fast. Og sad man saa i hendes hyggelige Stue, som havde set tidligere Slægtled komme og gaa, saa syntes man, at der var noget af Borgfruen over hende. Myndigt, men dog fuldt af Hjerte var hendes Væsen. Hun havde saa meget og saa mange at holde af: Mand, Børn og Børnebørn. Men ogsaa Vennerne indtog en stor Plads, og hun var sine Ven-

Fru Anna Dahl.

ners Ven. Dog »Opgaven« glemte hun aldrig. At virke for Danskhedens Sag — selv om det skete i det stille — var for hende en hellig Pligt. Ikke for intet havde det Dahlske Hjem fostret selvfølgelige Emner til Formandsstillingen i »Harmonien«, den danske Højborg. Det Dahlske Hjem var i sig selv saadan en Højborg, hvor Genforeningshaabet altid havde været levende.

Naar man saa Fru Dahls Øjne med denne næsten barnlige Glans, som de beholdt saa højt oppe i Aarene, var man ikke i Tvivl om, at Fru Dahl var et lykkeligt Menneske, og hun fortjente at være det. Thi hun havde i Med- og Modgang gjort sin Pligt mod sine kære, mod sin Hjemstavn og mod sit Folk.

Fru Anna Dahl er en af de gode sønderjydske Kvinder, hvis Virke aldrig vil glemmes; thi »den store Dag« var hendes Dag.

Anna Sofie Nordlien.

Christine Marie Petersen, født Jørgensen.

En af de danske Kvinders gamle, ihærdige Forkæmpere i Aabenraa Amt, Fru Christine Petersen, blev født i den lille Landsby Hønsnap i Holbøl Sogn.

Hun nedstammer fra en kernedansk Slægt, der i flere Menneskealdre havde Rod i Rudbøl Sogn, og fra sit Hjem førte hun Danskhedens Traditioner med sig gennem Livet og ofrede sig paa mange Omraader for den nationale Sag i Grænselandet.

Efter 1864 vilde hendes Fader ikke have sine Børn i den tyske Skole, men oprettede selv en dansk Privatskole i Hønsnap.

I 1881 blev Christine gift med Gaardejer Nis Petersen i Hønsnap, der døde 1919.

Det Hjem, som Christine Petersen oprettede paa Gaarden og senere i Aftægtshuset, var viden om kendt for sin store Gæstfrihed. Mange unge danske Studenter, der vilde lære Landsdelen og dens Befolkning at kende under Fremmedherredømmet, fandt her et Sted, hvor de blev venligt og gæstfrit modtaget. Fru Petersen bevarede stedse Forbindelsen med de danske Studenter, deribladt den senere danske Generalkonsul Neergaard-Møller, Flensborg, der inden Genforeningen kom herned, og som nød stor Gæstfrihed i hendes Hjem,

Pastor Kallenbach Pedersen og m. fl.

Christine Petersen gjorde meget for den danske Sag. Hun bestyrede i flere Aar Sprogforeningens Bibliotek i Holbøl Sogn, ligesom hun var medvirkende ved Oprettelsen af Sognets Biblioteksforening. Endvidere var hun Skolede unge til at rejse op til danske Efter- og Højskoler, men ogsaa naar det kneb økonomisk.

Fru Christine Petersen, Hønsnap.

foreningens Tillidsmand og havde oprettet Holbøl Sogns Sygeplejeforening, hvis Formand hun var i 10 Aar. Ogsaa i Den Nordslesvigske Kvindeforenings Arbejde havde hun deltaget med stor Interesse og iøvrigt udført et stort Arbejde for Ungdommen, ikke alene ved at virke for at faa

Hun levede og aandede for alt godt dansk, ikke blot i sit Sogn, men for hele Danmark.

Den 23. Oktober 1943 døde hun stille og roligt efter et Par Dages Sygdom. Ikke alene hendes nærmeste men mange flere vil føle Tabet af denne danske og kristne Kvinde.

Lærer Christensen, Tumbøl.

Erindringer om Christine Petersen, Hønsnap.

Det var en Dag i Eftersommeren, vistnok 1903, at jeg første Gang kom til Hønsnap. Jeg var den Gang Andenlærer paa Hejls Efterskole og benyttede i Reglen de Maaneder Foraar og Efteraar, da der ikke var unge paa Skolen, til at arbejde for Skolesagen i Sønderjylland. Det var jo i »Köllertiden«. Adskillige var bange for at sende deres Børn paa Skole i Danmark, og mange havde endnu ikke Sans derfor. Man kunde derfor nu og da blive lidt modfalden. Men man havde jo Adresser paa gode danske Hjem, og naar man kom der, kunde Modet vende tilbage. Som et saadant godt Hjem,

hvor man blev trøstet og fik nyt Mod, maa jeg nævne Gaardejer Nis og Hustru Christine Marie Petersens i Hønsnap.

De boede i en ny Gaard i Udkanten af Byen. Derhen tyede jeg netop en Dag, da jeg var dybt nedslaaet og skuffet i mine Bestræbelser. Men hvor blev jeg, den fremmede, godt modtaget. Milde, rare, venlige, danske Mennesker havde til Huse der. Og over det hele straalede Husmoderen Christine Petersen med sin Gæstfrihed og dybe Forstaaelse af vor Sag. Saa jeg drog derfra med godt Mod og med Glæde over, at der saa langt nede tæt ved Flensborg Fjord boede saadanne gode, danske Folk.

Saa gik der omtrent 20 Aar. 1907 var jeg kommet fra Hejls og var blevet Præst, først i Frederikshavn, siden paa Horsensegnen og tilsidst Fængselspræst i Nyborg. — Det var i Slutningen af 1918 eller Begyndelsen af 1919, at der havde staaet en Prædiken af mig i »Flensborg Avis«. I den havde jeg talt om, at »den, der saar med Graad, skal høste med Frydesang«. Saa en Dag kommer der Brev fra Christine Petersen, et meget smukt Brev, der rørte mig dybt. Hun spørger først i det Brev, om den, der havde skrevet Prædikenen i »Flensborg Avis«, ikke var den samme, der engang for henved 20 Aar siden havde besøgt hende i Hønsnap? Og saa mindede hun mig om, at jeg, da jeg var hos hende, havde ytret, at jeg »sommetider kunde have mest Lyst til at sætte mig i en Landevejsgrøft og græde over, hvor svært det var at faa unge til Efterskolen.« Nu vil hun da fortælle mig, at det Ord af mig var faldet ved hende, saa hun siden ivrigt havde virket for de unges Besøg paa Efter- og Højskoler og ubemidlede unges Udstyrelse med Tøj og Sengetøj til Opholdet paa Skolerne gennem Den Nordslesvigske Kvindeforening, saa jeg kunde se, at det nu bogstavelig var gaaet i Opfyldelse, at det Ord af mig, der var »saaet med Graad« havde baaret Frugt og nu tilsidst den dejlige Frugt, at nu skulde de hjem til Danmark; og saa fortalte hun om, hvordan man nu overalt i Hønsnap var i Arbejde med at faa rejst Flagstænger. Der var kun 2 eller 3 Hjem, der endnu ikke var med. Og hun udtrykte sin uendelige Glæde over, at det store, som der var kæmpet for i saa mange Aar, nu endelig vidunderligt skulde gaa i Opfyldelse, som hun haabede ogsaa for Flensborgs Vedkommende.

Forunderligt var det for mig gennem Christine Petersens Brev at møde et Glimt fra Ungdomsdagene. At opleve at blive takket for et lille bedrøvet Ord fra den Gang, at høre, at det havde baaret

saadan Frugt, at mærke hendes Glæde over, at Maalet for Kampen den Gang nu var naaet. Jeg mindedes Jesu Ord i Lignelsen om Sædemanden: »det i den gode Jord er de, der hører Ordet og bevarer det i et smukt og godt Hjerte og bærer Frugt i Udholdenhed.« Et saadant smukt og godt Hjerte havde Christine Petersen. Hun kom til at staa for mig som Idealet blandt de sønderjydske Kvinder. En Kvinde, for hvem Mindet havde den største Betydning, en, der som Jomfru Maria »gemte alle disse Ord og overvejede dem i sit Hjerte«. Ja, hun og hendes Slægt hørte til dem, der ikke glemte *Historien*, ikke 48 og ikke 64, men heller ikke glemte de smaa Oplevelser i det daglige, hvorigennem en Højere, Gud, minder os om Vejene, vi skal gaa. Og hvilken *Trofasthed* baade mod *Sagen* og *Personen* vidnede ikke hendes Brev om!

Jeg svarede hende selvfølgelig straks i et Brev af 21. Februar 1919, saa at hun kunde vide, at hun ikke tog fejl i, at jeg var den unge Mand, som hun mindedes fra 1903. — Dette, mit Svar, ligger nu her foran mig, *ogsaa* takket være hendes *Trofasthed*. For nu til min 70 Aars Fødselsdag i 1943 i August sendte hun mig et Lykønskningskort med Ingemanns Grav og Hus i Sorø — hun vidste, at Ingemann havde min særlige Kærlighed — og med Kortet fulgte en Konvolut med mine gamle Breve i. Bag paa Konvolutten havde hun skrevet: »For flere Aar siden bad De mig om disse Breve, som jeg straks samlede og adresserede til Dem, saa jeg vidste, at de engang kom til Dem. Vil nu samtidig sende dem, vi ved jo ikke, naar Gud vil kalde os hjem. Gud se i Naade til os og bevare os alle. — Christine«.

Det var i August, og hun døde 23. Oktober. Hun vilde helst have alt i Orden, selv de smaa Ting, inden sin Død, og hun var *beredt*.

I 1919 vekslede vi flere Breve. Maj Maaned det Aar blev en Maaned fuld af stor forventningsfuld Glæde, idet vi i den Maaned fik Bud om, at »III Zone« skulde deltage i Afstemningen, noget der dog senere blev forandret. Vi følte, at nu gik det mod Virkeliggørelsen af vore Drømme; men, som hun skrev, hun fik Erfaring om, at »Sorrig og Glæde de vandre tilhobe.« I den Maaned døde hendes Mand af den spanske Syge. Hun skriver: »Der staar vi jo igen ved et »Hvorfor«. Hvorfor skulde han ikke have Lov som saa mange gode danske at opleve den Glædens Dag, som vi altid har haabet paa og kæmpet for i mange, trange Aar? Endnu paa Sygelejet udtalte han til flere, at han vilde dog saa gerne leve og

se Dannebrog vaje derude i Haven, hvor Stangen var rejst; men han var Gud ske Lov rede til at gaa hjem, han længstes hjem til Jesus, og det er jo min Trøst i Sorgen, at vi maa samles igen.« — Ja, Christine Petersen var ikke blot en *dansk* Kvinde, men en *kristen* Kvinde, der forstod at tage alt fra Gud i Jesu Navn.

Det Brev, hvori hun meddelte mig om Dødsfaldene i Familien (samtidig havde hun mistet en kær Broder og hans Hustru), var et Svar paa et Brev fra mig, som jeg sendte hende, fordi jeg i »Flensborg Avis« havde set Avertissementet om hendes Mands Død. Ved den Lejlighed lagde jeg som en Hilsen fra Danmark en lille Bøgekvist og nogle Forglemmigejer i Brevet. Hun takkede derfor saaledes: »Tak for det kære danske Vaartegn, der skal have sin Plads ved min Mands Billede.«

Der saa jeg det i Sommeren 1919, da jeg fik Lejlighed til at smutte over Grænsen i en lukket Vogn. Manden, der kørte med mig, var daværende Kromand Hansen i Hejls. Han fik mig over paa den Maade, at han lagde en Kasse med nogle Tobaksvarer ind i de tyske Gendarmers Vagtlokale i Hejlsminde og paa Spørgsmaalet, om der var nogle i Vognen, svarede: »Ja, min Kone!« Senere kom jeg tilbage over Grænsen ved at smutte over Vejen ved Høkelbjerg, medens den tyske Vagtmand vendte Ryggen til. — Besøget hos Christine Petersen den Sommer var i hendes lille hyggelige Aftægtshus. Vi fik rigtig talt ud sammen. Hun gav mig dejlig Mad med paa Vejen hjemad. Den spiste jeg paa »Knivsbjerg«.

Efter at jeg 1921 var blevet Præst i Rise, saa jeg Christine flere Gange ved Aarsmøderne i Flensborg, hvor hun altid trofast gav Møde. Hun sendte mig ogsaa kærlige Hilsener baade ved mit 25-aars Præstejubilæum 1932 og til min 60-aarige Fødselsdag Aaret efter. Midt i Trediverne besøgte jeg hende i Bil med min Kone for sidste Gang.

Stadig sad det lille Vaartegn fra 1919 ved hendes Mands Billede. Hun viste mig det og sagde, at hun tit glædede sig derover.

Christine var selv et Vaartegn. Hver Gang, man mødte hende, blev man paa en forunderlig Maade mindet om Vaaren. Hun ejede en fast Tro baade paa Gud og vor retfærdige Sag, et ukueligt Haab og en aldrig svigtende Mildhed, Trofasthed og Kærlighed.

Aabenraa, Sdr. Chaussé 60, i Januar 1944.

C. C. Kallenbach Pedersen.

Frk. Krestine Boesen.

Krestine Boesen, født i Ottersbøl, Mjolden Sogn, som Datter af Gaardejer Peter Boesen, der senere blev Vært paa »Landbohjemmet« (det danske Forsamlingshus i Skærbæk) var blandt de allerførste, der, paavirket af et Højskoleophold i Danmark, fik Lyst og Trang til at tage et nationalt betonet Arbejde op blandt dansk Ungdom paa sin Hjemegn.

Den hurtigste Vej hertil var at tage Kursus paa Askov Højskole som Gymnastikleder. Under Udøvelsen af denne Gerning var der Mulighed for at komme i Forbindelse med Egnens unge danske Piger og søge at paavirke dem til at tage paa danske Ungdomsskoler og give Møde til alt, hvad der paa dansk Side foregik i hjemlige Forsamlingshuse.

Naar hendes Navn blev særlig kendt ud over Hjemegnens Grænser, var det, fordi de tyske Myndigheder i Nordslesvig havde udstedt en Politianordning, der forbød andre end de af tyske Myndigheder godkendte Lærere at undervise skolepligtige Børn i Gymnastik og anden Idræt.

Frk. Krestine Boesen.

Tandlæge Schmidt i Haderslev, der var en meget kyndig Mand paa tysk juridisk Omraade, fandt ud af, at denne Politianordning ingen Lovhjemmel havde og opfordrede danske Gymnastikledere til at trodse den for at fremtvinge Dom i Sagen.

Krestine Boesen havde Mod til at tage denne Opgave op. Hun fortæller selv særdeles beskedent derom i et Brev til mig:

»Hvorfor og hvordan opstod de mange Delingsførere efter Aarhundredskiftet og Köller-Politikens Dage, bliver der undertiden spurgt. Jeg tror, at mange af dem, der var unge den Gang, havde en stor Trang til at gøre en Indsats for og iblandt unge, og var man udrustet med Gaapaa-Mod og en stor Portion Idealisme og dertil blev føjet et kort Kursus paa Askov, saa var det let at blive Delingsfører. De fleste af os vilde nutildags kun havde faaet mdl. som Prædikat.

Mit Virkefelt begyndte i Skærbæk. En stor Flok unge Piger mødte Aften efter Aften, helt fra Forballum kom de gaaende den lange Vej, siden fortsatte jeg i Bredebro og Hvidding med Børn og unge Piger. Et stort Hold Børn, mellem 30 og 40, gik til Gymnastik i Skærbæk. Da blev Myndighederne betænkelige. Der blev udstedt Forbud, og det regnede med Bøder, men det vakte Trodsen. Vi var klar over, at det Forbudet gjaldt, laa langt dybere.

En Dag stillede Gendarmen og jog Børnene ud af Salen. Da Børnene ikke vilde adlyde ham, trak han Sabelen og jagede rundt for at faa dem ud; men lige saa rask han fik dem ud af Hoveddøren, smuttede de ind ad Bagdøren. Da de endelig maatte gaa, havde de stor Fornøjelse af at forbytte Træskoene, saa Tiden derved yderligere blev trukken ud.

Børnene blev imidlertid ved at komme og vilde gøre Gymnastik — og i Foraaret 1907 idømtes jeg af Landraaden i Haderslev en Bøde paa 100 Mark.

En Formiddag mødte Gendarmen op for at anholde mig, hvis Bøden ikke blev betalt. Det havde jeg ikke Raad til. Bøden blev imidlertid betalt.

Jeg blev selvfølgelig ustandselig chikaneret. Siden blev Forbudene mere bestemte — og de endte med Arrestation Sommeren 1910.

Da Gendarmen havde ført mig til Arresten, modtog Amtsforvalter Rafalski mig med Ordene: »Sikken en Skam for en ung Pige at blive transporteret til Arresten«, hvortil jeg svarede fast og bestemt: »Det er en større Skam for Dem at lade mig transportere!«

Opholdet i Arresten skildres i de grelleste Farver.

Beretningen om denne Behandling af Frk. Boesen i Arresten sivede ud og kom ledende danske Personligheder paa Egnen for Øre, der kraftigt paatalte denne urimelige Behandling af en ung dansk Pige, der ikke havde forbrudt sig paa nogen Maade, saa de lokale Myndigheder blev bange for sig selv og løslod hende, uden at der faldt

Dom i Spørgsmaalet, hvorvidt man kunde forbyde private Personer at øve Idræt med Skolebørn. Spørgsmaalet blev aldrig klaret ved Dom, men det Røre, Arrestationen af Frk. Krestine Boesen havde skabt i Indlandets og Udlandets Presse, førte med sig, at Spørgsmaalet døde hen, og et meget stort Tal af danske Børn gik efter den Tid til Gymnastikundervisning hos danske Ledere, uden at dette førte Paatale med sig.

Krestine Boesens energiske og modige Handlemaade havde gjort sin Gavn. Den lønnedes omgaaende med stor Modtagelse paa Skærbæk Banegaard, da hun kom hjem fra Arresten, og en smuk Fest for hende paa »Landbohjemmet« samme Dags Aften.

Selv skriver hun smukt derom: »Det var et tilfældigt Navn der ved denne Lejlighed blev landskendt; men i Virkeligheden var det hele den sønderjydske Ungdom, der stod bagved.«

Under alt dette modnedes Krestine Boesen til at føle Kald til at tjene Land og Folk inden for Mulighedernes Grænse.

Hun søgte Uddannelse som Sygeplejerske.

Paa samme Tid tog Kirkeligt Udvalg for Nordslesvig paa sit Program at finde unge Piger, der vilde lade sig uddanne til Menighedsplejersker. I Tilslutning til de Bestræbelser, som dette Udvalg udfoldede, oprettedes der Kredse rundt omkring i Landsdelen, blandt andet ogsaa i Sognene Skærbæk, Brøns, Rejsby og Hvidding, hvor Krestine Boesen efter endt Uddannelse meget hurtigt blev en afholdt Sygeplejerske.

Da Krigen brød ud i 1914, kunde hun ikke holde sig tilbage, men maatte følge Kaldet til som Sygeplejerske ved Fronten, hvor der laa mange danske Nordslesvigere, om muligt at kunne være Landsmænd til Hjælp i den værste Nød, dansk Ungdom havde været ude for.

Hendes Gerning faldt hovedsagelig i Belgien i de Aar.

Krestine Boesen er nu gift med Gaardejer Stauning Jensen i Rejsby og har begge Hænder fulde med Ledelsen af Husholdningen paa den store Gaard. Hun er Moder til 3 Børn, og hun er stadig lige energisk, flittig og interesseret som i de unge Dage og har stadig Tid til ogsaa at virke uden for Hjemmets Døre paa forskellige Omraader.

Hanne Jenssen.

Kirsten Mygind, født Høyer, Øster Lindet.

Danmarks Historie og den danske Sang har været to vigtige Kilder for Bevarelsen af dansk Liv i sønderjydske Hjem i Fremmedherredømmets Dage. Det bragte Fornyelse i Sind og Tanke, naar vi som Børn og Unge gennem Historiens Tale i en god Fortællers Mund fulgte vort Folk under Fortids skiftende Kaar. De store Begivenheders ofte lyse og frejdige, men stundom ogsaa tunge og bitre Sprog blev Oplevelser, der som usynlige Baand ubevidst og umiddelbart knyttede os dybere og inderligere til vort Folk. Og paa den Fællesskabets Grund, som Historien er, mødtes Danske i Tro og Tillid til Fremtiden; vi forstod, at Danmarks Sag var en Indsats værd, og at vort lille Land krævede os alle. — Og Sangen løftede og forenede, naar den med Kraft og Varme tonede i Hjem og Forsamlingshuse, i de Ældres Kredse og de unges Lag; den var med til at give den Samstemthed og det Fodslag, Sagen maatte have, den var med til i Haab og Fortrøstning at holde den danske Fane højt og give nyt Mod til Dagens Gerning.

I et saadant Hjem, hvor Fædrelandets Historie og vore danske Sange havde en stor Plads, er *Kirsten Mygind* vokset op. Hun

Kirsten Mygind, Øster Lindet.

fødtes paa *Hovgaard* i Øster Lindet den 29. August 1877, Hendes Far, Gaardejer *Oluf Høyer*, havde været Elev paa Rødding Højskole i 1852-53 og havde været der sammen med *Morten Eskesen*. Disse to sangglade Naturer har hurtigt fundet hinanden og kom, da Elevtallet var saa

stort, at Skolen ikke kunde huse dem alle, til at dele Værelse og Alkove hos den gamle Peter Iversen, Toftegaard. Straks fra de stod op om Morgenen, fortælles om dem, lød Sangen fra deres Værelse, saa det rungede over hele Gaarden.

Rødding Højskole kom i stærk Grad til at præge sine Elever, hvilket ogsaa blev Tilfældet for Oluf Høyer, og det synes ikke mindst at have været Historietimerne, som fik Betydning for ham. Ja, saa stærkt levede vort Folks Historie i hans Sind, at han, da hans egne Børn voksede til, maatte fortælle for dem, og ofte samledes flere Børn paa Hovgaard, naar han fortalte. Ikke alene Oluf Høyer, men ogsaa hans Hustru, *Mette Marie*, født *Wanne*, fra Fuglsiggaard i Øster Lindet, elskede at synge; de var begge meget musikalske, og om Aftenen, naar Familien var samlet, holdtes en Skumringstime med Sang og Musik og Historiefortælling; det var gerne historiske Sange og Fædrelandssange, som blev sunget ved disse Samvær, der af Børnene huskes med hele den Stemning af Hygge og Fest, som var over dem. De hører, siger Kirsten Mygind, til hendes kæreste og skønneste Minder fra Barndomshjemmet.

Oluf Høyer var en velbegavet, men ret tilbageholdende Mand og noget kritisk i hele sin Indstilling — ogsaa over for sig selv. Han fulgte levende optaget med i sin Hjemstavns nationale Kamp, og til hans personlige Venner hørte *H. A. Krüger,* Bevtoft, *Peter Skau,* Bukshave, og flere af sin Tids førende Danske, der ved Lejlighed gæstede Hjemmet. Der blev talt Politik, naar der var saadant Besøg paa Hovgaard, og ikke mindst, naar Krüger var tilstede; hans faste Tro til en dansk Fremtid for Sønderjylland virkede stærkt paa hans Omgivelser, og Kirsten Myginds stilfærdige Moder kunde efter saadanne Besøg sige, idet hun understregede Ordene med et lille bestemt Nik: Vi skal nok blive danske igen, men hvordan det skal ske, ved jeg ikke.

Kirsten Mygind besøgte i sine unge Aar Ry Højskole og Sorø Husholdningsskole. I 1903 blev hun gift med *Mathias Mygind,* ældste Søn af Gaardejer H. B. Mygind, Øster Lindet. De fik en Gaard i Vester Lindet, men efter to Aar overtog de hendes Fødehjem, hvis gode danske Traditioner de paa smukkeste Maade holdt i Hævd, og hvor Kampen for Sønderjyllands Danskhed fortsat var en Livssag. Det blev for dem som for Hundreder af sønderjydske Hjem et Behov at yde et Medarbejde, der navnlig tog Sigte paa de nærmeste Opgaver i Hjem og Egn og i det danske Forsamlingshus.

Mathias Mygind havde ligesom sin Hustru været Elev paa Ry Højskole og besøgte senere Tune Landboskole. Han var en særpræget Mand med udmærkede Evner, en aaben, uselvisk, ligevægtig Natur og fremragende dygtig som Landmand. Mathias Mygind har sikkert faaet forbilledlig Betydning for adskillige Unge; han ejede en ideel Indstilling over for Livet og mødtes med megen Tillid fra sine Sognefællers Side.

Paa Hovgaard, hvor den danske Arv og kristent Syn prægede det smukke og harmoniske Hjem, oplevede Kirsten Mygind en Række lyse og lykkelige Aar ved sin Ægtefælles Side. Det blev Fremgangsaar ikke alene i det praktiske Liv, men ogsaa paa det folkelige og nationale danske Arbejdes vidtstrakte Felt sporedes Vaarbrud. Det var nu andre Toner, der lød i den politiske Drøftelse i Hjemmene og paa Møder end Kirsten Mygind havde været Vidne til i sin Barndom og første Ungdomstid. Nye Tanker og et nyt Syn ikke i Maalet, men i Arbejdet. støttende sig til Organisationens og Samarbejdets fastere og tryggere Rammer, havde banet sig Vej og givet Danskheden ny Styrke, men ogsaa nye Krav til de enkelte. Der blev arbejdet mere; paa mange nye folkelige og praktiske Omraader var et Arbejde taget op, og Forstaaelsen af det Danske og Kendskabet til Danmark havde vundet i Indhold og Dybde siden Højskolens og Udlændighedsaarenes første Tid.

Danskhedens Stilling blev underbygget og det ikke mindst gennem Ungdommens Højskolebesøg og Forsamlingshusenes danske og kristelige Mødeliv. Denne nye Opgave var Kirsten og Mathias Myginds Hjem ved Siden af Egnens mange gode danske Hjem med i, og hun var sin Mand en udmærket og forstaaende Støtte i de mange Aar, han stod i Spidsen for Selskabelig Forening. Alt var jo den Gang endnu ret nyt og uprøvet, men det kan siges, at den Maade, Arbejdet her (og i Skrave, der jo byggede det første sønderjydske Forsamlingshus) lededes paa, kom til at danne Skole Nordslesvig over, hvor Forsamlingshuse blev taget i Brug. Det var gode løfterige Aar op mod 1914 med en ny Ungdom, der voksede til og sluttede sig til de danske Rækker.

Det lovede godt for Sønderjyllands danske Fremtid; men hvis nogen havde spurgt Kirsten Mygind, vilde hun sandsynligvis have svaret med sin Moder: Vi skal nok blive danske igen, men hvorledes det skal ske, ved jeg ikke. — Det Verdensopgør, der skulde til, og som vel nok nævntes som Vejen til Maalet, turde alligevel

ingen give Anvisning paa. Det blev dog Krigens Vej, vi maatte gaa, men stort blev Offeret, der maatte bringes derfor. Kirsten Mygind maatte give sin Mand; han faldt den 10. September 1915 ved Grodno i Rusland og blev senere ført hjem og stedt til Hvile paa Øster Lindet Kirkegaard. Hun blev tidligt Enke og sad ved sin Mands Død alene med 3 smaa Børn i Alderen 5—10 Aar. Det var endnu i Krigens første Tid, og Driften af den store Gaard stillede ganske særlige Krav under de vanskelige Forhold med Afleveringer, Folkemangel og Krigsfangehjælp, der da forelaa.

Børnenes danske Opdragelse var dog den Opgave, der laa hende varmest paa Sinde, og nu fortalte hun for dem, som hun selv som Barn havde hørt sin Fader fortælle; det var dog mest bibelsk Historie eller H. C. Andersens Eventyr og Selma Lagerlöfs Fortællinger og Legender, hun genfortalte, og med Sangens og Musikkens Gave, der var gaaet i Arv til hende, lærte hun dem at synge og elske vore danske Sange.

Da Kirsten Mygind havde fortalt dem om Niels Holgersens vidunderlige Rejse med Vildgæssene, som de havde været meget optaget af, skrev hun til Selma Lagerlöf og sendte hende en Tak fra en sønderjydsk Mor for hendes smukke Fortællinger. Og Kirsten Mygind havde den Glæde efter Selma Lagerlöfs 80 Aars Fødselsdagsfest at modtage den svenske Forfatterindes Billede med den smukke Hilsen: Gode Ord fra gode Venner — bedste Balsam Livet kender.

Det haarde Slag med hendes Mands Død og de Byrder, som derved blev lagt paa hendes Skuldre, tog stærkt paa hende, og hun maatte under Krigen søge Kur paa Vejlefjord Sanatorium.

Hun ledede Gaardens Drift med sikker Haand og fik ved Siden deraf ogsaa Tid til at tage Del i Arbejdet udadtil. Af disse Opgaver, som hun med Glæde tog sig af, skal nævnes *Den nordslesvigske Kvindeforening,* i hvis Tilsynsraad hun har siddet, *Sønderjydsk Skoleforening*, hvis Tillidsmand hun blev ved sin Ægtefælles Død og har været indtil for ganske nylig, og *Helsehjemmet,* som hun ogsaa har været stedlig Tillidsmand for. Hun gik med Interesse op i Arbejdet og var disse Virksomheder en god og trofast Støtte. Hun var hjælpsom og godgørende, naar Sygdom og Nød bankede paa Smaafolks Dør. Det Arbejde, hun i de senere Aar har taget ledende Del i inden for Udvalget i Haderslev Amt for Juleindsamlingen til Flensborg, fortjener netop at nævnes som et smukt Udtryk for hendes

nationale og sociale Indstilling. Der er næppe noget Sogn i Landsdelen eller i Landet i det hele taget, som med Hensyn til denne Julehjælp til Landsmænd sydfor Grænsen tilnærmelsesvis kommer op ved Siden af det Bidrag, som Øster Lindet, hvor hun naturligvis specielt forestaar Indsamlingen, yder dertil. Det var til Julen 1943 ca. 1000 Kr. eller over 1 Kr. pr. Indbygger i Sognet.

Mens Aarene gik, og Børnene voksede til, blev de hende en god Støtte; det gælder især den ældste Søn, *Oluf,* der var ugift og i en Aarrække bestyrede Gaarden. Moder og Søn forstod hinanden helt, og alt laa da saa lyst for hende som ikke helt siden før Verdenskrigen. Desværre var Oluf Mygind ikke stærk af Helbred; han døde ganske pludselig i 1942, og saa sad Kirsten Mygind igen alene med Gaard og Bedrift. Dette Tab var vel ikke saa svært, som da hun mistede sin Mand, og hun havde nu to voksne Børn at dele det med, men det var dog tungt at bære, fordi hun var blevet saa meget ældre og saa daarligt kunde undvære denne Søn. — Hendes Datter, *Astrid,* er gift med Gaardejer *Søren Linding,* Frøslev, og Sønnen *Helle Mygind,* der er Læge, er gift og bosat i København,

Livet har prøvet Kirsten Mygind; det har ikke taget blidt paa hende og ikke sparet hende for Modgang men det bredte ogsaa Lys og Lykke paa hendes Vej, og sin Ungdoms stærke Tro paa vor danske Fremtid har hun bevaret. Hun hører til Sønderjyllands gode, stærke Kvinder, der først ved sin udmærkede Mands Side og siden hen alene paa den Plads, der var hendes, har været med til at forberede og skabe Genforeningen, der trods Ofre, hun maatte bringe, blev hendes Livs største Oplevelse.

Rødding, den 10. September 1944.

Hans Madsen.

Marie Linnet.

Marie Margrethe Linnet fødtes den 10. December 1880 som Datter af Gaardejer Hans Petersen og Hustru Kristine, født Hostrup, i Rørkær ved Tønder. Baade paa fædrene og mødrene Side har hendes Slægt brede Rødder i Vestslesvig. Faderens Slægt er den eneste i

Hostrup Sogn, der med Sikkerhed kan følges tre Aarhundreder tilbage, og Gaarden i Rørkær, der nu ejes af Broderen, Sognefoged Nis Petersen, er siden 1640 i ubrudt Række gaaet i Arv fra Fader til Søn. Adskillige af Maries Forfædre har haft betroede Stillinger i Samfundets Tjeneste; to af dem nævnes saaledes i Tiden før 1700 som Kirkejurater, et Tegn paa, at Familien hørte til de mest ansete i Sognet. Tipoldefaderen Peter Hansen (1734-1796), en efter Tidens Forhold meget vel oplyst Bonde, har efterladt en Del Optegnelser om sit Levned, der giver et værdifuldt Bidrag til Egnens og Tidens Historie. Farfaderen, Nis Feddersen Petersen (1814-1864), var en af de fremtrædende Danske i Slogs Herred, og det var en Selvfølge, at Maries Fader, Hans Petersen, efter Omvæltningen i 1864 indtog en anset og respekteret Plads i Egnens danske Kreds. H. V. Clausen og Sven Schou har i »Haabets Mænd« givet en smuk Levnedstegning af denne stovte vestslesvigske Bonde.

Marie Petersens Skolegang faldt i en Tid, da enhver Undervisning i Dansk ved Regeringens Magtbud var blevet bandlyst fra de nordslesvigske Skoler. Det var derfor intet Under, at Hjemmeundervisningen i Forbindelse med Læsningen af gode Bøger i hine Tider kom til at spille en stor Rolle for Børnene og de unge i Rørkær, hvor Musiker Peter Andresen Petersen i over en Menneskealder ledede en stor og velholdt Bogsamling. Efter Konfirmationen fulgte et Ophold paa Efterskolen i Hejls. Her og senere paa Askov Højskole med fremragende Lærere som Ludvig Schrøder, Poulla Cour, Jakob Appel og Marius Kristensen høstede hun rigt Udbytte og sluttede Venneforhold, der varede Livet igennem. Ind imellem deltog hun i Fødegaardens mangeartede Arbejde og kom senere i Huset hos Gaardejer Chr. Finnemann i Taarning og hos Mathias Petersen i Hammelev ved Haderslev.

Marie Linnet, Jejsing.

I Foraaret 1904 holdt Marie Petersen Bryllup med Kristian

Linnet fra Villagaard i Møgeltønder, der dengang havde Gaarden Roi i Forpagtning. Et Aar senere flyttedes Hjemmet til Avlsgaarden Rosinfelt, der i 1907 overlodes til Svogeren Hans Linnet. Samtidig overtog Kristian Linnet Forpagtningen af Herregaarden Solvig under Schackenborg Gods i Hostrup Sogn for et Tidsrum af 15 Aar. Det viste sig snart, at Marie Linnet var veludrustet til at gaa ind i de store Forhold, der krævede hendes Indsigt og Kendskab til mange Spørgsmaal, som ikke blot vedrørte den daglige Husførelse. Solvig, der omfatter 350 ha, er med sine 217 ha Eng udmærket egnet til Kvægopdræt i stor Maalestok. Her satte Kristian Linnet ind, og i Løbet af faa Aar bragte han den forsømte Gaard i Stil og skabte en Mønsterbesætning. Ved Verdenskrigens Udbrud 1914 fik hans Virke en brat Ende, idet han blev indkaldt den 2. August. Han tildeltes Vagtmandskabet paa Sild, men paadrog sig en Sygdom, der havde hans Hjemsendelse til Følge. Paa Solvig ramtes han af et Tilbagefald, og efter et kort Sygeleje døde han den 13. December 1914, næppe 37 Aar gammel.

Marie Linnet stod nu tilbage med fem Børn — tre var døde som smaa — af hvilke det ældste lige var fyldt 10 Aar, mens det yngste fødtes nogle Maaneder efter Faderens Død. Trods de usikre Forhold førte hun Mandens Arbejde videre og drev den store Gaard med Dygtighed gennem et Tidsrum, der paa saa godt som alle Omraader bragte dybtgaaende Ændringer og stadige Udsving i Konjunkturerne. Alene Folkeholdet, der var oppe paa seks til syv Karle og to Piger, bød mange Vanskeligheder, der øgedes, efter som Krigen skred videre. Blandt Karlene paa Solvig var tre internerede Polakker, hvis Hustruer og Børn ogsaa fandt Vejen til de nordslesvigske Kødgryder, og senere kom yderligere et Hold russiske Krigsfanger til Gaarden, saa Selskabet efterhaanden blev lidt broget. Marie Linnet maatte tage imod mange Ubehageligheder, men aldrig tabte hun Modet eller Besindelsen i den krævende Stilling, selv om der var meget at tage Vare paa baade inde og ude.

I 1922 flyttede Marie Linnet til Jejsing, hvor hun havde købt en af Byens gamle, smukke Ejendomme, og hvor hun helt kunde leve og virke for sine Børns Fremtid. I hendes hyggelige Hjem, der vidnede om fin, gammel Bondekultur, var det godt at være Gæst. Hun var en statelig Skikkelse, og der var noget festligt over hende som Værtinde. Hun var et af de Mennesker, der satte Præg paa den Forsamling, hun var iblandt, Hun var en velbegavet og oplyst

Kvinde, der interesserede sig for mere end Dagen og Vejen; særlig i nationale og aandelige Spørgsmaal var hun velbevandret, og naar Lejlighed gaves, veg hun ikke tilbage for at bryde en Lanse for Danskhedens Sag. Hun var af dem, der virkelig var i Besiddelse af sine Meningers Mod; i en Drøftelse kunde hun blive ivrig, til Tider lidenskabelig heftig, men hendes Domme var altid redelige, og hun kunde taale Modsigelse i samme Aand. Helt fra sine unge Aar havde hun været med i Egnens folkelige og kulturelle Arbejde, og hun var derfor en sikker Gæst ved Foredragsmøder og nationale Sammenkomster i Sognets Forsamlingshus, ved hvis Opførelse hendes Fader havde været en af de ledende. Ogsaa det kirkelige Arbejde havde hendes Interesse, og i de Aar, da Grænsesognene havde den Lykke at faa deres egen Betjening ved Pastor N. P. Nielsen, tog hun levende Del i Menighedslivet, Biblioteket havde i hende en af de gode Læsere, der holdt af de vægtige og lødige Ting, og mange Bøger med personalhistorisk Indhold fandt Vej til hendes Hjem, deriblandt ogsaa de to Bind »Sønderjydske Kvinder under Fremmedherredømmet«, som hun var meget optaget af. Over for de nationale Foreninger var hun altid en glad og gavmild Giver, og mange er de Formaal, som hun ellers har været med til at støtte, ligesom hun i Stilhed ydede mangen god Hjælp til syge og gamle.

I Sommeren 1939 blev Marie Linnet alvorlig syg, og efter nogle Maaneders Ophold paa Amtssygehuset i Tønder, hvor hun maatte gennemgaa flere Operationer, døde hun den 18. Januar 1940, godt 59 Aar gammel. Hendes alt for tidlige Bortgang betød et stort Tab for Danskheden ved Sydgrænsen. Hun var en af Egnens betydeligste Kvinder, en helstøbt og særpræget Personlighed, der sad inde med store og gode menneskelige Egenskaber.

Eline og Christian Maibøll.

Frk. Ida Rode.

Den 2. Juli 1944 døde Frk. Ida Rode fra Aabenraa efter et Ulykkestilfælde. Paa en Spadseretur i Virum ved København blev hun bagfra kørt ned af en Cyklist med et Par Børn som Passagerer. Hun mistede straks Bevidstheden og døde den paafølgende Nat paa Gentofte Sygehus.

Budskabet om dette uventede Dødsfald vakte ualmindelig Deltagelse i Aabenraa. Da hun trods Krigstidens Rejsebesværligheder glad og frejdig sagde Farvel i sin Fødeby for at tilbringe en Ferie hos nære Slægtninge, tænkte ingen, at de aldrig skulde se hende mere.

Den store Gerning paa det sociale Omraade, som Frk. Rode kom til at øve for sin Fødeby, var bygget paa Erfaringens sikre Grundlag og baaret af et rigt og varmt Hjertes aldrig svigtende Offervilje. Som Datter af Kogeforeningens Formand gennem næsten 40 Aar, Fru Doris Rode, kom Ida Rode tidligt i Forbindelse med Byens Smaakaarsfolk. Baade Guldsmedehjemmet ved Siden af Raadhuset og hendes senere Hjem var nemme at smutte ind i, og ellers skulde Frk. Rode nok selv finde Vej til alle, der trængte til Hjælp og Bistand. Det var da ogsaa helt givet, at Ida Rode blev Moderens Arvtager som Kogeforeningens Leder. Efter Genforeningen valgtes hun ogsaa ind i Værgeraadet. En Aarrække var hun Formand for Hjælpekassen og Tilsynsførende med Plejebørn. Desuden var hun Tillidsmand for Sønderjydsk Fond i Aabenraa By og for Kronprinsesse Ingrids Tøjuddeling.

De Gange, Frk. Rode har sagt Ja, kan næppe tælles. Vanskeligst havde hun ved at sige Nej, det blev i hvert Tilfælde udtrykt med Ordene: Nu skal vi se! Men ogsaa disse Ord satte hun sin stærke lille Personlighed ind paa for at faa indløst. Tillidsfuldt er utallige mange gaaet til Frk. Rode med deres Nød og Besværligheder, og ligesaa tillidsfuldt lagde Institutioner og private den fornødne Hjælp i hendes Hænder. Bedst vil Frk. Rode mindes fra Kogeforeningens aarlige Fester, Sommerfesten paa Folkehjem og Julefesten paa Missionshotellet. En af Hemmelighederne ved disse store Festers lykkelige Forløb var nok, at Frk. Rode kendte alle og var kendt af alle. De fleste Smaakaarshjems Ve og Vel havde hun fulgt gennem tre Generationer.

Frk. Ida Rode.

Ida Rode havde gaaet i Juhlers

danske Privatskole, der, inden den lukkede 1884, havde naaet at sætte sit Præg paa Blomsten af den danske Ungdom i Aabenraa. Hvor i Verden Elevernes Vej førte dem, følte de sig altid med Glæde forbundne og forpligtede til denne Skole. Paa Ida Rodes 16-aarige Fødselsdag d. 16. Juli fik hun en særlig Oplevelse. Hun havde faaet Lov til at invitere sine 16 Klassekammerater, en ung frisk Pigeflok, som ud paa Aftenen fik Lyst til at synge. I den varme Juliaften stod Vinduerne i Lejligheden paa 1. Sal aabne. Da der samme Dag var Krammarked nede paa Gaden, vakte den danske Sang snart Opmærksomhed. Folk standsede og lyttede, og da nogle Tyske gav deres Harme frit Løb, begyndte Danske at synge med. Sagen meldtes paa Raadhuset, og kort efter stod to foran dette vagthavende Soldater med opplantet Bajonet i Stuen og forbød Sangen. Vinduerne skulde øjeblikkelig lukkes. Snart laa Etagen hen i Tavshed. En Anklage mod de unge Piger førtes frem til de højeste Instanser, og Sagen endte med, at de alle idømtes en Bøde.

Frk. Rode har vist aldrig prøvet paa at tale Tysk, men hun rakte ogsaa, ikke mindst under den første Verdenskrig, en hjælpende Haand frem mod nødlidende tysksindede. Det blev et Samarbejde med Tyske, som den forhenværende tyske Frauenverein med Tak mindedes og synligt gav Udtryk for ved hendes Jordefærd.

I de senere Aar havde Frk. Rode lidt efter lidt overladt det meste Arbejde til yngre Kræfter. Nu hyggede hun sig i en lille Lejlighed hos Slægtninge i De gamles Hjem. Søndag efter Søndag sad hun i Sct. Nicolaj Kirke paa den Plads, hvor hendes Mor havde siddet. Det blev for hendes Vedkommende ikke til Søndagskristendom, men til Kristenkærlighed omsat i Hverdagslivet.

Ida Rode var dekoreret med Fortjenstmedaillen i Sølv samt en Plaquette fra Sønderjydsk Fond. *Marie Thomsen.*

Agnes Bohnfeldt.

Til Tusindaarsfesten for Kristendommens Komme her til Danmark skrev Grundtvig i 1826 Salmen: »Den signede Dag . . .«, hvori det hedder »Immer det dages dog paany, hvor Hjerterne Morgen vente«. Da Aage Møller efter Genforeningen i 1920 rejste den sydligste danske Højskole ved Flensborg Fjord, satte han paa sin Talerstol

de Ord, bl. a. vel fordi det var Meningen, den skulde bruges til Alterbord ved Gudstjenester i Højskolens Sal, men ogsaa fordi de Ord giver Nøglen til Forstaaelse af Sønderjyllands, ja hele Danmarks Historie. Hvor Hjerterne under Bøn og Arbejde paa Trods af alt ventede Morgen, dèr dagedes det altid. Disse Ord kom til at klinge som en Grundtone i den sønderjydske Kvindes Liv, hvorom her skal fortælles. Denne Tro paa Dagen, der kommer, i Folk og Menighed, trods Mørkets Kræfter, var for hende det bærende. Selv var hun en af dem, der sit Liv igennem ventede paa Morgen.

Agnes Bohnfeldt blev født i Slagtergade 13 i Haderslev den 26. Juli 1886. Trods det grimme tyske Navn, var Slægten dansk nok, baade af Sind og Oprindelse. Hendes Fader, Frederik Bohnfeldt, skulde have hedt Jessen, men den tyske Præst syntes ikke, han kunde døbe Barnet med det simple danske Efternavn og fik sat det andet igennem. Frederik Bohnfeldt, der har været paa Ryslinge Højskole, var oprindelig Landmaaler, ansat paa »Katasterkontoret«; paa en af sine Opmaalinger kom han til Rundbjerg og traf der Petrine Nissen, med hvem han senere giftede sig. Sin Stilling som Landmaaler mistede han paa Grund af sit danske Sindelag. Saa købte han Gaard i selve Haderslev By og drev i Tilknytning hertil en omfattende Kreaturhandel. Men atter greb Tyskerne ind. Han, der var Optant, blev et af de første Ofre for v. Köllers Voldspolitik;den 16. Novbr. 1898 blev han udvist. Om den skændige Behandling, han blev udsat for, fortæller H. Rosendali»Træk af Sønderjyllands Historie«, II S. 191 ff. og H. P. Hansen i »Fra Kampaarene I.« S. 123 ff. og S. 189. I »Sønderjydske Kvinder II.« tegner Hanne Jenssen et smukt Billede af hans Hustru, der blev tilbage som Protest imod Udvisningen.

Frk. Agnes Bohnfeldt.

Dengang var Agnes 12 Aar gammel; de var 7 Søskende, hvoraf 3 var yngre end hun. Denne Begivenhed maatte naturligvis gøre et voldsomt Indtryk paa Børnene

og præge dem i hele deres Indstilling, kalde paa Kærligheden til alt dansk og Hadet til det tyske Væsen.

Agnes gik i Sct. Severin Skolen, da det dèr var muligt at faa 4 ugentlige Religionstimer paa Dansk; disse foregik imidlertid helt oppe paa Klosterskolen, saa det meste af Timerne gik med Turene frem og tilbage, et typisk Eksempel paa Krakileriet overfor de danske. Skolen stod helt igennem i Fortyskningens Tjeneste (dog havde Børnene i gamle Lærer Andersen, Advokat Andersens Fader, en forstaaende dansk Lærer.) Ikke engang paa Legepladsen maatte der tales Dansk; overtraadtes Forbudet var Straffen 10 Sider i Stilebogen: »Ich muss Deutsch sprechen.« Den prøjsiske Dumhed, dens Overtro paa Tvang og dens aandelige Afmagt røbede sig ogsaa for Barnets følsomme Sind i saadanne Smaating og bandt det kun nærmere til Hjemmets Danskhed. Saadan gik det i al Fald den lille Agnes. Danmark blev for hende det forjættede Land, Genforeningen den Morgen, som Hjertet ventede paa.

Danskhed og Kristentro prægede Hjemmet. Forældrene maatte, da Faderen var Optant, ikke høre til Frimenigheden; men naar Aftenmørket skjulte dem, søgte Forældre og Børn alligevel hen til Sammenkomster i Pastor Thomsens Hjem. I Kirken turde de ikke komme, men undertiden kørte de til de danske Gudstjenester, Pastor Thomsen holdt i Brødrehuset i Christiansfeldt; dèr var der ingen, der kendte dem. De deltog ogsaa i Møder paa Skamling og hos Pastor Clausen i Vonsild. Saa kom Udvisningen og slog hele dette herlige Hjemliv i Stykker. Men uforglemmelige blev Turene Lørdag og Søndag til Kolding, til Faderen, der havde købt en Gaard, »Peterslyst«, udenfor Byen. Naar de tog hjem, fulgte han dem til Grænsen, og dèr stod han og vinkede Farvel til Kone og Børn, der nu kunde tage hjem, mens han maatte blive tilbage, ene, landflygtig. Det var en Afsked, ingen af dem glemte. Underligt var det ogsaa, naar han en sjælden Gang kom listende hjem ved Nattetid paa Besøg i sit eget Hjem, og de sad sammen bag laasede Døre og tæt nedrullede Gardiner og talte dæmpet om alt det, der fyldte Sindene.

Aaret efter Udvisningen kom Agnes op til sin Fader; hun gik i Skole i Seest og blev konfirmeret i Kolding; men kort efter døde Faderen paa Kolding Sygehus d. 9. Januar 1901. En Tid forinden havde han igennem Proprietær Falle Bruun, Bramdrup, underhaanden faaet et lumpent Tilbud fra de tyske Myndigheder. Han maatte komme tilbage, hvis han blot vilde holde den paa det Tidspunkt

tyske Avis »Dannevirke« og arbejde paa dens Udbredelse. Han skulde fristes, købes, en nederdrægtig Politik! Han vandrede, den Dag Tilbudet kom, rastløs op og ned i Stuen. Hvad skulde han gøre, hvad var ret overfor Kone og Børn! Skulde han svigte sin Overbevisning og sælge sin Ret for at faa Lov at komme hjem. Da lød den lille Agnes' skarpe Stemme fra et Hjørne af Stuen: »De maa do it, Fa'r«. Og dermed var Sagen afgjort. Han lod sig ikke købe, og Afgørelsen blev aldrig fortrudt.

Det blev, kan man forstaa, for Agnes en meget bevæget Barndom, med stærke Indtryk fra Kampen mellem Dansk og Tysk og fra Hjemmets levende Danskhed og inderlige Kristentro; det var det, der bar gennem trange Tider, at »alt staar i Guds Faderhaand«, som de havde sunget det den tunge Dag, da Faderen drog bort fra sit Hjem. Det kom til at bære ogsaa siden hen.

Efter Faderens Død fik Agnes Ophold paa Vester Vedsted Efterskole, »her hvor over Enge side Blæsten bærer Bud fra Strand, hvor vort Blik kan daglig glide hen imod vort tabte Land«. Her kom især Pastor Rosenstands Timer til at betyde meget for hende som en Indførelse i dansk Aandslivs Rigdom.

Da hun igen var tilbage i Haderslev, tog hun ivrigt Del i det danske Ungdomsliv her. De unge havde en ypperlig Fører i Hanne Jenssen, der var Sjælen i Ungdomsarbejdet, utrættelig i sin Kærlighed til Sagen. Et Foredrag, hun engang holdt om H. C. Andersens »Klokken«, husker Agnes Bohnfeldt endnu med Tak; ogsaa hun havde hørt Klokken, der kaldte ind i dansk Folkelivs Herlighed. De unge drev Gymnastik, hørte Foredrag, sang og var paa Udflugter ogsaa over Grænsen. Agnes var med paa flere saadanne Ture, bl. a. helt til København, hvor Mænd som Rektor H. P. Hansen, Lektor H. V. Clausen og Prof. Høffding tog sig af de sønderjydske Gæster og hjalp dem til at faa Udbytte af Rejsen.

21 Aar gammel blev hun Elev paa Vraa Højskole, hvor hendes Svoger Anders Nørgaard dengang var Lærer. Bekendtskabet med ham fik afgørende Betydning for hele hendes Liv og Indstilling til folkelige og kristelige Spørgsmaal; ingen blev hendes Vejleder som han, der senere blev Valgmenighedpræst, først i Skanderup, derefter i Vejstrup.

Siden var hun hjemme og hjalp Moderen i den store Gæstgivergaard i Slagtergade 5. Men saa kom Krigen 1914. Det blev en tung Tid. Den eneste Broder, Asmus, var med lige fra Begyndelsen. Tysk

Indkvartering fik de, og svært var det at bevare Troen og holde Modet oppe, naar Larmen fra de tyske Sejersfester drønede gennem Byen.

Da Sejren ved Riga forkyndtes, havde Hjemmet Indkvartering af en Vagtmester med sin Stab; han kommanderede da et Par af Soldaterne til at hænge et vældigt stort tysk Flag ud af Vinduet paa Kvisten lige over Hovedindgangen. Da Bedstemor og Moster Mimi saa, at de var ved at gaa op ad Trapperne med Flaget, spurgte de, hvad det skulde betyde, og bad dem lade være, da de jo nok kendte deres Sindelag. I det samme kom Moster Agnes til, og da hun hørte, hvad det drejede sig om, forbød hun det. »Also ein Verbot, Fräulein?« — »Ja,« svarede Moster unden Tøven. — »Gut, dann weiss ich, wo ich mich hinwenden soll.« Det var ved at blive en farlig Historie for hende, men gode Venner gjorde alt for at hjælpe, og det, at det var ved Krigens Slutning, gjorde, at Straffen kun kom til at lyde, at det store tyske Flag skulde hænge 8 Dage paa Hjemmet Slagtergade 5. Det blev til en hel Seværdighed, baade Landraaden og Stracherjan og mange ligesindede skulde forbi for at se »Sejren». Saadan kunde der fortælles flere Træk endnu.

Men immer det Dages paany. — Den 10. Februar 1920 sad hun som Stemmemodtager ved Afstemningen. Og hun var med af hele sit Hjerte, da man ved Takkegudstjenesten i Frimenighedskirken sang:

»Er det muligt, er det sandt, overstod vi Faren,
slap vor Sjæl foruden Tant som en Fugl af Snaren?
— Lyd da højt vor Frydesang, mens vi Negen binde,
frydelig i Danevang Ordets Bække rinde«

En Sorg midt i Genforeningsglæden var det, at saa mange danske længst mod Syd ikke kom med. Da Rønshoved Højskole grundedes ved Flensborg Fjord, var hun med fra Begyndelsen. Forstander Aage Møller blev hendes gode Ven, og i Højskolens lavloftede Foredragssal og Kirkesal oplevede hun den Morgen, som Hjertet havde længtes efter. Og fra Rønshoved kom hun med til Flensborg, Slesvig og især Valsbøl, og stærke Baand knyttedes over Grænsen. Ved de danske Aarsmøder i Flensborg var hun en sikker Gæst.

1926 flyttede Moster sammen med Moderen til Gammelthing 7, den Lejlighed, hvor efter 1864 Frk. Tauber en Tid drev dansk Privatskole. Med trofast og kærlig Omhu og aldrig svigtende Opofrelse plejede hun sin gamle Moder de sidste svære Sygdomsaar indtil hendes Død i 1938.

Det smukke Hjem aabnede gæstfrit sine Døre for Slægt og Venner. Moster Agnes blev aldrig gift, men hun fulgte som en Moder sine Søskendebørn og sparede intet for at hjælpe dem ind i det rige danske Aandsliv, hun selv havde mødt i Folk og Menighed. Hun blev Slægtens faste Midtpunkt, og selv om hun aldrig var af dem, der yndede at træde offentlig frem, kom hun dog til at betyde meget for mange, mange Mennesker, ogsaa langt videre ud gennem sin stærke, trofaste og varmhjertede Personlighed. I de nationale Foreninger gjorde hun et stort Arbejde som Tillidsmand i Skoleforening, Grænseforening, Nordslesvisk Kvindeforening m. fl. Af Frimenigheden var hun et trofast Medlem.

En Tid havde Moster Pensionat; hun holdt af at have unge om sig, og de holdt af hende, selv om hun ikke var uden Kanter og ikke stak sin Mening under Stolen; men de mærkede det varme, ydmyge Hjerte, der brændte bagved.

Nu lever hun sammen med Søsteren Mimi Lund, der er Enke, et stille Liv i Hjemmet paa Gammelthing. Den 9. April 1940 kæmpede danske Soldater paa Gaden lige nedenfor. Husets Beboere maatte skyndsomst flygte. Hver Dag har hun Udsigt til Kasernen, hvor for Tiden de tyske Soldater har til Huse, men hun lever i Haabet om at opleve den Dag, de danske Soldater igen marcherer ind i Haderslev, den Fredens og Frihedens Dag, da alt det maa gro i det danske Folk, som hun har levet saa stærkt i og kæmpet saa trofast for — »Immer det dages dog paany, hvor Hjerterne Morgen vente!«

Sv. Aa. Nørgaard.

Lidt om Karsten Thomsens døtre og deres barndomshjem.

Af Pladshensyn har ogsaa denne Artikel maattet forkortes paa flere Punkter.
Udg.

Karsten Thomsen var eneste søn i Frøslev kro, og da begge forældrene døde tidligt, det var i 1859, maatte han og hans lidt yngre søster, Marie, passe hele bedriften; der var kroholderiet og et landbrug paa ca. 100 td. land. Karsten og Marie stod hinanden meget nær, og de styrede alt med god vilje og sikre hænder.

Karsten Thomsen og Hustru, Frøslev.

De samlede mange unge i kroen til højtlæsning og sang, og de havde store evner til at holde god tone mellem de unge og i kroen i det hele.

Frøslev-ungdommen skrev et blad, som den kaldte Landsbynissen, og det var til stor morskab, naar avisen blev læst højt og tegningerne besete. Frøslev sangforening, som bestaar endnu, stammer fra denne ungdomskreds, og den har gennem aarene betydet meget i Frøslevs historie.

Da krigen kom i 1864, var Karsten Thomsen med i 21. regiment. Imedens var Marie ene om bedriften derhjemme, hvor alt gik godt og vel til.

Der findes adskillige breve, som de to søskende har vekslet i 63-64. Det fremgaar af disse, at der har været tider, hvor broder og søster gensidig har bebrejdet hinanden, at de var ved at faa tyske sympatier. Efter en saadan bebrejdelse skriver Marie: »Jeg har slet ikke forbrudt noget; er du kun lige saa dansk som jeg, saa er der ingen fare for tyskhed; thi jeg er dansk med liv og sjæl, og dit hus skal du finde i lige saa god en tilstand, som da du drog bort!«

Marie har hørt fortælle, at der er mange i 21. regiment, som er lunkne, og hun er ligesaa bekymret for broderens sindelag, som han er for hendes.

Karsten Thomsen er kendt som visedigter, og i visen: »Law Jens kom hjem« kan man mærke, hvor spændte de to er paa at møde hinanden og faa rigtig talt ud om tysk og dansk. Hvem der synger den sang, uden at have forudsætningen for at forstaa den, kan ikke tro andet, end at Jens kommer hjem til sin brud, Marie. Da de har faaet talt ud, som visen beretter, og «æ sopgrye den kogt øwer«, venter man, at denne hjemkomst er indledning til bryllup og lykkeligt familieliv i Frøslev kro. Underligt nok er det, at Karsten og Marie kunde komme til at tvivle om hinandens danske sind. Vi, som er fra nordligere egne, ved, at der lettere bliver »Fynbotyskere« og »Jyllandstyskere«, end der bliver tyskere af danske i de truede egne.

Marie blev gift med en nabosøn, Thycksen, og boede i Frøslev. Efter hans død blev hun gift med en mand, som hed Lenger, og da kom hun til at bo paa andre egne i Sønderjylland. Som gammel enke levede hun i mange aar paa aftægt hos sønnen, Jørgen Thycksen i Frøslev, og hele byen kaldte hende »tante Lenger«. Hun har fortalt mig meget om Frøslev i gamle dage.

Karsten kom til at holde af en ganske ung pige, Mariane Lorenzen fra Frydendal kro. Hun var af god, dansk slægt, og hun og hendes familie kom med til Karstens forsamlinger og baller i Frøslev kro. Hvordan han fik det sagt til hende, fortæller han i sangen: »Der gik en pig' o hverred hø, ner' i e Nørkjærs eng.« Brylluppet stod i 1867.

I »En Bundmands Saang« fortæller han meget om Mariane og de to smaa krabater, som hun har hjulpen ham til. Trinke blev født 1868 og Karsten Bjørn 1870.

Det var svært baade for Karsten og Mariane, da han i 70, for at blive fri for at komme med i den fransk-tyske krig, drog hjemmefra. Den unge Mariane var en dygtig og virksom husmoder, der aldrig lagde hænderne i skødet, saa hun kunde nok holde modet oppe; det var værre for Karsten. Lige før han drog bort fra hjemmet, var han, som saa tit, i en meget bevæget sindsstemning. Han skrev da sangen: »I Sønderjylland der er æ føjt,« (Blaa Sangbog Nr. 125). Han ender sangen med hjertesukket for sønnen:

»Guj vèd, ven han vejs'te engang,
om han skal syng, sam æ no saang,
ander syng e tyskeres visser«.

Han ængstedes for slægtens og for folkets fremtid. Tiden har vist,

Karsten Thomsens Døtre, Fru Gregersen og Fru Mathiasen.

at der ikke er sket nogen ændring i den slægts kurs. (Sønnen, Karsten Bjørn Thomsen, blev senere kromand efter faderen, og han betænkte sig ikke paa, selv i von Køllers tid, at lade danske møder afholde i kroen).

1884 havde Morten Eskesen været paa besøg i Frøslev og var bleven ven med Karsten Thomsen; og snart efter hjalp han ham med udgivelsen af sangene: »Fra danske hjem i Sønderjylland«, hvori Karsten Thomsens sange danner kernen. Morten Eskesen skrev melodier til mange af sangene, og han har sunget dem ind i os, der hørte dem som børn.

»Karstens ord og Mortens stemme, kan vi aldrig, aldrig glemme.« Naar han kom fra »Kongens Togt,« som han kaldte sine rejser i Sønderjylland, var han tit her i Skibelund, og han var en gæst, som gav os det, vi aldrig kan takke ham nok for.

Der kom efterhaanden en stor børneflok i Frøslev kro, men flere døde som smaa, saa det blev kun to sønner og tre døtre, der voksede op i det gode hjem hos forældrene. Naar Karsten holdt »baller«, skrev han ofte rimede indbydelser. »Der kommer kun dem, du kender« skrev han gerne, og han haaber, at det maa blive fornøjeligt og slutter: »Det ønsker græsig Kæsten.« Der kom mange gode folk fra Flensborg til forsamlingerne i Frøslev.

Karsten Thomsen var i bestyrelsen for Flensborg og omegns sparekasse, og han fik derigennem stor indflydelse.

Datteren, Trinke, blev forlovet med Karsten Gregersen fra Hanved. Han fik lyst til at blive elev paa Askov Højskole, og han spurgte sin tilkommende svigerfar om, hvad han syntes om det. Han svarede, at det skulde han gøre, men han maatte bare ikke blive et halvdannet menneske. Karsten Gregersen kom godt og vel hjem fra Askov igen. I efteraaret 1889 skulde hans og Trinkes bryllup staa. Da var Karsten Thomsen meget svag, og han bad de unge om at udsætte brylluppet lidt, for han vilde saa gerne skrive en rigtig god sang til deres fest, og det følte han sig for svag til i øjeblikket. Brylluppet blev udsat, men faderen døde, og kort tid efter døde ogsaa moderen, Mariane.

Saa maatte Karsten Gregersen og Trinke bestyre kroen og gaarden i nogle aar, indtil Karsten Bjørn Thomsen blev gammel nok til det. Der var meget for Trinke og hendes mand at staa i. De havde to landbrug paa omkring 100 tdr. land hver, og Trinke havde sine yngre søskende at tage sig af, og saa var der kroen. Karsten Gregersen blev kommuneforstander, som svigerfaderen havde været det, og han bestemte i mange aar kursen i Frøslev.

Trinke blev som en moder for sine søstre; den yngste, Midde, var ganske lille, da forældrene døde.

Da Karsten Bjørn Thomsen havde været paa skole baade i Testrup og paa Dalum, overtog han kroen og gaarden hjemme. Hans søster, Ida Thomsen, styrede huset for ham, og Midde flyttede med familien Gregersen om paa deres gaard.

Karsten Bjørn Thomsen fik en udmærket hustru, Krestine Møller fra Harreslev; han blev ikke gammel og døde barnløs i 1917.

Karsten Thomsen's tre døtre lever alle i gode kaar. Den yngste, Midde, eller Marianne, som hun egentlig hedder, bor paa Lillehave ved Aabenraa, hvor hun og hendes mand, Hans Skov, har et godt hjem med børn og børnebørn omkring sig og nok at tage vare.

Ida, gift med Chr. Matthiesen, og Trinke sidder som enker, hver i sit gode hjem i Frøslev paa aftægt hos sønnerne. Ida Matthiesen er medlem af »Den nordslesvigske Kvindeforening« og formand for Padborg og Frøslev Husmoderforening og i bestyrelsen for Bov Aftenskolenævn.

De har begge gode og lyse minder fra en lang og lykkelig arbejdsdag. Det gror omkring dem, og de er begge omgivne af børn og børnebørn. Det er med vemod, de ser over grænsen til nabobyen

Hanved. Dèr er de konfirmerede, dèr er deres forældres grave, og dèr er de viede i Hanved kirke.

Efter 1920 gaar landegrænsen mellem Karsten Thomsens by og hans grav.

Baade Christian Matthiesen og Karsten Gregersen har faaet deres sidste hvilested paa Bov kirkegaard, for nu ligger Frøslev i Bov sogn.

Det var glædeligt for Frøslev, at grænsen kom til at gaa syd om byen. Men som Jacob Appel sagde i 1920: »Det gør altid ondt, naar man skærer i levende kød«: Hanved sogn blev skaaren midt over.

For Karsten Thomsens døtre og deres slægt var det et skaar i glæden i 1920, at deres gamle kirke maatte blive ved at være i fremmed vold.

Men den tid kan komme, da grænser ikke mere betyder saa meget — naar folk faar lov at leve frit der, hvor de har hjemme.

Gid den tid var nær!

Marie la Cour Petersen.

Efterskrift.

Da kun de fem første Ark af nærværende Bog forelaa i Rentryk, viste det sig, at forskellige uforudsete Forhold voldte visse Vanskeligheder for Fortsættelsen. Udgiverne bad da undertegnede om at være dem lidt behjælpelig med Tilrettelæggelse af Reststoffet.

Jeg gjorde imidlertid min rent sekundære Bistand afhængig af, at jeg fik Lov til at slutte Bogen med et lille Afsnit om den ene af Udgiverne, Frk. Hanne Jenssen, og derved udfylde, hvad der forekom mig en beklagelig Mangel ved Planen. Andre havde peget paa den samme Skavank, men uden Held. Og hvor beskedent mit Medarbejderskab end er i sig selv, regner jeg mig dog til personlig Fortjeneste, at jeg paa dette Punkt fik Bugt med Hanne Jenssens sønderjydske — — lad os kalde det Standhaftighed. Men jeg lovede at gøre Artiklen saa kort og saa nøgtern som muligt. Altsaa hermed et Par Ord om

Hanne Jenssen.

Hendes Data tager vi bedst fra den blaa Bog; *det* bliver da i hvert Fald nøgtern, omend ikke, ifølge Sagens Natur, særlig kort; thi H. J. har jo — som jeg kunde tænke mig hende selv udtrykke sig, været med i »grov manne« Ting.

Der staar følgende:

Hanne Jenssen, kgl. Belønningsmedalje i Guld, født 13.-11. 1874 i Ballum, Datter af Lærer Jens Andersen Jensen, († 1907) og Hustru Anna Margrethe, født Abild († 1898); ugift.

Elev paa Høng Højskole og Hoven Kvindeskole; Formand for »Haderslev Ungdomsforening« 1907-25, Æresmedlem; Næstformand i den »Nordslesvigske Kvindeforening« fra 1919 og i »Dansk Kvindesamfund« i Haderslev fra 1920; konservativ Folketingskandidat i Aabenraakredsen 1920; Formand for »Ensomme gamles Værn« i Haderslev fra 1920, Medlem af den konservative Vælgerforenings Bestyrelse

1920-29, Form. for »Dansk Forsvarsforbund« 1925, Næstformand fra 1936; Medlem af Bestyrelsen for »Louiseforeningen«, f. »Flensborg Samfundet«, for Foreningen »Danebrog«, f. Flensborgbørns »Ferierejser«, for »Sønderjysk Fonds Amtskomité«, f. »Dansk Naturfredningsforening« i Haderslev, Medlem af Hovedbestyrelsen f. Grænseforeningen 1933-34, Sekretær i »Nordslesvigs Afholdsforening« 1911-20; Medstift. af den sydslesv. Kvindeforen. 1920; Æresmedlem af »Den slesvigske Kvindeforen.« 1937; Medudgiver af »Sønderjydske Kvinder under Fremmedherredømmet« og »Slesvigske Kvinders Julebog«. Medlem af »Røde Kors« Haderslev Afdeling og Æresmedlem af det folkelige, sønderjyske Akademi.

Hanne Jenssen.

Saavidt Kraks Lapidarstil; det var jo ikke saa lidt, og her skal noget udførligere kun peges paa det, man kunde kalde Hovedpillerne i H. J.s Virksomhed. Naar hun kunde have saa mange Jern i Ilden uden at brænde nogle af dem, skyldtes det først og fremmest, at hun i Vuggegave havde faaet ikke blot det varme Hjerte, men ogsaa den klare Forstand; lige langt fra blødsødent Føleri og gustent Overlæg kastede hun sig med ildfuld Begejstring og med »krum Hals«, som det folkelige Udtryk siger, ind i Kampen for det, hun havde fattet Kærlighed til. Men det bør ikke glemmes — og hun lægger selv megen Vægt derpaa — at de ydre Forhold paa vigtige Punkter var hende gunstige. Her bør først og fremmest nævnes den uvurderlige Støtte hun havde og har endnu af Barndomsveninden *Cecilie Lund*. Frk. Lund hører til de stille i Landet — Yderlighederne mødes her som saa ofte — og *hendes* trofaste Arbejde i Hjemmet har gjort det muligt for Hanne Jenssen at kaste sig med al sin Energi over Arbejdet udadtil; men mangt et godt Raad har Hanne Jenssen faaet af Veninden; og det var hende, der bad Hanne Jenssen om at be-

gynde Gymnastik for unge Piger, og det var den første Begyndelse til Ungdomsforeningen i Ballum, der efterfulgtes af Hanne Jenssens i Haderslev (1907). Og en Ting bør heller ikke glemmes — H. J. nævner den selv med Taknemmelighed: skønt de to Veninder ingenlunde forblev uberørte af den finansielle Krise omkring 1920, har de dog i Beskedenhed kunnet komme igennem.

Hvad Hanne Jenssen har betydet for de *unge* gennem Ungdomsforeningen, for *Børnene,* ikke mindst for dem, der »blev dernede«, og for *de gamle*, det vil ikke glemmes. Baade i Tale og Skrift har mange af de *unge,* naar de kom ud i Livet, givet Udtryk for, hvad de skyldte H. J.'s Forening. Det var en Sorg for hende, at den gik ind i 1933; politiske og nationale Foreninger (bl. a. D. U. G.) bragte jo ogsaa for de unge en større Differentiering i Interesserne, medens før 1920 baade unge og ældre, trods mangeartede Meningsforskelligheder, dog havde *eet* stærkt Samlingspunkt i det, der dendengang — nationalt set — var det ene fornødne. Nu er de onde Tider atter over vort Land og mere ydmygende end nogensinde; men *det* har atter manet til Samling; og kunde det bane Vej for en ny Forening for *alle unge,* uden Hensyn til politiske eller andre Forskelligheder, er der ingen, det vilde glæde mere end Hanne Jenssen.

Men forud for Ungdommen ligger Barndommen, og det Indtryk, *Børnene* faar, bliver siddende i de unge. Hanne Jenssen havde selv haft et godt, dansk Hjem; hendes Fader, der maatte flygte for Tyskerne (han var da Lærer i *Sæd*) og senere ligefrem blev stenet ud af Tønder, havde ikke blot vist sine Børn, hvad Fædrelandet betyder, men ogsaa aabnet deres Sans for Naturen og dens Skønhed, (Datteren kom jo ogsaa med i Arbejdet for Naturfredningen), og hendes Moder, der var af dansk Bondeæt, havde sunget de danske Sange for sine Børn, og det hun hørte og saa, fængede i den unge Hannes Sind. Jeg tænker mig, at Moderen ogsaa har sunget for sine Børn Visen om »Den lille Ole med Paraplyen«; den fik hendes Datter i hvert Fald Brug for engang, da hun var i Forhør og blev spurgt om, hvad det var for nogle (formentlig »missliebige«) Sange, man havde vovet at istemme ved en Sammenkomst i Ungdomsforeningen. Hanne Jenssens Hukommelse var ved den Lejlighed noget svækket, men pludselig klarede det op: hun kom i Tanker om, at det var bl. a. »Den lille Ole o. s. v.«. Det kunde selv ikke den prøjsiske Dommer staa for; man ser for sig hans Haandbevægelse og det slet skjulte Smil, hvormed denne Alvorsmand

dimitterede hende. Arbejdet iblandt og *for* Børnene og de unge er vel nok det, der i første Linie har haft Hanne Jenssens Kærlighed.

Hun saa jo de unge, tavse og med sløret Blik, drage ud i 1914 for at kæmpe for fremmed Sag (unge tysksindede undsaa sig 1939 og flg. Aar ikke ved som Landsforrædere at krybe i fremmed Uniform); og hun saa vore unge, dem, der ikke blev derude, vende hjem, og man forstaar, at det blev netop Børnenes og de unges Sag, som i første Linie blev hendes.

Men ikke mindre gjaldt det alle dem, der blev dernede søndenaa; utrættelig samlede og samler hun stadig ind til Landsmændene der, og en hel Hærskare af *Flensborgbørn* har hun og hendes Medarbejdere skaffet et af disse Ferieophold, som ikke blot virker rent legemligt, men ogsaa holder dem fast ved den Følelse, at ogsaa *de* har et Fædreland, der ikke glemmer Børnene i Udlændigheden. Og mange unge har hun været med til at sende til danske Skoler; en meget betydelig national Virksomhed.

Og saa er der de *gamle, ensomme;* jeg tror ikke, der er mange, der med større Varme og Hjertelighed forstaar dem, der har slidt sig igennem Livet og nu sidder ene; Hanne Jenssen har forstaaet, at en enkelt varmende Solstraale har større Magt over Sindene end mange Rusk af Stormen. Og fra Haderslevforeningen for ensomme gamle bredte Eksemplet sig til de øvrige sønderjydske Byer. Men det blev ikke ved de gamle alene; mange af dem havde dog, omend i yderste Tarvelighed, det nødvendige til Livets Ophold; de manglede kun »Solstraalen«. Nej, Hanne Jenssen opsøgte Nøden og Elendigheden i de fattige Stuer; hun lyste op i disse Stuer, hun og hendes mange trofaste Hjælpere, og de gik selv berigede derfra.

Var alt dette og Arbejdet for Kvindesagen vel det, der havde den største Plads i Hanne Jenssens Hjerte, saa saa' hun dog videre ud og tog en Tørn med, hvor man kaldte paa hende. Hendes Arbejde for *Afholdssagen* havde vist ikke Rod i nogen dybtfølt Trang hos hende selv; men hun vidste, at det gode Eksempel er bedre end lange Prædikener; og hun mente, der var unge, som netop paa det Punkt trængte til et godt Eksempel.

Og hvor politisk interesseret hun som ethvert vaagent Menneske end var — hun sluttede sig straks til det konservative Folkeparti, men blev aldrig Partiidiot — saa var det næppe af Lyst, at hun 1920 lod sig opstille som Folketingskandidat; havde der været Udsigt til, at hun kunde vælges, var hun næppe gaaet ind derpaa, men

hendes Medsøstre i Kvindearbejdet ønskede det, og Hanne Jenssen bøjede sig. Thi Kvindesagen i sig selv havde hendes varmeste Interesse; det forstaar man, naar blot man ser hendes lille tætte Skikkelse med de gnistrende Øjne.

Men bag alt hendes Arbejde laa den sønderjydske Kvindes dybe Samhørighed med det danske Moderland; det var hende derfor en Hjertesag at gøre et Arbejde »ved Grænsen« paa de Steder, hvor dette Arbejde samlede sig, og hvorfra man kaldte paa hende. Og det faldt som af sig selv, at det var hende, der paa Ungdomsforeningernes Vegne bød Kongen velkommen og rakte ham de røde Roser; og hun præsiderede ved den straalende Fest for de franske Alpejægere; og ved denne Lejlighed som ved saa mange andre, viste hun, at hun ikke blot havde Hjertet, men ogsaa Tungen paa rette Plads. (Sønderjyderne kan jo, hvad vi nordfra ofte har beundret, ikke blot synge, men ogsaa baade skrive og tale, skønt de fleste af den ældre Slægt aldrig har faaet metodisk Undervisning i deres Modersmaal). Og hun kunde harmes, naar hun tænkte paa den Ligegyldighed, hvormed »*Danmarks Forsvar*« var blevet behandlet i Tidernes Løb. At hun blev Formand for »Dansk Forsvarsforbund« var derfor en helt naturlig Ting. Det syntes en Skæbnens Tilskikkelse, da hun ved Kongens Taffel paa Majestætens 60 Aars Fødselsdag fik Laust Rasmussen til Bords. (Uforberedt, som hun var paa slig en Ære — hun var sammen med andre kun kommet for at lykønske — maatte hun møde i sin almindelige sorte Kjole). Naa, men Forsvarsministeren var ikke nogen livlig Bordherre; han var snarere ualmindelig, næsten uhøfligt tavs; men han *var* undskyldt; han fortalte, da hun senere talte med ham om Forsvarssagen, at der havde været noget galt ved hans Gebis. (Hvis Forsvarsministerens Borddame, tro mod *sin* Overbevisning, vilde have benyttet Lejligheden til et Flankeangreb, vilde hun altsaa have fundet sin Bordherre, ligesaa tro mod *sin* Opfattelse, fuldstændig afvæbnet). Og Hanne Jenssen var Deltager i den Deputation hernedefra, som henvendte sig direkte til Majestæten angaaende vort Lands Forsvar, og som ogsaa havde Foretræde for Stauning og andre Autoriteter (1933).

Men nu faar det være nok. Dansk var og er Hanne Jenssen med Liv og Sjæl, og hun kunde næppe tænke sig at bo paa nogen anden Plet i Danmark end i Grænselandet. Hun kom 1907 til Hadersley, nærmest for at skaffe en Søstersøn, der senere blev Læge i Bov,

og som dengang besøgte det tyske Gymnasium, et godt dansk Hjem; men her groede hun fast; her har hun oplevet sine Glæder og Skuffelser og, det er der ingen Tvivl om, trods Modgang og Sorger, ført et lykkeligt Liv. Meget Arbejde har hun udført, men ogsaa megen Anerkendelse har hun faaet for dette Arbejde. Af Kongen fik hun Belønningsmedaljen i Guld og »Den sønderjydske Fond« gav hende en Sølvmedalje, og mere end een Forening har, som det ses af hendes Data, takket for trofast Virke ved at udnævne hende til Æresmedlem, og baade Kongen og Enkedronningen og Kejserinde Dagmar har modtaget hende i Audiens. Men Hanne Jenssen kan taale det; hun er ogsaa i *den* Forstand ægte dansk, at hun har det rolige, lidt selvironiske Lune, der vel tager sig selv alvorligt, men ikke højtideligt; hun hører til dem, der er taknemmelige, fordi de fik Lov til at gøre noget godt mod andre.

Under stor Deltagelse — skønt hun flygtede fra sin By paa Dagen selv — fejrede hun nys sin 70 aarige Fødselsdag — og fik denne Gang, som da hun fyldte 60, bl. a. en Pengegave overrakt til at bruge efter eget Tykke; hun blev fejret i Prosa og Vers, og det siger næsten sig selv, at alle de Institutioner, Hanne Jenssen havde haft Forbindelse med, havde sendt hende Skrivelser og Adresser med varm Tak for udført Virke.

Og vi haaber hernede endnu i en Række Aar at se hende med ungdommelig Livlighed færdes iblandt os og høre hendes af Hjemstavnen prægede Tonefald, naar hun paany lægger sig i Selen for en Hjertesag. Betegnelsen »Støvets Aar« lyder helt ironisk, naar man tænker paa den ungdommelige Hanne Jenssen.

Haderslev i Novbr. 1944.

H. Reincke.

1914—1918

Ved Aarsmødet i Haderslev den 14. Juni 1914 holdt Sønderjyllands nationale Fører H. P. Hanssen sin berømte historiske Tale paa Peter Giørtz Mark nord for Byen, hvori han udtalte de stolte og sande Ord:

»Vi er en ældgammel, men endnu sund og livskraftig Folkestamme. Vi har mèr end tusindaarig Odelsret her, hvor vore Fædres Ben hviler i brune Kæmpehøje, og hvor vi bor og bygger. Og som vor Kamp imod Stormfloden sydfra gaar langt tilbage i Tiden, saaledes vil den ogsaa strække sig langt ind i Fremtiden; thi vi har Liv til Sag og Kraft til Kamp. Vi har Virkelyst og Virketrang. Vi har Varme og Begejstring. Vi har Tro paa vor Folkestammes Fremtid!«

Den 1. August 1914 meldte Kirkeklokkerne ud over Landet, at Krigen var begyndt.

Civilforvaltningen sattes ud af Spillet. Samkvemmet med Danmark var kun tilladt fem Overgangssteder. I Grænseomraadet sloges Bom over Alfarvej, Broer afkastedes, Biveje blev gravet igennem og spærret med Pigtraad.

Alle værnepligtige Mænd mellem 20 og 45 Aar blev indkaldt.

Samtidig blev 300 danske Sønderjyder arresteret; de var opførte paa Politimyndighedernes Lister som farlige for Samfundet ved Krigsudbrud. 1. September blev de fleste dog atter løsladt.

De nordslesvigske danske Blade var forbudt, og de kongerigske maatte i den første Tid ikke komme over Grænsen. En talte om at bestille det tyske »æ Grænspost« for at følge med, en anden sagde: »Hwa' sku' vi mæ dje Løwn? Taber æ Tyskere, foer vi et nok o vèd, aa vinder de, ka'et sku væ'e de sam'!« Omkring 1. September fik Bladene atter Lov til at udkomme; men under streng daglig Censur. Af Personalet ved »Modersmaalet« og »Dannevirke« var indkaldt 18 Mand.

Snart var alle Mand af Huse.

Men tilbage i Hjemmene sad med Sorg i Sinde gamle Forældre, Hustruer og Børn. En underlig dump Stemning lagde sig over Sindene. Den Smerte gik dybere end Graad kunde lindre, og i Afskedens

Stund vidste man: Dette er tungt, men dog kun Forberedelsen til det, der er langt, langt værre.

Stille og tappert tog de unge Afsked. Mor sagde helst Farvel hjemme.

Men Livet maatte leves videre, det daglige Arbejde skulde gøres.

Paa Markerne stod en gylden Afgrøde. Trods den manglende Arbejdskraft blev Høsten dog godt bjærget, fordi August Maaned blev varm og tør. Kom man i de Dage ud paa Landet, saa man Koner, unge Piger og Børn i Arbejde overalt paa Markerne fra tidlig Morgen til Aften sent. Mange af Drengene maatte under hele Krigen gøre haardt Karlearbejde.

Vi boede dengang Nabo til Askov Højskole og fulgte levende med i de danske Nordslesvigeres Trængsler. Jeg husker saaledes en Aften, at èn af de arresterede kendte Sønderjyder besøgte os umiddelbart efter sin Løsladelse. Han var gaaet igennem Aaen. Det hændte jævnligt dengang.

Samtidig havde vi Besøg af min Broder, Pastor Løbner (daværende Superintendant for Brødremenigheden i Unjamwesi i Tysk Østafrika), der var hjemme paa 1 Aars Orlov. Efter sin Hjemkomst havde han taget midlertidigt Ophold i Christiansfeld; men det blev kun af kort Varighed, idet han efter en Prædiken, han havde holdt i Tyrstrup Kirke, blev anklaget for Majestætsfornærmelse mod den tyske Kejser og omgaaende ført til Grænsen af en tysk Officer.

Efter at vi havde spist, kunde jeg nok se, at vor sønderjydske Ven brændte efter at fortælle os om sine spændende Oplevelser, og vi længtes ikke mindre efter at faa lidt at høre. Han saa sig undersøgende om i vor lille Kreds, kastede et kritisk Blik paa min Broder og sagde: »En er vel i Vennevold?« Jeg ser endnu tydeligt for mig min Broder rejse sig, tage sin Lommebog frem og smilende overrække vor sønderjydske Ven sin Udvisningsordre fra »de tyske Riger og Lande«.

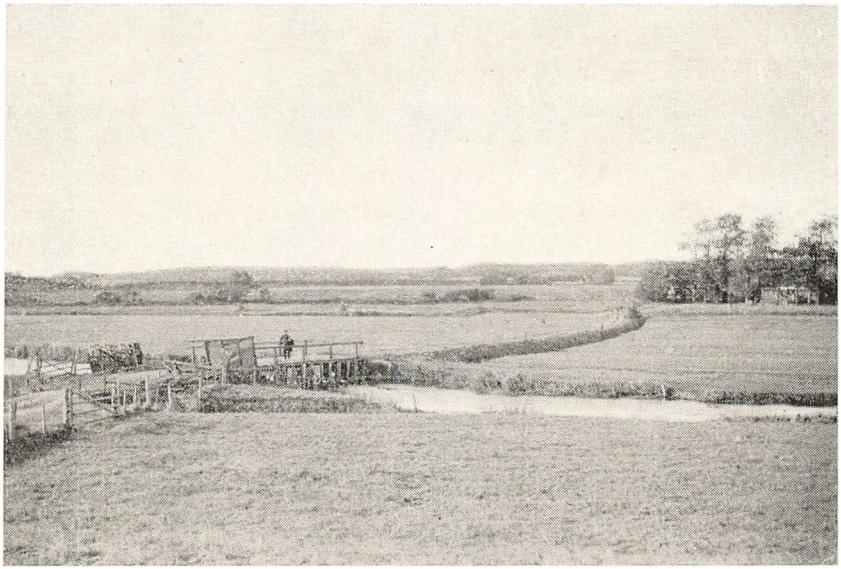
»Ja, saa er han go'j nok,« lo Sønderjyden, »aa æ ka' dreste fortæel.«

Og saa fortalte han som kun Sønderjyder kan fortælle: levende, troværdigt, isprængt nu og da med Glimt af det sønderjydske Lune, om alt, hvad han havde oplevet fra sin Arrestation til sin Løsladelse.

Det blev en uforglemmelig Aften for os. —

I Krigens Løb blev de syttenaarige indkaldt. Det var om disse unge, at de gamle Soldater i Skyttegravene sagde: De kunde ikke bruges, de var uforsigtige, og gik det løs for Alvor, raabte de hjerteskærende paa deres Mor.

Værnepligten blev sænket fra 20 til 17 Aar og hævet fra 45 til 50

Kongeaaen. Broen ved »Frihed«, set fra Syd. 1913.

Aar; der indførtes desuden Arbejdspligt i 50-60 Aars Alderen, noget, der kunde benyttes for at ramme politiske Modstandere.

Forordning fulgte efter Forordning, Mangelen blev større fra Maaned til Maaned. Krigens Gru herskede i hvert Sogn og hvert Hjem, den ene Session af vaabendygtigt Mandskab afløste den anden.

Brødmangelen blev følelig; 1. Marts 1915 indføres Brødkortet. Huder og Skind skulde afleveres, da der blev knapt paa Læder. Alt Guld skulde afleveres til det offentlige.

I April steg Varerne til det dobbelte af Fredsprisen, og Nøden kendtes i mange Hjem. Kvinderne tog fat, hvor der var Brug for dem og gjorde Arbejdet godt. Efterhaanden rykkede de ind paa de offentlige Kontorer eller som Portører ved Jernbanen og som Postbude, Mælkekuske m.v. Paa Markedspladsen var det Kvinder og gamle Mænd, der handlede med Kreaturer.

Skolen blev ofte lukket. Om Vinteren paa Grund af Kulmangel og om Sommeren, fordi Børnene skulde plukke Bær og samle Brændenælder, de sidste skulde bruges til Fremstilling af Tøj. Brændenælder og Papir erstattede Bomuld. Men det forsvandt i Vask, det taalte ikke at koges.

Man maatte tage Vare baade paa sin Tunge og sin Pen. En Kone fra Sundeved, der havde skrevet, at Fangerne i Tinglev blev daarligt

behandlede, fik 6 Maaneders Fængsel. Brevene fra dengang kunde være forunderlige: En Soldat skrev hjem fra Fronten; »Vi har det godt her, lige saa godt som i Vridsløselille.« Det gik glat igennem Censuren.

I November 1915 beslaglægges alle Ting af Kobber, Messing og Nikkel for at sendes til Støbeovnen. Aaret efter kom der Kort pr. Person: Sukker $1^1/_2$ Pund om Maanden — Kød $^1/_4$ Pund ugentlig — Smør 90 gr ugentlig m. m.

Det var en Verden af Haabløshed at se ind i. Men Vanskelighederne i Hjemmet var dog intet i Sammenligning med Ængstelsen for de kære derude. Ord kan ikke udsige, hvad der blev lidt i de Hjem, hvis Sønner eller Forsørgere faldt i Krigen. De Aviser og Tabslister, man greb efter i Begyndelsen, blev siden ikke læst; man kunde ikke udholde at bære de mange Hjems Sorg og Savn.

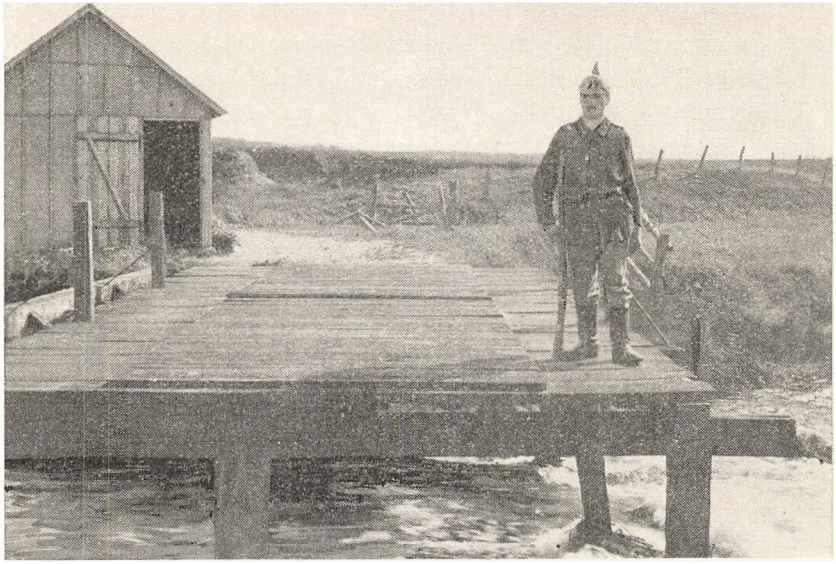
> Taareblændet Slesvigs Datter ud af Døren ser,
> han, den kære, som hun venter, kommer aldrig mer'.
> Bøj dit Hoved, Moder Danmark, klæd i Sorg din Borg,
> sæt Sordinen paa din Harpe, dine Børn har Sorg.

Om Stemningen i Hjemmet og ved Fronten giver de Tusinder af Breve til og fra Soldaterne et uforglemmellgt Billede; de gemmes endnu trofast i Familierne som kære Minder.

Naar man læser Soldaterbrevene i Samling, maa man dog ikke opfatte dem som et fuldgyldigt Udtryk for Brevskriverens Følelser og Tanker eller for Stemningen i den Befolkning, de tilhører. De er censurerede inden Afsendelsen fra Fronterne og har sikkert allerede fra Brevskriverens Haand været præget af megen Forsigtighed og Omtanke. Men Feltbrevene giver os desuagtet et tro Billede af den nordslesvigske Soldat. Man faar et levende Indtryk af, at de er skrevet af Mænd, og af danske Mænd. Fra tysk Side har man Udtalelser, der vidner om, at man forstaar at vurdere Nordslesvigernes Mod, Pligttroskab og Intelligens. Det var ikke tomme Ord, at de vilde være lydige for en Dag at staa med Retten, Livets Ret, til deres Hjemstavn.

Hvad Danskheden angaar, da lyser den ud af hvert Brev. Disse Feltbreve er ikke oversatte, men er i Polen, i Rusland, i Frankrig, i Belgien skrevet paa vort danske Modersmaal. Det er vore Sange og Ordsprog, der giver Sproget Fynd og Farve, vore Salmer, der skænker Trøst og Taalmod i Trængsel, vore Skikke og Sædvaner, der danner Baggrunden for de Erfaringer, Brevene fortæller om.

Og hvad den kristelige Aandsmagt har betydet for vor Folkestamme,

Kongeaaen. Den afbrudte Bro ved »Frihed«, set fra Nord. 1915.

derom vidner Brev paa Brev. Den har givet Haab i Fortvivlelsen selv under de tungeste Prøvelser, den har skænket Brevene det Islæt af rolig Mandighed og Lune, der gør dem til et opløftende Vidnesbyrd, om de Kræfter, der bor i vor Æt.

For den unge Nordslesviger var Tonen fra Hjemmet og Tonen fra Himlen den Talisman, der værnede ham mod Krigslivets mangfoldige Fristelser og Udskejelser, dets Vold og Vildskab. Naar han stod paa sin ensomme Vagt derude i det fjerne, strømmede Tankerne ind over ham. De kredsede om Hjemmet, gode Minder vældede frem, uvilkaarligt maatte han nynne de danske Sange og Salmer, han som Barn og Voksen var fortrolig med. Ensomheden skænkede ham stundom rige Stunder. Det var Kærligheden til Hjemmet, den aandelige Ballast han havde taget i Arv hjemmefra, der bar ham frelst igennem de onde Aar. Ikke Soldatens eget Mod, men noget højere og stærkere.

Men for mange var det ogsaa, som Gud blev borte i det Helvede derude. Det kunde ikke være anderledes. —

Et kort Uddrag følger af Feltbrevene, taget fra »Sønderjyske Soldaterbreve«, udgivet af Harald Nielsen:

Fra Østfronten, Efteraaret 1914.

G. skrev til mig, at alle Mand hjemme var mødt under Fanerne,

Dette er jeg meget glad for. Maaske vor Borgerret nu vil blive lidt mere respekteret i Fremtiden. Bedre Bevis paa, at vi er lovlydige Borgere, kan der ikke leveres. — Det har nok været svært for mangen en at drage afsted. Men Pligten og Retten til at bo paa vor Jord har drevet dem. Og her skal ingen sige os paa, at vi ikke gør vor Pligt til Punkt og Prikke og har bestaaet Ildprøven lige saa godt som alle andre Soldater i Hæren. T.

Fra Yserkanalen.

En Dag var jeg kommen i vor »Artillerie Beobachtungspostenstand« og saa ud over Terrænet. Det var frygteligt. En rigtig Slagmark. I en pæn Skraaning gaar Plateauet ned mod de oversvømmede Distrikter. Lige overfor ser man Fjendens Skyttegrave, hvor man fra Tid til anden ser Vagtposternes Hoved dukke op. Og imellem dem og vore Skyttegrave ligger saa i alle Stillinger og alle Uniformer Hundreder af Lig: Skotter i deres brogede Skørter, feltgraa Tyske, Franskmænd i deres højrøde Bukser, Turkos i den mørkeblaa Frakke, saadan ligger de mellem hverandre. Og saadan har de allerede ligget der i Uger. Midt imellem staar en forladt Ammunitionsvogn. Hestene ligger døde med opreven Bug. —— I derhjemme aner ikke, hvad det Ord Krig vil sige. Det lader sig slet ikke udtrykke, men tro mig, det er noget forfærdeligt.

Smukt er det, som Kammeratskabsfølelsen har udviklet sig blandt os alle. Faar èn en Pakke hjemmefra, kan vi være vis paa, at han nok skal dele med alle, enten det er Officer eller Menig. C.

Dagene skifter.

Det gør de i Freden, og det gør de ogsaa i Krigen, om end de fleste er af dem, hvorom man siger: de behage os ikke.

Det er vel i Reglen saadan, at Folk tror, naar deres Paarørende er ved Bagagen, er de vel bjærgede, saa godt som uden Fare. Nej langtfra! Bagagen har en farlig Fjende, og det er Flyverne. Aldrig glemmer jeg første Gang, vi stiftede Bekendtskab med dem. Der kredsede et Par oven over os, og vi løb raadvilde om mellem hverandre. Vi kom 6 Mand ud paa en Chaussè. Uden at tænke over det (man tænker overhovedet ikke i saadanne Øjeblikke) sprang jeg om bag et tykt Træ. Et Brag, og Jord og Stene og Stykker af Bomben suste forbi mig, men Træet havde beskyttet mig.

Flyverne sejlede bort, og jeg skulde se, hvad der var blevet af mine Kammerater. Der laa de, døde og saarede; èn af dem kaldte paa mig og bad mig løse hans Livrem. Remmen trykkede ham. Jeg skar den

over, men kunde nok se, det var ikke den, der trykkede; han var dødelig saaret i Brystet, og faa Minutter efter var han død. Det var en ubeskrivelig Følelse, hvormed jeg stod der uskadt mellem mine døde og saarede Kammerater. Jeg var som bedøvet, den første klare Tanke sendte jeg i en Tak op til ham, hvis Haand — det er jeg sikker paa — havde ført mig om bag Træet. Det er én af de Dage, man mindes med Gru, men ogsaa med Tak til Gud, saa længe man lever. —

Fra Østfronten.

Man maa lære at forstaa det uundgaaelige, tunge i Skæbnen, handle derud fra og gøre sin Pligt! Nordslesvigs Sønner er nu spredt til alle Sider. Paa Europas Slagmarker vil mangen en lade sit unge Liv; men mange vil ogsaa vende tilbage, rigere og bedre end de drog bort. Kærligheden til Hjemstavnen uddybes i det fremmede. Tro mod vor Fortid vil vi i Fremtiden atter fylde vor Plads og gøre vor Pligt, som enhver alt gør det her, *Jeppe Østergaard.*

Jul i Frankrig 1914.

Juleaften Kl. 6 samledes vi Nordslesvigere i en Jordhule og holdt Jul sammen en Timestid. Vor Stue var ikke stor. Men vi kunde være der. Rundt med Væggen en Jordbænk. Over mod den ene Side et lille Bord, der var opslaaet af et Par gamle Brædder. Væggene pyntet med Grankviste med et Par Julelys paa, som blev tændt; et Par Papirsposer og en Stjerne var ogsaa anbragt, og under dette havde vi nogle Julekort opslaaet. Bordet var dækket med en Avis, og der laa nogle Juleblade, Bibelen og et Par Salmebøger paa Bordet, — henne ved Døren stod vore Geværer med 5 skarpe Patroner i og Bajonetten paa, parat til at tages i Brug — det var vor Julestue.

Da vi var samlede, begyndte vi med at synge »Julen har bragt velsignet Bud«. Jeg var Forsanger. I Begyndelsen bar Sangen os, og den lød frejdigt, men allerede da vi kom midt i det første Vers, begyndte Stemmerne at blive usikre. En Landeværnsmand, der havde Kone og 5 Børn hjemme, slap først; han kunde ikke synge med mere — han græd. Vi andre mandede os op lidt endnu, men da vi kom til Slutningen af det andet Vers, var det forbi, vi kunde ikke mere, vi græd alle. Efter nogle Øjeblikkes Ro fik vi begyndt paa det tredie Vers og kom ogsaa igennem, men Taarerne blev ved at løbe os ned ad Kinderne. Vi tænkte paa Jer, I kære derhjemme. Hvad de franske Kugler endnu ikke havde faaet os til, det formaaede denne Julesalme; den fik os til at græde, uden at vi skammede os derved.

Livet i Skyttegraven, Flandern 1915.

Menneskets Tilpasningsevne er endnu større end dets Fornødenheder. Den Muldvarpetilværelse, vi fører her i Skyttegraven, er saa forskellig fra det borgerlige Liv over Jorden som Nat fra Dag. Man føler sig sat Aartusinder tilbage i Tiden til Huleboernes Tidsalder...

Ogsaa med Hensyn til Tiden hersker der andre Skikke i Skyttegraven end over Jorden. Man sover om Dagen og vaager og arbejder om Natten. Men Natten er lang. Man staar ofte i Timevis overladt til sig selv og sine Tanker. De vender bestandig tilbage til det samme. Som Natsværmeren kredser om Lyset, saaledes kredser vore Tanker om de lyse Billeder, vi gemmer i vort Hjerte....

De Tab, vi lider, berører os smerteligt. Men vi faar ikke Lov til at hengive os i Smerten og dvæle i Mindet. Krigen gaar sin ubønhørlige Gang frem mod nye Kampe og nye Tab. Dagene ruller som tunge Bølger mod Stranden. De Mærker, den ene afsætter i Sandet, sletter den næste ud.

Det er Krigens Kaar. Saaledes indvirker den paa Sjæl og Sind. — Den Dag, da der atter bliver Fred paa Jorden, vil vi, om vi ellers faar Lov til at opleve den, hilse som en Genfødelse, som en Udfrielse af Dødens Favn.

Fra Frankrig i August 1915.

Det er Aften.

Jeg sidder oppe paa de gamle Fæstningsvolde med Vemod i Sind og længes efter Hjemmet dér langt mod Nord, længes tilbage til den Tid, da jeg var lille, til Fortidens gyldne Land....

Den Gang syntes Engene mig grønnere og Himlen mere blaa. Livet laa for mig som en skøn og herlig Drøm.

Og nu synes Verden mig næsten som et Fængsel.

Det er ikke alene denne frygtelige Verdenskrig, der ligger og tynger paa mit Sind som en Kæmpemare; men jeg føler det saa grant, at det er Synden, der røver mig Freden. Hele Livet er en Kamp: »i Kamp man gaar til sin Grav.«

Men nu, mens Mørket falder og Nattens Stjerner blinker ned til mig, da sker det underlige, at ogsaa mit Indre bliver saa fredeligt stemt. Jeg ved jo, at én vil ogsaa i den kommende Nat vaage ved mit Leje, og denne er den eneste sande Sjæleven, der ikke vil forlade mig, selv i Dødens Skyggedal.

Og da folder jeg mine Hænder, og jeg beder mit Fadervor, som min Moder lærte mig at stamme, da jeg endnu var lille. Og jeg ved

Udsigt fra Skibelund mod Sønderjylland.

jo, at hjemme har jeg en gammel Moder, der hver Aften beder for sin Søn dér langt borte i det fremmede Land,

Ja, der oppe i Nord, hvor Karlsvognens Stjerner blinker, dér ligger et lille Sletteland, hvor Tusinder af Mødre beder for Sønner i det fjerne. Og Gud lytter gerne til en Moders Bøn.

Man kommer til at tro paa Underet, naar ens egen Forstand glipper. Der er ikke andet for, man griber igen til sin Barnetro, prøver, om den kan bære, og se, den kan bære.

Det er den eneste Redningsplanke der gives.

Fra Frankrig i Februar 1916.

Ja, de lever derude, de brune, stærke Mænd fra de tusind Hjem, i Selskab med Orme, Rotter og Mus. De staar derude i de lange, lange mørke Nætter, ofte i øsende Regn og bidende gram Vind, stirrende ud i et endeløst Mørke, ud mod en Fremtid, som synes langt borte. Kugler hvisler, og Granater springer. Det er farligt derude foran. Og vi staar derude, naar Dagen begynder at gry, naar Lyskuglerne lyser saa matte mod Morgenhimlen, og mens Taarer ruller ned ad den skæggede furede Kind, jubler der inde i os en Tak for Dagen — som ingen kender. Og se, om ikke Lærken, trods Bulder og Død, svinger sig op mellem Skyttegravene. Højt oppe fra sender den sine Sølvklokketoner, sprudlende af Haab og Liv, ned over den Jord, som har

dækket saa meget Blod. Nej, Vorherre har ikke forladt os. Han kommer, selv i en Lærkes Triller — Haabets, Troens lille Fugl i Verdens Ødemark.

Og i hver en Hilsen derhjemme fra lader han os føle en uendelig trofast Kærlighed. Da kan det juble inde i os: »Du staar jo midt iblandt dit Folk, men fremfor alt i Guds Menighed paa Jord.« Det er Pulsslaget derfra, jeg fornemmer gennem Eders Breve.

Mikael Steffensen.

Iblandt de Bud, der gik mellem Menighederne herhjemme og de unge ved Fronten, var ikke blot de forskellige Kirkeblade o.a., men ogsaa det lille Hefte »Julehilsen til Soldaterne«, der indtog en ganske særlig Plads. Det var en Moder, Fru Pastor Lycke i Rødding, der fik Tanken. Julen 1914 indeholdt Julehilsenen dog mest Bidrag fra Mænd, bl.a. Otto Rosenstand, Olf. Ricard og Carl Koch. De følgende 2 Aar blev de væsentligt skrevet af Hustruer og Mødre. Nordslesvigs Kvinder gav det bedste, de ejede — og ikke mindst de, der havde mistet kære, unge Sønner, skrev ud af levende, bevægede Hjerter. Udgiveren, Frimenighedspræsten Thade Petersen i Haderslev, fortæller, hvorledes Indholdet, naar det var samlet, maatte oversættes til Tysk for at blive gennemset af Generalkommandoen, før det fik Lov at gaa i Trykken. Det lille, grønne Hefte imødesaas med Forventning, naar Højtiden nærmede sig og bragte sin Del af Juleglæden til de kære i det fremmede, selvom Tonen blev tungere fra Aar til Aar. Julehilsen fra Soldaterne til nordslesvigske Hjem 1917 er Soldaternes værdige Svar paa Mødrenes Hilsen, og Julehilsen 1918 indeholder en Tak til Gud med de inderligste Velkomstord til dem, der slap med Livet i Behold ud af det blodige Opgør.

Jul 1915. Den Gang, I drog bort, blev her knugende trangt
— saa trangt, saa vi knap kunde aande.
Den Gang, I drog bort, da vidste vi først,
at hele vor Fremtid blev trælsom og mørk,
hvis I aldrig, aldrig kom hjem. *Nordslesvigs Kvinder.*

Jul 1916. *Mødre i Bøn.*

Vor første Tanke hver Morgenstund,
vor første Bøn fra vort Hjertes Grund,
den sender enhver for sin egen Søn;
han bæres i skælvende, knælende Bøn
for Faders Fod i det høje,
om han med sit evige Øje
vil følge vor Dreng,
vil lyse ham hjem,
vil frelse hans Sjæl fra det onde.

Jul 1917. *Hilsen fra Soldaten til Kammeraterne.*

.... Vi, som er herude, ved, hvad gode, lyse Minder er værd. Savn og Farer, Lidelse og Nød, Raahed og Grusomhed er den mørke Baggrund, hvorpaa disse Minder tegner sig for os. Somme Tider kommer de over én med en Magt, saa man kan synke sammen og hulke i Graad af bare Længsel. Til andre Tider er Hjertet som forstenet.

Hans Knudsen.

... Man kan føle sig lykkelig i Ensomheden og saa vidunderligt bevaret. Det er Jul uden Menighed og Klokkeklang, men det er det søgende Hjertes Jul, og den kan bringe Julefred og Juleglæde.

Hans Erichsen.

.... Det er dog fejl kun at se Nutidens Skyggesider og at uddybe Sorg og Modvilje ved idelig at lade Tankerne kredse derom. Se paa denne Tid som en Ildprøve for dig, for din Karakterstyrke. I denne Tid skal det kendes, om du er en Mand, der kan staa for Livets Storme, om du kan holde Hjertet varmt og Aanden frisk og Legemet spændstig til den Tid, da du igen som fri Mand kan gaa dine egne Veje. — Mange smaa Ting glider til Side herude. Det er lettere at holde Øjet fæstet paa de store. *E. Christiansen.*

Hjemvé er et helligt Baand mellem Soldatens Hjerte og hans Hjemstavn. Det er ofte de følsomste og bedste Naturer, der kender mest til Frygt. Det er ikke de ringeste Soldater, der Dag og Nat tænker paa deres kære eller deres Land med bange Følelser, det er de stille og alvorlige, som maa kæmpe mest med Frygten, der dukker frem af Sindets dunkle Kroge.

En Soldat skrev hjem, første Gang han havde været i Slag: »Jeg kan ikke være med til dette grufulde mere.« — Næste Gang skrev han: »Nu ved jeg, at naar jeg tager Vorherre med, kan jeg ogsaa komme igennem *det*.«

De Mænd, der kom hjem, var vel ikke helt de samme som før. De havde faaet forøget Livsindhold, var rigere paa Oplevelser, der afsatte sig som mørke Pletter eller som frodig Vækst i deres indre Liv. Det er dem, der nu udgør vor Manddom. —

I Storbyerne led man Sultekvaler i Vinteren 1916. Kaalrabi var den væsentligste Føde.

Efterhaanden blev omtrent alt til »Ersatz« — ogsaa meget af det, man maatte putte i Munden. Sukker blev taget i Brug til Fremstilling af Ammunition.

1917 og 1918 var svære Aar at komme igennem — ogsaa paa Landet. Under Mulkter fra 200—1000 Mark var det forbudt at opfodre Brødkorn, som ikke var blandet med andet Korn. Hos en Landmand opdagede en Gendarm et Svin paa ca. 200 Pund. »Hvad har De fodret det med?« spurgte han den gamle Kone paa Gaarden, som var ene hjemme. — »Med Angst og Bæven«, svarede hun.

Skulde der slagtes, kom en Vejer, som vejede det hele og bestemte, hvorlænge Kødet skulde holde ud. Under saadanne Forhold vaagnede alle daarlige Instinkter. Man løj med ærligt Ansigt, fortæller en Gaardmandskone, man bestak, man stjal af sit eget uden Samvittighedsnag. »Ærlighed varer længst«, sagde man, »for den bliver saa lidt brugt.« Havde nogen prøvet at leve efter Forskrifterne, var han simpelthen død af Sult.

Nætterne blev brugt til mange Ting, f. Eks. til at trille en Kasse Korn til Skovs og dække Kassen med Tjørn. Konen og Pigen var ikke sjældent ude med Trillebøren i den Anledning, eller de indrettede et Forraadskammer i et lille mørkt Værelse i Huset og skød et Skab hen foran Døren.

Hjemmekærning var strengt forbudt. Kærner maatte end ikke findes i Huset, alligevel blev der hjemmekærnet paa næsten hver Gaard. I Mangel af Kærne tog man en slank, dyb Krukke og bandt Stof over med Plads i Midten til Kærnestangen. Paa den Maade fik man Smørrationen til at slaa til.

Paa de mindre Ejendomme kunde man undertiden ikke faa en Hest skoet uden at betale med Levnedsmidler. Nogle betalte da med Smør og spiste selv Meljævning paa Brødet.

Stærkt Indtryk gjorde det paa Menigheden, da de militære Ingeniørkorps i 1917 beslaglagde Kirkeklokkerne og alle Orgelpiber af Tin for at omstøbe dem til Kugler og Kanoner.

Priserne steg stadig. I 1918 kostede 1 Æg 1 Mark, 1 Pund Smør 16—20 Mark, 1 Pund Uldgarn 120 Mark.

Der kom den Dag, da alt slipper op: Mad, Kul, Sæbe, Tøj. De Mænd, der har mere end 1 Sæt Tøj, skal Maj 1918 aflevere et til Hærforvaltningen; i August maa alle Mænd udfylde en Liste over, hvad de ejer af Klæder, Undertøj og Fodtøj. 10,000 Mark i Bøde for urigtige Angivelser.

Gaver og Penge strømmede ind fra Danmark. Nordslesvigsk Kvindeforening tog sig af Konfirmander, gamle og syge. Disse Uddelinger fortsættes Krigsaarene igennem. I 1918 sendes brugt Tøj fra Danmark. Priserne var dengang høje i Nordslesvig. Sydfra var det ikke muligt at hjælpe; det var fra Danmark, Hjælpen maatte komme. —

»Ak, Sorgen hun vandrer saa vide, i tusind Hjem gik hun ind«, staar der paa Mindestenen over de faldne i Gram.

Den stærke sjælelige Spænding, saa godt som alle sønderjydske Hjem led under, følte som en dyb og dirrende Undertone under Dagens Dont, som en sagte Skælven i den tyste Nat, Sorgen satte sine dybe Spor i mangt et Sind.

Vi mindes Skjaldens Ord om de seks Tusind Sønners Liv, som maatte gives i Løsepenge. Hvor mange Taarer, hvor megen Sjælekval og Fortvivlelse vidner ikke dette Tal om.

Og hvem kunde vel være glad, naar en Verden led og vaandede sig.

»Jeg længes efter dig, ihvor jeg færdes,
jeg længes efter dig, ihvor jeg gaar,
og Hu og Hjerte hamres ud og hærdes
af Harm og Sorg i Verdens onde Aar;
jeg længes efter dig, og Sjælens Længsel
er større, end at jeg med den faar Bugt,
fra Tidens Tvang og Trældom, Tryk og Trængsel
den spiler Vinger som til Himmelflugt.«

Dette Vers er fra Digtet »I Sorgens Skygge«, som Pastor Johan Zerlang, Gram, skrev i 1917, da hans ældste Søn maatte give sit Liv i de tyske Rækker.

Men i November 1918, da den tyske Hær brød sammen, Kejseren unddrog sig ved Flugt, og det tyske Vældes Dage — ogsaa i Nordslesvig — var talte, skrev Pastor Zerlang sit skønne Digt i »Nationaltidende«:

Han er ikke død forgæves.

Min Søn var en af de mange,
som faldt i den store Krig:
han drog afsted i sin Ungdomskraft,
tilbage kom han som Lig.

Jeg laa i de vaagne Nætter
og grundede ofte paa,
hvorfor jeg misted min ranke Dreng;
jeg kunde det ej forstaa.

Men jeg er nu ved at skønne,
hvorfor min Søn skulde dø.
Der sprang af hans og hans Landsmænds Blod
et spirende Frihedsfrø.

Og Frøet har fæstet Rødder
i Hjerter i Syd og Nord;
det volder, vi bærer Dannebrog
frem over vor Fædrejord.

Det volder, vi løfter atter
med Glæde vort gamle Flag
og lader det stige stolt mod Sky
i Lyset af Fredens Dag.

Thi takker jeg Gud vor Fader
hist oppe i Himmerig;
forgæves er ikke død min Dreng,
som faldt i den store Krig.

Hvor var man ikke lykkelig i Nordslesvig, da Sammenbruddet kom! Nu var Ofrene ikke bragt forgæves. Men det kunde være tungt for dem, der stod ene, at se andres Lykke.

Saa kom Genforeningens dybe, inderlige Glæde som et dejligt Eventyr med Frelse og Frihed til det tabte Land. Det var som Solen kastede sit straalende Skær ind over de syge, sorrigfulde Sind, saa det følte som Balsam over den blødende Vunde.

Stunden var kommen, som vore Forældre og Bedsteforældre havde set henimod under Bøn, i Tro og Forventning, da det tunge Fremmedaag laa over det gamle, danske Land.

Det store Haab, som aldrig kunde dø, var indfriet.

Der var atter Dag i Danmark.

Margrethe Løbner-Jørgensen.

INDHOLDSFORTEGNELSE TIL III DEL

Fortale af Hanne Jenssen og Margrethe Løbner-Jørgensen 7
Vort Sprog af Hansigne Lorenzen 9
Min Mor af Johannes Reiff 11
Dilettantkomedie i Haderslev i gamle Dage af Red. Johs. Thiis, Hjørring 13
Minder fra Fremmedherredømmet af Anna Bonde, Christiansfeld 21
Fru Pauline Jørgensen, Skærbæk, af Agnes Smidt 37
Fra et sønderjydsk Redaktør-Hjem af Kati Svensson 39
Dorthea Hanssen, Nørremølle, af Rigmor Petersen 45
Bodil Marie Jensen f. Pors, af Ingrid Thade-Petersen 54
Frk. Bothilde Skjold, af Hanne Jenssen 62
Fru Marie Jacobsen, f. Kornmann, af C. M. Jensen, Solhøj 65
Et Tilbageblik, af Christine Plov 67
Kirsten Simonsen, af J. Bogensee 71
Lene Marie Sørensen, af J. Jørgensen 73
Mathilde Lund, af Hanne Jenssen 76
Laura Dinsen, af Hanne Jenssen 81
Fru Redaktør Christiansen, Flensborg, af Hanne Jenssen 83
Hansine Petersen, f. Jepsen, af N. C. Nissen 85
Christine Marie Jacobsen, f. Schmidt, af Poul Kamp Schiøth 87
Anne From, f. Wiuff, af Frederik Schrøder 89
Frk. Sophie Margrethe Jessen, af N. C. Nissen 95
Marie Thomsen, Flensborg, af J. N. Jensen 97
Fru Jensine Schaumann, af Hanne Jenssen 99
Bine Cecilie Simonsen, af Martin Simonsen 105
Bothilde Cathrine Kylling, Selvbiografi 106
Hanne Poulsen, Bovlund, af C. J. Andersen 117
Dagmar Jessen, af J. Bogense 120
Agnes Smidt, Lundsmark af Truels Beier 121
Hanne Skov og Maren Wollesen 129
Elise Jacobsen, af J. N. Jensen 130
Gunder Sofie Refshauge, af Christine Plov 132
Elise Jacobsen, af J. N. Jensen 137
Caroline Feddersen, af A. Iversen 137
Marie Poulsen, af Jens Holdt 140

Dr. med. Marie Storm Hollesen, af F. E. Volf 145
Anna Dahl, af Anna Sofie Nordlien 153
Christine Marie Petersen, af Lærer Christensen 154
Erindringer om Christine Petersen, af C. C. Kallenbach Pedersen..... ... 155
Krestine Boesen, af Hanne Jenssen 159
Kirsten Mygind, af Hans Madsen 162
Marie Linnet, af Eline og Chr. Maibøll 166
Ida Rode, af Marie Thomsen 169
Agnes Bohnfeldt, af Sv. Aa. Nørgaard 171
Karsten Thomsens døtre og deres barndomshjem, af Marie la Cour Petersen 176
Hanne Jenssen af H. Reincke 182
1914—1919, af M. Løbner Jørgensen 188